MODERN KLASİKLER

LUIGI PIRANDELLO

MATTIA PASCAL SAHİDEN YAŞADI MI YAŞAMADI MI?

SUNUŞ CHARLES SIMIC

TÜRKÇESİ ADNAN CEMGİL

§

EVEREST

1448

LUIGI PIRANDELLO

1867'de Agrigento'da doğdu. Hukuk eğitimini yarıda bırakıp Boon Üniversitesi Roman Filolojisi bölümünden mezun oldu. 1889'da ilk şiir seçkisi olan *Mal giocondo*'yu (Mutlu İllet) yayınladı. 1893'te ilk romanı *Marta Ajala/L'esclusa*'yı (Dışlanmış Kadın) yazdı. 1894 yılında babasının iş ortağının kızı olan Maria Antonietta Portulano ile evlendi. Aynı yıl ilk öykü seçkisi olan *Amori senza amore*'yi (Aşksız Aşklar) yayınladı. 1895'te dönemin edebiyat dergilerinde yazılar yazmaya başladı. Aynı yıl ikinci romanı *Il turno*'yu (Sıra) yazdı. 1897'de Roma Öğretmen Yüksek Okulu'nda İtalyanca dersleri vermeye başladı. 1903'te babasının iflasının ardından karısının akli dengesinin bozulmasıyla maddi ve manevi sorunlar yaşamaya başladı. Karısının psikolojik sorunlarının derin izlerini taşıyan, 1904'te yayınladığı başyapıtı *Il fu Mattia Pascal* (Mattia Pascal Sahiden Yaşadı mı Yaşamadı mı?) ile ilk büyük başarısını kazandı. 1908'de *Arte e scienza* (Sanat ve Bilim) ve *L'umorismo* (Mizah) adlı denemelerini, 1909-1913 yılları arasında *I vecchi e i giovani* (Yaşlılar ve Gençler) romanını yayınladı. 1911-1915 yılları arasında, daha sonra *Novelle per un anno* (Bir Yıllık Öyküler) adıyla yayınlamayı tasarladığı bütünceyi oluşturabilmek için aralıksız olarak öykü üretimini sürdürdü. 1915'te *Si gira* (Kayıt)/*I quaderni di Serafino Gubbio operatore* (Kamera Operatörü Serafino Gubbio'nun Defterleri) romanını yayınladı. 1917-1920 yılları arasında tiyatro oyunlarına ağırlık verdi. 1921'de ilk kez Roma'da *Sei personaggi in cerca d'autore* (Altı Kişi Yazarını Arıyor) oyunu, 1922 yılında ise Milano Manzoni Tiyatrosu'nda *Enrico IV* (IV. Henri) oyunu sahnelendi. Bu arada Pirandello'nun yapıtları birçok dile çevrilmeye başlandı. 1926'da son romanı *Uno, nessuno e centomila* (Biri Hiçbiri Binlercesi) yayınladı. 1929'da ünü tüm dünyaya yayıldı. 1930 yılında Greta Garbo'nun başrolünü oynadığı *Come tu mi vuoi* (Senin Beni İstediğin Gibi) filminin çekimleri için Hollywood'a davet edildi. 1934'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. 1936'da *I giganti della montagna* (Dağın Devleri) adlı öyküsünü tamamlayamadan Roma'da öldü.

ADNAN CEMGİL

1909'da İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü'nden mezun olan Cemgil, Paris ve Moskova'da Fransızca ve Rusça öğrendi. 1938 yılında Türkiye'ye dönen Cemgil, Ankara'ya yerleşerek öğretmenlik ve çeviriler yapmaya başladı. Siyasi görüşü, öğretmenlik hayatında da karşısına engeller çıkardı. Sendikal çalışmalar yürüttü. 31 Mayıs 1971 tarihinde oğlu Sinan Cemgil'i kaybeden yazar; çevirilerini sürdürdü, *Cumhuriyet* gazetesi ve *Yeni Ortam*'da yazılar yazdı. Romain Roland, Diderot, Emile Zola, Vincente Blasco Ibanez, Balzac, Tagore, Roger Martin, Pirandello, Sillanpaa, Amado, Gramsci'den birçok eseri Türkçeye kazandırdı. 2001 yılında İstanbul'da hayatını kaybetti.

LUIGI PIRANDELLO

MATTIA PASCAL SAHİDEN YAŞADI MI YAŞAMADI MI?

Türkçesi: Adnan Cemgil

§

Yayın No **1448**
Modern Klasikler **20**

Mattia Pascal Sahiden Yaşadı mı Yaşamadı mı?
Luigi Pirandello

Kitabın Özgün Adı: *Il Fu Mattia Pascal*

Yayına hazırlayan: Didem Ünal Biçicioğlu
Fransızcadan çeviren: Adnan Cemgil
Kapak tasarımı: Beste Doğan
Sayfa tasarımı: Zülal Bakacak

© 2015, bu kitabın Türkçe yayın hakları
aracılığıyla Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: Eylül 2015

ISBN: 978 - 605 - 141 - 921 - 3
Sertifika No: 10905

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Matbaa Sertifika No: 12088
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8
Bayrampaşa/İstanbul
Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI
Ticarethane Sokak No: 15 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 513 34 20-21 Faks: (0212) 512 33 76
e-posta: info@everestyayinlari.com
www.everestyayinlari.com
www.twitter.com/everestkitap
www.facebook.com/everestyayinlari

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

İçindekiler

Sunuş / Charles Simic	7
Önsöz	13
İkinci Önsöz (Filozofça)	19
Ev ve Köstebek	24
Bu İş Böyle Oldu	35
Olgunlaşma	52
Tıkır Tıkır Tıkır	69
Tren Değiştiriyorum	88
Adriano Meis	103
Azıcık Sis	118
Kutsal Su Kabı ve Küllük	130
Bir Akşam Nehire Bakarken	144
Papiano ve Gözüm	165
Küçük Fener	181
Max'ın Marifetleri	196
Ben ve Gölgem	207
Minerva'nın Portresi	221
Yeniden Diriliş	243
Ölü Mattia Pascal	256
Sonsöz	274

SUNUŞ

Okumayı seven ve zamanını kütüphanelerde, kitabevlerinde kitap karıştırarak geçiren herkes, gelecek vaat eden yeni bir kitapla karşılaşmanın heyecanını bilir. Yazmaya dair çok büyüleyici bir şeyler vardır; yazmak, mükellef bir sofra gibi davetkârdır. Aslında insan bu türden bir önsezi konusunda nadiren yanılır. Benim için *Mattia Pascal Sahiden Yaşadı mı Yaşamadı mı?*'da böyle oldu. Pirandello'nun birkaç oyununu ve öyküsünü biliyordum ama kitabını okuyana dek ne kadar sıra dışı ölçüde iyi ve özgün bir yazar olduğunu fark etmemiştim. İlk kez 1904 yılında yayınlanan kitap, İtalya'da büyük bir başarı elde etti ve birçok dile çevrildi. Pirandello bu kitabı Roma'da, karısı babasının iflas haberini aldıktan sonra felç olup yatakta perişan halde yatarken yazdı. Romanı okuyarak kendi hayatına dair düşündükleri konusunda fikir yürütebiliriz.

Bu, mutsuz bir evlilikten kaçan ve iki haftalığına ortadan kaybolduktan sonra evine dönerken, bir değirmen oluğunun sularında bulunan, fazlasıyla çürümüş bir bedenin kendisine ait zannedildiğini fark eden bir adamın öyküsüdür; Mattia Pascal'ın intihar ettiği sonucuna varmışlardır. Talih kuşunun kendi başına

konmasının memnuniyeti içinde, kendisi için yeni bir kimlik oluşturmak üzere yola koyulur, ta ki mecbur bırakıldığı gizlilik ve yalanlar onu bir başka garip ve zavallı ilişkiye bulaştırana dek. Ortadan kayboluşuna intihar süsü verir ve yaşadığı yere döndüğünde karısının en yakın arkadaşıyla evlendiğini ve onun çocuğunu doğurduğunu görür. İki kez ölüp iki kez doğan Mattia Pascal, geri kalan günlerini semt kütüphanesinde anılarını yazarak ve baskıcı aile, evlilik ve sevgi kurumlarının dışında yaşamaya değer bir hayat olamayacağı çelişkisi üzerine düşünerek geçirir.

Kulağa kasvetli bir öykü gibi geliyor ama Pirandello'nun anlatım biçimi böyle değil. Hafif bir dokunuşu var ve çeviri de ona tam anlamıyla hakkını veriyor. "Tüm talihsizliklerime ve çektiğim tüm acılara gülme alışkanlığı edindim," diyor kahramanı. Pirandello'nun karakterleri aptalca davranma eğilimindedir, yani tanıdığımız pek çok kişiye benzerler. Entrika çevirirler, aldatırlar, aşkta başarısız olurlar, nefret ederler, aptalca kararlar verirler, başkalarına iftira atarlar ve arada söyleyecek gerçekten zekice şeyleri olur. Ne olurlarsa olsunlar öngörülemezlerdir: Tıpkı her zaman sıvışıp gitmeye hazır olarak betimlediği karakterlerden birinin kaşları gibi. Pirandello'nun öykülerinin ve oyunlarının çoğu komik olma eğilimindedir. Benedetto Croce'yle komedi üzerine yazdığı bir makaleden sonra başladığı ve çok uzun yıllar süren polemiğinde, filozofun estetik bir kategori değil tanımlanamaz bir psikolojik durum, sahte bir kavram olduğu görüşünü reddetmiştir. Aynı yapıtta komedi ve trajediye yer olması gerektiğini düşünmüştür. Pirandello Kopernik'i en güçlü mizahçılardan biri olarak tanımlamıştır çünkü Kopernik, insanın kendisi için yarattığı imajı yıkmıştır. Onun ellerinde yeryüzü küçük bir top, evrene atılmış bir kum tanesi haline gelir. Mattia Pascal'ın yaratıcısı için, kahkaha teorisi gerçeklikle ilgili bir teoridir.

Luigi Pirandello 1867 yılında, Sicilya'da Agrigento kentinde doğmuştur. Babası Garibaldi'nin altında çalışan ve maden müteahhidi olarak servet yapan eski bir askerdi. Pirandello'nun mutlu bir çocukluğu olmadı. Evinde sürekli gergin bir ortam vardı. Babası, otoritesinin gerçek ya da hayali herhangi bir şekilde zorlanması durumunda sıkça öfkelenen; ondan duydukları korkuyla yaşayan aile üyelerinin, kendisinden bir şeyler sakladığından şüphelenen dengesiz bir adamdı. Annesine gelince, Pirandello'nun biyografi yazarı Gaspare Guiduce onu salt bir gölge olarak betimler; kaygılı bir gölge. Pirandello Palermo ve Roma'da üniversite eğitimi aldıktan sonra, babasının cömert destekleriyle Almanya'nın Bonn Üniversitesi'nde Filoloji bölümünden mezun olmuştur. İlk kapsamlı yazısı, yaşadığı yerde konuşulan Sicilya lehçesi üzerine Almanca yazılmış bir tezdi. Bu oldukça sıra dışı bir durumdu, çünkü İtalya'da, kendisinin olduğu bölgede yaşayan genç erkeklerin çoğu, madencilik ya da mühendislik okumaya yurt dışına gönderilirdi.

Evlilik söz konusu olduğunda, tavrı çok daha gelenekseldi. Babasının kendisi için seçtiği bir kızla, bir iş ortağının kızıyla evlendi. Flörtleri süresince birbirlerini ancak üç dört kişinin yanında görmelerine izin veriliyordu. Kadınlar konuşuyor; erkekler sessizce oturuyordu. Pirandello'nun müstakbel eşinin müstakbel kocasının yüzüne bakması yasaktı. Üç çocukları oldu. Kendisini aldattığı ve zehirlemeye çalıştığına dair yıllar süren şüphelerden sonra, karısının akıl hastası olduğuna hükmedildi ve hayatının geri kalan bölümünü geçireceği bir kuruma teslim edildi. *Mattia Pascal Sahiden Yaşadı mı Yaşamadı mı?*'da tüm ailelerin kendi sorunları vardır. Sicilyalı roman yazarı Leonardo Sciascia'nın Pirandello için söylediği gibi:

Aşk her zaman bir ölüm kokusu bırakır -ölüm fikri değil ama ölümün fiziksel, çürüten yönü. Bu ya delilikle karartılır ya da anlayışsızlık ve ihanetle zehirlenir. Karakterleri hiçbir zaman kendilerini duygulara ve sezgilere bırakmaz ve ne kadar güzel olursa olsun yazarın iğrenç bir özellik katmadığı tek bir kadın bile yoktur.

Pirandello yazmaya şiirle başlamış ve öyküler, romanlar, oyunlarla devam etmiştir. Teatral başarısı 1917'de Milan'da *Size Öyle Geliyorsa Öyledir*'den ve özellikle *Altı Kişi Yazarını Arıyor*, *IV. Henri* ve *Questa sera si recita a soggetto*'dan önce gelmemiştir, bunlar 1921'den 1930'a kadar yazdığı oyunlardır. Ünlü yönetmenler bunları düzenli olarak sahneye koymuş ve 1934 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır. Ancak Pirandello'nun oyunları Tüm Avrupa'da sahneleniyor olmasına karşın, Mussolini Roma'daki Sanat Tiyatrosu'na destek vermeyi reddetmiş ve tiyatro şirketleri çalışmasını görmezden gelme eğiliminde olmuştur. Pirandello 1924 yılında, milli davaya bağlılığından ötürü Faşist Parti'ye katılmış, ancak orada da geleneksel olmayan, rahatsızlık veren bir yazar olarak kalmıştır. Özünde Tanrı'ya inanmayan anarşist bir yazardı ve demokrasiden nefret etmesine karşın zayıf olanlara karşı gerçek bir şefkat duygusu besliyordu. "Ruhlarımızın birbirini anlama, yakın olma yönünde kendilerine özgü bir yolu vardır, öte yandan dışsal kişiliklerimiz halen sıradan sözcüklerin ilişkisine, toplumsal kuralların köleliğine hapsolmuş durumdadır," diye yazar. *Mattia Pascal Sahiden Yaşadı mı Yaşamadı mı?*'daki en sarsıcı bölümler, anlatıcının İtalya çevresindeki seyahatleri sırasında karşılaştığı çeşitli karakterlerin portreleridir. Şefkatinde ve mizahında ortak olan özellik bireysel tuhaflıklara duyulan saygı, insani itibarımızı korumak için sürdürdüğümüz büyük ve küçük kurgulardır.

Pirandello oldukça bilinçli ve incelikli bir yazardır, ancak estetiği sistemden ya da önceden inşa edilmiş formüllerden yoksundur. *Mattia Pascal Sahiden Yaşadı mı Yaşamadı mı?*'nın 1921 yılı yeniden basımında sonsöz olarak yazdığı "Hayal Gücünün Şüphelerine Dair Bir Uyarı"da şöyle söyler:

> *Çünkü ne mutlu ki edepsiz saçmalıklarla dolu olan yaşam, inandırıcılığı nadiren sorgulama ayrıcalığına sahiptir, öte yandan sanat buna dikkat etmek durumunda olduğunu hisseder. Yaşamdaki saçmalıkların inandırıcı görünmesi gerekmez, çünkü onlar gerçektirler. Sanatın, gerçekmiş gibi görünmek için inandırıcı olması gereken saçmalıklarının aksine. Sonra, inandırıcı olduklarında, artık saçma değildirler. Hayattaki bir olay saçma olabilir; bir sanat eseri, eğer gerçek bir sanat eseriyse, saçma olamaz.*
> *Dolayısıyla bir sanat eserini saçma ve inanılmaz olduğu gerekçesiyle hayat adına eleştirmek düpedüz aptallıktır. Sanat adına, evet. Ama hayat adına değil.*

Babam bize 1920'lerin sonlarında, bir kasaba nalbantı olan büyük büyükbabamı, Belgrad'da, Pirandello'nun *Altı Kişi Yazarını Arıyor*'unu izlemeye götürmesiyle ilgili anısını anlatırdı. Tiyatroya girip, sahne perdesinin halihazırda açık durduğunu ve hiçbir dekor olmadığını gördüklerinde şaşırmışlardı. Sonunda günlük kıyafetleri içinde birkaç kişi sahnede gezinmeye ve provasını yapacakları bir oyunla ilgili laklak etmeye başlamıştı ki, salonun arkasından, kendi öykülerini anlatmalarına izin verilmesi talebiyle derin bir matem içindeki altı kişilik bir ailenin gelişiyle sohbetleri bölündü. Seyircilerden biri gibi duran ve birkaç sıra uzağa oturmuş olan bir oyuncu sahneye doğru bağırdığında, ne olup bittiğine dair hiçbir fikri olmayan büyükbaba, hemen ayağa

kalktı. Bir sonraki taşkınlığında da adama susmasını ve terbiyesini takınmasını söyledi. Seyirci bunun yalnızca Pirandello'nun oyunlarının bir yenisi olduğunu düşündü ve alkışladı. Bunlar olup biterken sessiz kalan babama göre, adama bağırmayı sürdüren büyükbabam yer göstericiler tarafından dışarıya sürüklenmesine rağmen, insanlar bu müdahaleyi oyunun bir parçası zannetmeye devam ediyordu.

Pirandello da eğlenmiş olabilir. Oyun bozuluyor; kimlikler çöküyor ve yeniden oluşturuluyor. Hayat her zaman yapım aşamasında bir komedi ve trajedi. Mattia Pascal kendi mezarına çiçeklerden bir çelenk bırakıyor. Trajedi yazarı zamanı durdurmayı, sonsuz gerçeklikle yüz yüze gelmeyi özlüyor; komedi ruhu, insanların ahmaklıklarıyla her daim yenilenen bir dünyadan zevk alıyor. Pirandello'nun fark ettiği gibi, bu ikisi sıklıkla aynı çatı altında bulunuyor.

CHARLES SIMIC

ÖNSÖZ

Kesin olarak bildiğim bir şey varsa o da adımın Mattia Pascal olduğudur. Bundan da her fırsatta yararlanırım. Biri benden herhangi bir öğüt isteyecek kadar şaşkınlığa düşmüşse, omuz silker, gözlerimi kırpıştırarak ona şöyle derim:

"Benim adım Mattia Pascal."

"Evet evet, biliyorum bunu."

"Peki sence bunun bir önemi yok mu?"

Aslında, benim için bile pek önemli bir şey değildi bu. Fakat o zamanlar bunu bile bilmemenin, yani eskisi gibi yeri gelince:

"Benim adım Mattia Pascal," diyememenin ne anlam taşıdığını kestiremiyordum.

Belki anasız, babasız, geçmişsiz ve geleceksiz olduğunu anlayan bir zavallının nasıl ıstıraplar içinde kıvranabileceğini düşünerek bana acıyan (bu o kadar önemli bir şey değil) biri çıkar. Belki o zaman zavallı bir günahsıza bunca acı çektiren, ahlaki yozlaşmalar, kötülükler ve zarar verenler karşısında hiddet duyanlar olur (bu da pek önemli değil).

Eh, şunu söyleyeyim ki söz konusu olan bu değil. Burada pekâlâ aile soyağacımı çıkararak nereden gelip nereye gittiğimizi

anlatabilir ve yalnız anamın babamın değil, atalarımın da adlarını bildiğimi ispatlayabilirim.

Peki ne çıkar bundan?

Şu çıkar: Çok acayip ve görülmemiş bir durum benimkisi! İşte bu kadar acayip ve görülmemiş olduğu için anlatacağım, başıma gelenleri.

Bizim mahallenin kitaplığında iki yıl kadar "fare avcılığı" yaptım ya da başka bir deyişle kütüphanecilik! 1903'te Monsenyör Boccamarza adında biri ölürken, kitaplığını bizim mahalleye bırakmıştı vasiyetinde. Şüphe yok ki bu Monsenyör ya hemşerilerini ve alışkanlıklarını pek iyi bilmiyordu ya da sağladığı bu kolaylık sayesinde, zamanla okumaya merak saracaklarını umuyordu. Şimdiye dek hiç kimsede böyle bir merak doğmadığına tanıklık edebilirim; bunu da onların "istikrarını" övmüş olmak için söylüyorum. Bu armağanı için mahalleliler Boccamarza'ya karşı hiç de minnet duymuş değildi; öyle ki, adamın bir büstünü bile koymayı akıllarına getirmediler. Kitapları da yıllar ve yıllar boyu rutubetli büyük bir depoya yığdıktan sonra, bilmem neden, kitaplık haline getirilmiş olan o küçük, tenha Santa Maria Liberale kilisesine taşıdılar. İşte ne hale geldiğini de düşünebilirsiniz bu kitapların! Sonra da burasını bazı aylaklar için arpalık haline getirdiler; bu adamların bütün görevi, birkaç liret karşılığında, her gün birkaç saat, kitaplardan yayılan küf kokusunu koklamaktan ibaretti.

Bu iş bir gün benim de başıma geldi. Daha ilk günden (çoğu pek nadir ve eski) bu basma ve yazma kitaplara o kadar az değer verildiğini gördüğüm için, yazmak hiç aklımda yoktu. Ancak demin de söylediğim gibi, hikâyemin gerçekten acayip olduğunu bildiğim için ve belki günün birinde meraklı biri çıkar da, şu iyi yürekli Monsenyör Boccamarza'nın dileğine uygun olarak bu kitaplıktan içeri adım atarsa, ona yararı olur diye yazdım bu kitabı ve de bu kitaplığa armağan ettim. Ama kimsenin üçüncü, *en*

son ve *kesin* ölümümün üstünden elli yıl geçmeden el sürmemesi şartıyla.

Çünkü ben halihazırda iki kez ölmüş bulunuyorum (bunun bana ne kadar acı verdiğini Tanrı biliyor). İlkinde yanlışlıkla olmuştu bu, ikincisinde ise... Nasıl olsa okuyacaksınız şimdi...

MATTIA PASCAL SAHİDEN YAŞADI MI YAŞAMADI MI?

İKİNCİ ÖNSÖZ (Filozofça)

KENDİMİZİ HAKLI GÖSTERMEK ÜZERE

Bunları yazma fikrini, daha doğrusu öğüdünü bana veren, şu sırada kütüphanecilik yapan dostum Don Eligio Pellegrinotto'dur; bu müsveddeleri de kitap bittiğinde ona emanet edeceğim.

Şimdi şuracıkta, kitaplık haline getirilmiş küçük kilisenin kubbesine asılı fenerin ışığında yazıyorum. Ben etrafı parmaklıklı, alçak bir bölmeyle kitaplık görevlilerine ayrılmış yerde bu satırları yazarken, Don Eligio, balık istifi gibi, birbirinin üstüne yığılmış kitap kümelerini biraz düzene sokmak için, kan ter içinde didinip duruyor; ama korkarım ki, hiçbir zaman üstesinden gelemeyecek bu işin. Ondan önce kimsecikler, Monsenyör'ün, mahallesine ne çeşit kitaplar bağışladığını merak bile etmemişti; bütün bu kitapların, hiç olmazsa büyük bir bölümünün, din konusunda olduğu sanılıyordu. Oysa Don Eligio, Monsenyör'ün kitaplığındaki kitapların son derecede değişik konularda olduğunu görerek pek keyiflenmişti. Kitaplar depodan gelişi güzel çıkarılıp öylece raflara yerleştirilmiş olduğu için, anlatılmaz bir karışıklık meydana gelmişti. Böylece, yan yana düşen çeşitli ko-

nulardaki kitaplar, pek acayip bir dostlukla kaynaşmıştı birbiriyle: Pellegrinotto'nun, bana dediğine göre, Anton Muzio Porro'nun 1571'de yayınlanmış olan üç ciltlik, *Kadınları Sevme Sanatı* adlı açık saçık kitabı, 1625'te çıkan *Polironeli Benedikten Keşişi Ermiş Faustino Materucci'nin Hayatı ve Ölümü* adlı kitaptan ayırmak için akla karayı seçmişti. Rutubet yüzünden, bu iki eserin ciltleri kardeşçe yapışmıştı birbirine. Şunu da söyleyelim ki, adı geçen açık saçık kitabın II. cildinde manastır hayatı, manastırda olup bitenler ele alınmaktaydı!

Bütün gün bir merdivenin tepesinde tüneyerek çalışan Don Pellegrinotto, kitaplığın raflarından, bu çeşit nice meraklı ve eğlenceli kitap toplamıştı. Böyle bir kitabı bulur bulmaz zarif bir hareketle, yukarıdan orta yerdeki büyük masanın üstüne attığında, küçük kilisenin içinde yankılar eşliğinde bir toz bulutu kalkıyordu havaya. O zaman birkaç örümcek ürkerek şuraya buraya kaçışıyordu; bunun üzerine ben hemen parmaklığın üstünden atlayarak koşar, önce kitabı alıp örümcekleri kovalar, sonra da açıp içindekilere bir göz gezdirirdim.

Yavaş yavaş, böyle kitapları okumaktan zevk alır oldum. Şimdi, Don Eligio'nun bana dediğine göre, kitabım, onun kitaplıkta bulup ortaya çıkardığı kitaplara örnek alınarak yazılmalı ve ayrı bir kokusu olmalıymış. Ama ben omuz silkerek bunun, benim işim olmadığını söyledim. Kaldı ki benim yapacağım başka şeyler vardı.

Şakaklarından ter sızarak toz içinde merdivenden inen aziz dostum, arka tarafta etrafını çitlerle çevirdiği küçücük bahçeye çıkıp, ciğerlerini biraz temiz hava ile şişirdikten sonra yanıma gelmişti. Çenemi bastonumun topuzuna dayayarak, içinde oturduğum bölmeden, ekip biçtiği bahçeyi sulayan Don Eligio'ya:

"Sevgili dostum," dedim, "bana öyle geliyor ki bir eser filan kaleme almanın sırası değil şimdi; bu, birazcık gülüp hoşça va-

kit geçirmek için olsa bile. İster edebiyat olsun ister başka şey, içimden hep şu sözü söylemek geliyor: Lanet olsun Kopernik'e!"

"Amma da yaptınız ha! Kopernik'in ne ilgisi var bütün bu işlerle?" diye Don Eligio, hasır şapkalı kafasını kaldırıp, alev alev yanan yüzünü bana çevirerek bağırdı.

"Evet, kabahat onun, Don Eligio, yani demek istiyorum ki dünyanın dönmediği zamanlarda..."

"Hoppala, dönmediği zaman yoktu ki dünyanın!"

"Doğru değil bu. İnsanlar bilmiyordu bir zamanlar. Bu da dönmüyor demektir. Kaldı ki, birçok insan bugün de bilmiyor dünyanın döndüğünü. Geçen gün bunu, bizim ihtiyar köylülerden birine söyleyince ne dedi bana biliyor musunuz? Sarhoşlar, kabahatlerini örtmek için, dünya dönüyor derler, dedi. Kaldı ki, siz de azizim, herhalde Yuşa'nın* vaktiyle, güneşi durdurmuş olduğundan asla şüphe edemezsiniz. Geçelim bunu. Diyorum ki, dünyanın dönmediği zamanlarda, yani bir Yunan ya da Romalı gibi giyinen insan, kendisini dev aynasında görerek, yüceliğine inandığı günlerde, pekâlâ gereksizce dallanıp budaklanan detaylı hikâyeler anlatabilirdi. Quintilianus'a dayanarak, bunu bana öğreten siz kendinizdiniz: Hikâyeler anlatılmak için yazılır, bir şeyler ispatlamak için değil..."

"İnkâr etmeyeceğim bunu," dedi Don Eligio, "Ama hiçbir zaman bugünlerdeki kadar kılı kırk yararcasına sudan ayrıntılarla dolu kitap yazılmamıştır: Yani, sizin deyiminizle, dünya dönmeye başladığından beri."

"Orası öyle. *Bu sabah Kont hazretleri erkenden kalktı, saat tam sekiz buçuğu vururken... Kontes leylak renkli bir elbise giydi. Bu elbisenin açık yakası kat kat dantelle süslenmişti... Lucrezia, yüreğini ya-*

---

* Musa'nın yerine gelen Yahudi başbuğu ve peygamberi. Efsaneye göre, birçok mucizesi arasında gündüzü uzatmak da vardır. (ç. n.)

kan aşk ateşiyle inliyordu. Tanrı aşkına, bana ne bütün bunlardan? Bir güneş ışınının harekete geçirdiği, hemen hemen gözle görülemeyecek kadar küçük, deli gibi durmadan dönen bir toz zerresinin üstünde miyiz? Ve de sanki hiçbir hedefe varmadan, böylece dönüp durmasından zevk alırmış gibidir bu nesne: Bu dönüşü sırasında bizi bazen ısıtır, bazen de serinletir ve elli ya da altmış yıl sonunda, çok kere de ömrümüzde bir sürü budalalıktan başka şey yapmadığımızı düşündürerek, kendini ölümün kucağına atar. Ah, aziz dostum Kopernik'tir insanlığı umulmadık bir derdin içine atan, hep şu Kopernik. Gitgide sonsuz derecede küçük varlıklar olduğumuz yolundaki yeni düşünceye alıştırdık kendimizi. Bunca güzel icadımızı ve keşiflerimizi unutarak şu evrende hiçin hiçi olduğumuza inandık. Hal böyleyken insanların uğradığı felaketlerin, büyük yıkımların ışığında bizim ferdi dertlerimiz hakkındaki bilgilerin ne önemi kalır? Bizim hikâyelerimizin kurtçukların yaşamöyküsünden farkı yok... Antiller'de meydana gelen şu küçük afattan, kıyametten haberiniz var mı? Yoktur herhalde. Şu Polonyalı papazın isteğine uyarak, amaçsızca dönüp duran zavallı dünyamız, biraz sabrı taşarak, o çok sayıdaki ağzının birinden püskürtüverdi içinin ateşini. Tanrı bilir, hangi sinek ısırdı da böyle öfkelendirdi onu. Belki de her zamankinden çok, günümüzde daha çekilmez olan insanoğlunun budalalıkları yol açmıştır buna. Söylediğimize bir nokta koyup geçelim. Altı üstü birkaç bin kurtçuk kavrulup gitti. Ve de oyun devam etmektedir. Artık kimse sözünü etmez olmuştur bunun."

Gel gör ki Don Eligio bana şunu hatırlattı: Cömert bir tabiatın bize armağan ettiği, ama hiçbir zaman gerçekleştiremediğimiz hülyaları koparıp yıkmak için ne kadar çaba harcarsak harcayalım hiçbir zaman bunu başaramayız. İnsan, mutluluğu uğrunda kolayca unutkan olur.

Doğru. Takvimde gösterilen bazı gecelerde bizim mahallenin fenerleri yanmaz; bu yüzden azıcık siste göz gözü görmez olur. Yani bize göre, geceleri ayın, gündüzleri de güneşin bizi aydınlatmaktan, yıldızların da gözümüze hoş bir manzara sunmaktan başka varlık sebebi yoktur. Gerçekten de böyledir. Çok kere ve de isteyerek, sonsuz derecede küçük atomcuklar olduğumuzu unutarak, birbirimize hayranlıkla saygı göstermekle kalmayıp, ufacık bir toprak parçası için dövüşmeye hazırızdır; ya da gerçekten, kendimizde var saydığımız düşüncenin zerresine sahip olsaydık, çocuk oyuncağı sayacağımız şeylerden yakınıp durmazdık.

Hem bu tanrısal unutkanlık yüzünden hem de durumumun acayipliğinden ötürü kendimden söz edeceğim, ama elimden geldiği kadar kısa, yalnızca zorunlu gördüğüm bilgileri vermekle yetinerek. Şüphesiz, bu bilgilerden bazıları yüz ağartacak şeyler değil benim için; ama gelgelelim ki şimdi öyle eşine az rastlanır bir durumdayım ki, kendimi çoktan hayattan uzak, yani her türlü yükümlülükten ve kaygıdan kurtulmuş sayıyorum.

Öyleyse başlayalım.

EV ve KÖSTEBEK

Daha başlarken babamı tanıdığımı söylemekte acele etmiş oldum. Onu tanımıyordum, ben dört buçuk yaşındayken ölmüştü. Yelkenli gemilerden biriyle bir iş için Korsika'ya gittiği zaman, otuz sekiz yaşında, karahummaya yakalanmıştı. Karısına ve Mattia (bu bendim ve ben olacaktım) ile iki yaş büyüğü Roberto adlı oğullarına rahatça yaşayabilecekleri kadar bir servet bırakmıştı.

Memleketteki bazı ihtiyarlar, babamın zenginliğinin (kaldı ki kısa sürede başka ellere geçtiği için onlara dert olmamalıydı), "esrarengiz bir kaynağı" olduğunu anlatarak keyiflenirlerdi.

Bazılarına göre babam bunu, Marsilya'da bir İngiliz ticaret gemisinin kaptanı ile kâğıt oynayarak kazanmıştı. İngiliz kaptan, cebindeki bütün parayı verdikten sonra, gemiyi kiralamış olan Liverpoll'lu bir tüccar hesabına (bu ayrıntıyı ve adamın adını da biliyorlardı) ta uzaklardaki Sicilya'dan yüklediği kükürtleri de kumar masasına sürmüştü. Bu kumarda kaybetmesi üzerine kedere kapılarak enginlere açılmış, kendini denize atmıştı. Böylece gemi, yükünü kaybettiği gibi, kaptanın ağırlığından da kurtularak Liverpool'a varıyordu. Babamın oyundaki bu şansı kötü huylu hemşerilerinin diline pelesenk oldu.

Arazimiz ve evlerimiz vardı. Ya ince düşünceliliğinden ya da maceracılığından olacak, babamın belli bir işyeri yoktu: Hep yelkenli gemilerinden biriyle memleket memleket dolaşır durur, en elverişli şartlarla aldığı her çeşit malı satar; öyle büyük ve riskli işlere girişmez, eline geçen parayı da küçük memleketindeki toprağa ve binaya yatırırdı. Herhalde bunca güçlükle elde ettiği refah içinde, ömrünü karısı ve çocukları arasında geçirerek huzura ereceğini umuyordu. İşte dut ve zeytin ağaçlarıyla dolu İkizdere arazisini sonra da Tavuk Kümesi Çiftliği'ni (bu çiftliğin içinde suyu değirmene akıtılan bir kaynak vardı) daha sonra Mahmuz adı verilen ve bizim bölgenin en iyi bağlarının bulunduğu tepeleri, en sonunda da San Rocchino'yu aldı; burada çok şirin bir köşk yaptırdı. Şehirde, oturduğumuz evden başka, iki evle birlikte, bugün tersane yapılan adayı satın aldı.

Neredeyse ansızın gelen ölümü bizi yıktı. Babamdan kalan malı mülkü çekip çevirmekten âciz olan annem, babamdan gördüğü onca iyilik nedeniyle minnet duyacağını sandığı bir adama işlerin yönetimini bıraktı. Bu da o adama, göstereceği namusluca gayretten başka hiçbir fedakârlığa mal olacak değildi. Hatta emeğine karşılık, dolgun bir maaş da bağlanmıştı kendisine.

Ah ne mübarek kadındı annem. İçine kapanık, sakin bir insandı, çok az hayat tecrübesi vardı ve insanları pek az tanırdı. Annem konuşurken sesini duyan, onu kız çocuğu sanırdı. Genzinden konuşur, genzinden gülerdi. Çünkü gülmekten utanıyormuş gibi dudaklarını büzerdi her zaman. Çok zayıf yapılı olduğu için, babamın ölümünden sonra kendini toparlayamadı bir türlü; ama rahatsızlığından yakındığını hiçbir zaman duymadık. Kendisinin de sağlık durumunun bozukluğundan pek fazla üzüntü duyduğunu sanmıyorum. O buna, başına gelen felaketin tabii bir sonucu olarak katlanıyordu. Belki, çektiği acılara dayanamayarak öleceği günü bekliyordu. Bu kadar ezik ve acılı olduğu

halde kendisini, çocuklarının başından eksik etmeyen Tanrı'ya şükrediyordu.

Hastalık derecesinde düşkündü bize. Her an bir şey olacak diye yüreği çarpar, azap içinde yaşardı; bizi her an dizinin dibinde görmek isterdi. Sanki kaybetmekten korkuyormuş gibi, ikimizden biri biraz uzaklaşacak olsa hizmetçiler seferber olup bizi aramaya koyulurlardı koca evin içinde.

Bir çocuk gibi, kocası idare ederdi kendisini; onu kaybedince dünyada tek başınaymış gibi şaşırıp kaldı. Yalnız pazar günleri çıkar olmuştu evinden. Sabahın erken saatinde, akraba kadar yakın gördüğü iki ihtiyar hizmetçi kadınla birlikte, yakındaki kiliseye giderdi. Evde de hayatı üç odanın duvarları arasında geçer, öteki odaları, temizliğe pek de meraklı olmayan hizmetçilerin eline bırakırdı. Kardeşimle ben de cirit atardık bu odalarda.

Bu odalardaki modası geçmiş eşyalardan, rengi uçmuş duvar kâğıtlarından, geçmiş günlerin soluğunu andıran eski şeylere özgü bir koku yayılırdı ortalığa. O yıllarda çok kere kullanılmayan cansız, eski eşyaların sessiz durağanlığının verdiği derin bir hüzünle bakınırdım etrafıma.

Annemi en çok ziyaret eden misafirlerin başında babamın kızkardeşi gelirdi, gözleri sincap gözüne benzeyen esmer, aksi, titiz bir kadındı, adı Scolastica idi. Geldiğinde çok oturmazdı. Konuşurken birden parlar, kimseye allahaısmarladık demeden kapıyı vurup giderdi. Küçüklüğümde halamdan çok korkardım, hele böyle birden öfkeyle yerinden fırlayıp, bir ayağını kızgın kızgın yere vurarak anneme:

"Duymuyor musun bu köstebeğin, evinin temelini oyduğunu?" diye bağırdığı zaman bir köşeye büzülüp korkudan titreyerek onu seyrederdim.

O, bu sözleriyle işlerimize bakan Malagna'nın bizi bir uçuruma yuvarlamakta olduğunu anlatmak isterdi.

Scolastica Hala (bunu sonradan öğrenmiştim) ne pahasına olursa olsun annemin tekrar evlenmesini isterdi. Genel olarak görümceler böyle bir şeyi akıllarından geçirmez ve bu konuda öğüt vermezler yengelerine. Ama çok sert ve titiz bir adalet duygusu vardı bu kadında; bizi sevdiğinden çok, bundan olacak, bu adamın bizi soymasına hiçbir tepki göstermeyişimize dayanamıyordu. Annemin de beceriksizliğini ve olup bitenleri göremeyecek bir yaradılışta olduğunu bildiği için bir koca bulmasından başka çare düşünemiyordu. Böyle birini bulmuştu bile: Gerolamo Pomino, yine kendiyle aynı adı taşıyan oğluyla birlikte yaşıyordu. En yakın arkadaşımdı bu çocuk; ileride anlatacağım gibi arkadaştan da fazla bir şey. Daha çok küçükken bize geldiği zaman, kardeşim Berto ile ikimizin fena halde keyfi kaçardı.

Bu adam, gençliğinde uzun zaman Scolastica Hala ile evlenmek istemişti; halam bundan bahsedilmesini istemezdi; hoş başka hiçbir erkeğin de adını almazdı ağzına. Bunun sebebi sevmek ihtiyacı duymadığından değildi; ama sevdiği adam, sadece kafasının içinden bile kendisine ihanet etse, bir cinayet işleyebileceğini söylerdi. Bütün erkekler yalancı, edepsiz şeylerdi ona göre. Pomino da mı, diyeceksiniz. Hayır, böyle görmezdi Pomino'yu. Ama çok geç anlamıştı bunu. Kendisiyle evlenmek istemiş olan erkeklerin hepsinin, karılarına az çok ihanet ettiklerini keşfederek, bundan zalimce bir zevk duymuştu. Yalnız Pomino böyle değildi. Aksine zavallı adam karısının kurbanı olmuştu.

Peki öyleyse neden evlenmiyordu şimdi onunla? O işin içinde iş var! Duldu çünkü! Daha önce bir kadının olmuştu, olur ki zaman zaman düşünürdü bu kadını. Hem sonra... Çünkü... Görmemek için kör olmak lazımdı. O kadar çekingen olduğu halde âşıktı, evet âşıktı. Kime olduğunu anlıyorsunuz herhalde; Pomino'cuğuna...

Tahmin edebileceğiniz gibi, annem buna asla razı olmadı. Bu ona gerçekten büyük bir günah gibi görünüyordu. Belki de kadıncağız, şakalaştığı halamın bunu ciddi ciddi söylemesine bile inanmıyordu. O, kendine özgü gülüşü ile görümcesinin parlamalarına ve bu tartışmaları dinleyen zavallı Bay Pomino'nun hayret ve itiraz sesleri çıkarmasına gülüyordu.

Ufak tefek, tertemiz, tiril tiril bir adamdı. Bay Pomino'nun gözlerinden iyilik akardı; galiba yanaklarına pudra sürüyordu, belki de biraz allık... Saçlarının hâlâ dökülmemiş olmasından övünç duyduğu belliydi, özene bezene kırlangıç kanadı biçiminde taradığı saçlarını sık sık eliyle düzeltirdi.

Annem, kendisi için değil de, çocuklarının geleceğini düşünerek, Scolastica Hala'nın öğüdünü tutup Bay Pomino ile evlenseydi işlerimiz nice olurdu bilemem; ama Malagna'nın yönetiminde olduğundan daha kötü gidemezdi şüphesiz.

Berto ile ben büyüdüğümüz zaman malımızın mülkümüzün büyük bir bölümü uçup gitmişti; ama kalanını bu hırsızın elinden kurtararak refah içinde değilse bile, kimseye muhtaç olmadan yaşayabilirdik, gevşek davrandık, tatlı canımızı sıkıntıya sokmayarak, annemizin küçükken bizi alıştırdığı yaşantımızı sürdürdük.

Annem bizi okula göndermek bile istemiyordu. Öğretmen olarak Pinzone diye birini tuttu. Asıl adı Francesco Giovanni del Cinque idi bu adamın, ama herkes Pinzone derdi bu adama. Kendisi de buna öylesine alışmıştı ki adını sorana Pinzone diyordu.

Upuzun, korkunç derecede sıskaydı. Daha da uzayacakmış gibi gelirdi: Bereket versin sırtı uzamaktan yorulmuş da, ensesinin altında belli belirsiz bir kümbet halini alarak kamburlaşmıştı; boynu bu kümbetin içinden, yeni tüylenmiş bir yarkanın boynu gibi, zaman zaman girip çıkıyordu. Pinzone sık sık dudaklarını ısırırdı; böylece gülecekmiş de gülmesini saklamak istiyormuş

gibi bir hali vardı; ama çabası boşa gidiyordu; bu gülümseyiş, dudaklarından kurtulup kendini açığa vuramayınca, gözlerinden daha keskin ve daha küstahça fışkırıyordu.

O küçük gözleriyle, evin içinde annemizin de bizim de görmediğimiz bir şeyler görüyordu herhalde. Ama hiçbir şey söylediği yoktu. Bunu üstüne vazife saymadığı için, ya da -bu düşünce benimdi, bana daha akla yakın görünüyordu- için için keyiflendiği için böyle yapıyordu yılan herif!

Ona etmediğimizi bırakmıyorduk. Hiç ses çıkarmıyordu; vicdanına kulak vermiş gibi göründüğü bir anda ve hiç ummadığımız bir şekilde bizi ele veriyordu.

Mesela, bir gün annemiz Pinzone'ye, bizi kiliseye götürmesini söylemişti; paskalya yortusu yakındı, günah çıkartmamız gerekiyordu. Günah çıkarttıktan sonra da, Malagna'nın evine uğrayıp, sakat karısının hatırını soracaktık ve hemen eve dönecektik. Bunların ne de iç açıcı şeyler olduğunu tahmin edebilirsiniz! Ama biz sokağa çıkar çıkmaz, Pinzone'ye, sıvışmak istediğimizi söyledik. Eğer kiliseye ve Malagna'nın evine götürecek yerde, kuş yuvası bulmak için Tavuk Kümesi Çiftliği'ne gitmemize göz yumarsa kendisine tam bir litre şarap ısmarlayacağımızı söyledik.

Keyfinden ellerini ovuşturarak razı oldu. Şarabını yuvarladıktan sonra çiftliğe gittik. Tam üç saat, bizimle yapmadığı çılgınlık kalmadı; ağaçlara tırmanmamız için bize omuz verdi, kendi de tırmandı, ama akşam daha evin kapısından içeriye adım atar atmaz, annemiz günah çıkartıp çıkartmadığımızı ve Malagna'nın evine gidip gitmediğimizi sorunca, büyük bir hayâsızlıkla:

"Bakın, anlatayım size..." diye bir bir bütün yaptıklarımızı anlattı.

Onun bu ihanetlerinden öç almak için yaptıklarımız da boşa gitti hep. Ama pek de şaka sayılmazdı bu adama yaptıklarımız. Bir akşam, Berto ile ben yemekten önce -Pinzone'nin holdeki

sandığın üstünde şekerleme yaptığını biliyorduk- yataklarımızdan fırladık; bilmem hangi yaramazlığımız yüzünden, bizi her zamankinden erken yatırmışlardı. Elimize bir boru aldık, içini bulaşık suyu ile doldurduk; ayaklarımızın ucuna basarak öğretmenimizin ta yanıbaşına kadar geldik; borunun bir ucunu adamın burnuna doğru tutup öbür ucundan üfleyiverince bizimki tavana kadar sıçradı.

Böyle bir öğretmenden ne öğrenebileceğimiz kolayca kestirilebilir. Bununla birlikte bütün kabahat Pinzone'de değildi, aksine, bize bir şeyler öğretebilmek için, dikkatimizi çekmek amacıyla, her türlü disiplin kuralını ve yöntemi hiçe sayarak biri sürü şey icat ederdi. Bu yolla benim üzerimde başarı sağlıyordu; çünkü kolay etkilenirdim. Gelgelelim bu adamın, kendine göre bir bilgeliği vardı; çok acayip ve ilgi çekici bir şeydi bu. Cinaslı konuşmakta, kelime oyunu yapmakta pek ustaydı. Değersiz şairlerin ses benzerlikleriyle düzdükleri tekerlemeleri, ses taklidi ile uydurdukları kelimeleri durmadan sayar döker, kendisi de pek antika kafiyeler bulurdu.

San Rocchino'da geçirdiğimiz o günü hatırlıyorum, bizi bir tepenin tam karşısına oturtup "Yanka" adlı şiiri defalarca, defalarca söyletmişti. Şiir şöyleydi:

Kar tanesi gibi ak sevdiceğim, kalbi var mıdır?
- Hayır.
Nedir maddesi, marifeti ki böylesi olumsuz?
- Buz.
Öyleyse hadi söyle Yanka, doğruysam ver ödülümü,
- Üzüntü.

Giulio Cesare Croce'nin *Enigma*'larındaki tüm sekizli hece veznini, Moneti'nin sonelerini ve kendini Utica'nın Cato'su

ismi ardına gizleme cüreti gösteren bir kendini bilmezin sone formundaki şiirlerini çözmek işine koştu bizi. Pinzone bunları tütün rengi bir mürekkeple eski bir defterin sarı sayfalarına kaydetmişti.

"Şunu dinleyin bir, durun da dinleyin şimdi. Stigliani'den. O kadar güzel ki... Cevabını verebilir misiniz? Dinleyin!"

Aynı zamanda hem birim, hem iki
Dün birken bugün ikilendim.
Benim birimle senin beşinin iki işi var
İnsanın tacına çöreklenen birçoklarına karşı.
Sanki koca bir ağız oldum, belden yukarısı,
Dişsiz olduğuma bakma, daha beter ısırırım.
Savaşan iki kutbum ve karşıt zevklerim var:
Parmaklar gözlerimde, gözlerimse ayaklarımda.

Hâlâ onu bu dizeleri okurken görebiliyorum, yüzünden neşe fışkırıyor, göz kapakları yarıya kadar inmiş ve parmakları nazikçe birbirine kenetlenmiş.

Annemiz, Pinzone'nin öğrettiği şeylerin bize yeteceğine inanmıştı. Scolastica Hala ise tam aksini düşünüyordu. Gönlünde yer eden Pomino'sunu anneme yamayamayınca Berto ile beni ezmeye başlamıştı. Ama annemiz, üstümüze kol kanat gerdiği için, kulak astığımız yoktu onun sözlerine. Buna o kadar kızıyordu ki, kimse görmeyecek, duymayacak olsa derimizi yüzerdi ikimizin de.

Hatırlıyorum da bir gün, her zamanki gibi elinden kaçmıştım. Beni boş bir odada yakaladı, çenemi parmaklarının arasında sıkarak "Sevgili yavrum, sevgili yavrum, sevgili yavrum," diye diye yüzümü kendi yüzüne doğru çekti; konuşurken bir yandan göz-

lerini de gözlerime dikmişti... Önce homurdandı, sonra sıkıca kenetlenmiş dişlerinin arasından tısladı:

"Eşek kafalı!"

En çok bana içerliyordu; Pinzone'nin derslerini Berto ile kıyaslanamayacak kadar çok beklediğim halde, donuk yüzlü oluşumdan mı, yoksa hep başka taraflara bakmak hevesine kapılan gözlerimi düzeltmek için taktıkları gözlüklerime sinirlendiği için mi ne, beni görünce çileden çıkıyordu halam.

Bana gerçek bir işkenceydi bu gözlük. Öyle ki, günün birinde fırlatıp attım da gözüm keyfince istediği yere baktı. Kaldı ki bu göz, dosdoğru baksaydı bile beni yakışıklı yapacak değildi! İyi görüyordu, bu da yeterdi bana.

On sekiz yaşıma gelince kırmızımtırak ve kıvırcık tüyler kapladı yüzümü; zavallı buruncuğum bu tüy ormanı ile geniş ve çıkık alnımın arasında kaybolmuş gibiydi.

Eğer insanlar yüzlerine en uygun düşecek burnu istediği gibi seçebilseydi ben, ufacık yüzünde pek hantal duran iri burunlu birisini gördüğümde "Şu burun bana iyi gidecek, aldım gitti!" der ve kendi burnumla değiş tokuş ederdim. Güzel gözlerimi ve daha nice başka şeylerimi de değiştirmeye can atardım. Evet! Böyle bir şeyin olmayacağını bildiğim için, yüzümden memnun olarak, bir daha da tasalanmadım bunun için.

Berto hem yüz hem de vücut bakımından (benimle karşılaştırılınca) güzel bir çocuktu. Aynanın karşısından ayrılmaz, durmadan saçlarını düzeltir, kendine çeki düzen verir; kravatlara, çarpıcı kokulara, çamaşırına, elbiselerine avuç dolusu para harcardı. Bir gün dolabından yepyeni bir ceketini, kadife yeleğini giyip, silindir şapkasını da kafama geçirerek, bu süslü kıyafetle ona gitmiş, onu çileden çıkarmıştım.

Bu sıralarda, Batta Malagna anneme gelip, birkaç yıl üst üste iyi mahsul alınmadığını, üstelik bizim aşırı masraflarımızı karşı-

lamak ve çiftliklerdeki bitip tükenmek bilmeyen onarım işlerini yapmak için borca battığını yana yakıla anlattı.

Ne zaman eve gelse, "Güzel bir kiremitimiz daha damdan düştü!" derdi.

Ya İkizdere'de, çiçekteki zeytin ağaçlarını kar kavurmuş ya da Mahmuz'daki bağları asma biti harap etmişti. Bağlara bu hastalığa dirençli olan Amerikanasma fidanı dikmek lazımdı. Bu da yeniden borca girmeyi gerektirmişti. Böylece, önce Mahmuz sonra da İkizdere çiftlikleri satıldı. Ardından da San Rocchino. Elimizde kala kala birkaç ev, Tavuk Kümesi Çiftliği ile değirmen kalmıştı. Annem artık adamın bir gün gelip kaynağın kuruduğunu söylemesini de bekliyordu.

İşin doğrusu şu ki, biz iki kardeş, ikimiz de tembeldik ve har vurup harman savuruyorduk. Yalnız bunun kadar gerçek bir diğer şey de Batto Malagna'nın, yeryüzünde eşi görülmemiş hırsızın biri olduğu idi. Onun hakkında bundan daha fazlasını söyleyebilirdim ama bu adamla akraba olmak zorunda bırakılışım bunu engelliyor.

Annem sağlığında bizim hiçbir şeyimizi eksik bırakmıyordu. Ama bu rahatlığın, çılgınca bir heves derecesine varan serbestliğin bedelini annemin ölümünden sonra, tek başıma uçuruma yuvarlandığım zaman ödedim. Kardeşim zengin bir adamın kızıyla evlenerek paçasını kurtarmıştı.

Benim evliliğim ise, aksine...

"Gerçekten bunu da anlatmam gerekiyor mu? Yani evliliğimi..."

Tünediği merdivenin tepesinden Don Eligio Pellegrinotto bana cevap verdi:

"Elbette, şüphesiz! Ama lütfen en uygun üslubu kullanarak anlatın."

"Uygun üslup mu? Siz de çok iyi biliyorsunuz ki..."

Don Eligio'nun kahkahasıyla kilise çınladı ve ardından dedi ki: "Sizin yerinizde olsam Bay Pascal, önce Boccacio'dan ya da Bandello'dan bir iki hikâye okurdum. Hani konuya uygun anlatımı bulabilmek için, anlıyorsunuz ya..."

Adamcağızın derdi de "üslup", hay Allah!

Ama ben içimden geldiği gibi yazacağım. "Öyleyse cesaret!" deyip işe koyulalım.

BU İŞ BÖYLE OLDU

Bir gün av sırasında gördüğüm alçak ve koca göbekli bir saman yığını önünde büyük bir hayretle durdum. Ortasındaki sırığın tepesine bir tencere geçirilmişti.

"Ta kendisi!" dedim sonra:

"Seni tanıyorum! Bakın, bakın! Bu Batta Malagna!" diye bağırdım.

Yerden bir yaba alarak, göbeğine büyük bir keyifle sapladım; az kalsın tencere yuvarlanacaktı tepesinden. Soluk soluğa, kan ter içinde, kafasında silindir şapkasıyla şu benim Batta Malagna karşımdaydı sanki.

Her şey üstünden kayıyor gibiydi bu adamın: Kaşı, gözü, uzun yüzünün iki yanına kayıyordu, burnu, yüzüne budalaca bir ifade veren bıyığı ile keçisakalına doğru kayıyordu... Omuzları, boynunun iki tarafından aşağı doğru kayıyordu... Şişkin ve pörsük karnı, hemen hemen yere kadar kayıyordu; çünkü paytak bacaklarının üstündeki bu kümbeti gören terzi, bu adamın sırtına bir elbise uydurabilmek için pantolonlarını alabildiğine geniş biçmişti... Öyle ki uzaktan bakıldığında, karnını nerdeyse

yere değecekmiş gibi gösteren çok uzun bir ceket giymiş hissi veriyordu.

Şöyle bir surat ve böylesi bir vücutla nasıl olup da hırsızlık yapabiliyordu şu Malagna, anlamadım gitti. Hırsızların farklı bir görünüşü olmalı diye düşünüyordum. O ise sarkık koca göbeğiyle ağır ağır yürür, ellerini daima arkasında bağlar; gevşek, miyavlamayı andıran sesiyle bir şey söylerken, daima güçlük çekiyormuş gibi bir hali vardır. Bizi zarardan zarara sokan o hırsızlıklarını vicdanına nasıl sığdırabildiğini öğrenmeyi çok isterdim. Buna hiç de ihtiyacı yoktu. O halde, kendi kendisine bir sebep, bir mazeret bulmuş olmalıydı. Belki de adamcağız azıcık avunabilmek için çalıp çırpıyordu?

Çünkü çok çekmişti evlendiği kadınların birinden. Kendinden çok yüksek seviyedeki bir kadınla evlenmek hatasını işlemişti. Çünkü bu kadın kendisiyle eşit seviyede bir adamla evlenseydi, bu kadar çekilmez bir hal almaz ve durmadan asil bir ailenin kızı olduğunu, kendi evlerinde şunun şöyle bunun böyle olduğunu her fırsatta başına kakmazdı. İşte bizim Malagna da, kadının dediği gibi, bir "beyefendi" olabilmek için, tüm bunları yapmazdı. Ama bu, ona o kadar pahalıya mal oluyordu ki! Durmadan terliyordu biçare...

Üstelik Bayan Guendalina, evlendikten kısa süre sonra bir hastalığa tutuldu! Bu hastalıktan ömrü boyunca kurtulamayacaktı, çünkü asla ağzına mantarlı börek koymaması lazımdı. Ama gelgelelim bayılıyordu bu böreklere. Oysa o, bununla da kalmıyor, yasak olan daha başka abur cubur şeyleri de tıkınıp şarap içiyordu. Çok içtiğini sanmayın sakın, asil bir ailedendi, ama bir yudum bile içmemesi gerekiyordu aslında!

Daha bir karış çocukken, Malagna, Berto ile beni yemeğe çağırırdı. Karısına, az yemenin yararları üzerine nutuk çekerken, en ağır yemekleri nefes almadan tıkınması görülecek şeydi. Bir

yandan ağzını şapırdatırken, bir yandan da şu öğüdü veriyordu karısına:

"Doğrusu ya," diyordu, "insanın damağını bir an için şöyle bir parça ile tatlandırma (bunu söylerken koca bir lokmayı ağzına atardı) uğruna bütün gün sıkıntı çekmesine değmez. Allah göstermesin! Ben böyle bir şey yapsam en başta kendimi ayıplardım. Rosine! (hizmetçisini çağırıyordu) Biraz daha ver bana. Pek nefis olmuş şu kremalı sos!"

"Yo!.. Bu kadarı da fazla!" diye karısı öfkeyle haykırdı. "Bir şeycik demem, Allah bendeki bu mide ağrısını sana da versin! O vakit karını düşünürdün belki biraz."

"Peki ama Guendalina... Seni düşünmüyor muyum ki ben?" diye bağırırken, Malagna, bir yandan bardağına şarap dolduruyordu.

Kadın cevap verecek yerde ayağa kalkıyor, bardağı kocasının elinden alarak, içindeki şarabı gidip pencereden döküyordu.

Adam yerinden kımıldamadan:

"Ama neden yaptın bunu?" diye sızlandı.

Karısı da şöyle dedi:

"Çünkü benim için zehir de ondan! Benim bardağıma bir parmak şarap bile koyduğumu görünce, hemen alıp pencereden dökmelisin, tıpkı benim yaptığım gibi, anlıyor musun?"

Malagna'nın fena halde canı sıkılmıştı; hafifçe sırıtarak bir Berto'ya bir bana bir de pencereye baktı, sonra:

"Aman Tanrım!" dedi; "Ama çocuk musun ki sen? Sana karşı zor kullanmak mı? Yo, hayır, canımın içi, sen kendin, evet kendin, aklını kullanarak frenlemelisin kendini..."

"Evet, söylemesi kolay!" diye cevap verdi karısı. "Gözümün önünde bunca nefis yemekler dururken, üstelik senin böyle dudaklarını yalayarak, şarabını yuvarladığını göre göre nasıl tu-

tabilirim kendimi? Kapa çeneni! Senin yerine başka biri kocam olsaydı beni üzmemek için..."

İşte böylece Malagna nefsine hâkim olduğunu ispatlamak ve karısını üzmemek için ağzına şarap koymaz oldu...

Sonra... Yine çalıp çırpmaya devam etti... E, şaşacak ne var bunda? Bir şeyler yapması lazımdı adamcağızın...

Fakat kısa bir süre sonra, Bayan Guendalina'nın gizlice şarap içtiğini öğrendi. Sanki bundan zarar görmemesi için, kocasının, şarap içtiğini bilmemesi yetermiş gibi. Bunun üzerine Malagna da kafayı çekmeye başladı. Ama karısını üzmemek için dışarıda içiyordu.

Bir yandan da çalıp çırpmaya devam ediyordu yine. Öte yandan karısının, çektirdiği bunca azaba karşılık kendisini sevindirmesini de diliyordu içinden; bir gün kendisine bir erkek evlat vermesini istiyordu. Böylece hırsızlığının bir amacı, bir mazereti olacaktı. İnsan çocuklarının iyiliği için neler yapmazdı ki?

Bununla birlikte karısı günden güne eriyip bitiyor, Malagna da yüreğini yakıp kavuran en ateşli isteğini ona açamıyordu bir türlü. Belki de doğuştan kısırdı. Onun hastalığına çok dikkat etmesi gerekirdi bu yüzden! Bir de şu vardı, ya karısı doğum sırasında ölüverirse? Bu korkuyla boynunu büküp kaderine razı oldu.

Samimi miydi bu davranışında? Bayan Guendalina'nın ölümünden sonra böyle olmadığı anlaşıldı. Arkasından ağlamadı değil. Ağladı, hem de iki gözü iki çeşme ağladı ve de karısının hatırasına öylesine bir saygı ile bağlı kaldı ki. Onun yerine başka bir hanımefendiyi koymayı aklından bile geçirmedi. İsteseydi bunu yapabilecek kadar zengindi. Evet, bir hanımefendiyle evlenmedi ama bir çiftçinin kızını aldı. Kanlı canlı, oynak, körpe bir kızdı bu. Bunu da sırf, o kadar özlediği bir erkek evlada sahip olma gücünden şüphe edilmemesi için yapmıştı. Eğer bu işte

biraz acele etmişse, Malagna'nın artık genç olmamasından ve kaybedecek vakti kalmamasındandı.

İkizdere Çiftliği'ndeki kiracımızın kızıydı Oliva, çocukluğundan beri tanırdım onu.

O kızı düşünerek ne kadar ümit beslemişti annem... Eğer ben ciddi olup da köy hayatından hoşlansaydım! Zavallı anneciğim bunu düşünerek sevinçten kabına sığamıyordu. Ama günün birinde, o korkunç Scolastica Hala gözlerini açarak anneme çıkıştı:

"Oğlanın her gün İkizdere'ye gittiğini görmüyor musun, budala?"

"Evet zeytin toplamaya gidiyor."

"Bir zeytini, evet tek bir zeytini* toplamak için gidiyor, dangalak!

"Bana bak, sakın şeytana uyup da elin zavallı kızını mahvetme..." filan gibilerden...

Bu konuda tehlike yoktu. Çünkü namuslu kızdı bu Oliva; bir erkeğe kendini teslim ederse nasıl bir felakete uğrayacağını bildiğinden son derece namusluydu. İşte bu yüzden de, bütün o yapmacıklı utangaçlık, sıkılganlıkların yavanlığına düşmüyordu; serbest ve gözü pek bir kızdı. Ne güzel bir gülüşü vardı! Bir çift kiraz derdiniz dudaklarına, hele dişleri...

Fakat bu dudaklardan bir öpücük almak kısmet olmadı, sadece dişlerinin keskinliğini anladım: Şöyle bir saçlarını öpmek istediğimde yanağımı ısırıp beni cezalandırdı.

Hepsi bu kadar.

Ama bu güzel, bu körpe kız Batta Malagna'nın karısı olmuştu şimdi. Ee, kim bu zenginliğe sırt çevirebilirdi ki? Hoş, Oliva

---

* Yazar burada İtalyancada zeytin demek olan "Oliva" üzerinde kelime oyunu yapıyor. (ç. n.)

onun bu zenginliği nasıl elde ettiğini bilmiyor değildi! Bunun için söylemediğini bırakmamıştı; gel gör ki bir gün bu zenginliğe kapılarak adamla evlendi.

Bununla birlikte düğünün üstünden bir hatta iki yıl geçtiği halde erkek evlat hâlâ görünmüyordu ortalıkta.

Malagna, ilk karısının kısır olduğuna, hastalıkları yüzünden doğuramadığına öylesine inanmıştı ki, bunun kusurunun kendisinde olabileceğine dair en küçük şüphesi yoktu. Öyle ki Oliva'ya çatmaya başladı.

Bir yıl daha bekledi; üçüncü yılda da beklediğine kavuşamadı. Bunun üzerine karısına açıkça çatmaya ve nihayet bir yıl daha geçince büsbütün çileden çıkarak kötü muamele etmeye, bağırıp çağırmaya başladı. Böyle genç ve körpe görünüşüyle kendisini aldattığını, bir erkek evlat sahibi olmak için onu asil bir hanımefendi olan eski karısının yerine koyduğunu, böyle bir amacı olmasaydı hiçbir zaman böyle bir yanlış yapmayacağını söyleyip duruyordu.

Zavallı Oliva hiç cevap vermiyor, ne diyeceğini bilmiyordu. Gelip arada bir anneme içini döküyor, annem de tatlı sözlerle Oliva'yı yatıştırmaya çalışarak ona sabretmesini, henüz genç, çok genç olduğunu söylüyordu!

"Yirmi yaşında mısın?"

"Yirmi iki..."

"Hiç tasalanma! On yıl hatta yirmi yıl sonra bile çocuğu olan kadınlar vardır." Ama adam evlendiği zaman zaten yaşlıydı... Daha evlendiklerinin ilk yılında Oliva, -nasıl söylemeli bilmem- kusurun kendisinden çok, kocasında olduğunu anlamıştı! Anlamıştı bunu ama Malagna tam aksini söylemekte diretiyordu. Peki bunun böyle olmadığı nasıl ispatlanacaktı?

Oliva evlenirken namuslu kalacağına yemin etmişti, o kadar ki huzura kavuşmak için bile yeminini çiğnemek istemiyordu.

Nasıl biliyordum bütün bunları ben? Nasıl biliyorsam biliyorum işte. Bize gelip içini döktüğünü, çocukluğundan beri Oliva'yı tanıdığımı söylememiş miydim size? Şimdi de onu, bu pis ihtiyarın yaptıklarına dayanamayarak ağlarken gördüm. Ama bilmem her şeyi söylemem gerekir mi size? Kaldı ki bir şey olmuş da değildi. Sakın kimseye söylemeyin bunu! Böyle bir şey yok.

Ama kendimi çabuk teselli etmiştim. O vakit kafamda o kadar çok şey vardı ki -ya da böyle olduğunu sanıyordum! Ayrıca param da vardı!- Bu parayı har vurup harman savurmamda, babasının akıllıca idaresi yüzünden cebinde hiçbir zaman yeterince parası bulunmayan Gerolamo Pomino da bana yardımcı olurdu.

Mino, bizim gölgemiz gibiydi; bazen benim, bazen de Berto'nun. Hangimizle bir arada ise onun havasına göre, bir maymun ustalığıyla kendisini değiştiriyordu. Berto'ya yakın olduğu zaman çıtkırıldım bir beyefendi olup çıkıyordu. Böyle zamanlarda babası, kendisi de böyle inceliklere az çok düşkün olduğu için kesenin ağzını biraz açardı. Yürüyüşüne kadar taklit edildiğini görüp fena halde içerleyen kardeşimin nihayet sabrı tükenir ve herhalde gülünç düşmekten korktuğu için, oğlanı hırpalayıp başından savardı. O vakit Mino bana yanaşırdı; bunun üzerine babası para musluklarını tekrar kısardı.

Ben onun bu hallerine karşı daha sabırlıydım, çünkü eğlendiriyordu beni. Ama sonra pişman olurdum. Onun yüzünden, bana uymayan bazı işlere girişmek için kendimi zorladığımı; veya onu etkilemek, yeri geldiğinde de başını derde sokmak için, duygularımı, olduğundan daha aşırı şekilde açığa vurduğumu anlıyor, sonra da bunun sıkıntısını çekiyordum.

Bir gün avdaydık. Malagna'dan laf açıldı; ihtiyarın evlilik hayatındaki maceralarını anlattım. Bunun üzerine Pomino'nun oğlu, Malagna'nın yeğeni olan akrabalarından bir kıza göz koyduğunu, onun için her şeyi yapabileceğini söyledi. Kız da pek

öyle çekingen değilmiş, ama bizimki o zamana dek bir çift laf edememiş kızla.

"Cesaretin yok mu senin!" dedim gülerek.

Mino bunu kabul etmedi. Ama gülerken yüzü biraz fazlaca kızardı. Sonra hemen atılarak "Hizmetçisiyle konuştum," dedi. "Epey de bilgi edindim. Onun hakkında neler söyleniyor biliyor musun? Dediğine göre şu senin Malagna, sık sık evlerine gidiyormuş, kızın anasıyla da bazı hain planlar yapıyorlarmış."

"Ne gibi planlar?"

"Ne olacak! Çocuğu olmadığı için, mutsuzluğunu anlatıp ağlıyormuş. Kocakarı surat asarak 'Oh olsun!' diyormuş. Çünkü adamın ilk karısının ölümünden sonra kızını Malagna'ya vermeyi aklına koymuş, bu amacına ulaşmak için de denemediği çare kalmamış. Şimdi ihtiyar herif, pişman olup, onu dinlemediği için dövünürken, bu cadaloz karı nasıl haince planlar kuruyordur kim bilir?"

Kulaklarımı tıkayarak Mino'ya:

"Sus!" diye bağırdım.

Her ne kadar toysam da -Malagna'nın evinde geçen sahneleri bildiğim için- bu hizmetçi kızın şüphelerinde haklılık olabileceğini düşünüyordum. Ve Oliva'nın iyiliği için de, meselenin iç yüzünü öğrenmek istedim. Mino'dan ihtiyar cadalozun adresini aldım.

Mino kendisi için, kızla görüşmemi söyledi.

"Merak etme," diye cevap verdim. Ertesi gün, bir borç senedinin ödeme emrinin geldiğini annemden öğrendiğimi söyleyerek, Malagna'yı Pescatore'nin dul karısının evinde enselemeye gittim. Yolda mahsustan koştum, kan ter içinde eve daldım:

"Malagna vergi geldi!" diye bağırdım.

Vicdanının pek rahat olmadığını önceden bilmeseydim bile, bunu o gün, beti benzi atmış, perişan bir halde:

"Han... Hangi... Vergi?" diye kekelerken görünce anlardım.

"Vadesi bugün gelen senet... Annem gönderdi. Çok kahırlanıyor bunun için."

Batta Malagna, büyük bir korkuya kapıldı; derin bir oh çekerek iskemlesine çöktü. "Ama halledilmişti bu iş. Halletmiştim bunu... Üç ay daha uzatmıştım, tabii faizini ödeyerek. Bunun için mi böyle koşarak geldin buraya?"

Göbeğini hoplatarak uzun uzun güldü, sonra beni ana kızla tanıştırdı. "Mattia Pascal, Marianna Dondi, teyzemin kızı, Pescatore'nin dul karısı; bu da kızı Romilda..."

Biraz soluklanıp bir şeyler içmemi söyledi. "Romilda, zahmet olmazsa..." diye başlayıp, kendi evindeymiş gibi iş buyurdu kıza.

Romilda onay bekler gibi annesinin gözünün içine bakarak, benim "İstemem," diye diretmeme aldırış etmeden dışarı çıktı. Az sonra üzerinde bir kadehle, bir şişe vermut bulunan bir tepsi ile geldi. Onu gören annesi içerlemiş gibi ayağa kalkarak tepsiyi aldı:

"Hayır! Hayır! Ver o tepsiyi bana!" dedi. Sonra dışarı çıktı ve pırıl pırıl yeni cilalı bir tepsi ile içeri girdi. Tepsinin içinde çok güzel bir likör takımı vardı: Gümüşlü bir fil, sırtında camdan bir fıçı, etrafında da çınlayan birçok kadeh.

Bana kalsa vermutu tercih ederdim. Bunun yerine likör ikram ettiler. Malagna ile dul kadın da bundan içtiler. Romilda içmedi.

Bir bahane bulup fazla oturmadan kalktım. Bir an önce gidip şu senet meselesinden dolayı üzüntüye kapılan annemin yüreğini ferahlatmak istediğimi, birkaç gün sonra, kendilerinin sohbetinden daha çok yararlanmak üzere, tekrar geleceğimi söyledim.

Pescatore'nin dul karısı Marianna Dondi'nin beni uğurlarken takındığı tavırdan, tekrar geleceğimi duymaktan pek memnun kalmadığını anlamıştım: O kurumuş soğuk, pürüzlü, sarımtırak eliyle elimi sıktı; gözlerini kısıp dudaklarını büzdü. Buna kar-

şılık, kız tatlı ve biraz da mahzun bakışla gönlümü aldı. Daha ilk görüşmede bu gözler beni büyülemişti. Uzun kirpiklerin gölgelediği bu derin bakışlı yeşil gözlerde bambaşka bir çekicilik vardı. Alnından şakaklarına doğru inen abanoz gibi siyah iki saç örgüsünün arasında, teninin beyazlığı büsbütün göz kamaştırıcı oluyordu.

Evleri sade döşenmişti. Ama eski eşyaların arasında, gösterişli ve acemice yerleştirilmiş bazı mobilyalar da göze çarpmaktaydı: İki tane çini lamba, buzlu camdan karpuzlarıyla mermeri sararmış bir konsolun üstünü süslüyordu. Bu konsola dayalı, yer yer çatlamış işli bir ayna, açlıkla esneyen bir ağzı andırmaktaydı. Lambaların hiç kullanılmadığı belli oluyordu. Göçük bir divanın önünde yaldızlı, dar ayaklı bir masa vardı. Üstüne çok canlı renklerle süslü porselen vazo konulmuştu. Japon işi lake bir etajer vardı, vb. Malagna bu yeni eşyaya, tıpkı önce, Pescatore'nin dul karısının içeri getirdiği tepsiye baktığı gibi, keyifle bakıyordu.

Odanın duvarları baştanbaşa taş baskı resimlerle süslenmişti. Ama çirkin şeyler değildi bunlar, Malagna, bunların birkaç tanesinin, Francesco Antonio Pescatore'nin eseri olduğunu söyleyerek bana beğendirmek istedi. Çok büyük bir gravürcü olan (alçak sesle de Torino'da delirerek öldüğünü söylemekten geri kalmamıştı) amcasının oğlunun portresini de göstermek istiyordu. Dediğine göre "aynaya bakarak yapmıştı kendi resmini."

Az önce Romilda ile annesine bakarken, "Herhalde babasına benziyor," diye düşünmüştüm. Şimdi, bu resme bakarken, ne diyeceğimi bilmiyordum. Acayip birtakım tahminlere girişmek istemezdim. Pescatore'nin dul karısı Marianna Dondi'nin yapamayacağı şey yoktu, bunu biliyordum; ama herhangi bir erkeğin, hele yakışıklı bir erkeğin onunla sevişmiş olabileceğini nasıl düşünebilirdim? Meğerki deliye, kocasından daha deli birine rastlamış ola.

Mino'ya, bu ilk gidişimdeki izlenimlerimi anlattım. Romilda'dan öylesine coşkun bir dille söz ettim ki, oğlan da ateşlendi, benim de kızdan çok hoşlanmış olmam ve kendisine hak vermem çok sevindirmişti onu. Bunun üzerine, amacının ne olduğunu sordum; annesi bir acuzeye benziyordu ama kızın çok namuslu olduğuna yemin ederdim. Malagna'nın iğrenç planlar kurduğuna şüphe yoktu: Bunun için her şey pahasına, genç kızı kurtarmak gerekiyordu.

"Ama nasıl?"

Pomino dikkat kesilmiş ağzıma bakıyordu.

"Nasıl mı? Hele dur bakalım. Daha önce öğrenmemiz, aslını araştırmamız, ölçüp biçmemiz gereken birçok şey var. Sen de kabul edersin ki beş saniyede böyle bir işe karar verilemez. Bana bırak. Bu macera hoşuma gidiyor."

"Peki ama!" diye Pomino çekinerek itiraz etti, kendini diken üstünde hissediyordu. "Yani... Bu kızla evlenmeyi mi kastediyorsun?"

"Şimdilik böyle bir şey söylemek istemiyorum. Korkuyor musun yoksa?"

"Hayır! Neden?"

"Çok hızlı gidiyorsun bence. Yavaş ol ve aklını kullan. Gerçekten iyi yürekli, aklı başında, erdemli (güzel olduğuna şüphe yok; sen de ondan hoşlanıyorsun değil mi?) olup olmadığını bir araştıralım bakalım. Eh, tut ki bu kız anasının ve öteki aşağılık yaratığın alçaklıkları yüzünden ciddi bir tehlikeyle karşı karşıyadır. O vakit, alkışlanacak kutsal bir kurtarıcı ödevi yerine getirmede duraksayacak mısın?

"Ben mi? Hayır... Ama babam?" diye Pomino cevap verdi.

"Karşı çıkar mı buna? Peki ama neden? Drahoma için öyle mi? Başka bir şey için değil herhalde? Biliyorsun ki ölmüş büyük bir sanatçının, usta bir gravürcünün kızı o. Evet, Torino'da ölmüş...

Ama senin baban zengin adamdır, senden başka da çocuğu yok; drahomaya bakmadan seni sevindirmek isteyebilir! Eğer onu dil dökerek razı edemezsen, korkma: Kuşu yuvadan uçurduğun gibi her şey yoluna girer. Nasıl? O yürek var mı?"

Pomino gülmeye başladı; bunun üzerine kendisine, nasıl bir insan şair doğarsa, kendisinin de koca olarak doğduğunu iki kere iki dört eder gibi ispat ettim. Romilda'sıyla geçireceği mutlu hayatı canlı renklerle serdim gözünün önüne. Genç kızın kurtarıcısına nasıl minnetle bağlanacağını, nasıl derin bir şefkat ve sevgiyle üstüne titreyeceğini anlattım, sözü sonuca bağlamak üzere de:

"Şimdi, iş kendini ona beğendirmeye, kendisiyle konuşmana, mektup yazmana kalıyor. Bak bu sırada göndereceğin bir mektup, o örümcek anasının, gözaltında tuttuğu genç kız için bir cankurtaran simidi olur belki de. Bu sırada ben yine evlerine gideceğim, ne olup bittiğini öğrenmek için orada bulunmam gerek. Seni tanıtmak için fırsat kollayacağım. Tamam mı?"

"Tamam!"

Romilda'yı evlendirmek için derdim neydi sanki? Hiç. Tekrar ediyorum: Sadece Pomino'yu etkileme zevki için. Durmadan konuşuyor, konuşuyordum ve konuştukça da bütün engeller yıkılıp gidiyordu. Pek yüksekten atıyordum ve her şeyi hafife alıyordum. Belki de o zamanlar kadınlar, şu yaradana yan bakan gözüme ve de sırık gibi boyuma aldırmadan hoşlanıyorlardı benden. Bu sefer, şunu açıkça söyleyeyim ki, coşkunluğum, şu iğrenç ihtiyarın gerdiği pis örümcek ağını parçalamak, onu şapa oturtmak için duyduğum istekten ileri geliyordu. Zavallı Oliva'yı da düşünüyordum bu arada, neden olmasın? Beni o kadar derinden etkileyen o genç kıza biraz iyilik edebilme ümidi...

Pomino öğütlerimi yerine getirmede bunca çekingenlik gösterdiyse kabahat bende mi? Hep Pomino'dan söz ettiğim halde

Romilda, Pomino ile sevişecek yerde benimle seviştiyse kabahat bende mi? Şayet Pescatore'nin dul karısı Marianna Dondi, bana duyduğu güvensizliğini, meziyetlerim sayesinde gidereceğime beni inandırmışsa ve yaptığım bazı acayipliklerimle onu güldürmek mucizesini gerçekleştirebilmiş isem, kabahat benim mi? Çok iyi karşılandığımı görüyordum. Evinde zengin (kendimi hâlâ böyle sanıyordum) ve kızına da âşık olduğu aşikâr bir delikanlının bulunması sonunda kafasından, o şeytani fikirlerini söküp atmıştı. Yani ben, bunun böyle olduğuna inanmıştım.

Aslında, artık kocakarının evinde Malagna'ya rastlamayışıma ve kadının beni hep sabahları misafir edişine dikkat etmem lazımdı. Ama kimde dikkat edecek hal vardı? Kaldı ki, her seferinde daha serbest olabilmek için Romilda ile kırlarda gezinmek istediğimi söylüyordum, kadın da sabahları rahatlıkla buna izin veriyordu. Üstelik ben de kıza abayı yakmıştım: Durmadan Pomino'nun kendisi için yanıp tutuştuğunu, o güzel gözlerine minicik burnuna, o nefis ağzına, hatta hatta ensesindeki siğile, elindeki belli belirsiz bir çizgiye bile gönlünü kaptırdığını anlatıyor, sonra da Pomino'nun hesabına, bu eli kendimden geçerek öpüyordum.

Yine aramızda ciddi bir şey olmayacaktı belki ama bir sabah Romilda, (Tavuk Kümesi Çiftliği'ndeydik, annesi değirmeni seyrederken uzaklaşmıştık yanından) şu âşığının, artık çok uzayan eğlencesini bir yana bırakıp, birden iki gözü iki çeşme ağlamaya başladı; boynuma sarılıp tir tir titreyerek kendisine merhamet etmemi söyledi; kendisini alıp götürmemi, ama uzaklara, çok uzaklara, anası olan cadı kanın ulaşamayacağı kadar uzaklara, ama derhal, hemencecik kaçırmam için yalvardı, yakardı...

Peki ama onu hemen o anda böyle çok uzaklara nasıl götürebilirdim?

Sonra birkaç gün, sorumlu davranıp bir karar verdim; bunun yolunu araştırdım durdum. Gelgelelim, vicdanımın da sesine uyarak, tam annemi, yakında gerçekleşecek olan evlenmemize hazırladığım sırada, Romilda'dan gayet soğuk bir mektup aldım. Artık hiçbir şekilde kendisiyle ilgilenmememi, evine adım atmamamı, aramızdaki ilişkinin kesin olarak sona erdiğini yazıyordu.

Peki ne olmuştu?

Yine o gün, Oliva gözyaşları içinde koşarak bize geldi... Anneme dünyanın en mutsuz kadını olduğunu, yuvasındaki huzurun artık sonsuza dek yok olduğunu söyledi. Kocası, bebek yapamamalarında hatanın kendisinde olmadığını ispatlamış ve büyük bir zafer kazanmışçasına haber vermişti genç karısına.

Bu sahneye ben de tanık oldum. Kendimi nasıl tutabildim bilmiyorum. Anneme olan saygım beni durdurdu, öfkeden boğulacak haldeydim, koşup odama kapandım; kafamı ellerimin arasına alarak Romilda'nın, bütün o aramızda geçenlerden sonra nasıl olup da bu komediye karışabildiğini soruyordum kendi kendime. Rezilce aldatılan sadece ihtiyar Malagna değil, aynı zamanda bendim de! Bu zavallı Oliva da yüzüstü bırakılmış, mahvolmuştu.

Akşama doğru evden çıktım, hâlâ bütün vücudum titriyordu; doğruca Oliva'nın evine gittim. Romilda'nın mektubu da cebimdeydi.

Oliva, gözyaşları içinde eşyasını topluyordu, babasının evine dönmek istiyordu. Ona, o zamana kadar, ne olur ne olmaz diye hiçbir şey çıtlatmamış, çektiklerimi anlatmamıştım.

"Ama ne işim var artık burada benim?" dedi. "Her şey bitti. Bari başka birisiyle yapsaydı bu kepazeliği, belki de..."

"Demek kiminle anlaştığını biliyorsun?" diye sordum.

Bunun üzerine kollarını kaldırarak:

"Bir genç kızla!" diye bağırdı. "Hem anası da razı!"

"Senden önce biliyordum bunu ben, oku!" diyerek mektubu uzattım.

Oliva sersemlemiş bir halde mektuba baktı, elimden alarak:

"Ne yazıyor burada?" diye sordu.

Pek az okuma biliyordu. Bana bakışından, böyle bir zamanda okuma zahmetine değer mi demeye çalıştığını anlamıştım.

"Oku!" diye direttim.

Bunun üzerine gözlerini sildi, kâğıdı açarak, harfleri heceleyerek okumaya başladı. İlk satırları geçtikten sonra imzaya baktı, gözlerini faltaşı gibi açarak bana baktı.

"Sen ha?"

"Ver de ben okuyayım hepsini sana."

Fakat Oliva kâğıdı göğsüne bastırarak:

"Hayır!" diye bağırdı. "Asla vermem sana bunu! Şimdi benim işime yarayacak bu mektup."

"Peki ama ne işine yarar ki senin?" diye sordum, acı acı gülerek. "Kocanı suçlayabileceğin, kanıt gösterebileceğin tek kelime yok. Çok iyi tuzak kurmuşlar baksana!"

Oliva inler gibi bir sesle:

"Ah, evet, doğru söylüyorsun, çok doğru," dedi. "Bana geldi, beni dövmekle tehdit etti ve 'Ayağını denk al, yeğenimin namusundan şüphe edemezsin, bu ne cüret!' diye bağırdı."

Bunun üzerine ben acı bir kahkaha atarak:

"Peki öyleyse!" dedim, "Şimdi böyle bir şey iddia ederek bu adamdan hiçbir şey elde edemezsin. İhtiyatlı ol bundan sonra, aksine, kocanın söylediğinin doğru olduğunu, kendisinin çocuğu olabileceğini söyle, anladın mı?"

Peki ama ne diye daha bir ay geçmeden Malagna kansını, deliye dönmüşçesine patakladıktan sonra ağzından köpükler saçarak, bizim eve gelmiş, avaz avaz bağırarak, zavallı öksüz yeğenini mahvettiğimi söyleyerek derhal tazminat ödenmesini istemişti?

Sözlerine, bir rezalet çıkmaması için sustuğunu da ekliyordu. Hatta acıdığı için, doğduktan sonra da bu bahtsız çocuğu evlat edinecekti. Ama şimdi Tanrı nihayet kendisine, nikâhlı karısından meşru bir erkek evlat verdiği için, vicdanlı bir adam olarak, yeğeninin doğuracağı çocuğu evlat edinemezdi.

Mattia bu işi temizlesin şimdi!

"Mattia hatasını telafi etsin!" diye bağırdı. Öfkeden yüzü pancar gibi kızarmıştı. "Hem de hemen şimdi! Derhal dediğimi yapsın! Ağzımı açtırıp daha fazlasını söyletmesin, başımı belaya sokmasın!"

Şimdi bu olay üzerine düşünelim biraz... Aptal yerine konmak benim için bir felaket değildi. Çünkü, tekrar ediyorum, hayatın dışında gibiyim ve benim için artık hiçbir şeyin önemi yok. Bu noktaya geldikten sonra da kafamı yoruyorsam, yalnız mantık hesabına yapıyorum bunu.

Romilda'nın anlattığına göre, şu bizim Tavuk Kümesi Çiftliği gezintimizden kısa bir süre sonra annesine beni ne kadar sevdiğini, bensiz yaşayamayacağını söylediğinde, kocakarı küplere binmiş, hemen hemen uçurumun kenarına gelmiş bir aylakla evlenmesine asla razı olmayacağını söylemiş. Oysa Romilda, bir kızın başına gelebilecek en büyük felaketi kendisi davet etmiş olduğundan, bu felaketten en iyi şekilde yararlanmak da annesine düşmüştü. Bunu nasıl yapacağını kestirmek de hiç zor değildi. Malagna, her zamanki saatinde gelince, kadın bir mazeret uydurup kızı ile ikisini yalnız bırakır. Bunun üzerine Romilda, iki göz iki çeşme ağlayarak adamın ayaklarına kapanır, başına gelen felaketi ona da anlatır; araya girmesi, annesini hayırlı bir işe razı etmesi için yalvarır; çünkü artık benim olmuştur ve de bana sadık kalmak istemektedir.

Malagna acır kızın haline, ama bir noktaya kadar. Henüz reşit olmadığını, bunun için annesinin sözünün geçtiğini, eğer

o isterse beni mahkemeye verebileceğini söyler. Üstelik kendisi de, benim gibi boş kafalı, elindekini avcundakini sokağa atan bir haylazla evlenmesinden yana olamayacağını belirtir. Ayrıca kıza, annesinin çok haklı ve yerinde öfkesini yatıştırmak için kendisini feda etmesi gerektiğini, bu fedakârlığın da, sonunda kendisinin servetine mal olacağını söyler. Nihayet Malagna hiç kimseye sırrını açmaması şartıyla doğacak çocuğun babası olduğunu kabul edebileceğini, çünkü çoktandır istediği halde çocuğu olmadığını, elinden bundan başka bir şey gelmeyeceğini anlatır.

Size sorum şu: Bundan daha açıkyürekli, daha namuslu bir davranış olabilir mi?

İşte cevap: Herif, babasından çaldıklarını çocuğuna devretmeye razı oluyordu böylece.

Kendisine minnet duyacak yerde nankörlük edip her şeyi altüst eden ben olduğuma göre, ne kabahati vardı onun.

Önceden de söylediğim gibi Roberto, iyi bir evlilik yapmış olduğu için Malagna kendini ona karşı borçlu hissetmiyordu.

İşte böylece bunca namuslu insanın arasına düştüğüm için olacak, bütün kötülükleri yapan ben olmuştum. Bunun için de günahımın kefaretini ödemeliydim.

Önce itiraz etmek istedim. Sonra, annemin yalvarmalarına dayanamadım; ocağımızın yıkılacağını anlıyor, düşmanının yeğeniyle evlenerek, bir noktaya kadar benim kurtulabileceğime inanıyordu.

Artık, Pescatore'nin dul karısı Marianna Dondi'nin gazabı, korkunç yıldırımlar gibi yağacakn üstüme.

OLGUNLAŞMA

Cadaloz karı yerinde duramaz olmuştu artık.

"E... Şimdi ne olacak?" diye sordu. "Ne diye yaptın bunu?"

"Evime bir hırsız gibi sokulup, kızımı baştan çıkardığın, mahvettiğin yetmez mi?"

"Yo, hayır, sevgili kaynanam," diye kendimi savunuyordum. "Şayet böyle davranmışsam size bir hizmette bulunmuş olduğumu sanıyorum."

Bunun üzerine kocakarı "İşitiyor musun?" diye kızına bağırdı. "Bir de oturmuş övünüyor; karşıma geçmiş, yaptığı marifetle övünüyor şu..."

Sözün burasına gelince, Oliva için en ağza alınmayacak küfürleri yağdırdı durdu; bunları söyledikten sonra ellerini beline koyup, "Peki ne diye yaptın bunu? Böyle yaparak bir anda oğlunu da mahvetmiş olmadın mı? Umurunda mı sanki! Öteki de ondandı kesin! Çok güzel, her şey yolunda!.." diye bağırdı.

Böylece her cümlesinin sonunda zehirli oklarını üstüme yağdırmaktan geri kalmıyordu. Bu şekilde konuşarak Romilda'yı kahrettiğini çok iyi biliyordu. Oliva'nın doğuracağı çocuğu kıskanıyordu; o rahatlık ve neşe içinde yüzerken, Romilda'nınki

sıkıntıya sürüklenecek, gelecek güvencesi olmayacak ve bu çirkin didişmenin içinde yaşayacaktı. Bu kıskançlık bazı dedikoducu kadınların anlattıklarıyla büsbütün artıyordu. Kadınlar hiçbir şeyden haberleri yokmuş gibi, Malagna Hala'dan buna laf taşıyorlardı; Tanrı'nın bağışından öylesine memnun, öylesine mutluymuş ki! Oliva'yı görmeliymiş, çiçek gibi olmuş; öyle güzelleşmiş, öyle güzelleşmiş ki... Sağlığı da çok yerindeymiş!

Önünde yapılan bu konuşmaları duyan Romilda, koltuğa yığılıyor, yüzü sapsarı kesilerek, tek kelime söylemek şöyle dursun, gözlerini bile açmadan, öylece perişan bir halde kalakalıyordu.

Bu da mı benim kabahatimdi? Öyleydi herhalde... Romilda yüzümü görmek, sesimi duymak istemiyordu artık. Tavuk Kümesi Çiftliği'ni ve değirmeni kurtarmak için, evleri satmak zorunda kalan anneciğim, bizim evin cehennemine düştüğü zaman bu durum daha da kötüleşti.

Kaldı ki bu satış hiçbir şeye yaramazdı. Üstelik çocuğun pek yakında doğacağını düşünen Malagna, hiçbir şeye aldırmadan son kozunu da oynamıştı. Dalaverecilerle anlaşarak, bütün evleri el altından yok pahasına kapatmıştı. Çiftliğin borçlarının çoğu bu yüzden ödenemedi; orası da değirmen de alacaklılar tarafından haczettirildi. Böylece neyimiz var neyimiz yoksa elimizden çıktı.

Yapılması gereken neydi? Ailemin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için, yana yakıla bir iş aradım, umutsuzca... Elimden hiçbir şey gelmiyordu; üstelik gençlik maceralarının ve aylaklığım duyulduğu için kimse de bana iş vermek istemiyordu. Kaldı ki bizim evde her gün katlanmak zorunda olduğum sahneler, benim de aklımı başıma toplayıp ne yapabileceğimi düşünmeme engel oluyordu.

Beni en çok üzen de annemin Pescatore'nin dul karısıyla karşı karşıya kalmasıydı. Benim melek ihtiyar anacığım yaptığı hatala-

rın hepsinin farkına varmış, artık her şeyi anlamıştı ama yine de bunlardan sorumlu değildi bence. Uğradığı bunca zararın sebebi, insanların ne denli kötü olabileceğini bilmemesiydi. Şimdi elleri önlüğünün cebinde, başını önüne eğmiş, bir köşecikte hiç kımıldamadan oturuyor: Adeta çevresini saran havayı bile sarsmaktan korkuyormuş gibi. Sanki her an bu oturduğu köşecikten de ayrılıp başka yere gidecekmiş gibi tedirgin bir bekleyiş içinde. Zaman zaman Romilda'ya, acıklı bir gülümseme ile gülümsüyordu; ama artık onun yanına sokulmaya cesaret edemiyordu. Bize geldikten kısa süre sonra bir gün, yardım için Romilda'nın yanına koşacak olmuştu da cadaloz karı kabaca annemi itip uzaklaştırmıştı.

"Bırakın! Bu işi bana bırakın! Ne yapacağımı bilirim ben!"

Bu sırada Romilda gerçekten yardıma muhtaç olduğundan mesele çıkarmamak için sustum ama anneme karşı saygıda kusur etmemeleri için dikkat kesildim.

Ama gördüm ki anneme böyle göz kulak oluşum cadaloz karıyı olduğu kadar, karımı da sinirlendiriyordu.

Evde olmadığım zaman öfkelerini boşaltıp, kinlerini kusmak için, anneme kötülük etmelerinden korkuyordum. Bu düşünce beni kahrediyordu. Kaç kereler ağlamış olup olmadığını anlamak için gözlerine baktım. Bana gülümsüyor, bakışlarıyla beni okşayarak:

"Neden böyle süzüyorsun beni?" diye soruyordu.

"Nasılsın, iyi misin anneciğim?"

Elini hafifçe sallayarak:

"İyiyim! Görmüyor musun? Karının yanına git, haydi. Zavallıcık acı çekiyor!"

Oneglia'daki kardeşim Roberto'ya mektup yazıp annemi yanına almasını istemeyi düşündüm. Bunu, annemden kurtulmak için değil, sırf onun iyiliği için isteyecektim. Yoksa bu sıkıntılı halimde bile başımın üstünde yeri vardı anacığımın.

Berto cevabında, bunu yapamayacağını bildirdi. Çünkü işlerimiz bozulduğundan beri karısının ailesi hatta karısının nezdinde durumu çok sarsılmış; karısının drahomasını yiyerek yaşıyormuş. Karısından bir de kaynanasının yükünü üstüne almasını istemeye cesaret edemezmiş. Bundan başka Roberto "Annem," diyordu, "pek rahat edemez bizde". Tıpkı kendi evinde olduğu gibi, gelininin annesiyle bir arada yaşayacaktı; çok iyi insandı bu kadın ama ellerinde olmadan, kaynanalar arasındaki kıskançlıktan doğan sürtüşmelere sürüklenmekten alamazlar kendilerini. Bunun için annemin bizde kalması daha iyi olurmuş, böylece ömrünün sonunda, memleketinden ayrılmamış, düzenini ve âdetlerini değiştirmemiş olacaktı. Son olarak da Roberto, yukarıda açıkladığı sebepler yüzünden, çok istediği halde bana para yardımında bulunamamasından dolayı çok üzüldüğünü yazıyordu.

Bu mektubu annemden sakladım. Roberto için bu büyük fedakârlık, yerine konulmaz bir kayıp olurdu. Kardeşim, bu denge sayesinde rahatça, belki de vakarlı bir görünüşle, karısının sırtından geçiniyordu. Yakışıklılığından, kibar tavırlarından, efendi adam görünüşünden başka, karısına verecek bir şeyi yoktu. Zavallı annemin, karısına vereceği sıkıntıyı unutturacak azıcık sevgisi bile yoktu ona verebileceği. Ama böyle işte! Allah kendisine duygu diye bir şey vermemişti. Ne yapabilirdi Berto'cuk?

Bu sırada evdeki sıkıntı gittikçe büyüyor ve ben buna karşı bir şey yapamıyordum. Annemin mücevherleri satılıyordu. Onun çok sevdiği yadigârlardı bunlar!

Pescatore'nin dul karısı, kısa bir süre sonra, elimizdeki avcumuzdakini tüketip, onun kırk iki liretlik aylık gelirine kalmamızdan korkarak, gittikçe surat asıyor ve kötü davranıyordu. Her an öfkesinin patlamasından korkuyordum. Annemin orada bulunuşu ve ihtiyatlı davranışı, onun bu halini bir süredir önlemişti. Evin içinde başı kesik tavuk gibi dolaştığımı gören bu

allahın belası kocakarının gözlerinden, fırtınanın kopmasının yakın olduğunu seziyordum. Havadaki elektriklenmeyi azaltmak ve patlamayı önlemek için evden çıkıyordum ama hemen sonra annem için kaygılanarak yine dönüyordum.

Fakat bir gün vaktinde yetişemedim! Fırtına kopmuştu. Hem de çok saçma bir şey yüzünden; iki ihtiyar hizmetçinin annemi ziyarete gelmesinden.

Bunlardan biri, bir köşeye birkaç kuruş koyamadığı ve üç çocuklu dul kızına da bakmak zorunda olduğu için, annemin yanından ayrılınca, hemen başka bir kapıya girmişti. Tek başına yaşayan ve daha şanslı olan Margherita yanımızdayken biriktirdiği üç beş kuruşla, hiç değilse ahir ömründe dinlenme imkânı bulmuştu. Galiba annem, yıllardır bir arada yaşadığı bu iki sadık kadına, içine düştüğü acı yoksulluktan sessizce yakınmış olacak, bu durumu fark ettiği halde bir şey söylemeyen ihtiyar Margherita'cık anneme, kendi evine gelmesini teklif etmiş.

Küçük, önü balkonlu, denize bakan, çiçeklerle süslü iki odacığı vardı. Burada ikisi sükûnet içinde yaşayabilirlerdi. Kadıncağız, anneme yeniden hizmet ederek, ona olan sevgisini ve bağlılığını ispat etmekten mutluluk duyacağını söylüyordu.

Ama annem bu iyi yürekli ihtiyarcığın teklifini kabul edebilir miydi? İşte Pescatore'nin dul karısını çileden çıkaran bu olmuştu.

Eve geldiğim zaman Margherita'ya doğru yumruklarını sallarken gördüm onu. Margherita'cık cesaretle kafa tutuyordu, ama annem gözleri yaşlı, korkudan tir tir titreyerek, kuvvet almak ister gibi, öteki ihtiyar hizmetçinin eline sarılmıştı.

Annemi o halde görünce, bir anda gözüm kararadı. Pescatore'nin dul karısını kolundan yakaladığım gibi yere fırlattım.

Doğrulup üstüme yürüdü ama sonra durdu.

"Haydi defolun buradan!" diye bağırdı, "Anan da sen de defolup gidin!"

Kendimi zor kontrol ediyordum, titrek bir sesle ben de ona:

"Sen defolup git buradan; anladın mı, derhal, hemen şimdi defol! Başımı belaya sokma benim!" diye bağırdım.

Romilda, ağlayıp bağırarak koltuğundan kalktı, annesinin boynuna sarılarak:

"Hayır! Benden ayrılma anacığım! Beni yalnız bırakma burada," diye yalvardı. Ama haysiyetli ana kızını eliyle iterek, öfkeyle bağırdı:

"Onu isteyen sen değil miydin? Şimdi namusunu çalan şu adamla baş başa kal! Ben tek başıma gidiyorum!"

Evden dışarıya adım atmadı tabii.

İki gün sonra Margherita, kendisine olup bitenleri anlatmış olacak ki Scolastica Hala her zamanki gibi yel yepelek yelken kürek annemi götürmek üzere çıkageldi.

Bu sahne görülmeye değerdi!

Pescatore'nin dul karısı o sabah ekmek yapıyordu. Kollarını sıvamış, kirletmemek için eteğini beline dolamıştı. Halam içeri girerken şöyle hafifçe başını çevirip baktı, sonra hiçbir şey olmamış gibi hamurunu yoğurmaya devam etti. Halam aldırış etmedi. Kaldı ki içeri girerken kimseye selam vermemişti. Doğruca annemin yanına gitti. Sanki evde ondan başka kimse yokmuş gibi.

"Haydi! Yallah! Giyin bakayım! Bana geleceksin. Duyar duymaz koştum buraya. Haydi elini çabuk tut diyorum sana! Bohçanı hazırla!"

Kesik kesik konuşuyordu. Esmer, soluk yüzünün ortasındaki mağrur kargayı andıran burun delikleri açılıp kapanıyor, gözlerinden kıvılcımlar saçıyordu.

Pescatore'nin dul karısına tek kelime söylemedi.

Yoğurmasını bitirmişti şimdi cadı kan. Hamur bezelerini eliyle havaya kaldırıp, teknenin içine çarpıyordu, kabarsın diye;

böylece halamın sözlerine cevap vermiş oluyordu. Bunun üzerine halam da laflarının dozunu artırdı, ötedeki de her seferinde:

"Elbette! Şüphesiz. Neden olmasın?" deyip duruyordu.

Sonra bütün bunlar yetmiyormuş gibi oklavayı alıp yanına koydu, sanki "Bak ha, bu da var!" demek istiyormuş gibi.

Scolastica Hala birden köpürerek, kendi omzundaki şalı anneme fırlatıp:

"Haydi, al şunu üstüne de her şeyi bırakıp çık buradan!" diye bağırdı ve gelip Pescatore'nin dul karısının karşısına dikildi. Kadın, halamla göğüs göğüse gelmemek için, oklavaya da yapışacakmış gibi bir hareketle, bir adım geri çekildi. O zaman Scolastica Hala, teknenin içinden avuç avuç hamur alarak onları kaynanamın başına, gözlerine, burnuna çaldı; sonra annemi kolundan yakaladığı gibi, evin dışına sürükledi.

Bundan sonra olan bana oldu. Pescatore'nin dul karısı öfkeden kudurmuşçasına uluyarak, gözüne, saçlarına yapışan hamur parçalarını alıp alıp fırlattı; ben katıla katıla gülmekten kendimi alamıyordum! Kocakarı üstüme atılarak, sakalımı çekti, yüzümü tırmaladı, sonra bir çılgınlık nöbetine tutulmuş gibi kendini yere attı, elbiselerini yırtıp, saçını başını yolarak, başladı avaz avaz bağırmaya! Bu sırada öteki odada karım *Sit venia Verbe** iç parçalayan çığlıklar ve öğürmeler eşliğinde kendini kaybetmişçesine kusuyordu... Bense düştüğüm yerden gülerek:

"Kapayın şu bacaklarınızı; Tanrı aşkına göstermeyin bana şu bacaklarınızı!" diyordum.

Diyebilirim ki o andan sonra, başıma gelenlere gülmeye alıştım.

Kendimi o anda, düşünülebilecek en şeytanca trajedinin aktörü gibi görüyordum: Annem, halam olacak deliyle gitmişti. Karım şurada... Haydi onu bırakalım kendi haline; Marianna

---

* Sözüm meclisten dışarı. (ç. n.)

Pescatore yerde boylu boyunca yatmakta ve benim sakalım hamur içinde. Yüzümdeki tırnak yaralarından sızan kan mıydı, yoksa gülmekten, gözlerimden yaş mı boşanıyordu? Anlamak için gidip aynaya baktım; gerçekten gözümden yaş boşanıyordu ama suratım da tırnak içinde kalmıştı. Ah! Gözüm o anda öylesine hoşuma gitti ki! Ümitsizlikle, her zamankinden çok, kendi hesabına yan yan bakmaya başlamıştı. Sonra, karımı ve kendimi geçindirecek bir yol buluncaya kadar dönmemeye karar vererek evden sıvıştım.

Şimdi, tasasız geçirdiğim yılları düşünerek, öfkeyle karışık büyük bir pişmanlık duyuyordum; ama bahtsızlığımın kimsede bana karşı en ufak bir merhamet uyandırmayacağını, hatta benimle kimsenin ilgilenmeyeceğini anlıyordum. Bunu da hak etmiştim. Yalnız bir kişi benim bu halime acıyabilirdi: Varımızı yoğumuzu elimizden alan adam; ama Malagna'nın, aramızda geçen olaydan sonra bana yardım etmesini bekleyebilir miydim?

Muhtaç olduğum yardım, bunu istemeye hiç hakkım olmayan birinden geldi.

Bütün günümü sokaklarda dolaşarak geçirdikten sonra, Pomino'ya rastladım. Beni görmezlikten gelerek, uzaktan geçmek istedi.

"Pomino!" diye seslendim; yüzünde nemrut bir ifadeyle durdu; yere bakarak döndü: "Ne istiyorsun?"

Omzundan tutup hafifçe sarsarak, daha kuvvetli bir sesle, suratsızlığına gülerek:

"Pomino! Demek böyle ha!" dedim...

Ne kadar nankör oluyor bu insanlar! Üstelik de bana içerlemiş gibi bir hali var. Pomino kendisine ihanet ettim diye bana kızıyordu; ona asıl kendisinin bana ihanet ettiğine, aksine teşekkür etmesi gerektiğine inandıramamıştım.

Hâlâ, aynaya baktığım o andan beri içimde duyduğum neşeden kurtaramamıştım kendimi. "Görüyor musun şu tırnak yaralarını? İşte o yaptı bunları."

"Ro... Karın mı?"

"Annesi!"

Bu işin neden, nasıl olduğunu anlattım Pomino'ya. Hafifçe gülümsedi. Pescatore'nin dul karısının, kendisini böyle tırmalayacağını düşünmüştü belki. Onun durumu benimkinden çok farklıydı; ayrı bir karakteri, ayrı duyguları olan bir insandı.

Onun hali karşısında, bu kadar kahırlandığına göre ne diye vaktinde benim öğüdümü tutarak kızı kaçırıp evlenmediğini sormak geldi içimden. Bu kadar pısırık olmasaydı, Romilda ile sevişip evlenmek bahtsızlığına uğramayacaktım, demek geldi içimden. Pomino'ya şu sinirli halimde, daha başka şeyler de söylemek istiyordum; ama kendimi tuttum. Sadece elimi uzatarak, bu günlerde kimlerle takıldığını sordum. İçini çekti.

"Kimse ile!" dedi. "Can sıkıntısından ölüyorum."

Bu sözleri nasıl derin bir kederle söylediğine bakarak, üzüntüsünün sebebini keşfeder gibi oldum. Sadece Romilda'yı kaçırdığına yanmıyordu. Berto köyde değildi. Aramızda Romilda olduğu için benimle de arkadaşlık edemiyordu. Böyle olunca ne yapabilirdi. Zavallı Pomino?

"Evlen dostum," dedim. "Hayatın ne kadar zevkli geçtiğini göreceksin!"

"Hayır! Asla evlenmem!" diye cevap verdi.

"Yaşa! Pomino dönme bu kararından! Eğer arkadaşlık etmek istersen, ben hazırım, istersen bütün gece ayrılmam senden."

İçinde bulunduğum berbat durumu anlattım kendisine. Pomino, gerçek bir dost olarak üzüldü, cebindeki parayı bana verdi. Ona bütün kalbimle teşekkür ettim; ama bu yardımın bir işime

yaramayacağını da söyledim, ertesi gün de yine aynı sıkıntıya düşecektim. Bir iş bulmam gerekiyordu.

"Dur bir dakika!" diye bağırdı Pomino. "Biliyorsun, babam belediyede çalışıyor!"

"Bilmiyorum, olabilir..."

"Halk eğitim görevlisi."

"Bak bu hiç aklıma gelmezdi."

"Dün akşam yemekte... Dur! Romitelli'yi tanır mısın?"

"Hayır."

"Nasıl hayır! Şu Boccamazza kitaplığındaki adam. Sağır, neredeyse kör, iyiden iyiye bunamış, ayakları da tutmuyor. Dün akşam yemekte babam kitaplığın acınacak halde olduğunu, en kısa zamanda burayı düzene sokmak gerektiğini söyledi. İşte sana iş!"

"Kütüphanecilik mi?" diye bağırdım.

"Neden olmasın?" dedi Pomino. "Romitelli bu işi yaptıktan sonra..."

Bu örnek bana cesaret verdi.

Pomino, "Babamla bu işi Scolastica Hala konuşsun," dedi. Böylesi daha iyi olurdu.

Ertesi gün anneme gidip konuyu açtım; Scolastica Hala yanıma gelmek istememişti. İşte böylece dört gün sonra, altmış lira aylıkla kitaplık memuru oldum. Yani Pescatore'nin dul karısından daha zengindim. Zafer marşı çalabilirdim artık!

İlk aylar, karşılıklı konuşup anlaşabilmenin imkânsız olduğu Romitelli ile pek eğlenceli geçti; ama sonra adam emekliye ayrıldı. Artık kitaplığa gelmemesi gerekirdi. Oysa her sabah, aynı saatte onu görüyordum. Her iki elinde birer baston, çıkageliyordu. Gelir gelmez yelek cebinden kocaman köstekli eski bakır saatini çıkartıp duvara asardı; sonra oturur, iki bastonu bacaklarının arasına alır, cebinden tabakasıyla kırmızı siyah kareli büyük mendili çıkarır, burnuna koca bir tutam enfiye çeker, mendiliyle siler,

sonra masanın gözünden bir kitap çıkartır, kitaplığın malı olan ve 1758'de Venedik'te basılan şu kitabı okumaya başlardı: *Müzisyenler, Sanatçılar ve Amatörler Hakkında Tarihi Sözlük*. Büyük bir rahatlıkla yaptığı bütün bu hareketleri seyrettikten sonra, "Bay Romitelli!" diye bağırırım; ama oradaki varlığımın farkında olduğuna dair en ufak bir belirti göstermez.

İstediğim kadar bağırayım, top atsan duymaz mübarek! Tutup kolundan sarsınca, bana doğru döner, gözlerini kırpıştırır beni seçebilmek için, suratını buruşturur, sonra sarımtırak dişlerini gösterir, gülümsediğini belirtmek için, sonra sanki başını bir yastığa koyacakmış gibi eğilir kitabına, ama hayır, yüzünü kitaba iki santimetre kadar yaklaştırıp tek gözüyle okur, her adı, her tarihi, sanki hafızasına kazımak istiyormuş gibi, iki üç kere yüksek sesle tekrarlar.

Hayretle, olduğum yerde onu seyre dalardım. Bütün bunlar artık bu hale gelmiş, bir ayağı çukurda bir adamın ne işine yarar, diye düşünüyordum. (Gerçekten de benim kitaplığa atanmamdan dört ay sonra öldü.) Ne işine yarardı Birnbaum'un (Giovanni Abramo) Leipzig'de 1738'de büyük boy bir kitap bastırmış olması? Bari gözü görseydi! Kulakları sağır olduğu için 1738'de ölmüş sanatçılar ve amatörlerle ilgili tarihlerden ve notlardan kendini yoksun etmek istemediğini mi düşünmemiz gerek? Belki de bir kitaplık, insanlar gelip kitap okusun diye yapıldığı ve hiç kimse buraya adım atmadığı için, kendisinin okuması gerektiğini düşünüyordu. Belki de ulaşabildiği raflardan tesadüfen bu kitap geçmişti eline, pekâlâ başka bir kitap da olabilirdi. Adamcağız o kadar bunamıştı ki bu varsayım akla daha yakındı.

Büyük okuma masasının üstünde bir parmak toz vardı; o kadar ki hemşerilerimin, o yüz kızartıcı nankörlüklerini hafifletmek amacıyla, bu toz tabakasının üstüne iri harflerle şunları yazdım:

BU PLAKET BAY BOCCAMAZZA'YA HEMŞERİLERİ TARAFINDAN SONSUZ ŞÜKRANLARINI KANITLAMAK İÇİN HAZIRLANMIŞTIR.

Zaman zaman raflarda iki üç kitap yerinden oynardı; hemen bunların arasında tavşan büyüklüğünde farelerin birbirini kovaladığını görürdüm.

Bu fareler benim için Newton'ın elması gibi bir şey oldu.

"Buldum!" diye haykırdım kendi kendime sevinçle! Romitelli, Binbaum'unu okuyadursun, işte ben de kendime bir iş yarattım."

İlk iş olarak özene bezene resmî bir dilekçe kaleme alarak, Belediyenin Halk Eğitim işleriyle görevli kıldığı Sayın Şövalye Gerolamo Pomino'ya gönderdim. Dilekçemde, Boccamazza'ya da Santa Maria Liberale kitaplığına acilen en az bir çift kedi gönderilmesini, adı geçen hayvanların bakımının hiçbir masraf gerektirmeyeceğini, avlanarak rahatça beslenebileceklerini arz ettim. Ayrıca kitaplık emrine birkaç adet "kapan" tahsis olunarak bir miktar da "uygun yem" gönderilmesini de ekledim. Burada küçük bir memur olarak, Belediye'nin Halk Eğitim İşleri ile görevlendirdiği yüce bir kişiye peynirden söz etmeyi yakışıksız bulduğumdan, "uygun yem" demekle yetinmiş bulunuyordum.

Önce bana iki yavru kedi gönderdiler; bunlar o kadar zavallı şeylerdi ki farelerin karşısında korkularından siniverdiler; açlıktan ölmemek için fare kapanına kendileri girip peynir yemeye başladılar. Her sabah onları daha sıska, korkunç derecede çirkin ve miyavlamaya bile güç bulamayacak kadar zayıflamış buluyordum.

Tekrar başvurdum, bunun üzerine iki tane iri erkek kedi geldi; pek ciddi ve çevikti bunlar, hiç vakit kaybetmeden görevlerini yerine getirdiler. Kapanlar da işe yaramıştı; böylece fareleri diri diri ele geçiriyordum. Nihayet bir akşam, sanki onun görevi kitaplıktaki bütün kitapları okumak ve farelerinki de bunları ye-

mekmiş gibi, Bay Romitelli'nin bunca yorulmama ve kazandığım zaferlere, en küçük bir ilgi göstermeyişine fena halde içerledim! Eve gitmeden önce iki canlı fareyi büyük masanın çekmecesine hapsetmek geldi aklıma... Böylece, ertesi sabah, onu şu can sıkıcı okumasından kurtarırım belki diye düşünüyordum. Tam adamını buldum!

Çekmeceyi açıp da burnunun dibinde iki hayvanın sıçradığını hissedince, ben kahkahadan kırılırken:

"Ne var burada?" diye sordu.

"İki adet fare Bay Romitelli," dedim.

"Ha! Fareymiş," diye cevap verdi, hiç istifini bozmadan.

Şaşılacak bir şey yoktu bunda; bu fareler de kitaplığın personelinden sayılırdı. Alışmıştı bunlara, sonra yine sanki hiçbir şey olmamış gibi kitabına kapandı.

Giovan Vittorio Soderini'nin *Ağaçlar Üzerine İnceleme* adlı kitabında, meyvelerin "Biraz soğuğun, biraz da sıcağın etkisiyle" olgunlaştığı yazar. Burada sıcağın, adeta bir pişirme işlevi gördüğü ve olgunlaşmanın basitçe ilk nedeni olduğu bilinmektedir. Oysa Soderini, sıcak bir yana bırakılsa bile, üreticilerin mallarını olgunlaştırmak için başka bir yola başvurduklarını bilmemektedir. Mallarını pazara sürmek ve turfandalarını pahalıya satabilmek için elma, armut, şeftali gibi meyveleri tam yenilecek hale gelmeden toplar, keyifli keyifli ovuşturarak hafifçe ezerler.

İşte henüz ham olan ruhum da böyle olgunlaştı.

Kısa zamanda, önceki halimden bambaşka bir adam oldum. Romitelli öldükten sonra can sıkıntısından patlayarak, köyün dışındaki bu kilisede, şu kitapların arasında, tek başıma, yapayalnız kaldım. Buna rağmen yanımda kimse olmasını istemiyordum. Burada, günde sadece birkaç saat kalabilirdim. Fakat köyün yollarında böyle yoksul görülmekten utanıyordum. Evimden de hapishaneden kaçar gibi kaçıyordum zaten... Bunun için kendi

kendime, "Burada kalmak daha iyi," diyordum. Ama nasıl vakit geçirecektim? Fare avı fena değildi ama yeterli miydi?

İlk defa farkında olmadan, rafların birinden elime bir kitap aldığım zaman tiksinti duyarak ürperdim. Yani şimdi ben de tıpkı Romitelli gibi, bütün o kitaplığa adım atmayanların hesabına başımı kaldırmadan kitap mı okuyacaktım? Kitabı kaldırıp yere fırlattım, ama hemen tekrar aldım, -evet evet- ben de okumaya başladım. Üstelik ben de tek gözle, çünkü öteki kahrolasıya söz geçiremiyordum bir türlü.

Böylece rastgele her şeyden bir parça okudum, ama en çok felsefe kitaplarını. Bunlar o kadar ağırdı ki... Ama bu kitaplardaki bilgileri kafasına doldurup özümseyince, insan başının bulutlara değdiğini sanıyor. Bu kitaplar, zaten hayli karışmış olan zihnimi büsbütün sarhoş etti. Kafamın dumanlandığını hissedince kitaplığı kapayıp, çakıllı bir yoldan deniz kıyısının tenha bir köşesine kapağı atıyordum.

Denize baktıkça, içimi gittikçe korkuyla karışık bir şaşkınlık dolduruyor ve bu da arttıkça artan dayanılmaz bir sıkıntıya dönüşüyordu. Başımı önüme eğerek oturuyordum sanki denize bakmam yasakmışçasına ama dalgaların bütün kıyı boyunca çıkardığı gürültüyü duyuyordum. Bu sırada yavaş yavaş, kumları avcuma doldurup parmaklarımın arasından akıtıyordum. Bir yandan da şöyle mırıldanmaktaydım:

"İşte hep böyle... Ölünceye kadar... En küçük bir değişiklik olmadan..."

O vakitler, hayatımdaki durağanlık içinde, birden kafamda, adeta bir çılgınlık nöbeti gibi acayip fikirler çalışıyordu. Sanki bunları kendimden uzaklaştırmak ister gibi yerimden sıçrıyor, kumsalı arşınlamaya başlıyordum; fakat gözüm bu sırada küçük küçük, yorgun dalgalarla kıyıyı yalayan denize kayıyordu ve ben de yumruklarımı sıkıp "Neden, neden?" diye haykırıyordum.

Sonunda ayaklarım ıslanıyordu. Deniz, sanki beni cezalandırmak istiyormuş gibi, bir dalgasını üstüme atıveriyordu. Şöyle der gibiydi:

"İnsan kendisine bazı şeyler sormakla, görüyorsun ki ayaklarını ıslatmaktan başka ne kazanıyor? Haydi kitaplığına dön dostum! Tuzlu su ayakkabıları çürütmekten başka işe yaramaz. Hem sonra senin sokağa atacak paran yok. Kitaplığına dön ve bir daha eline felsefe kitapları alma: Sen de Birnbaum'un (Giovanni Abramo) 1738 Leipzig'de basılan kitabını oku. Hiç şüphe yok, çok yararlanırsın bundan!"

Günün birinde, karımın doğum sancıları içinde kıvrandığını haber verdiler. Hemen eve koştum. Bir geyik gibi fırlamıştım, ama aslında, bir dakika bile yalnız kalmamak; az sonra baba olacağımı –benim durumumda bir adamın baba olacağını– düşünmemek için kendimden kaçıyordum.

Daha kapıya gelir gelmez kaynanam kollarıma yapıştı ve beni olduğum yerde döndürerek bağırdı:

"Koş! Bir doktor getir! Romilda ölüyor!"

Size damdan düşercesine böyle bir haber verdiler mi birden şaşırıp donakalır, yerinizden kımıldayamazsınız, değil mi? Hiç de böyle olmadı: "Koş! Çabuk!" Topuklarım enseme değerek koşmaya başladım sokaklarda; koşarken de "Doktor! Doktor!" diye tekrarlıyordum. İnsanlar, yolumun üstünde duruyor, benim de durup, başıma ne geldiğini kendilerine anlatmamı istiyorlardı; birileri ceketimin kolundan tutuyordu; karşımda soluk yüzler görüyordum, şaşkın şaşkın bakıyorlardı bana, ellerinden kurtuluyor, kalabalıktan kaçarak hep "Doktor! Doktor!" diye bağırarak koşuyordum. Ama bu sırada eve doktor gelmişti bile.

Bütün eczanelere bir bir uğradıktan sonra, soluk soluğa, ümitsizlik ve öfke dolu olarak eve döndüğümde ilk kızım doğmuştu, ötekini de ışığa kavuşturmaya çalışıyorlardı.

"İkiz ha!"

Şimdi, hâlâ onları beşiklerinin içinde, yan yana yatarken görür gibiyim... Bu minik kızlar, o küçücük, sıskacık elleriyle birbirlerini tırmalıyorlardı; tıpkı her sabah, kitaplıktaki kapanın içinde gördüğüm kedi yavruları gibi, vahşi bir içgüdüyle... Kedi yavruları nasıl miyavlayamayacak kadar takatsiz idiyseler, bu bebekler de ağlayıp zırlayamayacak kadar güçsüzdüler; ama gelin görün ki yine de tırmalıyorlardı birbirlerini!

Onları birbirinden ayırıyordum. O yumuşacık soğuk vücutlarına elim değince içim şefkatle, sevgiyle ürperiyordu. Benim çocuklarımdı bunlar.

İkiz kızlardan biri, birkaç gün sonra öldü, ama öteki beni kendisine bağlayacak kadar yaşadı. Ona hayatta tek gayesi, biricik yaşama sebebi çocuğu olan bir babanın ateşli sevgisiyle bağlanmıştım; ama bir yaşına girince ölmek zalimliğini gösterdi! O kadar güzelleşmişti ki; sarı buklelerini parmağıma dolar, durmadan öper öperdim onu, doyamazdım bir türlü. Baba, derdi bana, hemen "Kızım!" diye cevap verirdim, o da tekrar "Baba!" derdi; belki hiç sebepsiz, tıpkı kuşların birbirini çağırdıkları gibi.

Kızım da zavallı anacığım da aynı gün ve hemen hemen aynı saatte öldü. Hastalıklarında hangisine bakacağımı şaşırıp, hangisine daha çok üzüleceğimi bilemeden bir ona bir diğerine koşuyordum. Anneciğim o sırada kendini hiç düşünmüyor, torunçuğunun nasıl olduğunu soruyor, onu son bir kez daha göremeyeceğini düşünerek kahırlanıyordu. Ve bu işkence dokuz gün sürdü! Tam dokuz gün dokuz gece bir dakikacık bile gözümü kırpmadım. Bilmem söylemeli miyim bunu? Belki birçok kimse söylemez, ama insanca bir şey olduğunu sanıyorum. Bütün bu süre içinde bir an bile yorgunluktan şikâyet etmedim. Ölümlerinden sonra sıkça donup anlık bir şaşkınlık içinde kalakalıyor, ardından uyukluyordum. Sonra uyanınca artık bu dünyada olma-

yan minicik kızımla anacığımın acısı, bir bıçak gibi saplanıyordu yüreğime... Deli olacaktım neredeyse... Bir gece, sabahlara kadar sokaklarda, kırlarda dolaştım durdum; kafam bomboştu, biliyordum, sonunda Tavuk Kümesi Çiftliği'ne varmış, değirmen arkının kenarına çökmüştüm. Oranın bekçisi ihtiyar değirmenci Philippe, beni daha öteye götürdü; ağaçların altına oturttu ve uzun uzun annemi, hatta babamı anlattı; eski güzel günleri andı. Bana, öyle ağlayıp yakınmamamı söyledi, ona göre cici ninesi, minicik torununa, öteki dünyada göz kulak olmak için koşmuştu; kızıma beni anlatacak ve onu hiç yalnız bırakmayacaktı...

Üç gün sonra Roberto, sanki gözyaşlarının bedelini ödemek istiyormuş gibi, bana beş yüz liret gönderdi. Annemize layık bir mezar yaptırmamı istediğini yazıyordu. Ama Scolastica Hala, bunu daha önce düşünüp yaptırmıştı bile.

Bu beş yüz liret, bir süre kitaplıktaki bir kitabın yaprakları arasında kaldı.

Sonra bana yaradı ve diyeceğim gibi *ilk ölümüme* sebep oldu.

TIKIR TIKIR TIKIR

Burada tek hareket eden sanki şu fildişi toptu; ruletin içinde, kadranın aksi yönünde, zarif hareketlerle koşarken, oyuna tempo tutuyordu:

Tıkır tıkır tıkır, diye...

Hareket eden yalnız oydu. Masanın etrafını çevirenler, sarı kareli çuha üzerindeki kaprisli hareketlerini, azaplar içinde seyrediyorlardı. Bir adağı yerine getirir gibi avuç avuç altın akıtan bütün bu insanlar, korkunç, bunaltıcı bir bekleyiş içinde, farkında olmadan, bir sonraki oyuna sürecekleri altınları ovuşturuyorlardı avuçlarının içinde. Ve yalvaran bakışlarıyla şöyle diyorlardı sanki:

"Canın nereyi isteyecek, nereye düşeceksin kim bilir güzel fildişi top, zalim tanrıçamız bizim!"

İşte ben de, rastgele, Monte Carlo'da bulmuştum kendimi. Kaynanam ve karımla aramda geçen her zamanki kavgalardan birinden sonraydı, ama uğradığım çifte felaketten sonra, çöktüğüm bir sırada -artık bu sahne iğrenç, dayanılmaz bir hal almıştı- bu şartlar içinde yaşamanın verdiği can sıkıntısına, daha doğrusu tiksintiye katlanamaz olmuştum: Perişan bir haldeydim; en küçük bir kurtuluş ümidi yoktu. Minicik kızımın tesellisin-

den de yoksundum artık... İçinde çırpındığım acıya, yoksulluğa karşı beni ayakta tutacak en cılız bir desteğim bile kalmamıştı. Apansız verdiğim bir kararla, memleketten kaçtım. Cebimde, Roberto'nun beş yüz lirasıyla yollara düştüm, yaya.

Yolda giderken, en yakın şehrin garından trene binip Marsilya'ya gitmek aklıma esti. Marsilya'ya varınca üçüncü mevki bir bilet alarak, Amerika'ya giden bir gemiye kapağı atacaktım.

Çektiğim bunca şeyden sonra başıma daha kötü ne gelebilirdi ki? Hiç şüphesiz yeniden başka zincirler dolanacaktı boynuma ama eskisinden daha ağır olamazdı bunlar!

Hem sonra başka ülkeler, başka insanlar görecektim, hiç olmazsa şu beni ezen bunalımdan kurtaracaktım kendimi.

Şu da var ki Nice'e gelince cesaretim olmadığını anladım. Çoktan gençliğimin atılganlığını yitirmiştim. Can sıkıntısı yüreğimi kemirmiş, cesaretimi kırmıştı. En çok da parasızlık korkutuyordu beni. Böyle bilmediğim bir dünyanın karanlıklarına, benim için bilinmeyen bir yaşayışa dalarken, bilmediğim, tanımadığım bir ülkeye giderken, cebimde metelik olmaması da irademi felce uğratmıştı!

İşte Nice'e geldikten sonra, şehrin sokaklarında aylak aylak dolaşıp eve dönüp dönmeyeceğime karar vermeye çalışırken, İstasyon caddesinde büyük bir mağazanın önünde durdum; kapısının üstünde yaldızlı harflerle şöyle yazıyordu:

"Çok hassas ruletler deposu."

Burada her boydan rulet, farklı takımlarıyla birlikte sergileniyordu; ayrıca kapağında rulet resimleri bulunan kitaplar da vardı.

Felaket görmüş insanlar, batıl inançlara saplanırlar. Her ne kadar başkalarının saflığı ile alay etseler bile, kendilerini birden batıl inançtan gelen ümide kaptırmaktan alamazlar; tabii bu ümitleri daima boşa çıkar.

Kitaplardan birinin kapağındaki *Rulette Kazanma Metodu* yazısını okuduktan sonra, dudaklarımda küçümseyici ve acıyan bir gülümseme ile dükkânın önünden ayrıldığımı hatırlıyorum. Fakat birkaç adım attıktan sonra geri döndüm ve (tabii sadece merak duyduğum için, başka bir şeyden değil) dudaklarımdaki o küçümseyici ve acıyan gülümsemeyle dükkâna girip o kitabı satın aldım.

Ne bu oyuna dair fikrim ne de nasıl oynandığı hakkında bilgim vardı. Okumaya koyuldum ama pek bir şey anlamış değildim.

Herhalde Fransızcam kuvvetli değil de ondan, diyordum.

Fransızcayı bana öğreten olmamıştı, kitaplıktaki bazı kitapları karıştırarak azıcık öğrenmiştim. Gülerler diye de konuşmaktan çekiniyordum.

Beni başta kararsız bırakan da bu korku oldu: Gitsem mi gitmesem mi? Ama sonra da hiç İngilizce ve İspanyolca bilmediğim halde Amerika'ya gitmeye kalktığıma göre, şuradan iki adım uzaklıktaki Monte Carlo'ya az da olsa Fransızcamla ne diye gitmeyecektim?

Trende giderken "Ne karım ne de kaynanam biliyordu cebimdeki şu birkaç kuruşu. Kurdumu dökmek için gidip bunu da harcayayım orada. Herhalde eve dönecek kadar bir şey kalır elimde... Kalmazsa... Bakarız..." diye düşünüyordum.

Kumarhanenin bahçesinde çok güzel, büyük ağaçlar olduğunu duymuştum. En kötüsü, bu ağaçlardan birine, kemerimle kendimi asabilirdim! Hem de bedavadan; üstelik ün kazanırdım. Herkes şöyle derdi o zaman:

"Kim bilir ne kadar çok para kaybetmişti adamcağız..."

Aslında daha iyi bir sonuç umuyordum. Evet, giriş fena değildi; görülüyordu ki bu sekiz mermer sütunlu binayı kuranlar, bunun zenginlik adına yükseltilen bir tapınak olmasını

istemişlerdi. Görkemli girişin iki yanında birer kapı daha vardı. Bunların birinde "Çekiniz" yazıyordu, diğerinde "İtiniz". İterek içeriye girdim.

Aman ne zevksizlik! Elindekini avcundakini bırakanlara, daha az şatafatlı ama daha güzel bir yerde "derilerinin yüzülmesi" zevkini bağışlasalardı bari. Şimdi, bütün büyük şehirlerde zavallı kurbanlık hayvanlar için, güzel mezbahalar var; ama bu hayvanlar her türlü eğitimden yoksun oldukları için, bunu takdir edememekte! Şu da var ki, buraya gelen insanların çoğu, şu salonların dekorasyonuyla ilgilenmiyordu; etraftaki koltuklarda oturanlar da halıların güzel olup olmadığını anlayacak durumda değillerdi hiç.

Burada genellikle oyun hırsıyla aklını kaybetmiş zavallılara rastlanır. Bunlar vakitlerini olasılık hesapları üzerine çalışarak geçirir ve şanslarını deneyecekleri oyunu, gelen numaraları titizlikle kaydettikleri çetelelere bakarak kararlaştırırlar: Sonunda talihin, sarsılmaz mantığını keşfettiklerini ileri sürerler! Günün birinde kazanacaklarına dair kesin bir inançları vardır.

Burada hiçbir şeyin sizi şaşırtmasına izin vermemelisiniz. Lugano'lu iri yarı bir bey bana "Ah! Şu 12! Şu 12!" diyordu; bu adamı gören, insanoğlunun ne kadar dayanıklı bir varlık olduğuna bir kere daha inanırdı. "12 sayıların şahıdır ve de benim sayımdır! Hiçbir zaman ihanet etmemiştir bana. Evet, arada bir beni üzmek için cilve yaptığı olur ama sonunda yine gönlümü alır, kendisine sadık kaldığım için ödüllendirir beni!" 12 numaraya âşıktı bu iri yarı adam, 12 diyordu da başka bir şey demiyordu. Bana anlattığına göre, bir gün önce numarası bir kerecik bile çıkmak istememişti; ama o yenilmiş saymamıştı kendini, hep üst üste inatla 12'ye oynamıştı. Krupiyelerin "Baylar son üç oyun!" diye bağırdıkları saate kadar kalkmamıştı masadan.

İşte, bu son üç oyunun ilkinde yine hiçbir şey kazanmamıştı; ikincide de... Üçüncü ve son oyunda ise... "Hop!.. 12..." Bu koca adam, gözleri sevinçten parlayarak "İşte nihayet güldü bana, güldü bana!" diyordu.

İşin aslı şuydu ki bütün gün kaybettikten sonra bu son oyuna koyabileceği birkaç altından başka bir şeyi kalmamıştı; öyle ki sonunda, eline hiçbir şey geçmedi. Ama ne önemi vardı bunun kendisi için... 12 numara yüzüne gülmüştü ya!

Bu nutku dinlerken zavallı Pinzone'nin, şu kelime oyunlarıyla dolu defterini hatırladım; taşınma sırasında ele geçmiş olan ve şimdi kitaplıkta bulunan defterden, bu beye şu mısraları okumak isterdim:

Günbegün Şans Tanrıçasını bekliyordum.
İşte nihayet duydu sesimi
Oynak adımlarıyla çıktı önüme,
Ne ki hasismiş kendisi!

İşte bu bey, oyun bittikten sonra başını ellerinin arasına alıp, yüzünü acıyla buruşturdu. Ona önce hayretle, sonra da dehşetle baktım:

"Neyiniz var?"

"Hiç, gülüyorum..." diye cevap verdi.

Böyle gülüyormuş. Başı o kadar ağrıyormuş ki, gülmenin sarsıntısına dayanamayacak haldeymiş.

Talihimi denemeden önce (hayale kapılmaksızın), işlerin nasıl yürüdüğünü anlamak içinbir süre oyunu seyretmeye karar verdim.

Kitabı okuduğum zaman düşündüğüm kadar karışık olmadığını anladım.

Yeşil çuhayla kaplı masanın ucuna bir rulet tekerleği yerleştirilmişti. Kadın erkek, ihtiyar genç, her memleketten ve her

sınıftan oyuncular çepeçevre toplanmışlardı. Kimi oturmuş, kimi ayakta; sinirli sinirli ve telaşla, karelerin içindeki sarı numaraların üstüne avuç avuç altın, kâğıt para koyuyorlardı; masaya sokulamayan ya da sokulmak istemeyenler, bulundukları yerden seçtikleri rengi ve numarayı söylüyorlardı. Bunun üzerine krupiye paletle bahisleri koyuyordu. Derin bir sessizlik çökmüştü ortalığa. Bu tuhaf, kaygılı sessizliği zaman zaman krupiyelerin uykulu ve tekdüze sesi bozuyordu:

"Bahisler lütfen!"

Bu sırada, başka masalardan yine böyle tekdüze sesler duyulmaktaydı:

"Son bahisler! Veeee bahisler kapandı!"

Sonunda krupiye, topu tekerlekte yuvarlıyordu:

Tıkır tıkır tıkır...

Şimdi ona çevrilen bütün bakışlarda, ayrı ayrı duygular var: Kaygı, meydan okuma, bunalım, korku. Bir iskemle bulabilmiş talihlilerin arkasında, ayakta duranlardan bazıları, krupiyenin paletiyle silinip süpürmeden önce, eğilip koydukları paraya bakıyorlardı.

Sonunda top, numaranın üstüne düşüyor ve krupiye, bilindik repliğini yine her zamanki tekdüze sesiyle tekrarlayarak, gelen numarayı ve rengini ilan ediyordu.

Birinci salonda bulunan yeşil çuhalardan birindeki yirmi beş numaraya gelişigüzel, birkaç altın sürerek ben de ilk kez oyuna katılmış oldum; ben de ayakta durup gülümseyerek o vefasız yuvarlığı seyre daldım, içim kıpır kıpırdı.

Yuvarlak, numaraya düşen topla birlikte yavaşlayıp durdu.

Krupiyenin sesi duyuldu:

"Yirmi beş kırmızı orta düzine!"

Kazanmıştım! Elimi uzatıp, şimdi misliyle artmış paracıklarımı alacakken, upuzun boylu, hantal, geniş omuzlu, küçük kafalı,

altın gözlüklü, geriye doğru taranmış saçları ensesinden sarkan bir bey, teklifsizce beni iterek elini uzatıp paramı aldı.

O kötü Fransızcamla çekine çekine -elimde olmadan- ona bir hata yaptığını ve benim paramı aldığını söyleyecek oldum.

Almandı bu adam, Fransızcası benimkinden de kötüydü, ama bir boğa gibi üstüme yürüyüp, asıl benim yanıldığımı, aldığının kendi parası olduğunu söyledi! Şaşkın şaşkın etrafıma bakındım... Kimse tek kelime etmiyordu; hatta altınlarımı yirmi beş numara üstüne koyduğumu görmüş olan yanıbaşımdaki oyuncu bile! Krupiyelere baktım, kıllarını kıpırdatmadan heykel gibi duruyorlardı. "Hah!" dedim kendi kendime; elimi uzatıp masanın üstüne koyduğu öteki altınları avuçlayıp kaçtım oradan.

"İşte rulette kazançlı çıkmanın yolu!" diye düşündüm. Gerçi şu kitapta söz edilmiyor bundan, ama kim bilir, belki de kazanmanın tek yolu budur?"

Fakat talihim -bilmem nasıl gizli bir amaçla- beni unutulmaz ve pek parlak bir şekilde yalanladı.

Çok sıkı oynandığını gördüğüm başka bir masaya yaklaştım. Uzunca bir süre, masa etrafındakilerin yüzlerini inceledim: Çoğu smokinli beyefendilerdi; birkaç da hanımefendi vardı. Bunların çoğu bana şüpheli göründü; hele ufak tefek, oldukça sarışın, iri mavi gözleri kan çanağına dönmüş, hemen hemen beyaz renkte uzun kirpikli bir adam hiç de güven uyandırmıyordu. Onun da sırtında smokin vardı, ama buna pek alışık olmadığı belliydi. Onu oynarken görmek istedim. Büyükçe bir para sürdü, kaybetti, hiç üzülmedi; öteki oyunda da büyük oynadı, iyi! İşte paracıklarıma göz koymayacak biri. Daha ilk oyunda kazıklanmış olmakla beraber, yine de kendimi bu çeşit şüphelere kaptırdığım için utanıyordum. Buradaki insanların çoğu, kaygılanmadan, kum serper gibi avuç avuç altın bırakıyorlardı masanın üstüne, ben de kalkmış dört meteliğimin üstüne titriyorum!

Bu arada bir genç ilişti gözüme. Balmumu gibi sapsarıydı rengi, sol gözüne bir monokl takmıştı; bakışlarından, uykudaymış gibi bir kayıtsızlık okunuyordu; yeni terleyen bıyığı ile oynayarak, masaya hemen hemen hiç bakmadan, yuvarlağın durmasını bekliyordu; sonra da yanındakine, kazandım mı yoksa kayıp mı ettim, diye soruyordu.

Durmadan kaybetti. Yanındaki, son derecede şık, sıska bir adamdı; kırkında gösteriyordu: İnce ve uzun boyluydu; çenesi yok gibiydi, iri, siyah, canlı gözleri vardı koyu siyah, gür saçları geriye taranmıştı. Yanındaki delikanlıya, kaybettiğini söylerken pek keyiflendiği belli oluyordu. Yaşlı bir adamın yanına oturdum, bu adamın teni gözkapaklarına kadar ceviz boyasıyla boyanmış gibi koyu esmerdi. Çelik grisi rengindeki saçları, kıvırcık ve hâlâ siyah olan keçisakalı vardı. Vücudundan kuvvet ve sağlık fışkırıyordu. Bununla birlikte topun her hareketi, kendisinde bir astım nöbetine sebep oluyordu sandım: Hırıltıyla solumaya başlıyordu; oradakiler, dönüp dönüp ona bakıyorlardı, ama kendisi bunun farkında değilmiş gibi görünüyordu; bunu anlar gibi olduğunda bir an için soluğunu kesiyor, etrafına göz gezdiriyor, sinirli sinirli gülümsüyor, sonra önlemek elinden gelmiyormuşçasına yine başlıyordu hırıldamaya ve öksürmeye... Bu durum, top tıkırdamasını bitirip duruncaya kadar sürüp gidiyordu.

Böyle baka baka, oyun beni de sarmaya başladı. İlk oyunlar kötü gitti. Sonra kendimi acayip bir sarhoşluğun içinde hissetmeye başladım. Kendimi bilmeden, aklıma estiği gibi, düşünmeden hareket ediyordum. Her seferinde, tam son anda, ötekilerden sonra para sürüyordum. Kazanacakmışım gibi bir his vardı içimde ve de kazanıyordum. Önceleri az bir para sürdüm, sonra azar azar artırdım, saymıyordum oynadığım parayı. Ama bu berrak sarhoşluk da içimde gittikçe kuvvetleniyordu ve uğradığım birkaç kayıp bunu söndüremiyordu, çünkü bunun böyle olacağını

kestiriyordum sanki... Bazen kendi kendime şöyle diyordum: "İşte bunu kaybedeceğim, kaybetmem de lazım!" Elektrik akımına tutulmuş gibiydim. Bazen her şeyi kaybedecekmişim gibi bir duyguya kapılıyordum, ama yine kazanıyordum! Kulaklarım uğulduyordu; soğuk soğuk terliyordum. Bu sırada krupiyelerden birinin, talihin bana ısrarla gülmesine şaşmış gibi, beni süzdüğünü fark ettim. Bu heyecanımla karşımdaki adamın gözlerinde, meydan okumaya benzer bir şey görüyordum. Tehlikeyi yeniden göze alarak, kendi paralarımla kazandıklarımın hepsini oyuna sürdüm; elim yine bir önceki numaraya gitti: 35! Elimi çekecek gibi oldum; yo, hayır, hayır, yeniden sanki biri emir vermiş gibi bu numaraya koydum.

Gözlerimi kapamıştım. Betim benzim atmıştı sanırım, ortalığı bir sessizlik kaplamıştı; herkes benim için susmuştu sanki! Her şey, benim içine düştüğüm korkunç kaygının etkisindeymiş gibi. Top döndü döndü, sonu gelmeyecek kadar uzun gelen bir süre döndü durdu; döndükçe de içinde kıvrandığım işkence dayanılmaz oluyordu. Sonunda durdu.

Krupiye her zamanki sesiyle (ki bana çok uzaklardan geliyormuş hissini veriyordu) "Otuz beş, siyah, orta düzine!" diye ilan edecekmiş gibi geliyordu. Ki böyle oldu.

Parayı aldım ve oradan bir sarhoş gibi uzaklaştım. Bitkin bir halde bir divana çöktüm; başımı arkalığına dayadım, birden ağır bir uyku bastırdı: Uyuyarak kendimi toparlamak ihtiyacım duydum birden. Tam gözlerimi yumacağım sırada, üstümde adeta maddi bir ağırlık duydum, sıçradım. Ne kadar kazanmıştım? Gözlerimi açtım ama yine hemen kapadım; başım dönüyordu. Boğucu bir sıcak vardı içeride. Nasıl? Akşam olmuştu demek? Işıkların yakıldığını hayal meyal gördüm: Ne kadar zamandan beri uyuyordum acaba? Yavaşça ayağa kalktım, dışarı çıktım.

Avluya çıktığımda henüz ortalık kararmamıştı. Serin hava ile kendime geldim.

Orada gezinenler vardı. Tek başına, düşünceye dalmıştı kimisi; bazıları da ikişer, üçer dolaşıyorlar, gevezelik ediyorlardı aralarında.

Onları seyre daldım. Buraya yeni gelmiştim. Hâlâ sıkılgan bir halim vardı. Şu etrafımdaki insanlar gibi davranmak istiyordum; bunun için de en çok kendine güvenli biçimde pervasız dolaşanlara özeniyordum; ama hiç ummadığım bir anda bunlardan biri, birdenbire sapsarı kesildi, gözlerini bir noktaya dikti, çenesini kilitledi; sonra elindeki sigarayı fırlatıp yere attı; sonra da arkadaşlarının gülüşleri arasında kaçıp gitti oyun salonuna doğru. Neden arkadaşları gülmüşlerdi kendisine? Ben de farkında olmadan aval aval bakarken gülümsemiştim.

Biraz boğuk bir kadın sesinin kulağımın dibinde "Al sevgilim!" dediğini duydum.

Arkamı döndüğümde, oyun masasında yanıbaşımda oturan genç kadınlardan birisiyle göz göze geldim. Gülümseyerek bana bir gül uzatıyordu, öteki elinde de bir gül vardı. Holdeki çiçekçiden satın almış olmalıydı.

Acaba o kadar sünepe, enayi bir adam gibi mi görünüyordum?

Birden büyük bir öfkeye kapılarak, teşekkür bile etmeden, gülü de almadan, kadından uzaklaşmak istiyormuş gibi bir hareket yaptım. Ama o, gülerek kolumu tuttu ve başkalarına karşı, benimle içli dışlı olduğunu göstermek ister gibi bir tavırla, alçak sesle ve hızlı hızlı konuşmaya başladı. Benimle ortak oynamak teklifinde bulunduğunu anlar gibi oldum... Talihin bana ne kadar güldüğünü görmüştü! Benim öğütlerime uyarak hem kendisi, hem de benim için oynamak istiyordu.

Kadını olduğu yerde bırakıp, omuz silkerek uzaklaştım.

Kısa bir süre sonra oyun salonuna dönünce, kadını, ufak tefek, kara sakallı, İspanyol olduğunu sandığım bir adama bir şeyler anlatırken gördüm. Benim almadığım gülü o adama verdi. Bazı hareketlerinden, benden söz ettiklerini anladım: Tetikte durmaya karar verdim.

Başka bir salona geçerek, ilk oyun masasına yaklaştım, oynamaya hiç niyetim yoktu. Ama birkaç dakika sonra İspanyol da tek başına geldi, masaya sokuldu; bana hiç dikkat etmiyormuş gibi görünüyordu.

Kendisine dik dik baktım. Dalaveresini anladığımı, onların tuzağına düşecek adam olmadığımı anlatmak istiyordum.

Ama adamcağızda hiç de dalavereci bir hal yoktu. Baktım, yüksek oynuyor; üst üste üç kere kaybetti. Sinirli sinirli gözlerini kırpıştırıyordu. Belki de üzüntüsünü saklamak için yapıyordu böyle... Üçüncü oyunu da kaybettikten sonra gözlerini bana çevirip gülümsedi. Birden yerimden fırlayıp öteki salona geçtim, kazandığım masaya gittim.

Krupiyeler nöbet değiştirmişlerdi. Genç kadın eski yerinde oturuyordu. Beni görmesin diye uzak durdum; küçük ve fasılalı olarak oynuyordu. O vakit kendimi belli ettim... Beni görmüştü, oynamaya hazırlanıyordu fakat kendini tuttu; benim oynamamı beklediği belli oluyordu. Benim seçtiğim numaraya para sürmek için herhalde... Ama boşunaydı çabası. Krupiye "Son bahisler! Veeee bahisler kapandı!" dediğinde ona baktım; parmağını kaldırarak, garip bir hareketle "Alacağın olsun!" der gibi salladı. Böylece, kaç tur geçtiği halde oynamadım. Sonra öteki oyuncuları göre göre heveslendim, birden içimden oynamak geldi; parayı sürdüm, kadına hiç bakmadan.

Hangi esrarlı telkine uyarak bilmem ama önceden görülmesine imkân olmayan renk ve numara değişikliklerine hiç şaşmadan, oyunun sonucunu kestirebiliyordum. Acaba bu, sadece bilinçal-

tından gelen bir kehanet miydi? Peki öyleyse, şimdi hatırladıkça hâlâ beni ürperten delice bazı numaralara para sürmekte inat edişimi nasıl izah etmeliydi? Bu delilikle her şeyimi, varımı yoğumu, hatta hayatımı tehlikeye atmış olmuyor muydum? Bu, kadere kafa tutmak değil de neydi? Hayır, hayır! Şu anda içimden gelen adeta şeytanca bir kuvvetle, talihi büyülediğimi, boyunduruk altına aldığımı seziyordum; talihin cilvesini kendi isteklerimle birleştirmiştim. Sadece ben değildim buna inanan. Etrafımdakilere de hızla yayılmıştı bu inanç; şimdi hemen herkes, bu riskli oyunumu izliyordu. Bilmem, üzerine inatla para sürdüğüm kırmızı kaç kere geçti. Kimi sabırsızlıkla ürperir gibi görünüyor, kimi de olduğu yerde sinirli sinirli hareket ediyordu; öfkesini zaptedemiyormuşçasına dişlerini sıkanlar da vardı. Derin bir bunalım içindeydi sanki bütün bu insanlar. Krupiyeler de o katı ilgisizliklerini kaybetmişlerdi.

Birdenbire, korkunç denecek miktarlarda para sürdüğüm sırada, başımın döndüğünü hisseder gibi oldum. Büyük bir sorumluluğun ağırlığını duydum omuzlarımda. Sabahtan beri ağzıma lokma girmemişti; bu uzun süren şiddetli heyecanla da bütün vücudum tir tir titriyordu. Daha fazla dayanamadım ve bu oyundan sonra, yalpa vurarak çekildim. Son derece heyecanlanmış, gözlerinden kıvılcımlar saçılan ufak tefek sakallı İspanyol beni durdurmak istedi:

"Bakın saat on biri çeyrek geçe krupiyeler, son üç oyuna davet ediyor; şu bankoyu havaya uçursak!"

Çok gülünç bozuk bir İtalyanca ile konuşuyordu; çünkü içinde bulunduğum sıkıntı arasında ona kendi dilimde cevap vermiştim:

"Hayır, hayır yeter! Oynayamam artık! Bırakın efendim, gideyim."

Adam beni bırakmasına bıraktı fakat koşarak arkamdan geldi. Benimle birlikte Nice trenine bindi ve akşam yemeğini mutlaka kendisiyle yemem için diretti de diretti. Bundan başka kendi kaldığı otelde bir oda tutmamı istiyordu.

Başta, sanki ben keramet sahibi bir kişiymişim gibi, bu adamın bana gösterdiği çekingence saygı pek o kadar kötü gelmemişti, insanoğlunun beğenilip övünmeyene kadar da zaafı var: Buhurdanlardan tüten en keskin, hatta geniz yakan dalkavukluk kokusu bile, koltuklarını kabartır! Ben çok şiddetli, hatta ümitsiz bir savaşı, tamamıyla bir rastlantıyla parmağını bile kıpırdatmadan kazanan bir generale benziyordum. Fakat yavaş yavaş kendime geldim, birden bunaldım; bu herifle beraber olmak canımı gittikçe daha çok sıkmaya başlamıştı.

Bununla birlikte, daha Nice'e geldiğimiz andan beri ondan kurtulmak için ne yaptımsa boşa gitti! Onunla yemeğe gitmek zorunda kaldım. Geçen gün o kadını, kumarhanenin avlusunda bana kendisinin musallat ettiğini söyledi. Çok tatlı bir kadınmış, dediğine göre... Üç gündür kendisi, bu kadına, uçabilmesi -yarı sürünerek bile olsa- için banknottan yapılmış kanatlar takmış, yani şansım denemesi için birkaç yüz frank vermiş. O gece, benim oyunumdan esinlenen kadın, voliyi vurmuş olmalıydı, çünkü ortalarda görünmüyordu.

"*Que Puedo far la Povara?* Daha iyisini bulmuştur, ben *viecho*'yum Sinyor. Ve *agradecio Dios. Ántes, qué*, kurtuldum çok şükür!"*

Bir haftadan beri Nice'te olduğunu ve her sabah Monte Carlo'ya geçtiğini, bu akşama kadar şansının kötü gittiğini, benim nasıl olup da kazandığımı öğrenmek istediğini söyledi.

* İspanyol, laflarının arasına bozuk şivesiyle yarım yamalak İtalyanca sözler karıştırmaktadır. Buna göre yaklaşık olarak anlamı: "Ne yapabilirdi zavallı? Ben ihtiyarım, çok şükür kurtuldum." (ç. n.)

Herhalde ya oyunun sırrını öğrenmiş olmalıydım, ya da bildiğim bazı sağlam metotlar vardı.

Güldüm. Daha o sabaha kadar, değil bir ruletin kendisini, resmini bile görmediğimi, nasıl oynandığını bilmediğim gibi bir gün oynayıp da kazanacağımı hiçbir zaman aklımdan geçirmediğimi söyledim.

Bana inanmadı (herhalde kurnaz bir tilkiye çattığını sanıyordu). Yarı İspanyolca, yarı Allah bilir hangi dilde, görülmemiş bir pervasızlıkla konuşuyordu. İkide bir, daha önce o güzel hatunu yem olarak kullanıp yaptığı teklifi tekrarlayarak beni tava getirmeye çalışıyordu.

İçerlediğimi belli etmemek için gülümsemeye çalışarak:

"Hayır efendim, bırakın şu metotları, kuralları filan! Vazgeçin bazı kimselerin esrarlı bilgileri olduğuna inanmaktan. Bu şans meselesi! Bugün şansım vardı: Yarın olmayabilir; sonra belki yeniden yüzüme güler... Böyle olacağını da umarım!"

Yine İspanyolca ve bozuk bir İtalyanca karışımıyla:

"Ama neden bugün şansınızı denemek istemediniz?" diye sordu, anladığım kadarıyla.

Gülerek sözümü şöyle bitirdim:

"Yeniden oynarsak belki de kaybederiz. Eğer, gerçekten benim şanslı olduğuma inanıyorsanız (belki oyunda şansım var ama inanın ki başka işlerde böyle değil) şöyle yapalım... Hiçbir anlaşma yapmadan, yani kendimi hiçbir sorumluluk altına sokmadan -çünkü hiç de böyle bir sorumluluk taşımaya niyetim yok- gider, benim ufak ufak oynadığım yerlere, büyük paranızı sürersiniz. Eğer işler yolunda giderse..."

Sözümü tamamlatmadı, muzip görünmek ister gibi, bir kahkaha savurarak, yine o acayip, bozuk İtalyancasıyla:

"Hayır efendim, öyle olmaz! Yo, hayır, eğer siz de benim kadar çok para sürerseniz ne âlâ! Yoksa olmaz. Çok teşekkürler."

Yüzüne bakarak ne demek istediğini anlamaya çalışıyordum: Gülüşünde ve sözlerinde benden şüphe ettiğini gösterir bir anlam vardı. Bunu kendime hakaret sayarak açıklama yapmasını istedim.

Gülmesi birden kesilmişti ama yüzünde sanki bu gülüşün izi kalmış gibiydi. Yine anlaşılmaz sözcüklerle sanırım şöyle dedi: "Hayır, diyorum, hayır, benim dediğim gibi yapalım, başka bir şey demiyorum!"

Başka bir şey söylemek istemediği anlamını güçlükle çıkardım. Elimi şiddetle masaya vurdum ve boğuk bir sesle:

"Asla! Şu anlaşılmaz sözleriniz ve budalaca gülüşünüzle ne demek istediğinizi açıklamalısınız! Sizi anlamıyorum!"

Ben konuştukça beti benzi attı, karşımda ezilip büzüldüğünü fark ettim. Özür dileyecekti benden herhalde. Öfkeyle kalktım, omuz silkerek:

"Pöh!" dedim, "Sizden de, sebebini anlayamadığım şüphelerinizden de iğrendim."

Hesabı ödeyerek dışarı çıktım.

Saygıdeğer bir adam tanımıştım, eşine az rastlanır türde yetenekli ve akıllıydı. Hayran olunacak bir kişiydi ama kimsenin hayran olduğu yoktu kendisine. Ayağından hiç çıkarmadığı açık renkli, çizgili, daracık pantolonu yüzünden! Sırtımıza giydiğimiz elbiseler, biçimi ve rengiyle, hakkımızda en tuhaf hükümlerin verilmesine yol açar.

Hiç de kötü giyinmiş olmadığım halde tüm keyfim kaçmıştı. Smokin yoktu üstümde doğrusu; ama çok efendice, siyah yas elbisesi gibi siyahlar içindeydim. Kaldı ki, smokin filan da giymiş olsaydım, yine bu Alman herif beni enayi yerine koyardı, bütün paramı siler süpürürdü; peki ama nasıl olup da bana dolandırıcı muamelesi yapabildi!

"Herhalde, şu keçisakalım yüzünden, ya da saçımın kısa oluşundan," diye düşünüyordum yürürken...

Şimdi bir otele kapağı atıp, kazandığım parayı saymak istiyordum! Her yanım para doluydu, altın, gümüş, kâğıt. İnanılmaz bir miktar olmalıydı.

Saat kulesinin çanım duydum. Sokaklarda in cin top oynuyordu. Boş bir arabaya atladım.

Havadan on bir bin frank kazanmıştım! Benim için büyük paraydı bu. Ama geçmiş hayatımı düşününce, birden utanç duydum içine düştüğüm durumdan. Ne yani? İki yıl kitaplıkta geçen hayatım ve başıma gelen felaketler beni böylesine sefil ruhlu bir insan mı yapmıştı?

Bir otel bulup da yerleşinceye kadar bu düşüncenin zehri yüreğimi altüst etti. Yeni yatağımın üstüne serdiğim paralarımı seyre daldım.

"Haydi, ey erdemli adam, iyi yürekli kütüphaneci, dön evine artık, şu hazinenle yatıştır Pescatore'nin dul karısını. Çaldığını zanneder de gözüne girersin kocakarının. Ya da kalk, ilk defa tasarladığın gibi, çektiğin bunca zahmetin ödülü olarak Amerika'ya git. Cebin böyle dolunca yapabilirsin artık bunu. On bir bin frank!"

Paramı topladım, komodinin gözüne koyarak yattım. Ama gözüme uyku girmiyordu. Ne yapacaktım? Monte Carlo'ya dönüp, bu görülmemiş kazancı elden mi çıkarmalıydım? Ya da alçakgönüllüce yararlanmalı mıydım bundan? Ama nasıl? Başımda şu aile varken hâlâ bir şeylerden zevk alabilir miydim? Karımı biraz daha iyi giydirebilirdim; kadın artık benim hoşuma gitmek için bir tasası olması, bir şeyler yapması şöyle dursun, aksine kendisini çirkin göstermek için elinden geleni yapıyor gibiydi. Belki de benim gibi bir kocaya şirin görünmeye değmez diye düşünüyordu. Kaldı ki sağlığı bir türlü düzelmemişti. Günden güne yalnız bana

karşı değil, herkese karşı aksileşti. Hınç duyduğu; sahici ve kuvvetli bir sevgiden yoksun olduğu için kendisini salıvermişti. İkizi, kısa bir süre sonra ölen küçük kızına da sevgi duymamıştı. Çünkü bu, Oliva'nın bir ay sonra nurtopu gibi ve zahmetsizce bir oğlan doğurmasının yanında Romilda için bozgun olmuştu. Bütün bu tatsızlıklar ve sürtüşmeler, tıpkı tüyü dökülmüş bir karakedinin sönmüş bir ocağın küllerine kıvrılması gibi bir ihtiyaç duyduğumuz sırada, ikimizde de, bir arada yaşamaktan tiksinti uyandırmıştı. On bir bin frankla evimi yeniden huzura kavuşturup, daha doğarken Pescatore'nin karısının boğazladığı sevgiyi yeniden canlandırabilecek miydim? Ne çılgınlık! Öyleyse? Amerika'ya mı gitmeliydim? Peki ama şuracıkta Nice'te veya oyun gereçleri mağazası önünde beni durdurarak yüzüme gülmüşken, talihi ne diye gidip bu kadar uzaklarda arayacaktım? Şimdi ona layık olmalıydım, eğer sahiden beni koruduğuna inanıyorsam. Haydi, haydi ya hep ya hiç! Nihayet yine eski halime dönerim. Lafı mı olur on bir bin frankın?

Böylece ertesi gün Monte Carlo'ya döndüm. On iki gün boyunca kumarhaneye gittim. Artık talihin olağanüstü değil, adeta efsanevi lütfu karşısında hayrete düşecek kadar bile vakit bulamıyordum: Kendimde değildim artık, tümüyle delirmiş gibiydim; hiçbir şaşkınlık duyduğum yoktu. Benim yüzüme bu kadar cömertçe gülerken arkamdan bana nasıl bir oyun hazırladığının da farkında değildim. Dokuz günde, çılgınca oynayarak muazzam bir para kazanmıştım, dokuzuncu günden sonra, kaybetmeye başladım. Bu da, bir uçuruma yuvarlanma şeklinde oldu! Artık sinirlerim de iyice yıprandığı için, eskisi gibi oynayamaz olmuştum. Vaktinde oyunu bırakmadım. Duruyordum, bir an, sonra yine başlıyordum oynamaya; bunu da kendi gücümle değil burada sık sık rastlanan korkunç manzaranın etkisiyle yapıyordum.

Dokuzuncu günün sabahı, 12 numaraya tutkun Lugano'lu bey, soluk soluğa, perişan bir halde yanıma gelerek, sözden çok el işaretiyle, birinin bahçede kendini öldürdüğünü haber verdi. Derhal aklıma şu benim İspanyol geldi, vicdan azabı duydum. Bu adamın, kazanmama yardım ettiğine şüphe yoktu. Kavgamızdan sonra ilk gün, benim oynadığım numaraya oynamayarak hep kaybetmişti; daha sonraki günler benim durmadan kazandığımı görerek, benim oyunumu yapmaya kalktı; ama o zaman da talihin kılavuzluğuyla masadan masaya dolaşmıştım. İki gündür onu gördüğüm yoktu, tam da kaybetmeye başladığım günden beri. Belki de artık peşimi bırakmıştı.

Gösterilen yere koşarken, boylu boyunca yerde yatan ölüsünü göreceğimden emindim ama aksine hep uyuklar haliyle kayıtsız tavırlar sergileyen, altınları, masaya bile bakmadan oyuna süren o soluk benizli genç adamın ölüsüyle karşılaştım.

Yolun ortasında, olduğundan daha küçük görünüyordu: Öylece uzanmış, ayaklarını muntazaman birleştirmişti, sanki düşerken canı acımasın diye. Kolunun biri gövdesine yapışık, öteki kolu biraz yukarıya kalkıktı; işaretparmağı hâlâ tetiği çeker durumdaydı. Bu elin hemen yanında bir revolver, daha ötede şapkası vardı. Bana önce, kurşun, sol gözünden dışarı çıkmış gibi geldi; çünkü bu gözünden yüzüne, artık pıhtılaşmış, bir kan deresi akmıştı! Ama hayır, bu kan, biraz burun deliklerinden, biraz da kulağından fışkırmakla beraber, asıl bol bol sağ şakağındaki delikten akmıştı; şimdi bu kan, yolun sarı kumu üzerinde öbeklenip kurumuştu. Etrafında, bir yabanarısı sürüsü vızıldayarak dolanıp duruyordu; bazıları büyük bir açgözlülükle, gözüne konmaya başlamıştı bile. Bu manzarayı seyredenlerden hiç kimsenin aklına gelmedi bunları kovmak. Cebimden bir mendil çıkarıp, zavallı gencin yüzünü örttüm. Kimse takdir etmedi bu davranışı; aksine, güzel bir seyirden yoksun bırakmıştım onları.

Oradan kaçtım. Nice'e döndüm ve hemen o gün oradan ayrıldım. Üstümde hemen hemen seksen iki bin liret kadar bir para vardı. Pek çok şeyi düşünebilirdim o akşam ama böyle bir şeyin benim de başıma gelebileceğini düşünemezdim.

TREN DEĞİŞTİRİYORUM

Şöyle düşünüyordum:

"Tavuk Kümesi Çiftliği'ni yeniden satın alıp oraya çekilir, değirmencilik yaparım. Toprağa yakın olmak iyidir; hele altında olmak daha da iyidir.

"Hangi meslekte olursa olsun insan avunacak bir yan bulur. Mezar kazıcılığında bile. Değirmenci, değirmen taşlarının gürültüsü, mezar kazıcı da kazmasının sesiyle avunur.

"Şu anda Tavuk Kümesi Çiftliği'nde her işin yolunda gittiğine, hiçbir çuvalın patlamadığına eminim. Ama değirmen benim elime geçince, yeniden bir alay dert çıkacağına, çarkların sıkışacağına, çuvalların yırtılacağına da eminim. Tıpkı annemin zamanında, Malagna'nın yönettiği günlerdeki gibi.

"Değirmenimin başında uğraşırsam yarıcı, topraklarımın meyvesini çalacak, toprakla uğraşırsam değirmenci vuracak beni. Bir yanda değirmenci, öte yanda yarıcı, ben de tahterevallinin ortasında oturup keyif çatacağım.

"Kaynanamın saygıdeğer sandığını açıp, içinde, dul karısının sanki kutsal eşya imiş gibi, kâfuru ve biberle sakladığı, ölü Francesco Antonio Pescatore'nin eski takım elbiselerinden birini

çıkarıp dul Marianna Dondi'ye giydirsem, hem değirmeni idare etmek hem de yarıcıyı gözlemek için üstlerine göndersem daha iyi ederdim belki...

"Üstelik kır havası karıma da iyi gelir, belki birkaç ağaç onu görür görmez yapraklarını döker, küçük kuşlar suspus olur, inşallah pınarın suyu çekilmez. Ben de Santa-Maria Liberale'de, yapayalnız bir kitaplık memuru olarak kalırım..."

Tren yol alırken aklımdan bunları geçiriyordum. Gözlerimi kapar kapamaz, sabahın serinliğinde, hiç kımıldamayan ulu ağaçlar atındaki yolda gene adamın boylu boyunca uzanmış cesedi, korkunç bir şekilde bütün ayrıntılarıyla gözlerimin önüne geliyor. Daha az kanlı bir kâbusu, örneğin kaynanamla karımın hayalini gözümde canlandırarak kendimi avutmaya çalışıyordum. Esrarengiz bir şekilde on üç gün ortadan kaybolduktan sonra karşılama sahnesini gözümde canlandırarak eğleniyordum. İçeri girdiğim zaman, ikisinin de hiç umursamazmış gibi görüneceklerine eminim (bunu tam anlamıyla hayalimde canlandırabiliyorum, evet aynen böyle olacak). Bana şöyle bir göz attıktan sonra:

"Ooo! Nerden çıktın böyle! Biz de seni nalları diktin sanıyorduk!" diyecekler. Sonra onlar susacak ben de susacaktım.

Hemen ardından da Pescatore'nin dulu, işimden olacağım korkusuyla içinin zehrini dökecekti.

Kütüphanenin anahtarını da yanımda götürmüştüm. Benim ortadan kaybolduğum haberi duyulur duyulmaz, belediye emriyle kapı kırılmış, içerde ölü olarak bulunmadığım üstelik hiçbir iz bırakmadığım, sonrasında da benden bir haber çıkmadığı için, bu belediye görevlileri, belki üç, dört, beş gün, bir hafta dönmemi beklemiş, sonra da yerimi işe yaramaz birine vermiş olmalıydı.

O halde neden burada oturup duruyordum? Yine sokaklara düşmüştüm. Benim yerim de orasıydı zaten! Benim gibi bir aylakla, bir kaçkınla, bu iki zavallı kadın nasıl uğraşırdı?

Ben tek kelime etmiyordum.

Benim bu hor gören sessizliğim, Marianna Dondi'nin öfkesini kabarttıkça kabarttı. Bağırıp çağırdı bende yine çıt yok.

Bir süre sonra paltomun cebinden para çantamı çıkarıp, binlikleri masanın üstüne bin, iki bin, üç bin, dört bin diye koymaya başladım.

Marianna Dondi ile karımın ağızlarının ve gözlerinin nasıl da hayretle açıldığını şimdiden görür gibiydim.

Sonra:

"Nereden çaldın bunları?"

"Yetmiş yedi, yetmiş sekiz, yetmiş dokuz, seksen, seksen bir; beş yüz, altı yüz, yedi yüz; on, yirmi, yirmi beş... seksen bir, bin yedi yüz yirmi beş frank ve kırk sent de cepte."

Sükûnetle banknotları toplayıp cüzdana istifledim ve ayağa kalktım.

"Demek benim evde kalmamı istemiyorsunuz öyle mi? Pekâlâ, çok teşekkür ederim! Gidiyorum öyleyse, hoşça kalın!"

Yol boyu bu sahneyi düşünüp düşünüp gülümsüyordum.

Kompartımandakiler beni süzüyor, halime bıyık altından gülüyorlardı.

O zaman daha ağırbaşlı görünebilmek için, alacaklılarımı düşünmeye koyuldum, bu banknotların bir kısmı onlara gidecekti.

Elbette bu paraları saklayamazdım. Sonra, saklamak neye yarardı ki?..

Zevkini çıkarmak... Bu itler zevkini çıkarmaya fırsat vermezlerdi ki! Bunu karşılamak üzere onlara değirmenin gelirini ve çiftliğin ürünlerini, idare masrafları kendilerine ait olmak şartıyla

bıraksam, kim bilir daha kaç yıl beklemeleri gerekecek... Belki şimdi peşin olarak ödersem, bunu daha ucuza kapatabilirim; başladım hesap yapmaya.

"Şu kadar Rocchioni ifritine, şu kadar Brisigo'ya -kısa zamanda geberir de fakir fukara, kanı emilmekten kurtulur-, şu kadar Lonaro'ya şu kadarı da Lippani'nin dul karısına... Başka kim kaldı?.. Başka? Başka... Ha... Şu Bassi, Margottini... İşte bütün para uçtu gitti!"

Peki ama ben bu kadar parayı Monte Carlo'da onlar için mi kazandım?

Bu iki günün boşa gitmesine nasıl kuduruyordum! Başta beni gülerek izleyen yol arkadaşlarım yine bana baktılar, ama ben bir türlü rahata kavuşamıyordum. Akşam olmak üzereydi; hava kül rengine bürünmüş, yolculuk katlanılmaz bir can sıkıntısına dönüşmüştü.

İlk İtalyan istasyonunda, belki uyumama yardım eder düşüncesiyle bir gazete satın aldım. Gazeteyi açıp zayıf ışığa doğru tuttum, okumaya koyuldum. Valançay şatosunun ikinci defa yapılan artırma ile satışında iki milyon üç yüz bin franka Castellane Kontu'nun üstünde kaldığını öğrenip memnun oldum. Şatoya bağlı malikâne iki bin sekiz yüz hektardı; Fransa'nın en büyük malikânesi.

Aşağı yukarı Tavuk Kümesi Çiftliği kadar.

Almanya İmparatoru'nun öğleyin, Potsdam'da Fas Elçisi'ni kabul ettiğini, Dışişleri Bakanı Baron Richtofen'nin bu kabulde hazır bulunduğunu da okudum. Bundan sonra heyet İmparatoriçe'ye takdim edilmiş, hep birlikte yemek yemişlerdi: Kim bilir neler yiyip içmişlerdi!

Öte yandan Çar ve Çariçe tarafından Peterhof'da özel bir Tibet heyeti kabul edilmiş ve Majestelerine, büyük Lama'nın armağanları sunulmuştu.

Hayallere dalarak: "Lama'nın armağanları!" diye düşündüm, "Neler olabilirdi bunlar?"

Haşhaş! O yüzden uyukluyorum besbelli! Ama bu haşhaşlar pek etkisiz olmalıydı ki az sonra trenin bir istasyonda durmasıyla uyandım.

Saatime baktım, sekizi çeyrek geçiyordu. Bir saate kadar yerime varacaktım.

Gazete hâlâ elimdeydi; Lama'nın armağanlarından daha iyisini bulma ümidiyle ikinci sayfayı açtım.

Büyük harflerle gözüme şu kelime çarptı:

İNTİHAR

Birdenbire belki de Monte Carlo'daki diye düşünerek hemen okumaya başladım. Ama küçük harflerle yazılmış olan şu satırları okur okumaz şaşkınlıkla durdum:

Bize Miragno'dan telgrafla bildirildiğine göre...

"Miragno mu? Memleketimde kim intihar etmiş olabilirdi?"

Okumaya devam ettim:

"Dün, ayın 28'i, Cumartesi günü, bir değirmen arkında, ileri derecede çürümüş bir ceset..."

Birdenbire gözlerim karardı, alttaki satırda çiftliğimin adını görür gibi oldum; okumakta güçlük çektiğim için, ayağa kalktım, lambaya yaklaştım.

... bulundu... Değirmen, şehrimizin iki kilometre yakınındaki Tavuk Kümesi Çiftliği'ndedir. Kanaldan çıkarılan ceset üzerinde,

adli makamların olay mahallinde yaptığı inceleme sonucu bu cesedin...

Yüreğim ağzıma geldi; benden başka bütün yolcular uykuya dalmıştı, onlara bakıyordum.

... cesedin birkaç günden beri kayıp olan kitaplığımız memuru Mattia Pascal'a ait olduğu teşhis edilmiştir. İntiharın sebebi: Para sıkıntısı.

Ben ha?.. *Kaybolmuş... Cesedi teşhis edilmiş... Mattia Pascal...* Bu satırları dehşet içinde, telaşla, yüreğim daralarak kim bilir kaç kez okudum bilmiyorum. Bütün yaşama enerjim var gücüyle bu habere karşı koymak için ayaklanmış gibiydi. Tam bir ilgisizlikle verilen ve insanı çileden çıkaran bu habere neredeyse kendim de inanacaktım sanki! Benim için olmasa bile, dünden beri başkaları için sarsıcı, dayanılmaz, şüpheye yer bırakmayacak denli kesin bir haberdi bu! Yine yol arkadaşlarıma baktım; sanki onlar da, burada gözümün önünde, bu haberin doğruluğuna inanarak uykuya dalmışlardı. Onların bu sıkıntılı, bu rahatsız uykularından, omuzlarından tutup sarsarak uyandırmak ve bunun doğru olmadığını haykırmak geldi içimden!

"Böyle bir şey nasıl mümkün olabilirdi?"

Aklımı başımdan alan haberi bir kez daha okudum.

Daha fazla bekleyemeyecektim! Trenin durmasını istiyordum; ya da uçar gibi süratlenmesini! Adeta ilerlemeye direnen trenin yavaşlığı, tekdüze gidişi, içimdeki ateşi körüklüyordu. Hiç durmadan ellerimi açıp kapıyor, tırnaklarımı avuçlarıma batırıyordum; gazeteyi açıyor, her kelimesini ezbere bildiğim haberi yeniden okumak için tekrar katlıyordum.

"Teşhis edilen!.." Peki ama nasıl olup da ben zannederek teşhis etmişlerdi cesedi?.. "İleri derecede bir çürüme... Uff!.."

Bir an için kendimi, kanalın yeşilimsi suyunda, çürümüş, şişmiş halde yüzerken görür gibi oldum... Bir anda içgüdüsel bir korku ile ürperdim. Kollarımı göğsümün üstünde kavuşturdum, ellerimle vücudumu yoklamaya başladım; boğulacaktım sanki!

"Ben ha! Hayır! Hayır ben değildim!.."

Peki kimdi öyleyse? Şüphesiz bana benzeyen biri olmalıydı? Kim bilir, benimkine benzeyen bir sakalı vardı belki de?.. Aynı benim boyumda mıydı acaba, ki ben olduğumu sandılar?.. *Birkaç günden beri kayıp olan...* Tamam! Cesedin bana ait olduğunu kimin söylediğini bilmek isterdim. Bu zavallının, bana bu kadar çok benzemesi mümkün müydü? Elbiseleri benimkine mi benziyordu? Tıpatıp mı? Sakın bunu çıkaran Pescatore'nin dul karısı Marianna Dondi olmasın? Evet hemen sudan çekip çıkarmış ve benim cesedim olduğunu söylemiş olmalı! Buna kendisi de inanmış mıdır? "Evet o! O! Sevgili damadım! Ah! Zavallı Mattia! Ah benim zavallı yavrum!" Belki de... Ağlamıştır bile...

Üstelik bu zavallı cesedin yanıbaşına diz de çökmüş olabilir, ama ceset ona "Kalk ayağa be! Seni tanımıyorum!" diye haykırıp tekme atamamıştır.

Ürperiyordum. En sonunda tren başka bir istasyonda durdu. Kapıyı açıp, bir şeyler yapmak için kendimi dışarı attım, haberi yalanlamak için alelacele bir telgraf çekebilirdim.

Vagondan çıkarken, yerimden sıçrayışım benim kurtuluşum oldu: Kafama takılan bu fikirden bir anda sıyrıldım! Bir şimşek çakmıştı sanki! Evet... Tamam... Kurtuluşa, özgürlüğe, yeni bir hayata kavuşuyordum! Cebimde seksen iki bin liret vardı. Ve hiç kimseye borçlu değildim! Ölmüştüm, ben ölmüştüm: Hiç borcum yoktu. Karım yoktu, kaynanam yoktu artık. Hiç kimsem yoktu! Oh! En sonunda özgürlüğüme kavuşmuştum! Daha ne isterdim?

Bütün bunları düşünürken, istasyondaki bankta çok acayip bir durumdaydım; vagonun kapısını açık bırakmıştım. Etrafımın, insanlarla çevrildiğini gördüm; hep bir ağızdan bir şeyler söylüyorlardı, en sonunda içlerinden biri haykırarak kolumdan çekti:

"Çabuk ol, tren kalkıyor!"

"Bırakın canım, bırakın gitsin! Başka trene bineceğim!" diye bağırdım. Şimdi içimi bir şüphe kemiriyordu: Bu haber, acaba şimdiye kadar yalanlanmamış mıydı? Miragno'da yapılan hata ortaya çıkmamış mıydı? Gerçek ölünün akrabaları ortaya çıkıp yanlışlığı düzeltmişler miydi?

Böyle sevinecek yerde, önce işi doğru dürüst anlayıp, olayı tüm açıklığıyla öğrenmeliydim. Ama bu bilgileri nerden edinebilirdim?

Hemen gazeteyi arandım... Trende bırakmıştım! Sessiz gecenin içinde, pırıltılarla uzaklaşan trenin ardındaki boş yola gözlerimi çevirdim; yol üstündeki, bu pis, sıvaları dökük istasyonda, kendimi boşlukta kaybolmuş hissediyordum. Daha büyük bir şüphe kemirmeye başladı içimi: Yoksa rüya mı görüyordum? Hayır, rüya değildi bu.

"Miragno'dan telgrafla bildirildiğine göre, dün, ayın 28'i, Cumartesi..."

İşte, bu telgrafı kelimesi kelimesine ezbere tekrarlayabilirdim. Bunda hiç şüphem yok! Bununla beraber bu kadarcığı yetmezdi.

İstasyona baktım, istasyonun adını okudum: Alenga.

Burada başka bir gazete bulabilir miydim acaba? Günlerden Pazar olduğu aklıma geldi. Miragno'ya bu sabah yalnız *Yaprak* gazetesi gelmiştir. Ne pahasına olursa olsun bu gazeteyi elime geçirmem gerekti; benim için gerekli olan bütün bilgileri o gazeteden elde edebilirdim! Ama Alenga'da *Yaprak*'ı nasıl bulabilirdim? Tamam, gazetenin yazı işlerine başka bir adla telgraf

çekecektim. Müdür Miro Colzi'yi tanıyordum, gençliğinde *Tarlakuşu* adlı bir şiir kitabı yazmıştı. Bu, onun ilk ve son kitabıydı; bundan dolayı da kendisine herkes Tarlakuşu derdi.

Ama Alenga'dan gazetenin bir sayısının istenmesi altında Tarlakuşu bir mana aramayacak mıydı? Elbette, bu haftanın en ilginç haberi! Ama bu sayıyı bunca önemli kılan, şüphesiz, intiharımla ilgili olan yazıydı. Bu alışılmamış soruşturmamla onda şüpheler uyandırarak, kendimi açık etmiş olmaz mıydım acaba?

"Adam sen de!" diye düşündüm en sonunda. Gerçekten boğulmamış olmam nasıl olsa Tarlakuşu'nun aklına gelmez. Gazetenin bugünkü sayısını istememi, içindeki başka haberlere de yorabilir. Uzun zamandan beri şehre su getirilmesi ve havagazı tesisatı için Belediye'ye karşı cesur bir mücadeleye girişmişti. Daha çok bu konuyla ilgili olarak gazetenin istendiğini düşünecektir.

İstasyona girdim.

Bereket versin istasyondaki tek araba olan posta arabasının sürücüsü henüz oradaydı ve memurlarla çene çalıyordu. Kasaba, istasyona arabayla aşağı yukarı üç çeyrek saat uzaklıktaydı, yol da yokuştu.

Kırık dökük, eski, fenersiz arabaya bindim; arabacı gecenin içinde kamçıyı şaklattı.

Bir alay şey düşünüyordum. Bununla beraber, ara sıra, bu bilinmeyen kapkara yalnızlık, beni çok yakından ilgilendiren bu haber, içimde şiddetli bir heyecan uyandırıyor, bir an tıpkı biraz önce trenin ardında kalan ıssız yola bakarken duyduğum boşluğu duyuyordum; ürpererek kendimi hayatın dışında hissettim. Ölmüş de dirilmiştim sanki, öteki dünyada yaşamaya hazırlanır gibiydim, ama nasıl olduğunu bilmeden...

Düşüncelerimden sıyrılmak için arabacıya, Alenga'da gazete bayii olup olmadığını sordum.

"Ne dediniz? Hayır efendim."

"Alenga'da gazete satılmaz mı?"

"Ha, tamam, tabii satılır. Grotanelli eczanesinde satılır."

"Otel var mı?"

"Küçük Değirmen Oteli var."

Burnunu yere sürterek soluyan, içi geçmiş zavallı hayvanı dinlendirmek için arabacı, yerinden indi. Yüzünü belli belirsiz seçebiliyordum. Bir ara piposunu yaktı, o zaman, ateşin parladığı o kısacık anda gözlerini gördüm:

"Ne götürdüğünü bir bilseydi!.." diye düşündüm.

Ama hemen ardından kendime şu soruyu sordum:

"Kimi götürüyor? Ben bile bilmiyorum bunu; ben kimim şimdi? Bunu düşünmem gerek artık. Hiç olmazsa bir ad bulmalıyım kendime; telgrafa yazmak ve otelde sordukları zaman şaşırmamak için hemencecik bulmalıyım bu adı. Şimdilik yalnız adımı bulmak yeter. Bir düşüneyim bakalım! Adım ne acaba benim?"

Bir ad ve soyad bulmanın bunca sıkıntılı olabileceği, beni bu kadar uğraştıracağı hiç aklıma gelmezdi. Kim bilir, belki de bu haberin içimde yarattığı sarsıntı ve bundan kurtulma çabası kafamı böylesine karıştırmıştı. Özellikle de soyad meselesi! Heceleri, hiç düşünmeden öylece birbirine bağlıyordum: Strozzani, Parbetta, Mortani, Bartusi gibi adlar ortaya çıkıyor, hepsi de sinirime dokunuyordu. Bu adlarda hiçbir özellik görmüyor, hiçbir anlam bulamıyordum. Sanki aslında adların özelliği ve anlamı varmış gibi! Eh... Ne yapalım rastgele bir şey bulalım bakalım! Mesela Martoni neden olmasın! Charles Martoni...

Tamam! Oldu işte!.. Ama birden omuz silkiyordum: Tamam! Charles Martel... Ama yakamı bırakmayan aynı düşünce, burgu gibi oyuyordu beynimi yeniden. Adlardan hiçbirine karar veremeden Alenga'ya geldim. Bereket versin aynı zamanda posta

telgraf alıcısı, ilaç satıcısı, kâğıtçı, gazete bayii, üstelik de ahmağın biri olan eczacının dükkânında ad gerekmedi. Onda bulunan *Caffaro* ve *XIX. Yüzyıl* gibi Cenova'da çıkan birkaç gazete aldım, sonra Miragno'da yayınlanan *Yaprak* gazetesini almak istedim. Bu Grotanelli'nin yüzü baykuşa benziyordu; yusyuvarlak gözleri sanki camdandı. Kıkırdaksı gözkapakları ara sıra zorlukla bu gözlerin üstüne kapanıyordu; ucu eğri burnu çenesine doğru uzuyordu ve bir ayağı topaldı.

"*Yaprak* mı? Bilmiyorum."

"Bu, taşrada yayınlanan haftalık bir gazete," diye açıkladım kendisine; almak istedim, tabii bugünkü sayısını.

"Böyle bir gazete bilmiyorum," diye tekrarladı.

"Pekâlâ... Size şimdi yazı işlerinden telgrafla getirtmek üzere parasını vereceğim; yarın, hatta daha da erken, on ya da yirmi gazete istiyorum, mümkün mü?"

Cevap vermiyordu. Gözlerini dikmiş, görmeden bakıyordu sanki... "*Yaprak*?"diye tekrarlıyordu. En sonunda, bu şekilde bir sipariş almayı kabul etti; telgrafı benim söylediğim gibi yazdı ve adres olarak da eczaneyi gösterdi.

Küçük Değirmen otelinde, kafama hücum eden bir alay düşünce sonucu geçirdiğim fırtınalı, uykusuz geceden sonra, ertesi sabah *Yaprak* gazetesinin on beş sayısını aldım.

Pek az yalnız kaldığım bir sırada aldığım Cenova gazetelerine çabucak bir göz attım; bu konuya dair tek kelimeye rastlamadım. *Yaprak*'ı açarken ellerim titriyordu. İlk sayfada bir şey yoktu, orta sayfalara göz attım. Birdenbire üçüncü sayfanın başında bir yas işareti gözüme çarptı, altında büyük harflerle benim adım yazılıydı. Yazı şöyleydi:

MATTIA PASCAL

Birkaç günü, tarifi mümkün olmayan bir keder ve ıstırap içinde geçiren ailesi, *kendisinden hiçbir haber alamamıştı. Bu ıstırap verici durumdan hemşerilerimizin de büyük bir kısmı haberdardı. İyi yürekliliği, neşeli mizacı ve alçakgönüllülüğü ile, kaderin cilvelerine gönül hoşluğu içinde katlanan M. Pascal'ı herkes sayar severdi. Anlaşılmaz bir şekilde ortadan kayboluşunun ilk günü ailesi, son derece üzgün olarak, Boccamazza Kitaplığı'na gitti; bu gayretli memur, canlı zekâsını bilgi ile donatmak için, bütün gününü orada geçirirdi. Kapı kapalıydı. Bu kapalı kapı önünde birdenbire, karanlık, insanı ürperten bir şüphe uyandı, ama ardında bu şüpheyi uzaklaştıran bir ümit belirdi; birkaç gün süren bu ümit, yavaş yavaş zayıflamaya başladı. Bilinmeyen bir sebepten ötürü Mattia memleketten uzaklaşmıştı.*

Ama ne yazık ki, gerçek böyle değildi!

Babadan kalan bütün mallarını elden çıkardıktan sonra çok sevdiği annesi ile biricik kızını da kısa süre önce kaybedince, zavallı dostumuz derinden sarsılıp perişan oldu. Bundan üç ay kadar önce, bir gece, çocukluğunun geçmişteki güzel günlerini ve mutluluk zamanını kendisine hatırlatan değirmen arkında hayatına son vermeyi denemişti.

Dünyada en büyük acı,
Yoksulluk günlerinde,
Mutlu günlerini hatırlamasıdır insanın.

Üstünden sular süzülen çürümüş ceset karşısında, eski efendilerinin ailesine sadık ve saygılı olan ihtiyar değirmenci, yaşlı gözlerle hıçkırarak bunları anlatıyordu. Ağır ve kasvetli gece inmişti ortalığa: İki jandarma gözetiminde bulundurulan yerdeki cesedin yanına kır-

mızı bir fener konmuştu. İhtiyar Filippo Bruni (iyiliksever kişilerin hayranlığını uyandırmak için bunu özellikle belirtiyoruz) bizimle hem konuşuyor, hem ağlıyordu. O gece, bu ümitsiz zavallının hayatına son vermesini önlemişti: Ama Filippo Bruni ikinci kez orada değildi ki kendisini önleyebilsin... Bunun için Mattia Pascal, belki bütün gece ve öğleye kadar değirmenin arkında kalmıştı. Ama önceki gün, akşama doğru, bir türlü avunmak bilmeyen dul kadının, küçük kızına kavuşan sevgili can yoldaşının tanınmaz cesedi karşısında bulunduğu sırada, geçen yürekler acısı sahneyi tasvire bile yeltenmeyeceğiz.

Bütün memleket bu yasa ortak oldu ve cesedin ardında son istirahatgâhına kadar gitti; mezarında, halk eğitim işleriyle görevli sevgili Pomino'muz bir veda konuşması yapıp dokunaklı birkaç söz söyledi.

Derin bir kedere gömülmüş olan ailesine, Miragno'dan uzaklaşan, ölünün kardeşi Roberto'ya, en içten başsağlığı dileklerimizi iletiriz. Dostumuz Mattia'ya, son defa, yüreğimiz parça parça olduğu halde allahaısmarladık deriz.

M.C.

Bu iki harf yazılmamış da olsaydı bu yazının Tarlakuşu'nun kaleminden çıktığını anlardım.

Ama açıkça söyleyeyim ki bu kara çizgi altına adımın yazılmış olması, beni sevindirmese de, yüreğimi öyle heyecanlandırdı ki birkaç satır okuduktan sonra ara vermek zorunda kaldım.

Ne ailemin "tarifsiz kederi ve üzüntüsü", ne "hemşerilerimin saygı ve sevgisi" ne de "işimde gösterdiğim gayret" keyfimi yerine getirdi. Annemin ve küçüğümün ölümünden sonra, Tavuk Kümesi Çiftliği'nde geçirdiğim o hazin gecenin hatırasının,

intiharım için en kuvvetli kanıt olarak gösterilmesi beni başta şaşırttı; sonra ise bu beklenmedik rastlantıdan dolayı vicdan azabı ve utanç duydum!

Yo! Olmaz böyle şey! Her ne kadar o gece bu fikir aklıma geldiyse de, annem ve kızım öldüğü için kendimi öldürmüş değildim! Ümitsizliğe kapılıp kaçtığım doğruydu. İşte bir kumarhaneden dönüyordum; talih garip bir şekilde yüzüme gülmüştü ve gülmeye de devam ediyordu. Bir başkası benim yerime ölmüştü; elbette bir yabancıydı o. Uzaklardaki ana babasının, dostlarının gözyaşlarını çalıyordum... Pomatlı Şövalye Pomino'nun, cenaze nutkunu kendisine yamatıyordum.

Yaprak gazetesindeki yazıyı okur okumaz ilk düşüncem bu oldu.

Sonra bu zavallı adamın, benim kara gözlerim için ölmemiş olduğunu düşündüm; halen yaşadığımı göstermekle, onu yeniden canlandırabilecek değildim! Onun ölümünden yararlanarak, ana babasını yoksun bırakmak şöyle dursun, onlara hizmet ediyordum. Gerçekten onlar için, ölen kendi oğulları değil, bendim; böylece onun ortadan kaybolduğunu, günün birinde ortaya çıkacağını da umabilirlerdi.

Geride karımla kaynanam kalıyordu; onların gerçekten keder duyduklarına, Tarlakuşu'nun şu benim ölümümle ilgili yazısında söylediği "tarifsiz kederler içinde" olduklarına inanabilir miyim? Bu zavallı ölünün ben olmadığımı anlamak için gözlerine bakmaları yeterdi herhalde. Eğer bir kadın kasten yapmadıysa, kocasını bir yabancı adamla karıştıramaz.

İkisi de bu ölünün ben olduğumu söylemekte tereddüt etmemişti.

Pescatore'nin dul karısı bu intihara üzülen, belki de vicdan azabı duyan Malagna'nın, yeğeni zavallı dul kadının yardımına koşacağını umabilirdi.

Pekâlâ onlar memnunsa, ben onlardan çok daha memnunum!

"Ölmüş mü? Boğulmuş mu? Mezara dikilen bir haç... Ve ondan bir daha kimse söz etmez!"

Ayağa kalktım, gerindim, derin bir soluk aldım, içim rahatlamıştı.

ADRIANO MEIS

Hiç vakit geçirmeden, -pek öyle başkalarını aldatmış olmak için değil fakat talihin buyruğuna uymak ve derin bir isteğimi yerine getirmek için- hemen kendimi başka bir adam haline getirmeye koyuldum.

Bir değirmen arkında alçakçasına hayatına son vermek istedikleri bu bahtsız adamla öğünebileceğim hiçbir şey yoktu, ya da pek az şey vardı. Yaptığı bunca ahmaklıktan sonra, daha talihli bir insan olması beklenemezdi elbet. Yalnız dış görünüşü ile değil, varlığının en derinlerinde bile bu adamdan hiçbir iz kalmamasını isterdim.

Artık yapayalnızdım bu dünyada! Hatta bundan daha yalnız kalamazdım; her türlü bağdan kurtulmuş, kendi kendimin efendisi olmuş, sırtımdan geçmişin yükünü atmıştım. Önümde istediğim şekli verebileceğim bir gelecek vardı. Geçmişte, değişikliklerin hayatıma anlam kazandırdığı duygusunu, bundan sonra duymamalıydım artık: Yepyeni bir görüşe sahip olmalıydım; ölü Mattia Pascal'ın öldürücü tecrübesi, benim için en küçük bir sıkıntı kaynağı olmamalıydı.

Bu da benim elimde olan bir şeydi; talih elverdiği ölçüde yeni bir kaderin yaratıcısı olmalıydım ve bunu yapabilecek durumdaydım.

"Her şeyden önce özgürlüğüme gölge düşürmeyeceğim," diye düşünüyordum; bu özgürlüğü yeni ve düz yollarda dolaştıracak, ona ağır gelen elbiseler giydirmeyecektim. Hayatın hoş olmayan bir yüzünü görür görmez, hemen gözlerimi yumup, çabucak oradan uzaklaşacağım; güzel manzaralar peşinde koşacak, çekici kır manzaraları görmeye ve sakin yerlere gideceğim. Yavaş yavaş yeni bir eğitimden geçireceğim kendimi; sabırlı ve sevgi dolu çaba ile kendimi öylesine değiştireceğim ki, en sonunda iki hayat yaşamış değil, iki ayrı adam olacağım.

Daha Alenga'da iken bir berbere girip sakalımı biraz kısaltmıştım; aslında hem sakalımı hem de bıyıklarımı tamamen kestirmeyi düşünmüş ama bu küçük kasabada şüphe uyandırabileceğim düşüncesiyle bundan vazgeçmiştim.

Berber aynı zamanda terziydi de; yaşlı bir adamdı, sürekli eğri durmaktan kamburu çıkmıştı. Gözlükleri burnunun ucundaydı. Berberden çok terzi olmaya yakışıyordu. Elinde koyun kırkıcıların makası gibi bir makasla, leşe konan bir akbaba gibi, artık benim olmayan sakalın üstüne eğildi, bir eliyle de ucundan tutmak zorunda kalıyordu, soluk bile alamıyordum: Gözlerimi kapadım, ancak omuzumdan hafifçe sarsınca uyandım.

Adamcağız ter içinde kalmıştı. İyi kesip kesmediğini görmem için bir ayna uzattı.

Bu kadarı fazlaydı artık, aynayı iterek: "Hayır teşekkür ederim, istemem, korkutmak istemem onu!.." diye haykırdım.

Gözlerini faltaşı gibi açtı:

"Kimi korkutmak istemiyorsunuz?" diye sordu.

"Aynanızı. Güzel bir ayna, hatta antika bir parça..."

İşlenmiş bir sapı olan yuvarlak bir aynaydı bu. Allah bilir nasıl bir geçmişi vardı, bu terzi-berberin eline nereden ve nasıl düşmüştü? Beni şaşkınlıkla süzen sahibini kederlendirmemek için, hep aynı yerde duruyordu, aynada yüzüme baktım.

Ooo! Adam işini çok iyi yapmıştı!

Bu tıraştan sonra, Mattia Pascal'ın şeklinden nasıl bir gudubet doğacağını görür gibi oldum. Ondan tiksinmek için bu da bir sebep olabilirdi! Gülünç denecek derecede küçük, sivri ve çökük çeneyi Mattia'nın, yıllar boyunca geniş bir sakal altında gizlemiş olması, bana bir ihanet gibi göründü. Bu acayip küçük şeyi, şimdi açıkta dolaştırmam gerekiyordu! Hele bana miras bıraktığı şu burun! Şu gözler! Böyle hep kendinden geçmişçesine, baygın: Ah! Şu gözler dedim! Yeni yüzümde de bunları taşıyacağım hep! Bunları renkli cam bir gözlük ardında gizlemekten başka ne gelir ki elimden... Böyle belki daha sevimli olurdum. Saçlarımı uzatacağım, bu güzel geniş alnım, gözlüklerim ve tıraşlı yüzümle, bir Alman filozofuna benzeyeceğim. Geniş kenarlı bir şapka ve redingot giyeceğim!

Yapacak başka bir şey de yoktu zaten: Bu güzel görünüşümle filozof olmak zorundaydım. Öyleyse biraz sabır... Bütün iyi niyetime rağmen, bu zavallı insanlık yarışında gülünç ve bayağı görünmemek için güler yüzlü ve ölçülü bir felsefe benimseyeceğim.

İşime gelince! Alenga'dan Torino'ya geldiğim sırada trende bana sunulmuştu zaten.

İki beyefendiyle birlikte yolculuk ediyordum, Hıristiyan sanatı üzerine tartışıyorlardı, bu konuda derin bilgileri vardı; belki de benim gibi bir cahile böyle geliyordu.

İçlerinden biri, genç ve solgun yüzünde sert, gür, kara sakalı olan, İsa'nın göze çarpacak kadar çirkin olduğunu arkadaşına bildirmekten büyük bir memnuniyet duyuyor gibiydi. Ona bakı-

lırsa çok eski olan ve Aziz Justinus Martyr, Tertullianus ve daha kimlerin yeniden ele aldıkları kanıtlara göre...

Esinle coşmuş gibi olan durumuna hiç uymayan boğuk acayip bir sesle konuşuyordu.

"Çirkin, hem de son derece çirkinmiş! Zaten İskenderiyeli Cyril de öyle ya... Cyril de İsa'nın, insanların en çirkini olduğunu iddia edecek kadar ileri gitmişti!"

Çile çekenlerin solgunluğu içinde, son derece sakin, dudaklarının ucundaki kıvrımlarda ince bir alaycılığın okunduğu, boynu bir boyunduruğa geçirilmiş gibi gergin duran ve bir bankta yatıyormuşçasına uzanmış olan çok zayıf ve yaşlı arkadaşı ise "eskilerin tanıklığına güvenmediğini" ileri sürüyordu.

"Aslında kilise, ilk yüzyıllarda kendisini tamamıyla İsa'nın doktrini ve düşüncesini özümsemeye adamıştı; bundan dolayı asla, evet, asla onun cismanî görünüşü ile ilgilenmedi."

Bir ara İsa ile mucizevi biçimde iyileştirdiği kadını temsil ettiği sanılan, Paneas şehrindeki iki heykel ile Veronica'dan söz ettiler.

"Elbet ya! Bugün artık hiç şüphe yok ki," diye bağırdı sakallı ve genç olan,"aslında bu heykeller İmparator Hadrianus ile onun ayaklan dibinde diz çökmüş şehri temsil eder."

Ufak tefek ihtiyar, sükûnetini hiç bozmadan fikirlerinde ısrar ederek, öbürünün ileri sürdüğü fikirlere karşı koyuyordu; çünkü genç adam bana bakarak inatla "Hadrianus!" diye tekrar ediyordu.

"Yunancası *Beronike*; sonra *Beronike* Veronica oldu."

"Hadrianus!" (Bana dönerek).

"Ya da, hiç şüphesiz galat olarak Vera ican'dan Veronica."

"Hadrianus!" (yine bana)

"Çünkü *Acta Pilate*'nin Beronike'si..."

"Hadrianus!"Bu ismi bana bakarak kim bilir kaç kere tekrarladı.

İkisi birden kompartımandan çıktıklarında, konuşmalarına iyice kulak kabarttım. Uzaklaşırken hâlâ tartışıyorlardı; bir an geldi ki ufak tefek ihtiyarın sabrı taştı ve yolunu değiştirdi.

Genç adam arkasından meydan okurcasına:

"Kim demiş?" diye sordu, yüksek sesle.

Öbürü ona dönüp:

"Camillo De Meis!" diye haykırdı.

Bana öyle geldi ki uzaklardan hâlâ bana bakıp bağırarak bu adı söylüyordu "Hadrian..." Bense boyuna bozuk plak gibi "Hadrianus" diye tekrarlıyordum içimden. Birdenbire ismin başındaki "De"yi atıverdim: Meis.

"Adriano Meis! Evet Adriano Meis; kulağa da hoş geliyor..."

Yine bana öyle geldi ki tıraşlı yüzüm, gözlüklerim, uzun saçlarım, geniş kenarlı şapkam ve giymek zorunda kalacağım redingotumla bu ad bana çok uyacaktı.

"Adriano Meis. Tamam beni vaftiz etti bu adamlar."

Önceki hayatıma ait her hatıra birdenbire uçup gitti; yeni bir hayata başlama kararı her düşünceyi durdurdu; çocukça bir sevince kapılmış, uçuyordum sanki; vicdanımı bir anda berrak bir su gibi arınmış ve kafamı, yeni benliğimi yeniden kurmak için her fırsattan yararlanmaya hazır buldum. Bununla beraber benliğimde bu yeni özgürlüğün uyandırdığı sevincin çağıltısını duyar gibi oluyordum. İnsanları ve dünyayı hiçbir zaman böyle görmemiştim. Onlarla aramdaki sis dağılmıştı; aramızda olması gereken yeni ilişkiler kolayca kurulacaktı. İç huzurumu onlardan çok az bekleyecektim bundan sonra. Ah! Ruhumda ne büyük bir hafiflik duyuyordum şimdi! Ne duru, ne anlatılmaz bir hazdı bu. Talih, birdenbire içinde sıkışıp kaldığım kördüğümden kurtarmıştı beni; sosyal hayattan ayırarak, başka insanların her gün içinde çırpındıkları kavganın tek seyircisi haline gelmiştim. Sonra benimle şöyle konuşuyordu:

"Göreceksin, dıştan bakınca sana ne kadar eğlenceli görünecek şu hayat, göreceksin! Şu zavallı ihtiyarı kızdırmak için kendini harap eden delikanlıya bak... Neden yapıyor bunu? İnsanların en kötüsü olduğunu ispat etmek için."

Gülümsedim, herkese ve her şeye gülmek geliyordu içimden; kırlardaki ağaçlara, mesela, şimdi önümüzde acayip tavırlarla kaçar gibi görünen ağaçlara... Şuraya buraya serpiştirilmiş görünen villalara gülüyor, bu villaların sahiplerinin avurtlarını şişirerek zeytin ağaçlarının düşmanı olan sise, ya da yumruklarını sallayarak, yağmur göstermediği için bulutlara küfredişini gözümün önüne getirerek keyifleniyordum! Sonra tarlalar arasından gürültüyle geçip giden bu kara şeyden ve telgraf tellerinin sallanışından ürkerek çil yavrusu gibi kaçışan küçük kuşlara gülüyordum! Tam da şu anda bu telgraf tellerinden, şu Mirango'ya ulaşan intihar haberim gibi, kim bilir nice haberler geçiyordu!

Yalnız, bu sırada gözüm sağ elimin yüzük parmağındaki halkaya ilişti. Birden bütün vücudum şiddetle sarsıldı! Bu altın halkayı bir daha görmemek için zorlayarak çıkartmaya çalıştım. Birden kırıldığını ve içindeki *Mattia-Romilda* yazısı ile evlilik tarihini okur gibi oldum. Ne yapmalıydım bunu?

Gözlerimi açıp, kaşlarımı indirip kaldırarak, bir süre avcumun içindeki halkaya baktım. Birden etrafım kararmıştı!

İşte, beni geçmişe bağlayan ayrı bir zincirdi bu! Bu küçücük, aslında hafif yüzük ne kadar ağır geliyordu şimdi elime! Ama zincir çoktan kopmuştu; öyleyse bu son halkayı da fırlatıp atayım!

Dışarı atmak için pencereye uzanmışken, kendimi tuttum. Talih bu kadar yardımcı olmuşken ona sırt çeviremezdim; bundan sonra her şeyin olabileceğine inanırdım! Örneğin gelişigüzel tarlanın ortasına fırlattığım bu halkayı bir köylü bulabilirdi; sonra elden ele geçerken içindeki o iki ad ve evlenme tarihi, gerçeğin anlaşılmasına sebep olabilirdi. Yani Tavuk Kümesi Çiftliği'nde

boğulan adamın kütüphaneci Mattia Pascal olmadığı ortaya çıkardı.

"Hayır hayır, hiç kimsenin bulamayacağı bir yere atmalıyım bunu; ama nereye?"

Bu sırada tren başka bir istasyonda durdu. Etrafıma bakınırken birden kafamda bir şimşek çaktı; ama başta bunu gerçekleştirmekte tereddüt ettim. Bunu şimdi söylememin nedeni, şık hareketlerden hoşlanan okurlardan; kendisi üzerinde düşünmeyen ve kederle sırtı kamburlaşan insanların bile bazı fiziksel ihtiyaçların esiri olduğunu hatırlamak istemeyen kişilerden çekinmemdir. Sezar da, Napolyon da, dünyanın en büyüleyici kadını da, ne kadar iğrenç görünürse görünsün kurtulamamıştır bundan... Ama bu kadar yeter! Bir yanda "ERKEKLER" öte yanda "KADINLAR" yazılı olan yere, beni karıma bağlayan halkayı fırlatıp attım.

Bundan sonra Adriano Meis'i düşünmeye başladım; onun nasıl bir geçmişi olabileceğini tasarlamaya koyuldum, babam kimdi, nerede doğmuştum vb... Bunu da en küçük ayrıntılarına kadar uydurmaya çalışarak yapıyordum.

Evin tek çocuğuydum: Tartışılacak tarafı yoktu bunun bana göre.

"Evet, evet, ailenin tek çocuğu olmalıydım ben... Ama hayır, Allah bilir, tıpkı benim gibi, benim şartlarım içinde bulunmuş daha nice kardeşim vardı... Biri şapkasını, ceketini köprünün üstüne bırakır; ceketin cebinde de bir iki satır yazılı bir kâğıt parçası... Sonra kaldırıp kendini nehire atacak yerde, rahatça Amerika'ya ya da başka bir yere kapağı atar; birkaç gün sonra, tanınmaz halde bir ceset çıkarırlar sudan; bunun ceketin cebine o kâğıdı bırakan adam olduğu kabul edilir. Sonra sözü edilmez bir daha... İşin doğrusu şu ki, benim, olayda irademin hiçbir rolü olmamıştı: Ne mektup vardı, ne şapka ne de ceket. Ama ben de

tıpkı ötekiler gibiydim, ama ek olarak, küçük bir vicdan azabı duymadan, özgürlüğümün tadını çıkarmak gibi bir üstünlüğüm vardı onlara. Ötekiler bana armağan etmişlerdi bunu. İşte bunun için de..."

İşte bunun için de *ailemin tek evladıyım.*

Nerede doğmuştum? Herhangi bir doğum yerini belirtmemek, ihtiyatlıca bir iş olurdu. Nasıl etmeliydi? İnsan, ayın ebelik ettiği bir bulutun üstünde doğmuş olamazdı ya? Hoş, kütüphanede -eskilerin aya atfettiği diğer pek çok işle birlikte- ona Lucina adıyla bu işi de yaptırdıklarını okumuştum ya.

Bir bulutun üstünde olmasa bile bir gemide doğmuş olabilirdim. Nasıl, mükemmel bir fikir değil mi? *Yolda doğmuştum.* Annemle babam Amerika'ya gidiyorlardı. Neden olmasın?

Amerika'ya giden o kadar çok ki!.. Zavallı Mattia Pascal'cık da gitmek isterdi. Ya peki şu seksen iki bin lireti nereden bulmuştum? Haydi diyelim ki babam Amerika'da kazanmıştı bu parayı? Cebinde seksen iki bin liret ile, karısının karaya ayak basınca doğurmasını mı beklemişti? Bu çok saçma! Bir göçmen seksen iki bin lireti kolay kazanamazdı. Amerika'da babam... Ha, sahi neydi babamın adı? Paolo evet, Paolo Meis. Paolo Meis, birçokları gibi o da hayal kurmuştu. Üç dört yıl canını dişine takarak çalışmıştı; sonra ümitsizliğe kapılıp Buenos Aires'teki büyükbabama mektup yazdı.

Ah! Büyükbabam da vardı, evet! Onu çok iyi tanıdığıma öylesine emindim ki; ufak tefek bir ihtiyarcıktı, şu az önce, trenden inen Hıristiyanlık ikonografisine tutkun ihtiyara benzeyen biri.

Şu hayal kurmanın ne esrarlı cilveleri var! Nasıl bir ihtiyaçla, nereden esti aklıma da, babam Paolo Meis'i berbat, aylak bir adam olarak düşündüm? Evet, işte böyle, büyükbabama çok üzüntü çektirmişti. Onun istemediği biriyle evlenmiş ve Amerika'ya kaçmıştı. O da, İsa'nın çok çirkin olduğunu söylü-

yordu. Belki sonra Amerika'ya gidince, hele doğacak bebeğini de düşününce, geride bıraktığı her şey gözüne daha çirkin görünmüş olmalıydı. Dolayısıyla gebe karısının doğurması an meselesiyken, babası parayı gönderir göndermez yola çıkmak zorunda kalmıştı.

Peki ama ne diye yolda dünyaya gelmiş olmalıydım? Benim Arjantin'de annemle babamın Amerika'ya gidişlerinden birkaç ay önce doğmuş olmam benim için daha iyi değil miydi? Evet büyükbaba toruncuğuna acıdı da benim, sadece benim için affetti oğlunu. Böylece, daha ufacıkken Okyanus'u geçtim, belki de üçüncü mevkide; yolculuk sırasında da bronşite yakalandım, ölümden kurtuluşum bir mucizedir. Büyükbabam hep anlatırdı bunu. Bununla birlikte, bazıları gibi daha birkaç aylıkken ölebilirdim. Aslında öyle büyük acılar çekmiş değildim ömrüm boyunca. Doğruyu söylemek gerekirse, tek bir acı duydum: O da, beni büyütmüş olan büyükbabamın ölümü karşısında duyduğum acıdır.

Kötü huylu, sıkıya gelemeyen bir adam olan babam Paolo Meis, birkaç ay sonra karısını ve beni büyükbabama bırakarak, yeniden Amerika'ya kaçtı, orada sarıhummadan öldü. Üç yaşındayken annemi de kaybettim. Bunun için de annemle babamdan tek bir hatıram yok; onlar hakkında anlatılan birtakım hikâyelerden başka. Ama dahası da var... Doğduğum yeri de çok iyi bilmiyorum. Arjantin'de, evet! Ama neresinde? Büyükbabam da bilmiyordu; belki de unutmuştu, şüphesiz bu durumda ben de bilemezdim.

Özetleyelim:

a) Paolo Meis'in tek oğluydum;

b) Güney Amerika'da, Arjantin'de doğmuştum; doğum yerim hakkında başka bilgi yok;

c) Birkaç aylıkken İtalya'ya gelmiştim (Bronşit hikâyesi);

d) Annemle babam hakkında pek az şey biliyordum;

e) Büyükbabamın evinde büyümüştüm.

Nerede? Şurada burada, önce Nice'te. Bulanık hatıralar: Massena Meydanı, Promenade, Gar Caddesi... Sonra Torino.

Şimdi oraya gidiyorum işte; birçok şey yapmayı da tasarlıyorum: Orada bir sokak beğenecek, bu sokakta bir ev seçeceğim. Büyükbabam, beni orada oturan bir aileye emanet etmiş olacak... On yaşıma kadar kalacaktım bu evde. Böylece hikâyeme, bugünlerde denildiği gibi "mahalli renk katmış" olurdum; şimdi Adriano Meis'in çocukluğunu burada tekrar yaşamayı, daha doğrusu hayalimde izlemeyi tasarlıyordum.

Böylece, avareliğimin ilk günlerinde sahiden yaşanmamış bir hayatı hayalimde canlandırmak, bana garip bir zevk veriyordu; ama biraz da hüzün karışıyordu bu duyguya. Bunu kendime iş edinmiştim. Yalnız, içinde olduğum şu anda değil, geçmişte de yaşıyordum, yani Adriano Meis'in yaşamamış olduğu yıllarda.

O zaman hayalimde yarattıklarımdan hatırımda hiçbir şey kalmadı, ya da pek azını hatırlıyorum şimdi. Aslında az veya çok, gerçeklerden kök almayan hiçbir şey icat edilemez; hatta en acayip şeyler bile doğru olabilir; hatta diyebilirim ki hiç kimsenin hayal gücü, hayatın uğultulu bağrında meydana gelen çılgınlıkların, inanılmaz maceraların benzerini yaratamaz. Bu, canlı yaşanmış gerçeğin, kendisinden yararlanarak meydana getirdiğimiz icatlardan farklı olmadığı anlamına gelmez! Yaratıcı gücümüzün, hayallerimize kaynak gerçeğin kendisi olabilmesi için nice özlü, inceden inceye üzerinde düşünülmüş, hayali aşan olay yığınını kavraması lazım: Onu, hayatın o son derece karmaşık örgüsüne bağlayan ne kadar çok iplik olmalı; biz bütün bu iplikleri, hayalimizin ürünü bir gerçek olsun diye kesip koparmaktayız.

Peki ama ben böyle icat edilmiş bir adam değilim de neyim? Gerçeğin ta içinde olmakla beraber, kendiliğinden var olmak isteyen seyyar bir icat...

Başkalarının hayatını inceleyip tahlil ederken sonsuz sayıdaki bağları ortaya çıkarıyordum ve kendi bağlarımın hepsini kesip kopardığımı görüyordum. Şimdi bu bağları kendim, gerçeğe bağlayabilir miydim? Allah bilir bunlar beni nereye götürecek? Belki de bu bağlar, gemi azıya almış at gibi o kadar önem verdiğim icatlarımın arabasını nasıl bir uçuruma sürükleyecek! Hayır, ben ipliklerimi ancak hayali olan bir dünyaya bağlayabilirdim, gerçeğe değil.

Sokaklarda oynayan çocukları seyrettim... Adriano Meis'in çocukluğunu hayalimde, canlandırabilmek için, konuşmalarına kulak verdim. Öylesine başarı gösterdim ki bu işte, sonunda hemen hemen "gerçek" denilecek bir kesinlik kazandı zihnimde.

Hayalimde yeni bir anne yaratmak istemedim. Hafızamda hâlâ bütün canlılığı ile yaşayan asıl annemin acı veren hatırasına bir saygısızlık gibi geliyordu bana bu. Ama ilk kurduğum hayallerden doğan bir büyükbaba icat etmeyi istiyorum. Ah! Bilseniz azıcık Torino'da, azıcık Milano'da, azıcık Venedik'de, azıcık Floransa'da kaç tane büyükbabayı inceleyerek, hayalimde kendime bir büyükbaba yarattım: Birinin tabakasını, ötekinin bastonunu, bir başkasının gözlüklerini ve sakalını, diğerinin yürüyüşünü ve sümkürüşünü, bir diğerinin de konuşmasını ve gülüşünü aldım! Böylece nazik, oldukça canlı, güzel sanatlara düşkün, önyargısı olmayan bir ihtiyarcık çıktı meydana; beni düzenli bir okula göndermeyerek, kendisi okutmak istemiş, beni şehir şehir dolaştırarak müzeleri gezdirmişti.

Milano'ya, Padua'ya, Vedenik'e, Ravena'ya, Perugi'ye gittiğim zaman bu hayali ufak tefek büyükbaba, bir gölge gibi hiç

ayrılmadı yanımdan; birçok kez, geveze bir ihtiyarın ağzından konuştu benimle.

Fakat şimdiki zamanda, kendim için de yaşamak istiyorum. Zaman zaman o sınırsız eşsiz özgürlüğümü düşünüyordum da, başım dönüyor gibi oluyordu ve bu mutluluk hiç bırakmıyordu beni. Tek başımayım! Tek başıma! Tek! Kendi kendimin efendisiyim! Hiç kimseye sorumlu değilim. Örneğin, nereye istersem gidebilirim. Venedik'se Venedik! Floransa'ysa Floransa! Bu mutluluk her yerde bana eşlik edecekti! Ah! Torino'da, yeni hayatımın ilk aylarında, seyrettiğim bir günbatımı manzarasını hatırlıyorum. Po üstünde bir köprüdeydim; nehrin coşkun suları bent yakınlarında öfkeyle köpürüyordu. Hava son derece berraktı; gölgeler içindeki her şey bu duruluğun içinde adeta şeffaflaşmıştı; bu manzarayı seyrederken öylesine derin bir mutluluk duydum ki, delireceğim diye bir korku düştü içime.

Dış görünüşümü değiştirmiş bulunuyordum: Sinekkaydı tıraş olmuş, gözlerime açık mavi camlı gözlük takmıştım; sanatçıların yaptığı gibi, sofistike bir dağınıklık vermiştim uzun saçlarıma, gerçekten başka birine benzemiştim. Arada sırada ayna karşısına geçerek kendi kendimle konuşuyor, bu halime de gülüyordum.

Adriano Meis! Mutlu adam! Ne yazık ki böyle görünmen gerekti... Ama umurunda mı senin? Her şey yolunda! Gözün, bir başkasının, şu Mattia denen budalanın gözü olmasaydı, bu kadar çirkin olmayacaktı tuhaf yüzün. Yine de birazcık güldürebiliyorsun kadınları, doğruya doğru. Aslında kabahat sende değil. Ah Mattia'nın saçları o kadar kısa olmasaydı, sen de şimdi bu saçları böyle uzatmak zorunda kalmayacaktın! Çaresi yok... Ama sabırlı ol! Kadınlar gülünce... Sen de gül: Yapacağın en iyi şey budur!

Zaten hemen hemen sadece kendimle, kendi içime kapanarak yaşıyordum. Otelciler, garsonlar, yemek masasındakilerle bir iki kelime ediyor, konuşma isteği duymuyordum ve bunu da, yalan-

dan tiksindiğim için istemediğimi anlıyordum. Kaldı ki başkaları da benimle konuşmaya pek istekli görünmüyorlardı; belki dış görünüşüm yüzünden beni yabancı sanıyorlardı. Venedik'te bulunduğum sırada, ihtiyar bir gondolcunun beni Alman ya da Avusturyalı sandığını, ne yaptımsa aksine inandıramadığımı hatırlıyorum. Aslında Arjantin'de doğmuştum, ama anam babam İtalyandı.

Benim "yabancı" oluşum başka bir sebepten ileri geliyordu, bunun nedenini de sadece ben biliyordum. Artık hiçbir şey değildim ben, kayıtlarda medeni halimle ilgili hiçbir şey yoktu, sadece Mirango'daki öteki adımla ölü olarak biliniyordum.

Bu beni üzmüyordu. Bununla birlikte Avusturyalı zannedilmek hoşuma gitmedi! O zamana kadar "vatan" kelimesi üstünde düşünmemiştim. Eskiden, düşüneceğim başka şeyler vardı. Şimdi boş vaktim olduğu için, eskiden başlamıştım. Usanç verici ve yararsız düşüncelerden kendimi kurtarabilmek için oturup, yeni imzamla kâğıtlar dolduruyor, kalemi eskisinden farklı bir şekilde tutarak yazımı değiştirmeye çalışıyordum. Ama bir süre sonra kâğıdı yırtıp kalemi elimden atıyordum. Pekâlâ okuması yazma bilmeyen biri olabilirdim! Yazacak kimim vardı ki? Bundan sonra ne kimse bana mektup yazardı ne de ben kimseye yazardım!

Bu düşünce beni yeniden geçmiş günlere sürüklüyordu; kendime şunları soruyordum: "Romilda hâlâ siyahlar mı giyiniyor? Belki de öyledir... Yasta görünmek için ne yapabilir ki?"

Bundan başka, hatırıma lanet okuyan Pescatore'nin dul karısı gözümün önüne geliyor.

"İkisi de, bir kerecik bile olsun, bu kadar feci bir şekilde ölen adamın mezarını ziyaret etmemiştir. Kim bilir nereye gömmüşlerdi beni? Belki de Scolastica Hala, annem için harcadığı parayı bana harcamak istememiştir. Roberto da hiç yanaşmamıştır

buna. Bir köpek gibi fukaraların gömüldüğü yerde yatıyorumdur belki.

Adam sen de! En iyisi bunları düşünmemek! O zavallı adam için acınıp duruyordum; ama belki de benimkilerden daha insancıl akrabaları vardır, en azından onu daha iyi koşullarda defnedebilecek, mezarına bakabilecek. Ama şimdi, onun için de ne önemi var bunun? Artık düşünme zahmetinden kurtuldu o da!

Seyahatlerime bir süre daha devam ettim. Uzaklara, İtalya'dan ötelere gitmek istiyordum: Güzel Ren bölgelerine gittim, bir nehir gemisiyle Köln'e kadar uzandım. Başlıca şehirlerde kaldım; Mannheim'da, Worms'da, Mainz'de Bingen'de, Koblenz'de... Köln'den sonra Almanya'dan biraz daha kuzeye, Norveç'e gideyim dedim; ama hemen ardından bu özgürlüğümü biraz frenlemem gerek, diye düşündüm. Elimdeki parayla ömür boyu idare etmek zorundaydım. Bu para da öyle çok değildi, daha bir otuz yıl yaşardım... Elimde, gerçek hayatımla bile ilgili hiçbir belge bulunmadığı için iş bulmama imkân yoktu; zor duruma düşmek istemiyorsam kıt kanaat yaşamak zorundaydım. Hesap kitap ettikten sonra ayda iki yüz frankla geçinmek zorunda olduğumu anlamıştım; azdı bu para. Ama iki yıl boyunca daha da azıyla yaşamıştım, üstelik tek başıma da değildim.

Aslında, bu tek başıma ve hiç kimseyle konuşmadan geçen avare hallerden yorulmuştum. Başka insanlarla arkadaşlık etmek için içgüdüsel bir ihtiyaç duyuyordum. Bunu Almanya'dan döndükten sonra kasvetli bir kasım günü Milano'da fark ettim.

Hava soğuktu, akşam yağmur yağacağı anlaşılıyordu. Bir havagazı fenerinin altında kibrit satan bir ihtiyara rastladım. Boynuna astığı kutusu, sırtındaki yırtık pırtık paltosuna iyice sarınmasına engel oluyordu. Çenesine dayadığı yumrukların arasından ayaklarına kadar bir ip sarkıyordu. Eğilip bakınca, yırtık pabuçlarının arasında birkaç günlük olduğu belli küçücük

bir köpek yavrusu gördüm. Bütün vücudu tir tir titriyor, büzülerek inim inim inliyordu. Zavallı hayvancık! İhtiyara onu satıp satmayacağını sordum. Satabileceğini söyledikten sonra, cins bir yavru olduğu halde benden çok para istemeyeceğini de ekledi. Büyüyünce güzel bir köpek olacaktı bu yavru!

"Yirmi beş liret..."

Zavallı hayvan, kendisine biçilen bu değer karşısında hiç de gurura kapılmadan titreyip duruyordu: Hiç şüphe yok, sahibi bu fiyatı, onun gelecekteki meziyetlerini hesaplayarak değil, yüzümdeki enayiliği okuyarak biçmişti.

Ama yine de şunları düşünecek kadar vakit buldum: Bu köpeği satın almakla kendime sadık, sır tutan bir dost bulmuş olacaktım. Öyle bir dost ki bana yardım etmek ve değerimi öğrenmek için adımı, nereden geldiğimi, belgelerimin tamam olup olmadığını sormayacaktı. Ama şimdi bunun için köpek vergisi ödemem gerekecekti, oysa artık vergi verecek bir hayatım yoktu benim! Bu, özgür seçimlerimden yapmak zorunda kaldığım ilk fedakârlık gibi göründü.

"Yirmi beş liret mi? Hoşça kal!" dedim ihtiyar kibritçiye.

Geniş kenarlı şapkamı gözlerimin üstüne indirdim, inceden çiseleyen yağmurun altında oradan uzaklaştım. Yolda böylesine sınırsız bir özgürlüğün pek güzel bir şey olduğunu düşünüyordum oysa bir köpek yavrusu satın almama bile izin vermeyen bu özgürlüğün zalimce bir yanı vardı.

AZICIK SİS

Seyahatlerin ve yeni özgürlüğümün sarhoşluğu içinde ilk kışın nasıl geçtiğini anlamamıştım. İkinci kış, avareliklerim yüzünden yorgun düştüğüm ve kendimi frenlemeye karar verdiğim sırada bastırdı. Ortalığı sis kapladığını ve havanın soğuduğunu fark ettim.

"Galiba, özgürlüğümün tadına gölge düşmemesi için gökyüzünün daima bulutsuz olması lazım!" diye kendi kendime söylendim.

Şuraya buraya gidip gelmek çok eğlendirmişti beni. Adriano Meis o yıl tekrar o tasasız gençliğine kavuşmuştu. Artık olgun bir adam olması, kendi içine kapanması, sakin ve alçakgönüllü bir hayata geçmesi gerekiyordu. Hiç olmazsa bana böyle görünüyordu. Bunun için hangi şehire yerleşeceğimi araştırmaya başladım; çünkü düzenli bir yaşamı gerçekten özlüyorsam, böyle yuvasız kuş gibi kalamazdım. Ama neresiydi orası? Büyük bir şehir mi, kasaba mı?.. Karar veremiyordum bir türlü.

Gözümü kapayıp, gitmiş olduğum şehirleri gözümde canlandırdım. Hepsine sırayla gidiyor her birinde bir süre kalıyordum;

öyle ki şu sokak, bu meydan, başka bir yer zihnimde bir olasılık şeklinde beliriyordu. Kendi kendime şöyle dedim:

"Evet, oraya da yerleşebilirdim ama oradaki hayat şu anda kaçıp gidiyor, şurada burada sürdürüyor kendi akışını... Ama ne kadar çok yer için de şunu düşünmüşümdür:

"Hah, işte burada oturmak, o kadar güzel olur ki! Severek yaşayabilirim burada!" Bu memleket ahalisinin alışkanlıkları, işleri güçleriyle yaşayışlarına özeniyordum. Bir gezgindeki "her şeyin geçici olduğu" duygusunu, insanı daima muallakta bırakan bu duyguyu bilmiyordu o insanlar.

Bu sancılı belirsizlik beni sarıp sarmalıyor; yattığım yatağı, etrafımı çeviren eşyaları sevmeme daima engel oluyordu.

Her cisim, bizde yarattığı ve kendi etrafında topladığı atıflara ve çağrışımlara göre değişik bir görünüm alır. Şüphesiz, ahenkli bir idrak içinde, bizde uyandırdığı çeşitli, tatlı duygularla sevdirir kendini. Bununla birlikte ve de çok kere, bize verdiği haz, eşyanın kendisine bağlı değildir. Düş gücümüz onu bize zevk veren hayallerle süsleyerek (ve kendisinden ayırarak) güzelleştirir. Artık onu olduğu gibi değil, bizde uyandırdığı ya da alışkanlığın getirdiği, kendisine bağladığı hayaller içinde görürüz. Öyle ki, o cisimde sevdiğimiz, kendimizden ona kattığımız şeydir; onunla kendi aramızda kurduğumuz kaynaşma, onu dolduran ruhtur ve hatıralarımız onu yoğurmuştur.

Bütün bunlar benim için bir otel odasında nasıl olabilirdi?

Kendime ait, gerçek bir eve sahip olabilir miydim? O kadar çok şeyi dikkate almak gerekiyordu ki, elimde valizim, sabah burada, akşam şurada yaşayarak tam anlamıyla özgür olabiliyordum. Bir yere çakılıp kalmak, bir ev sahibi olmak? İşte o zaman gelsin kayıtlar, gitsin vergiler! Hem sonra nüfusa da yazılmak gerekmeyecek miydi? Elbette! Ama nasıl? Takma bir adla mı? Peki ama kim bilir o zaman başıma neler gelir! Belki de polis,

hakkımda gizli bir soruşturmaya girişir. Kısacası, bir sürü baş ağrısı! Hayır! Adım ne olursa olsun! Artık kendi malım olan bir eve, eşyalara sahip olamayacağımı sezinliyordum. Ama bir ailenin yanında, mobilyalı bir oda tutarak, pansiyoner olabilirdim. Bu kadar önemsiz bir şeyi niye dert ediyordum ki? İşte, kış beni böyle hüzünlü düşüncelere sürüklemişti. Noel yortusunun yakın oluşu, ılık bir köşe, bir evin samimi havasına kavuşma özlemini uyandırdı içimde.

Hasretini çektiğim, şüphesiz ki ayrıldığım evim değildi; eskisinin, baba evinin sıcak, cana yakın havasıydı: Bu yuva çoktan yıkılmış olduğu halde, onu hâlâ içim sızlayarak hatırlıyordum. Öyle ki bu Noel yortusunda Miragno'da, kanımla kaynanamın (onu düşünürken ürperiyorum) arasında olsaydım hiç de mutlu olmazdım, diyerek avutuyordum kendimi.

Eğlenmek, neşelenip teselli bulmak için şöyle bir sahne tasarladım: Koltuğumun altında kocaman bir ekmekle bizim evin kapısını çalıyorum:

"Afedersiniz Pascal'ın dul karısı Bayan Romilda Pescatore ile Pescatore'nin dul karısı Bayan Marianna Dondi burada mı oturuyorlar hâlâ?

"Evet efendim, ama siz kimsiniz?"

"Ben Bayan Pascal'ın ölen kocasıyım. Zavallı adamcağız boğularak ölmüştü... Şimdi öteki dünyadan -üstlerimden izin alarak- Noel'i ailemle birlikte geçirmek için geldim, sonra hemen oraya döneceğim!"

Birden beni karşısında görünce Pescatore'nin dul karısı korkusundan ölmez mi dersiniz? Kim o ha? Hiç hayale kapılmayın! İki güne kalmaz o beni öldürür yeniden.

Böylece bütün bağlardan kurtulmuştum. Peki yetmez miydi bu kadarı bana? Yalnızlık acı veriyordu. Ama dünyada benim gibi daha nice yalnız insan var!

"Ama bunlar, evet bunlar, ya bulundukları memleketin yabancısıdırlar, başka yerlerde evleri vardır; ya da tıpkı senin gibi, bir evleri yoktur ama günün birinde olabilir! O zamana kadar da dostlarının evinde misafir olurlar. Sen ise, doğrusu ya aksine her yerde ve her zaman bir yabancı olarak kalacaksın. İşte fark burada! Ömrün boyunca yabancı olarak kalacaksın Adriano Meis!" Can sıkıntısı ile omuz silkerek:

"Adam sen de! diye bağırdım, daha az başım ağrır, iyi işte. Dostum mu yok? Olur elbette..."

Kaldı ki daha şimdiden, her gün yemek yediğim lokantada, masa komşum olan bir bey benimle ahbaplık kurmak ister gibi görünüyor. Kırkında var gibi. Biraz dazlakça, esmer, altın gözlüklü bir adam. Gözlüğü burnunun üstünde oldukça eğri duruyor gibi; belki de yine altından olan zincirinin ağırlığından ötürü. Ufak tefek sevimli bir adam! İskemlesinden kalkıp da şapkasını takınca birden değişiveriyor, küçük bir çocuk gibi görünüyor. Bunun sebebi, oturduğu zaman ayaklarını yere basamayacak kadar kısa olan bacakları; aslında iskemlesinden kalkmıyor, iniyor yani! Bu kusurunu, yüksek ökçeli ayakkabı giyerek gidermek istemişti. Ne fenalık vardı ki bunda? Evet çok gürültü çıkarıyordu bu topuklar, ama o keklik gibi yürüyüşüne öyle bir incelik veriyordu ki! Kaldı ki mükemmel bir adamdı, mühendismiş -galiba biraz kaprisli ve havai- ama kendine göre ilgi çekici görüşleri vardı. Üstelik şövalyeymiş: Şövalye Titus Lenzi.

Hani ben de ona kendi kartımı veremediğim için kederlenecektim nerdeyse. Daha kartvizitim yoktu: Canım bastırtmak da istemiyordu. Ne berbat iş! Yani insan kartvizitsiz olamaz mıydı? Yüksek sesle adını söylersin, olur biter.

Ben de böyle yaptım!

Ne kadar güzel konuşuyordu bu Şövalye Titus Lenzi! Latince de biliyordu; su gibi ezbere okuyordu Çiçero'yu.

"Vicdan mı? Ama vicdan bir şeye yaramaz bayım! Yeterli bir kılavuz değildir vicdan; kendimizi başka insanlardan tecrit edebilseydik ve vicdan -doğası gereği- başkalarına açık olmasaydı, yeterli gelirdi belki. Vicdan meselesinde bence esaslı bir ilişki var... Şüphesiz 'düşünen ben' ile 'düşündüğüm öteki insanlar' arasında; bunun için kendine yeten mutlak bir şey değildir vicdan. Bilmem anlatabiliyor muyum... Bu düşündüğüm ya da düşündüğünüz, başkalarının duyguları, eğilimleri, zevkleri bende ya da sizde yansımazsa ne halimizden memnun oluruz ne huzura kavuşuruz ne de sevinç duyarız. Bizler duygu, düşünce ve eğilimlerimizin, başkalarının vicdanında yansıması için savaşmaktayız. Ve bu süreç gerçekleşmediğinde, hani derler ya, tohumun toprağa düşüp yeşermesi için uygun hava şartları olmadığında, yani senin fikrin başka birinin bilincinde filizlenmediğinde, o zaman dostum, vicdanının yeterli olduğunu nasıl söylersin. Ne adına yeterli olsun ki? Tek başınıza yaşamanız için mi? Bir kenarda kısırlaşıp kalmanız için mi? Haydi canım sende! Nefret ederim belagatten. Retorik denen o çenesi düşük yosmadan, o dörtgöz sırnaşıktan. Retorik göğsünü gerip şu ukalaca güzel sözü savurmuştu: 'Vicdanım var, bu da bana yeter!' Elbette. Çok önceleri Çiçero da *Mea mihi conscientia plurisest quam hominum sermo** demişti. Evet, hani hatip olmasına iyi hatipti, şu Çiçero, işte bu kadar... Tanrı bizi korusun! Böylesi, keman çalmayı yeni öğrenmeye başlamış bir çocuğun çıkardığı seslerden bile dayanılmazdır."

Nerdeyse boynuna sarılacaktım. Ama sevimli adamcık bu ustaca, ince fikirlerle dolu nutkuna devam etmek istemedi. Bunun yerine, özel hayatıyla ilgili şeyler anlatmaya başladı. Tam o anda, kolayca dost olabileceğimizi zannetmişken, birden canım

* "Vicdanım bana diğer insanların söyleyeceklerinden daha çok şey ifade eder" (ed. n.)

sıkıldı! Kendimi geri çekmek zorunda hissettim. Konuşma tarafsız konular etrafında kaldığı ve hep o konuştuğu sürece, her şey yolundaydı. Ama Şövalye Titus Lenzi, konuşma sırasının artık bana geldiğini düşünüyordu:

"Milano'lu değilsiniz herhalde?"

"Evet."

"Geçerken mi uğradınız?"

"Evet!.."

"Güzel şehir değil mi Milano?"

"Güzel..."

Kendisine belli sözler ezberletilmiş bir papağana benziyordum. Ben soruşturmadan kaçtıkça, o sıkıştırıyordu sorularıyla. Bir süre sonra Amerika'da bulunduğumu söyledim. Adamcağız Arjantin'de doğduğumu öğrenir öğrenmez, iskemlesinden atlayıp yanıma gelip, elimi hararetle sıktı.

"Candan tebrikler efendim! Sizin yerinizde olmayı ne kadar isterdim! Ah! Amerika... Ben de bulundum orada."

Orada bulunmuş ha? Hemen sıvışalım!

"Böyle olduğuna göre diye telaşla cevap verdim: Asıl ben sizi tebrik etmeliyim; çünkü orada bulunmuşsunuz... Ben orada hiç bulunmadığımı söylesem, yalan olmaz; orada doğmuşum ama birkaç aylıkken ayrılmışım öyle ki ayağım Amerika toprağına değmemiş!

Şövalye Titus Lenzi adeta üzülerek:

"Çok yazık!" diye bağırdı. "Ama herhalde yakınlarınız vardır orada."

"Hayır, kimsem yok..."

"Ya! Demek ailenizle İtalya'ya gelip yerleştiniz? Nerede oturuyorlar şimdi?"

Omuz silktim... Diken üstünde oturur gibiydim, içimi çekerek:

"Bugün burada, yarın şurada... Ailem yok ki... Oradan oraya dolaşıp duruyorum!"

"Ne mutlu size! İmrendim doğrusu!"

Bu sefer onu konuşturmak için:

"Aileniz var sizin herhalde?" diye sordum.

Üzülerek:

"Yok; ne yazık ki yok!" dedi, "Yalnızım, her zaman yalnız yaşadım!"

"Tıpkı benim gibi..."

"Ama biliyor musunuz azizim, canım çok sıkılıyor!" diye hıçkırdı, adamcağız. "Ah, evet bıktım artık yalnızlıktan! Bir sürü eşim dostum var; ama inan bana, belli bir yaştan sonra, akşam eve gidince insanı bir karşılayan olmaması hiç de hoş bir şey değil. Bunu anlayan da var anlamayan da. Anlamak daha kötü; çünkü bu can sıkıntısı insanda ne güç bırakıyor ne istek. Anlayan bir kimse şöyle der: 'Şunu yapmamalı, şunu yapmalıyım; budalaca bir şey yapmamak için böyle davranmalıyım.' Güzel! Ama böyle bir adam günün birinde hayatın baştan sona budalalık olduğunu görür. Rica ederim şimdi söyleyin bana, hiçbir budalalık etmemiş olmanın anlamı nedir? Bu, sadece yaşamamış olmak demektir azizim."

Onu yüreklendirmek için:

"Ama Tanrı'ya şükür, daha çok vaktiniz var önünüzde..." dedim.

"Ne için, aptallık etmek için mi? Ama inanın bana, pek çok aptallık ettim!" diye cevap verdi, bir el hareketi ve donuk bir gülümseme ile. "Seyahat ettim... Sizin gibi dolaştım durdum... Sonra maceralar, aşklar... Bir sürü macera yaşadım... Hem de çok meraklı, dokunaklı maceralar... Neler neler geçti başımdan... Bakın, anlatayım size birini... Bir akşam Viyana'da..."

Ağzım bir karış açık kaldı. Nasıl? Başından bir sürü aşk maceraları geçmişti demek bu adamın... Avusturya'da, Fransa'da, İtalya'da... Hatta Rusya'da hem de ne maceralar, birbirinden heyecanlı... İşte onunla evli bir kadın arasında geçen konuşmadan bir örnek:

Lenzi: Ah sevgili hanımefendi! Bir düşünün... Kocanızı aldatmak mı? Tanrı korusun! Sadakat, namus, haysiyet, işte emir hükmünde üç kutsal sözcük. Bir de onur var ki o da yüce bir kavram... Ama günlük hayatta işler böyle yürümez. Bu kutsal kavramların esamisi okunmaz... İsterseniz ahbaplarınıza sorun bu işi, cüretkâr olanlara...

Evli Kadın: Biliyorum. Hepsi de büyük hayal kırıklığına uğramıştır.

Lenzi: Hiç şüphem yok, bu da tamamıyla anlaşılabilir bir şey. Bu korkunç sözlerle eli kolu bağlanan, tutulup kalan kadınlar, altı ay, bir yıl karar veremezler bir türlü. Oysa hayal kırıklığı, bizzat hareketin önemi ile, bu hareketin uyandırdığı yoğun düşünceler arasındaki orantısızlıktan doğar. Asıl önemli olan karar vermektir, aziz hanımefendi, düşünürsün ve bunu yerine getirirsin... Bundan daha basit bir şey olamaz dünyada.

Bu küçücük adamın, kasılışını görmek yeterdi yalan söylediğini anlamak için.

Şaşkınlığım geçtikten sonra, palavralarının, benim üstümde nasıl bir etki yaptığının farkına varmadığı için, onun hesabına derin bir utanç duydum. Onun pervasızca savurduğu yalanları dinlediğim için de kendimden utandım. Bu adamın yalan söylemeye hiç ihtiyacı yoktu!

Oysa ben, yalan söylemezlik edemediğim için her seferinde içim içimi yiyordu.

Biraz öfkeyle karışık bir utanç duygusuyla adamın kolundan tutup şöyle bağırmak geldi içimden:

"Ama rica ederim efendim, neden bu yalanları söylüyorsunuz bana?"

Bununla beraber duyduğum utanç ve öfke her ne kadar çok yerinde olsa bile, bunun üzerinde düşünürken, bu sorumun en azından budalaca olacağını anladım. Gerçekten de şu ufak tefek adamcağız, bütün o sayıp döktüklerinin doğru olduğuna beni inandırmak için bu kadar ileri gitti ise, bunun sebebi hiçbir zaman yalan söylemek zorunda olmayışıydı. Oysa ben... Benim yalan söylemem şarttı!

Onun için nihayet bir eğlence, hemen hemen bir hakkın kullanılışı olan bu iş, benim için sıkıcı bir ödev, bir mahkûmiyetti.

Böyle düşünerek hangi sonuca vardım? Ne yazık ki şuna: Durumum gereğince yalan söylemek zorunda olduğum için hiçbir zaman, bir dost, hakiki bir dost edinemeyecektim... Dostluk, güvenmek demektir... Peki nasıl olur da herhangi bir kimseye güvenerek, Mattia Pascal'ın intiharından sonra mantar gibi bitmiş olan adsız ve geçmişsiz hayatımın sırrını açabilirdim? İnsanlarla ancak yüzeysel ilişkiler kurabilirdim; onlarla, kendime de yabancı gelen birkaç cümleyle konuşmak zorundaydım.

İşte, kaderimin bana yüklediği dertlerdi bunlar. Sabretmekten başka ne yapabilirdim ki? Bu kadarcık şey için cesaretimi kaybetmeye değer miydi?

Kendimle ve kendimde yaşayacaktım, şimdiye kadar yaşadığım gibi!

Ama bakın şu da var, doğrusu kendi kendimle baş başa kalmaktan bıkarım diye bir korku vardı içimde. Sonra, tıraşlı yüzüme dokunduğumda, ellerimi uzun saçlarımın üstünde gezdirdiğimde ya da burnumun üstündeki gözlüğü düzelttiğimde acayip

bir his duyuyordum: Artık hemen hemen sanki ben değilmişim, kendime dokunmuyormuşum gibi geliyordu bana.

Doğruyu söyleyelim: Ben kendimi kendim için değil, başkaları için bu kılığa sokmuştum. Kendi kendime olduğum zaman da mı kendimi gizleyecektim? Adriano Meis üzerine kurduğum hayaller, yaptığım planlar, ona değil de kime yarayacaktı? Bana mı? Olsa olsa, başkaları inandığı ölçüde ben buna inanabilirdim.

Bu Adriano Meis, yalan söyleme, hayata atılma cesaretini gösteremiyorsa, herkesten uzak durup, kasvetli kış günlerinde, Milano sokaklarında dolaşmaktan bıkıp, yorgun argın otel odasına dönüp, ölü Mattia Pascal'ın içine kapanıyorsa, işler sarpa sardı demekti; kısacası pek de keyifli günler beklemiyordu beni ve güzelim talihimi...

İşin aslı şuydu: Hayatı yaşamaya başlamak için yeni bir yol bulmak, bu sonsuz özgürlük içinde çok zordu. Tam bir karara varacakken kendimi her türlü engeller, gölgeler ve kısıtlar ile eli kolu bağlanmış hissediyordum.

Ve yeniden sokaklara düşüyor, yolları arşınlıyordum; her şeye bakıyor, bu değersiz nesneler önünde duruyor, en küçük bir ayrıntı karşısında uzun uzun düşünüyor, yorulunca bir kahveye dalıyor, gazeteleri okuyor, kahveye girip çıkanlara bakıyor, en sonunda ben de çıkıyordum. Ama hayatı, böyle yabancı bir seyirci gibi seyretmek tamamıyla yararsız ve amaçsız gibi görünüyordu bana. Bu insan seli arasında kaybolmuş gibiydim. Bu sırada şehrin uğultusu, ardı arkası kesilmeyen hareketliliği beni şaşkına çeviriyordu. Öfkeyle:

"Neden!" diyordum kendi kendime, "Neden insanlar hayatlarının gidişini, boyuna biraz daha karmaşık bir hale sokarlar? Arabaların böylesine hayhuy içinde geçişi neden? Her şeyi makinelerin yaptığı bir zaman gelince insanlar ne yapacaklar? En sonunda ilerleme denen şeyin, mutluluklarıyla hiçbir ilişkisi

olmadığını fark edecekler mi? İnsanlığı zenginleştirdiği sanılan buluşlar (aslında, bunlar çok pahalıya mal olduğu için insanlığı fakirleştirdiğini söylemek daha doğru) bunlara karşı duyduğumuz hayranlık dışında bize ne türlü bir mutluluk veriyor ki?"

Bir gün önce tramvayda, aklından her geçeni başkalarına söylemeden duramayan zavallı adamlardan birine rastladım.

"İtiraf edin ki tramvay güzel bir buluş!" dedi bana. "İki metelik karşılığında, birkaç dakika içinde, şehrin bir ucundan öteki ucuna gidiyorum..."

Zavallı adam gittiği yol için verdiği iki metelikten ötesini düşünmüyor; bu yolla, zaten azıcık maaşının elinden avcundan çıktığını, tramvayları, elektriği bir yana onca gürültü arasında sağırlaştığını ve geliriyle gereğince yaşayamayacağını aklına getirmiyordu.

Bununla beraber bilimin, insan hayatını daha rahat kıldığı, daha da kolaylaştırdığı vehmine kapılıyor insan, diye düşünüyordum. Anlaşılması bunca güç bunca karmaşık makinelerle hayatın kolaylaştırıldığını kabul edelim: İnsanın sürdürmeye mahkûm olduğu beyhude kör dövüşünü desteklemek, onu kolaylaştırmak ve makineleştirmekten daha büyük bir kötülük olur mu?"

Otele dönüyordum.

Koridorun ilerisindeki pencere aralığında, bir kanarya kafesi vardı. Başkalarıyla konuşamadığım ve vaktimi de nasıl geçireceğimi bilemediğim için, bu kanaryayla konuşmaya koyuldum: Islık çalarak ötüşünü taklit ediyorum, o da gerçekten kendisiyle konuşulduğunu sanıyor; kim bilir belki de bu cıvıldamalarda yuvasının, yaprakların ve özgürlüğün haberlerini derliyordu... Kafesin içinde oraya buraya uçuşuyor, başını çeviriyor, sıçrıyor, minik başını sallayarak yan yan bakıyor, sonra bana cevap veriyor, soruyor, yine soruyordu. Zavallı kuşçağız! Hiç olmazsa o beni dinliyordu; oysa ben onun ne dediğini anlamıyordum.

Peki, bunun üzerinde biraz düşünürsek biz insanlar için de aynı şeyin olduğunu görmez miyiz? Biz de tabiatın bizimle konuştuğunu sanmıyor muyuz? Onun esrarlı sesinde, kaygıyla sorduğumuz sorulara, dilediğimiz gibi bir cevap aldığımız anlamını çıkarmıyor muyuz? Ama bununla beraber tabiat, o sonsuz yüceliğiyle bizim ve boş hülyalarımızın zerrece farkında değildir belki.

Bakın şu işe! Kendi kendine yapayalnız yaşamak zorunda olan bir insanı, can sıkıntısından doğan bir şaka nerelere ulaştırıyor! Kendi kendimi cezalandırmak geliyordu içimden. Yoksa filozof olmak üzere miydim?

Yo! Hayır! Olmaz bu! Mantığa uygun değil benim bu davranışım! Bu durum böyle sürüp gidemez. Bütün bunların üstesinden gelmeli, ne pahasına olursa olsun bir karar vermeliyim.

Kısacası yaşamam gerek... Yaşamam, yaşamam, yaşamam gerek!

KUTSAL SU KABI ve KÜLLÜK

Birkaç gün sonra Roma'daydım, oraya yerleşmeye karar vermiştim.

Roma öteki şehirlerden daha çok hoşuma gitti, bunca yabancı arasında, bir başka yabancı olan bana, kim olduğumu kurcalamadan konukseverlik etmeye daha elverişliydi. Bir ev, yani sessiz bir sokakta, kendi halinde bir aile yanında, uygun bir odacık bulunca kadar akla karayı seçtim. Nihayet, Ripetta sokağında nehire bakan bir oda buldum. Yanlarına yerleşeceğim ailenin üzerimde bıraktığı ilk izlenim o kadar kötü oldu ki şaşkın bir halde otele döndüğümde, başka bir yer arasam mı diye düşünüyordum.

Beşinci katta, kapının üstünde iki levha vardı. Birisinde PALEARI, ötekisinde PAPIANO yazılıydı; ikinci levhanın altına iki bakır raptiye ile tutturulmuş olan kartvizitte şu ad okunuyordu: *Silvia Caporale.*

Bana kapıyı açan kişi, bacağına patiska don, çıplak ayaklarına kirli bir terlik geçirmiş olan altmışlık bir ihtiyardı (Paleari mi? Papiano mu?)... Pembe, tombul ve tüysüz gövdesi çıplak, elleri sabunluydu, kafasında da köpükten bir sarık vardı adeta.

"Ah! Pardon, diye bağırdı, hizmetçi geldi sanmıştım... Durun biraz... Karşınıza böyle çıktığım için özür dilerim... Adriana! Terenzio! Çabuk, gelin! Baksanıza bir bey geldi... Azıcık bekleyin rica ederim... Size nasıl yardımcı olabilirim?"

"Burada kiralık, mobilyalı bir oda var mı?"

"Evet efendim! İşte kızım, onunla konuşun. Haydi Adriana, odayı göster!"

O sırada, sarışın, soluk benizli açık renk gözlü, sevimli, mahzun görünüşlü, utangaç bir genç kız göründü. Onu görünce içimden ilk geçen şuydu:

"Ah! Benim adım Adriano, onunki Adriana! Ne tesadüf!"

Başı köpükle kaplı adam:

"Peki ama nerede şu Terenzio olacak herif?" diye sordu.

"Aman Tanrım! Baba, Terenzio'nun dün Napoli'ye gittiğini biliyorsun. Haydi, içeri geç!" diyen kızcağız hafifçe öfkelendiği halde şefkatli bir sesle söylemişti bunu... Bu da onun ne yumuşak huylu olduğunu gösteriyordu.

Adam terliklerini sürüyerek ve dazlak kafasını, kır sakalını sabunlamaya devam ederek gitti.

Gülmekten alamamıştım kendimi, genç kızı daha fazla ezmemek için dostça bir gülüştü bu; gülümsediğimi görmemek için önüne baktı.

Önce bana küçük bir kız çocuğu gibi görünmüştü; yüzündeki ifadeyi dikkatle inceledikten sonra, onun bir genç kadın olduğunu anladım. Üstünde yas alameti taşıyan bir ev elbisesi, küçücük vücudundan sarkıyordu.

Çok yavaş sesle konuşuyor ve bana bakmaktan çekiniyordu. (Kim bilir ilk bakışta nasıl bir etki yapmıştım onun üstünde?) Beni karanlık bir koridordan geçirerek, kiralık odaya götürdü; nehire bakan iki büyük pencereden hava ve ışık dolan odaya girince birden içim ferahladı. Uzaktan Monte dağı, Margherita

köprüsü hatta Saint Angelo şatosuna kadar, yeni kurulmuş olan bütün Prati mahallesi görülüyordu; burası, eski Ripetta köprüsü ile, yapımı devam eden yeni köprüye hâkimdi; daha ötelerde Umberto köprüsü ile Tordinona'nın eski evleri, nehrin geniş kıvrımı boyunca sıralanmıştı; daha da uzakta bulunan öteki kıyıda, yeşil Janiculum tepeleri, Montorio'nun Saint Pierre çeşmesi ve Garibaldi'nin at sırtındaki heykeli göze çarpıyordu.

Hiçbir şey olmasa da sadece bu manzara için tutardım bu odayı; kaldı ki mavi beyaz açık renk duvar kâğıdıyla çok sade, ince bir zevkle döşenmişti.

"Şuracıktaki taraça, en azından şimdilik bize ait," dedi ev elbiseleri içindeki kız, "Çıkıntı yaptığı için yıkılacak deniliyor..."

Tekrar önüne baktı. Hoşuna gitsin diye, onun gibi ciddi bir sesle konuşarak:

"Pardon hanımefendi, evde küçük çocuk yok değil mi?" diye sordum. Ağzını açmadan başını salladı. Hiç de niyetim olmadığı halde benim sözlerimden bir alay manası çıkarmış olacaktı. "Küçük çocuk" demiştim, "küçük çocuklar" değil hemen başka bir şey söylemek için atıldım:

"Sonra... Başka kiralık odanız yok herhalde?" diye sordum. Bana bakmadan:

"En iyi odamız bu," diye cevap verdi; "Eğer hoşunuza gitmediyse..."

"Hayır, hayır, bunu sadece... Eğer..."

Genç kız hep önüne bakarak:

"Kirada bir odamız var," dedi, "Şurada, ön tarafta... Sokağa bakıyor. Bir genç hanım var o odada; iki yıldır yanımızda... Piyano dersi verir... Dersleri dışarıda yapar."

Bunu söylerken yüzünde hafifçe mahzun bir gülümseme belirdi. Sözüne şunu da ekledi:

"Bir ben, babam ve enişte..."

"Paleari mi?"

"Hayır! Paleari babamın adı, enişte Terenzio Papiano'dur... Fakat şimdi yanımızda oturan kardeşiyle birlikte gidecek. Kız-kardeşim öldü... Altı ay önce..."

Konuyu değiştirmek için odanın kirasının ne kadar olduğunu sordum, hemen anlaştık. Kapora bırakayım mı, dedim.

"Siz bilirsiniz," diye cevap verdi, "Sadece kartvizitinizi bıraksanız yeter, her olasılığa karşı..."

Elimle ceket cebimi yoklar gibi yapıp, sinirli bir gülüşle:

"Şey, üstümde kartım yok... Adım Adriano, sizin adınızın da Adriana olduğunu öğrendim. Belki hoşunuza gitmeyecek bu."

"Yo, hayır! Neden gitmesin?" Benim acayip şekilde sıkılmam karşısında bu sefer tam bir yaramaz kız çocuğu gibi gülerek söylemişti bunu.

Ben de gülerek şunu ekledim:

"Size fena görünmediğine göre adımı söyleyebilirsin: Adriano Meis... İşte tamam, anlaştık! Hemen bu akşam odama gelebilir miyim? Yoksa yarın mı gelsem?"

"Siz bilirsiniz."

Fakat hiç gelmezsem daha çok memnun olacağı hissine kapılarak oradan ayrıldım. Sabahlık gibi duran ev elbisesine ilgi göstermeme cesaretini göstermiştim.

Birkaç gün sonra, kızcağızın neden bu kıyafeti giymek zorunda olduğunu anladım, yoksa çoktan atardı sırtından. Evin bütün yükü onun omzundaydı. O olmasa ne yapardı ötekiler? Babası, Anselmo Paleari, beni kafasındaki köpüklerle karşılamış olan bu ihtiyarın kafasının içi de beyin yerine köpükle dolu gibi görünüyordu. Daha evine geldiğim gün, odama damladı; hem beni yakışıksız bir şekilde karşılamış olduğu için özür dilemek, hem de tanışmak için geldiğini söyledi. Ona göre bende bir üniversite öğrencisi ya da bir sanatçı hali varmış.

"Yanılıyorsunuz, sanatçı değilim... Öğrenciliğe gelince... Eh arada sırada elime geçen kitaplar okurum," dedim.

Masanın üstüne sıraladığım kitaplara bakarak:

"Ooo! Epey kitabınız var," dedi, "Canınızı sıkmazsam ben de benimkileri gösteririm size... Benim de pek çok kitabım var, hmm..."

Omuzlarını silkti, durdu, gözleri uzaklara daldı; herhalde nerede ve kiminle olduğunu unutmuştu bile. Ağızını büzerek iki kere daha "Hmm, hmm" dedikten sonra allahaısmarladık bile demeden çekip gitti.

O an hayret etmiştim bu duruma, ama az sonra sözünde durarak, beni odasına götürüp kitaplarını gösterirken, sadece o hafif zihin dalgınlığını değil, her şeyi anlamıştım! Kitapların bazılarının adı şöyleydi: *Ölüm ve Öteki Dünya, İnsan ve Bedenleri, İnsanın Yedi İlkesi, Karma Teozofi Anahtarı, Teozofinin ABC'si, Gizli Mektup, Yıldız Düzeyi* vb. anlaşılıyordu ki Bay Anselmo Paleari, Teozofi tarikatındandı.

Dediğine göre, bilmem hangi bakanlıkta büro şefiyken, vaktinden önce emekliye ayırmışlar... Sadece para bakımından çöküntüye uğramakla kalmamış, artık zamanını istediği gibi kullanmakta serbest olduğu için o acayip kitaplara kapanarak, dumanlı düşünceler arasında kendini kaybetmiş, maddi hayatın gereklerine sırt çevirmiş. Maaşının en az yarısını bu tür kitaplara veriyormuş. Bunlarla küçük bir kitaplık meydana getirmişti. Bununla beraber Teozofi doktrini onu tam olarak tatmin etmemişti herhalde. "Eleştiri" kurdunun, ihtiyar Paleari'nin içini kemirdiği anlaşılıyordu. Çünkü bu teozofi kitaplarının yanı sıra, zengin bir deneme koleksiyonu, eski ve yeni felsefe üzerine yazılmış kitaplar ve bilimsel araştırma kitapları da vardı. Son zamanlarda kendini spiritüalizm deneylerine de vermişti. Piyano öğretmeni olan kiracısı Bayan Silvia Caporale'de olağanüstü bir medyumluk

yeteneği keşfetmişti; bu yeteneği henüz gelişmemişti şüphesiz ama zamanla ve çalışmakla gelişecek ve en ünlü medyumlardan bile üstün olduğunu ispat edecekti.

Bana sorarsanız o karnaval maskesi suratı ve ağlamaklı gözleriyle son derece çirkin ve kaba görünümlüydü bu Bayan Silvia Caporale. O yusyuvarlak koyu kara gözlerinin dibinde, taşbebeklerinin gözlerinde olduğu gibi, kurşun vardı sanki. Bir kız kurusu olan Bayan Silvia Caporale kırkını aşmıştı; ucu kıpkırmızı burnunun tam altında da "yakışıklı" bir bıyığı vardı.

Sonradan bu kadıncağızın aşk delisi olduğunu öğrendim. Çirkinliğinin, yaşlılığının farkındaydı; kahrından içkiye vermişti kendini. Bazı akşamlar onu acınacak bir halde eve getiriyorlardı: Şapkası ensesine kaymış, burnunun ucu havuca dönmüş, her zamankinden daha ağlamaklı gözleri yarı kapalı.

Kendini yatağına atar atmaz, sanki içtiği bütün şarap gözyaşı oluvermiş gibi, başlıyordu iki gözü iki çeşme ağlamaya. İşte o zaman onunla uğraşmak, ev elbiseleri içindeki zavallı küçük anneye düşüyordu. Başucunda oturarak gecenin ta geç saatlerine kadar avutmaya çalışıyordu onu. Acıyordu bu kadına; acıma duygusu tiksinme duygusunu yenecek kadar güçlüydü. Kimsesiz, bahtsız bir kadın olduğu için acıyordu ona. İçindeki o tatmin bulmamış sevgi ihtiyacıyla hayatını hiçe sayıyordu Bayan Silvia Caporale: İki defa canına kastetmek bile istemişti. Ev sahibinin kızı ondan "uslu duracağına, bir daha böyle bir şey yapmayacağına" dair söz almıştı, ama ertesi sabah onu süslenmiş, püslenmiş cilve yapmaya özenen yeniyetme bir kız çocuğu gibi buluyordu karşısında.

Çalgılı kahvelerde yeni işe başlayan bazı kızlara şarkı öğreterek kazandığı birkaç kuruşu, içkiye ya da süsüne harcadığı için odasının kirasını ödeyemediği gibi, ailenin sofrasında azıcık yediği yemeğin parasını da veremiyordu. Ama yine de kapı dı-

şarı edemiyorlardı bu kadını. Yoksa Bay Anselmo Paleari sonra spiritüel denemelerini, "ruh çağırma seanslarını" nasıl yapardı?

Aslında bunun başka bir sebebi daha vardı... Bayan Silvia Caporale, iki yıl önce, annesinin ölümünden sonra evinden ayrılarak, Paleari'lerin yanına yerleşmiş ve eşyalarının satışından elde ettiği yaklaşık altı bin lireti, çok kârlı bir işe yatıracağını söyleyen Terenzio Papiano'ya emanet etmişti. Bu altı bin liranın yerinde yeller esiyordu şimdi!

Bayan Caporale'nin bu durumu ağlayarak anlatmasından sonra, kızını bu kadınla bir araya getirmekte beis görmediği için başlarda suçladığım Bay Anselmo Paleari'yi az çok mazur gördüm.

Aslında, iyi tabiatlıve hatta lüzumundan fazla akıllı bir kız olan Adriana için korkacak bir şey yoktu; aksine kızcağız, babasının bu Bayan Caporale'nin aracılığı ile ruh çağırmak gibi esrarengiz denemelere girişmesine fena halde içerliyordu.

Küçük Adriana dindar bir kızdı, bunu yatağının karşısındaki komodinin üst tarafına, duvara asılı mavi cam bir kutsal su kabından anlamıştım. Ağzımda sigarayla yatağa uzanıp, Paleari'den aldığım bir kitabı okumaya koyulmuştum. Sonra, dalgınlıkla izmaritini bu kutsal su kabının içine attım. Ertesi gün bu kap yerinde yoktu, buna karşılık, komodinin üstüne bir küllük konulmuştu. Adriana'ya cam kabı kendisinin kaldırıp kaldırmadığını sordum, yüzü hafifçe kızararak:

"Özür dilerim; size bir küllüğün daha çok gerektiğini düşünmüştüm de."

"Peki ama o kapta kutsal su var mıydı?"

"Vardı, Saint Rocco kilisesi bizim evin karşısında."

Bunu söyledikten sonra odadan çıktı. Bu minnacık yavru Saint Rocco kilisesinden getirdiği kutsal su ile hem kendisinin hem de benim kutsal su kaplarımızı doldurarak, beni dindar mı yapmak istemişti acaba? Babası kullanmıyordu herhalde. Eğer

Bayan Caporale'nin odasında böyle bir kap var idiyse de içi mutlaka kutsal şarapla doluydu.

Bir süredir kendimi boşlukta hissediyordum. Öyle ki en ufak bir olay uzun uzun düşündürüyordu beni. Şu kutsal su kabı, çocukluğumdan beri hiçbir din ödevini yerine getiremediğimi bana hatırlattı. O zamandan beri bir kiliseden içeriye adım atmış değildim. Pinzone, annemin isteğine uyarak Roberto ile ikimizi götürürdü. Hiçbir zaman dine inanıp inanmadığımı kendi kendime sormak ihtiyacını duymadım. Bunun için de Mattia Pascal dinin desteğinden yoksun olarak kötü bir ölümle can vermişti.

Birden hiç görülmedik bir durum içinde olduğumu fark ettim. Birçokları için ben kendimi iyi kötü bir insanın yaşarken zihninin saplanacağı en tatsız ve azap verici düşünceden, ölüm düşüncesinden kurtarmıştım. Miragono'da birçok kişi benim için belki de "Ne mutlu şu Mattia'ya, nihayet bütün sorunlarını çözdü," demiştir.

Ama gel gör ki hiçbir sorunu çözmüş değildim ben şimdi. Anselmo Paleari'nin kitaplarıyla baş başayım ve bu kitaplar bana, ölülerin -sahiden ölülerin- hele intihar edenlerin Kamaloka'nın yani ölümden sonraki hayatın içinde tıpkı benimki gibi bir durumda olduklarını anlatmakta. *Yıldızlar Dünyası (Tezofiye göre, görünmeyen âlemin ilk derecesi)* adlı kitabın yazarı Leadbeater'a göre bunlar; insanların duyduğu bütün arzularla yanar tutuşurlarmış, ama kaybettiklerini bile bilmedikleri bedenlerinden yoksun oldukları için tahmin edemezlermiş bunları.

Bazı deliliklerin bulaşıcı olduğunu bilirsiniz. Başlangıçta tümüyle karşı çıktığım halde, nihayet ben de Paleari'nin deliliğine tutuldum. Gerçekten öldüğüme inanmış olduğumdan değil, (bu da öyle büyük bir felaket değil), çünkü asıl önemli iş ölmektir; ben insanın ölür ölmez yeniden hayata dönmek gibi acınacak

bir isteğe kapılacağını sanmıyorum. Tekrar ölmem gerektiğini anlamıştım aniden. İşte felaket burada! Nasıl hatırlamam? Tavuk Kümesi Çiftliği'ndeki intiharımdan sonra, gözümde yaşamaktan başka şey yoktu. Ama işte şimdi Bay Anselmo Paleari durmadan ölümün hayaletini çıkartıyordu karşıma.

Başka şeyden söz ettiği yoktu bu eşi bulunmaz adamın! Ama öyle ateşli bir dille anlatıyordu ki, coşkun sözleri arasında öyle acayip tasarılar ve ifadeler dökülüyordu ki ağzından, birdenbire bu adamın yanından kaçıp, başka bir yerde oturmak geliyordu içimden. Ama ne olursa olsun, çoğu kez bana çocukça görünmekle beraber, Bay Paleari'nin doktrini ve inanışında insanı avutan bir şeyler vardı ve ne yazık ki bir gün sahiden öleceğim düşüncesi zihnime saplandığına göre, bundan bu şekilde söz edilmesinde hoşa gitmeyecek bir taraf yoktu.

Bir gün bana şöyle demişti:

"Mantıklı mı değil mi?" yüksek sesle Finot'nun kitabından bir bölüm okuduktan sonra. Öyle korkunç duygusallığa sahip bir felsefeyle doluydu ki bu metin, uyuşturucu bağımlısı bir mezar kazıcısının kâbusundan fırlamıştı sanki; her şeyden önce, çürüyen insan bedeninden doğan kurtçuklarla ilgiliydi. "Mantıklı mı değil mi, ha!? Madde, evet, kabul edelim ki her şey madde. Ama binlerce biçim, tip ve nitelik var. Tanrı aşkına taş var ve dokunamadığımız hava var! Yalnızca benim bedenimde bile tırnak, diş, saç, hatta hassas bir göz dokusu da var neticede. Şimdi sevgili bayım, buna kim karşı çıkabilir, sorarım? Lakin ruh dediğimiz de bir tür madde değil midir? Ancak kabul edersiniz ki tırnak, diş veya saç gibi bir madde değildir, hava ya da onun gibi bir maddedir. Havanın varlığını kabul ediyorsunuz değil mi? O halde neden ruhu kabul etmeyesiniz. Mantıklı mı değil mi şimdi? Madde, madde sevgili bayım. Düşünce zincirimi takip edin ve önermemi kabul ettiğiniz takdirde sizi götürdüğü yeri görün.

Doğayı ele alalım. Biz, insanı birbiri ardınca gelmiş sayısız kuşakların mirasçısı sayıyoruz, öyle değil mi? Ağır işleyen bir doğal sürecin ürünü. Ama siz, azizim Bay Meis, insanın aynı zamanda bir hayvan, zalim bir hayvan olduğuna inanıyorsunuz, üstelik hiç de övülecek yanı olan bir hayvan değil bu. Kabul ederim, insanın yeri varlıklar merdiveninde pek öyle yukarılarda değildir: Kurtçuk ile insan arasında sekiz, yedi, hadi beş basamak var diyelim. Ama hey Tanrım! Tabiat kurtçuktan insana kadarki bu beş basamağı aşmak için binlerce ve binlerce yüzyılı eskitti. Tabiat, yanlış konuşuyorsam uyarın, bu beşinci basamağın biçim ve cevherine ulaşmak ve çalan, öldüren ve yalan söyleyen, ama aynı zamadan da *İlahi Komedya*'yı yazabilen yahut kendini feda edebilen, Bay Meis, evet, sizin ve benim annelerimiz gibi kendini feda edebilen bu hayvanı yaratabilmek için gelişmek zorundaydı. Şimdi bunların tümü, birden bire sıfıra mı dönmeli? Mantıklı mı bu? Burnum, ayağım kurtçuk olacak ama ruhum, hatırlatırım size, o da bir tür madde olsa bile -olmadığını kim iddia edebilir?- ruhum burnum ve ayağımla bir değildir. Sizce bu mantıklı değil mi?"

"Affedersiniz Bay Paleari," diye itiraz ettim; "Önemli bir adam örneğin bir filozof, gezinti sırasında düşüyor; kafasını bir yere çarpıyor; aklını, hafızasını kaybediyor. Peki ruhuna ne oluyor?"

Bay Anselmo ayağının dibine birden bir taş parçası düşmüş gibi bir süre bakındı.

"Ruhuna mı?"

"Evet, siz... ya da ben, ben ki öyle filozof falan da değilim, ama yine de... Mantıklı düşünebilen biriyim. Yürürken düşüyorum, kafamı çarpıyorum, aklımı ve hafızamı kaybediyorum; peki ruhuma ne oluyor?"

Paleari ellerini kavuşturdu, yüzünde müşfik, tatlı bir acıma ifadesiyle cevap verdi: "Tanrı aşkına Bay Meis, neden düşmek ve başınızı çarpmak istiyorsunuz?"

"Bu sadece bir varsayım..."

"Hayır, hayır dostum; yine yürüyüşe çıkın siz ama asla korkmayın. Düşüp başlarını çarpmadan da aklını ve hafızasını yitiren ihtiyarları ele alalım. Bu ne demek oluyor yani? Siz varsayımınızla, beden çökünce ruhun da zayıfladığını, biri yok olduğunda ötekinin de yok olacağını ispatlamak istiyorsunuz. Doğru anlamış mıyım? Ama sevgili Meis, tam aksini düşünün biraz da... Öylesine aşırı derecede zayıf düşmüş bedenler vardır ki bunların içinde ruhun ışığı parıl parıl parlar: Giacomo Leopardi! Ve daha nice ihtiyarlar, mesela kutsal Papa XIII. Leo! Daha ne? Bir piyano ile bir piyanisti düşünün: Çalındığı sırada piyanonun akordu bozulur, bir tuş kımıldamaz olur, bir iki teli kopar; eh, rica ederim! Bu hale gelmiş bir piyanoyu elbette, en usta piyanist bile kötü çalacaktır. Peki sonra piyano büsbütün işlemez olursa, piyanist yok mu olacaktır?

"Beyin piyano, ruh da piyanist mi yani?"

"Ta kendisi Bay Meis. Oysa beyin bozulursa, ruh da ister istemez aptallaşır, delirir, ne bileyim bir şeyler olur işte? Kaldı ki piyanist dikkatsizlikle ya da bilerek piyanoyu kırarsa bunun bedelini öder. Her ziyan ödetilir. Ama bu başka mesele... Affedersiniz! Sizce, bilinen en eski zamanlardan beri insanlığın, bütün insanlığın, öteki dünyadaki bir başka hayatın izlerini aradığını inkâr mı ediyorsunuz? Gerçek bu, tartışmasız gerçek, geçerli bir kanıt."

"Korunma içgüdüsü, diyorlar galiba..."

"Yo, hayır efendim, vız gelir bana vız; biliyor musunuz şu ten, beni kaplayan iğrenç kabuk! Ağırlık veriyor bana; katlanıyorum ona, katlanmam gerektiğini biliyorum da ondan; ama ispat

etsinler bana ki; beş, altı, ya da on yıl daha buna katlandıktan sonra her şey burada bitecektir, şu anda derhal fırlatır, atarım onu. Peki nerede kaldı korunma içgüdüsü? Kendimi korumamın tek sebebi, bunun böyle bitmeyeceğine inanmamdandır. Derler ki, birey olarak insan başka, insanlık başkadır! Fert tükenir, tür gelişmesine devam eder. Güzel bir düşünme şekli doğrusu! Ama durun biraz, sanki insanlık, ben değilmişim, siz değilmişsiniz ve birbiri ardınca bütün öteki insanlar değilmiş gibi; her şeyin şu yeryüzü hayatımız olan alıp verdiğimiz aşağılık soluktan ibaret olduğuna, elli altmış yıllık can sıkıntısı, sefalet ve yorgunluktan sonra her şeyin sona erdiğine inanmak ne acı şey değil mi? Ne için? Hiçbir şey için! İnsanlık için mi? Ama insan türünün de bir gün sonu gelecek. Bir an için düşünün: Tüm bu ilerlemeler, gelişmeler ne için? Hiç! Mutlak hiçlik! Gezegeni iyileştirmek için mi? Sizin geçen gün söylediğiniz gibi... Tamam, iyileştirmek ama hangi anlamda, mesele bu... İşte bilimin bütün talihsizliği burada, görüyorsunuz ya azizim, bu da onun salt hayattan başka bir şeyle uğraşmamak istemesinden.

"Ah!" diye içimi çektim gülümseyerek, "Dolayısıyla, yaşamak zorundayız!"

Paleari:

"Ama ölmek zorundayız da!" diye karşılık verdi.

"Kabul ediyorum ama ne diye ölümün üstünde kafa yoralım?"

"Ne diye mi? Çünkü şu veya bu şekilde ölümü izah edemezsek, hayatı anlayamayız da ondan! Hareketlerimizi yöneten güdü, bizi şu labirentten çıkaracak olan yol; nihayet Bay Meis ışık bize oradan gelir, ölümden!"

"Ama o kadar karanlık ki orası!"

"Karanlık ha? Size göre karanlık! Bir de ruhun saf yağıyla imanın kandilini yakarak orayı aydınlatmayı deneyin! Bu kadil olmazsa, ne kadar elektrik lambası icat edersek edelim, yine

körler gibiyizdir şu dünyada! Elektrik lambası yararlıdır, şu hayatta çok yararlı; fakat aziz Bay Meis, ölümümüzde biraz ışığa kavuşabilmek için ötekine de ihtiyacımız var. Dinleyin beni! Bazı akşamlar, kırmızı camlı küçük bir fener yakarım: Bunun ışığı ile görebilmek için çok uğraşmak gerek. Şu anda damadım Terenzio, Napoli'de. Birkaç aya kadar dönecek, o vakit sizi, bizim seanslardan birine davet ederim, kim bilir şu küçük fenerle? Ama yeter, daha fazla bir şey söylemek istemem size bu konuda."

Görülüyor ki Anselmo Paleari ile ahbaplık pek de keyifli bir şey değildi. Ama risk almadan, yalan söylemek zorunda kalmadan başka biriyle arkadaşlık kurmam mümkün müydü? Şövalye Titus Lenzi'yi yine hatırladım. Bay Paleari, aksine benimle hiç ilgilenmiyordu; nutuklarını dinlemeye katlanışımdan memnundu. Hemen her sabah yıkanıp arındıktan sonra, benimle gezmeye çıkardı. Ya Janicule'e ya Aventin'e; bazen de Maria dağına gider, arada bir de Nomentane köprüsüne kadar yürürdük: Daima ölümden söz ederek!

"İşte sahiden ölmemekle elde ettiğim kazanç bundan ibaret!" diyordum kendi kendime.

Bazen onu, başka konularda konuşturmaya çalışırdım; ama Bay Paleari'nin gözü, çevresinde akıp giden hayatı hiç görmüyor gibiydi. Hemen her zaman şapkası elinde yürür, ara sıra bir gölgeyi selamlıyormuş gibi şapkasını havaya kaldırarak, "Saçmalık!" diye bağırırdı.

Yalnız bir keresinde, aniden şu beklenmedik soruyu sordu:

"Neden Roma'da oturuyorsunuz, Bay Meis?"

Omuz silkerek:

"Hoşuma gidiyor da ondan," diye cevap verdim.

"Ama kasvetli bir şehir," diyerek başını salladı. "Burada hiçbir teşebbüsün başarı ile sonuçlanmadığına, hiçbir fikrin doğmadığı-

na hayret ederler. Bunların hayret etmelerinin sebebi, Roma'nın ölü bir şehir olduğunu anlamamalarındandır."

Şaşırarak:

"Roma da mı ölü?" diye sordum.

"Hem de çok uzun zamandan beri Bay Meis! İnanın ki bana onu yaşatmak için harcanan bütün çabalar boşa gider. Görkemli geçmişinin rüyasına gömülen bu şehir, etrafında kaynaşan ve ona dayatılan sefil hayata elbette direnirdi. Roma gibi, bu kadar belirgin ve kendine özgü niteliklerle var olduktan sonra, modern bir şehir, yani bütün ötekiler gibi bir şehir olmazdı. Roma, şurada, gönlü kırık, Capitole'un yanıbaşına gömülmüş yatıyor. Şu yeni evler Roma'da mı? Dinleyin Bay Meis! Kızım Adriana, odanızdaki kutsal su kabını anlattı bana, hatırlıyor musunuz? Adriana odanızdan kaldırdı bu kabı, ama geçen gün, elinden düşürüp kırmış. Küçük kâseden başka her şey tuzla buz olmuş; şimdi bu da benim odamda, yazı masamın üstünde, önceden sizin dalgınlıkla kullanmış bulunduğunuz şekilde kullanıyorum ben de. Eh Bay Meis, Roma'nın kaderi de buna benziyor. Papalar bu şehri -tabii kendilerince- bir kutsal su kabı yaptılar. Biz İtalyanlar da kendimizce, bir kül tablası haline getirdik. Bütün memleketlerden, buraya sigaramızın külünü silkmeye gelmişiz. Bu da şu sefil hayatımızın sembolünden ve bize tattırdığı acı zehirli zevkten başka bir şey değildi.

BİR AKŞAM NEHİRE BAKARKEN

Ev sahibinin bana gösterdiği yakınlığın sonucunda, samimiyetimiz gittikçe arttı ve neredeyse bu ailenin bir üyesi oldum; ama aynı zamanda takma bir adla, değişik bir yüzle, hayali hatta soyut bir kimlikle bunu yapmaktan duyduğum gizli sıkıntı da gitgide arttı. Bunun için uzak durmaya karar veriyor ve başkalarının hayatlarına pek fazla katılmamam, her türlü yakınlıktan kaçmam, böylece kendi hayatımı ayrı yaşamakla yetinmem gerektiğini kendi kendime tekrarlayıp duruyordum.

"Özgür müyüm?" diyordum hâlâ.

Fakat bu özgürlüğümün anlamını kavramaya ve sınırlarını ölçmeye başlamıştım.

İşte mesele bu özgürlük, akşamları dirseklerimi pencerenin kenarına dayayıp, kapkara ve sessiz, durmadan akan nehiri seyre dalmaktan ibaret kalıyor... Sular yeni rıhtımlar arasından, köprüler altından, havagazı fenerlerinden dökülen ışıkları, ateşten titrek yılan yavruları gibi sürükleyerek kayıp akıyor; ben de orada öylece, hayalimde ta Apeninler'deki kaynağından gelip, kırlardan, şimdi şehirden, sonra yine kırlardan geçip, denize kadar uzanan akışını izliyordum. Sonra yine o uzaklardaki karanlık ve

çırpıntılı denizi canlandırıyordum. İşte, nehrin suları o uzun yolculuktan sonra bu denize karışıp kaybolmaktaydı. Bundan başka kullandığım tek özgürlük, zaman zaman ağzımı açıp esnemekti!

"Özgürlük... Özgürlük..." diye mırıldandım, "Ama bu özgürlük başka bir yerde bundan farklı mı olacaktı?"

Bazı akşamlar sırtında her zamanki ev elbisesiyle küçük anneyi, yandaki taraçada, çiçekleri sularken görürdüm. "İşte yaşamak bu!" diye düşünüyordum. Sonra, o tatlı kızın zarif hareketlerini izler, bir kerecik başını kaldırıp pencereye bakmasını dilerdim içimden. Ama boşuna... Benim orada olduğumu biliyordu ama yalnızken bunun farkında değilmiş gibi görünüyordu. Neden acaba?..

Kendini böylesine geride tutması çekingenliği yüzünden miydi? Yoksa o sevgili küçük anne, kendisiyle ilgilenmemekte ayak dirediğim için kızgın mıydı bana?

Şimdi süzgeçli kovasını elinden bırakıp, o da dirseklerini taraçanın korkuluğuna dayadı, o da nehri seyre daldı. Belki benimle ilgilenmediğini ve daha ciddi düşünceleri olduğunu göstermek istiyordu böylece.

Bunu düşünürken kendi kendime gülümsedim; ama sonra, onun taraçadan çekildiğini gördüğümde belki de benim hükmümün, ihmal edildiğini gören herkesin duyduğu üzüntüden doğmuş olabileceğini düşündüm.

"Peki ama ne diye benimle ilgilensin ki?" diye sordum kendi kendime. Ben belki de buradaki varlığımla, onun trajedisini, babasının deliliğini hatta kendisinin küçük düştüğü durumları simgeliyordum. Babasının çalıştığı zamanlan, odalarını kiraya vermek suretiyle evine yabancıları doldurmadığı günlerin özlemini çekiyordu belki de. Özellikle de benim gibi bir yabancı onların evindeydi! Belki korku veriyordum ona. Zavallı kızcağız! Şu gözlerim ve gözlüklerimden ürküyor herhalde!

Yakındaki köprüden gelen bir araba gürültüsüyle bu düşüncelerden sıyrıldım. Pencereden çekildim, şöyle bir yatağıma, kitaplara baktım; bir süre durdum bunlar arasında. Sonra omuz silktim... Kocaman şapkamı başıma geçirerek, sokağa fırladım! Böylece, peşimi hiç bırakmayan bu can sıkıntısından kendimi kurtaracağımı ummuştum.

Aklıma nasıl eserse öyle yürüyordum; kâh kalabalık sokaklara dalıyor, kâh tenha yerlerde dolaşıyordum. Bir gece Saint Pierre Meydanı'nda, beni bu fani dünyadan ayıran uzaklara, çok uzaklara götüren bir rüyanın sislerine gömüldüğümü hatırlıyorum: Katedralin o büyük kapısında, iki yandaki çeşmeden gelen su şırıltılarına dalmıştım. Çeşmelerden birine yaklaştım... O an hayatta olan tek şey buradan akan sularmış gibi geldi bana. Geri kalan her şey, bir hayalet gibi göründü! O muhteşem hareketsizlik ve sessizlik içinde derin bir hüzne gömülmüş gibiydim.

Borgo Nuovo'dan eve dönerken, bir sarhoşa rastladım. Adam beni derin düşüncelere dalmış görünce, eğildi, başını uzatarak, yüzümü aşağıdan yukarı doğru süzerek, kolumdan tutup hafifçe sarstı, "Mutlu ol!" dedi.

Şaşırarak olduğum yerde durdum, adama şöyle bir tepeden tırnağa baktım... Öğüdünü, bir el hareketiyle de tamamlayarak, bir kere daha "Mutlu ol!" dedi. Bu hareketiyle, "Ne yapıyorsun? Ne düşünüyorsun? Boş ver her şeyi!" der gibiydi.

Bir eliyle duvarlara tutunarak, yalpalaya yalpalaya uzaklaştı.

O saatte, bu tenha sokakta, katedralin yanıbaşında, bana ilham ettiği düşüncelere dalmışken; bu sarhoşun karşıma çıkarak, bana dostça ve filozofça bir şefkatle verdiği öğüt, zihnimi altüst etti! Bilmem ne kadar zaman, bu adamın arkasından bakakaldım; sonra şaşkınlığım geçti, deli gibi bir gülme nöbetine tutuldum! "'Mutlu ol!' diyorsun, evet dostum! Ama bir meyhaneye gidip de senin bana öğütlediğin gibi mutlu olmam mümkün değil. Böyle

bir yere gidemem, ne yazık! Başka nerede mutlu olabileceğimi de bilmiyorum! Kahveye gidiyorum dostum, sigara içerek politikadan söz eden efendiden adamlar arasında oturuyorum. Mutlu olmak! Evet, hatta bütün dünya için mutluluk... İşte bunun için de gittiğim kahvede, bazı emperyalist küçük avukatların ortaya attıkları fikri tekrarlayacağım: Bunun için bizi iyi bir mutlakiyetçi hükümdarın yönetmesi lazım. Sen zavallı filozof sarhoş, sen bilmezsin bütün bu lafları, aklının köşesinden geçmez senin bunlar. Bütün felaketlerimizin ve senin o derin kederinin asıl sebebinin ne olduğunu öğrenmek ister misin? Demokrasidir bu, adamım! Yani çoğunluk hükümeti! Oysa tek bir adam iktidarı ele alırsa, o bilir ki mümkün olduğu kadar çok kişiyi memnun etmesi lazımdır; oysa çok kişi yönetimi ele aldığı zaman, bunlardan her biri yalnız kendini tatmin etmek ister; öyle ki böylece, özgürlük maskesi altında en hayvanca ve iğrenç bir istibdat hüküm sürer. İşte gerçek budur! Neden kederliyim anladın mı şimdi? İşte bu özgürlük maskesi altındaki istibdat yüzünden... Haydi, eve dönelim artık!"

Ama bu gece daha başka rastlantılar da olacakmış meğer.

Biraz daha ötedeki karanlığa gömülü Tordinona'dan geçerken, boğuk sesler arasında keskin bir haykırış duydum; bu sokağa yakın bir sokaktan geliyordu sesler. Birden karşıma bir sokak kavgası çıktı. Dört sefil adam, ellerinde kalın sopalarla, bir sokak kadınına saldırıyordu.

Bu hikâyeyi anlatmamın sebebi cesaretimle övünmek değil, aksine, işin sonunda başıma gelebilecekleri düşünerek nasıl bir korkuya kapıldığımı anlatabilmek için. Dört kişiydi bu alçaklar, ama benim elimde de demirli bir baston vardı. Şu da var ki bunlardan ikisi bıçaklarını çekip saldırdılar üstüme. Bastonumu kılıç gibi sallayıp, ortalarına düşmemek için şuraya buraya sıçrayarak elimden geldiğince kendimi savunuyordum; nihayet, içlerinden

en azgın olanın kafasına bastonun demir sapını var gücümle indirdim: Herif şöyle bir sallandı, sonra tabanları yağlayıp kaçmaya başladı. Ötekiler de, kadının acı feryatlarını duyup gelen olur korkusuyla arkadaşlarının peşinden koştular. Alnımdan kan sızıyordu ama nasıl yaralandığımın farkında değildim. Hâlâ imdat diye haykıran kadına susması için bağırdım. Yüzümün kan içinde kaldığını gören kadın, kendini tutamadı, gözlerinden yaşlar akarak, saçı başı dağınık, bana yardım etmek için yanıma geldi; kavgada yırtılan ipek mendilini göğsünden çıkarıp sargı yaparak yaramı sarmak istedi.

"Hayır, gerek yok... Teşekkür ederim!" diyerek tiksintiyle karşı koydum. Yeter!.. Önemli bir şey değil! Haydi, git burdan!.. Görmesinler seni."

Yüzümü yıkamak için, köprünün alt başındaki çeşmeye gittim. Ama ben tam oraya vardığım sırada, soluk soluğa iki polis geldi, olup bitenleri anlamak istiyorlardı. Bunun üzerine Napoli'li olduğu belli olan kadın, dağarcığındaki en övücü sözcükleri bol bol kullanarak beni göklere çıkardı, birlikte nasıl bir tehlike atlattığımızı anlattı. Olayı illaki kayıtlara geçirmek için beni karakola götürmek isteyen bu iki gayretkeş polisin elinden yakamı zor kurtardım. Bir bu eksikti! Şimdi de polisle uğraşmak ha! Sessizce bir köşede, herkesten gizli yaşarken, yarın gazetelerde bir kahraman gibi boy gösterecektim...

Kahraman olmasına olurdum ama ölmek şartıyla... Hoş zaten ölmüştüm ya!

"Affedersiniz Bay Meis, dul musunuz?"

Bu soruyu bir akşam, Bayan Caporale damdan düşercesine sordu. Adriana ile taraçada oturuyorlardı, beni de çağırarak birkaç dakika yanlarında oturmamı istemişlerdi.

Canım sıkılarak yanıt verdim:

"Ben mi, yo hayır, neden sordunuz?"

"Çünkü durmadan başparmağınızla yüzükparmağınızı ovuşturup duruyorsunuz; Bir halkayı döndürür gibi de... Öyle değil mi Adriana?"

Görüyor musunuz, kadın gözü, daha doğrusu bazı kadınların gözü nelere dikkat ediyor? Adriana, böyle bir şeyi hiç fark etmediğini söyledi.

Caporale: "Dikkat etmemişsin!" diye bağırdı.

Ben de böyle bir şeyin farkında olmamakla beraber, böyle bir tikim olabileceğini kabul ettim. Sonra da şunu eklemek zorunluluğunu duydum:

"Gerçekten de küçük bir yüzük vardı parmağımda. Ama sonra, sıktığı ve canımı acıttığı için kuyumcuya kestirip çıkarttırdım..."

Kırklık kadın, sızlanan bir çocuk sesiyle, içini çekti, boynunu bükerek:

"Zavallı halkacık! Herhalde ayrılmak istememişti parmağınızdan? Belki de bir aşk hatırasıydı."

Adriana azarlar gibi:

"Silvia!" diye sözünü kesti.

Öteki devam ederek:

"Ne kötülük var bunda, yani ilk aşkınızda... Demek istedim. Haydi anlatın bize Bay Meis bu aşkınızı! Hiç anlatmayacak mısınız yoksa?"

"Parmağımı ovuşturmamdan nasıl sonuçlar çıkardığınıza şaştım doğrusu," dedim. "Aslı olmayan şeyler bunlar Sayın Bayan. Çünkü bildiğime göre dullar, yüzüklerini çıkarmazlar; kadın insana bir yük olabilir ama yüzük olmaz; hele kadın da ortada olmadıktan sonra. Aksine nasıl savaş gazileri, göğüslerini madalyalarla süslerlerse, dul bir adam da, parmağında halka taşımaktan hoşlanır sanırım."

"Yo! Kurnazca lafı değiştiriyorsunuz," diye Caporale bağırdı. "Ama ben yine de sizin..."

"Yani, dul olduğumu mu?"

"Evet efendim. Adriana, sana da böyle geliyor mu?"

Adriana yüzüme bakmak ister gibi başını kaldırdı, ama başkasıyla göz göze gelemeyecek kadar çekingen olduğu için, yine önüne baktı, o her zamanki tatlı, mahzun gülüşüyle gülümsüyordu:

"Nereden anlayayım ben, bir kimsenin dul olup olmadığını? Ne meraklı şeysin Silvia!"

Bunları söylerken heyecanlanmıştı, başını çevirip aşağıdaki nehire baktı. Herhalde öteki de anlamış olacak ki o da nehire bakmaya başladı.

Belli ki, görünmeyen dördüncü bir kişi daha aramıza sokulmuştu. Ben de, Adriana'nın yas alametli sabahlığına bakarken bunu anladım. Hâlâ Napoli'de bulunan; Adriana'nın eniştesi Terenzio Papiano'da pek de üzgün bir dul hali olmadığını, Bayan Caporale'nin de beni ona benzettiğini tahmin ettim.

Doğrusu ya bu konuşmanın kötü bitmesine sevinmiştim. Adriana'nın ölen kızkardeşini ve dul Papiano'yu hatırlayarak kederlenmesi, Caporale'nin gevezeliğinin cezası olmuştu.

Bununla birlikte bana gevezelik gibi görünen şey, benim şu acayip suskunluğumdan doğan haklı bir merak değil miydi?

Artık yalnızlığa katlanamadığıma ve başkalarına yaklaşmak için duyduğum isteğe karşı koyamayacağıma göre, böyle soruları en doyurucu şekilde cevaplandırmam, yani birtakım hikâyeler uydurarak yalan söylemem gerekmez miydi? Evet, bunun başka yolu yoktu.

Kabahat başkalarında değil, bendeydi. Biliyorum, şimdi bunu yalanlarımla daha da ağırlaştıracaktım; ama bunu yapmak istemezsem, bundan üzüntü duyacaksam, kalkıp buradan gitmekten, yine tek başıma avare avare dolaşmaktan başka çare yoktu.

Adriana'nın da, bana hiçbir şey sormamakla beraber Caporale'ye söylediklerime kulak kesilerek dinlediğini anlıyordum. Şu da var ki Caporale, normal bir merakın sınırlarını sıkça aşıyordu.

Mesela, bir akşam yemekten sonra yine bu taraçada oturmuştuk. Caporale gülerek beni sorguya çekerken, Adriana bağırdı:

"Olmaz, Silvia! Sus diyorum sana! Sakın söylemeye kalkma!"

"Affedersiniz Bay Meis," dedi Caporale, "Adriana neden bıyık bırakmadığınızı öğrenmek istiyor..."

Adriana:

"Yalan!" diye bağırdı, "Aksine kendisi... Ben..."

Birden sevgili küçük annenin gözlerinden yaş boşandı. Bunun üzerine Caporale:

"Amma da yaptın ha! Ne oldu? Sana ne zararı var bunun?" diye onu avutmaya kalktı.

Adriana onu eliyle iterek:

"Ne zararı olacak? Yalan söyleyip beni çileden çıkarıyorsun! Tiyatro oyuncularından söz ediyorduk... Böyle... yüzü tıraşlı olanlardan. Bunun üzerine sen "Bay Meis gibi! Kim bilir neden bıyık bırakmıyor?"dedin. Ben de, "Kim bilir neden?" dedim.

"Eh, canım sen de!" diye sözüne devam etti Caporale. "Kim bilir neden?" denildi mi, bunun neden olduğu öğrenilmek isteniyor demektir!"

Son derece öfkelenen Adriana:

"Ama önce sen söylemiştin bunu!" diye itiraz etti.

Ortalığı yatıştırmak için:

"Cevap verebilir miyim?" dedim.

Adriana:

"Hayır Bay Meis, özür dilerim. İyi akşamlar!" diyerek gitmek üzere yerinden kalktı.

Fakat Caporale kolundan tuttu:

"Seni küçük budala! Gülelim diye söyledim... Bay Adriano çok iyi bir adamdır. Kusurumuza bakmaz bizim? Öyle değil mi?.. Ama siz de söyleyin bize Bay Adriano, neden bıyık bırakmadığınızı."

Bu sefer Adriana gülmeye başladı; ama gözleri hâlâ ıslaktı.

Sesimi gülünç bir şekilde değiştirerek:

"Çünkü bu işin esrarlı bir tarafı var. Çünkü ben bir ajanım!" dedim!

Caporale sesini benimkine benzeterek:

"İnanmıyorum buna!" diye bağırdı. Ardından da:

"Bakın, sizin sinsi adamın biri olduğunuza şüphe yok. Bugün öğleden sonra postanede ne işiniz vardı, söyleyin bakayım?"

"Ben mi postaneye gitmişim?"

"Evet, efendim inkâr mı ediyorsunuz? Gözümle gördüm. Saat dörde doğru... Saint Sylvestre Meydanı'ndan geçiyordum o sırada..."

"Yanılıyorsunuz, efendim; gördüğünüz, ben olamam."

Caporale inanmayarak:

"Hah! Hah! Gizli mektuplaşmalar... Sen de söyle Adriana, Bay Adriano'ya hiç mektup geldiği var mı? Hizmetçi kadın söyledi bana bunu, bir dikkat edin bakalım!" Adriana'nın canı sıkılmıştı, sandalyesinin üstünde kıpırdanmaya başladı.

"Ne eve, ne de postaneye mektup gelir benim adıma!" diye cevap verdim. "İşin doğrusu bu! Bana kimse mektup yazmaz Bayan Caporale, bunun sebebi de çok basit; yazacak kimsem yok da ondan."

"Bir arkadaşınız da mı yok? Olur mu böyle şey? Hiç kimseniz mi yok?"

"Kimsem yok şu yeryüzünde, kendimden ve gölgemden başka kimsem yok. Bu gölgeyi oradan oraya gezdirip durdum. Hiçbir yerde de bir arkadaş edinecek kadar kalmadım."

Caporale içini çekerek:

"Ne mutlu size!" diyerek içini çekti. "Ömrünüzü seyahatle geçirdiğiniz için! Başka şey anlatmak istemiyorsanız, haydi bize seyahatlerinizi anlatın hiç olmazsa!" İlk çetin soruların kayalığını aşıp yalanlarımın kürekleri sayesinde, dibe çökmekten kurtulunca, bana kaldıraç hizmeti gören yalan sayesinde (bir kayalığa yaklaşır yaklaşmaz iki elimle yapışıp, bunun etrafını dolanıveriyordum) hayalimin kayığı pupa yelken engine açılıyordu.

İşte böylece, bir yıl belki de daha fazla süre zoraki olarak sustuktan sonra, şimdi her akşam o küçük taraçada, gördüklerimi geçirdiklerimi, duyduklarımı, başıma gelenleri anlatmaktan zevk duymaya başlamıştım. Seyahatlerimde edindiğim ve şimdiye kadar hep susmam yüzünden içimde gömülü kalan bunca izlenim, dudaklarımdan büyük bir coşkunlukla fışkırdıkça kendim de mest oluyordum. Bu derin hazzın etkisiyle anlattıklarım inanılmayacak kadar canlı, renkli oluyordu. Sonra iki kadının beni dinlemekten zevk duyduğunu gördüğümde ise, şimdiye kadar bundan yararlanmamış olmama üzülüyordum ve bu üzüntü hikâyeme ayrı bir lezzet katıyordu.

Birkaç akşam sonra, Bayan Caporale'nin bana karşı davranışı tamamıyla değişti. O ağlamaklı gözleri gözlerimden ayrılmıyordu. Artık hiç şüphem yoktu Bayan Caporale abayı yakmıştı bana!

Uğradığım gülünç şaşkınlık, bana bütün o akşamları, onun için değil öteki, hiç konuşmadan dinleyen kız için konuştuğumu bana fark ettirdi. Hiç şüphesiz, o da yalnız kendisi için anlattığımı hissetmişti. Çünkü aramızda derhal sessizce bir anlaşma doğdu; ikimiz de sözlerimizin kırklık piyano öğretmenin duygulu gönül tellerinde ne kadar gülünç ve beklenilmedik etkiler yaptığını görerek, için için eğleniyorduk.

Ama bunu keşfetmiş olmam, kafamda Adriana için hiçbir kötü düşünce doğmasına sebep olmadı, zira onun hüzne bürünmüş saflığı böyle düşünceler uyandırmaktan uzaktı. Bununla birlikte onun bana gösterdiği güven, bu hafif ve sessiz güven, çok sevindirmişti beni. Bu güven, onun o ince çekingenliğinin imkân verdiği ölçüde büyüktü. Bazen, çok tatlı bir lütuf gibi ruhumu okşayan uzun bir bakış, bazen ötekinin gülünç dalkavuklukları karşısında acımayla karışık bir gülümseme, bazen de gözlerinden, ya da hafifçe omuz silkişinden hissediyordum aramızdaki sessiz anlaşmayı. Bu gizli eğlencemiz sırasında öteki zavallı kadın, bazen arzularımın, umutlarımın uçurtmasını mutluluk göklerine uçuruyor, bazen de ani ve şiddetli frenle tepetaklak ediyordu.

Bir gün Caporale bana:

"Pek o kadar duygulu bir insan olmamalısınız, eğer bütün ömrünüzü tam bir bakir gibi geçirmişseniz..." dedi.

"Tam bir bakir mi?"

"Evet; hiç âşık olmadan demek istiyorum."

"Hiç olmadım efendim, hiç!"

"Ama şu parmağınızı sıktığı için bir kuyumcuya kestirdiğiniz yüzüğün nereden geldiğini bize hiç anlatmak istemediniz?.."

"Parmağımı acıtmıştı da! Anlatmadım mı size bunu? Büyükbabam armağan etmişti efendim."

"Yalan!"

"İster inanın ister inanmayın. Ama şunu söyleyeyim ki, büyükbabam bu yüzüğü bana, Floransa'daki Uffizi Galerisi'nde dolaşırken, Perugino'nun bir tablosunu Rafael'in zannettiğim için almıştı. İşte bu yanlışlığın ödülü olarak kazanmıştım o yüzüğü... Vecchio köprüsü üstündeki bir tezgâhtan satın almıştı. Nedense büyükbabam, Perugino'nun bu tablosunu, Rafael'den esinlenerek yaptığına inanıyordu. İşte esrarlı yüzüğün hikâyesi! On iki

yaşında bir çocuğun eli ile şu benim yaba gibi elim arasında bir fark olduğunu kabul edersiniz sanırım. İşte bakın? Bugün de hep böyle ince yüzükler, şu kalın parmaklarımı acıtır. Pek duygusuz sayılmam herhalde; ama doğru bir adamımdır ben. Bazen aynada şu gözlüklerime bakıp da -gerçekten çok acınası durmuyorlar mı- "Azizim Adriano, nasıl olur da bir kadının sana tutulacağını düşünebilirsiniz?" derim, kendi kendime.

Caporale hayretle bağırdı:

"O, bu ne biçim düşünce! Hem doğru bir adam olduğunuzu söylüyor, hem de böyle konuşuyorsunuz... Kadınlara karşı bu kadar haksızlık ederseniz, doğru olduğunuzu nasıl kabul edebiliriz? Çünkü şunu bilin ki Bay Meis, kadın erkekten daha büyük kalplidir ve onun gibi yalnız dış güzelliğe önem vermez."

"Öyleyse, kadının erkekten daha cesur olduğunu söyleyelim. Çünkü benim gibi bir adamı sevebilmek için bir kadında büyük kalplilikten başka, hatırı sayılır ölçüde cesaret de bulunmalı."

"Susacak mısınız siz! Kendinizi olduğundan daha çirkin göstermekten zevk duyuyorsunuz."

"İşin doğrusu bu! Hem neden biliyor musunuz? Kimsede merhamet uyandırmamak için kendimi olduğumdan başka göstermeye çalışırsam, şöyle derler benim için: 'Bakın hele şu zavallıya! Şu koca bıyığı ile kendini güzel göstermeye çalışıyor!' Ama olduğum gibi görünürsem böyle diyen olmaz, çirkinsem çirkin olduğumu, merhamet dilenmeden açıkyüreklilikle kabul etmekten çekinmemeliyim. Doğru değil mi?"

Bayan Caporale derin derin içini çekti.

"Dedim ya, bu haksızlık; şöyle biraz sakal bırakırsanız düşündüğünüz gibi ucube şeklinde görünmediğinizi anlarsınız."

"Ya şu gözüme ne yapalım?" diye sordum.

"Aman Tanrım! Ne diye ameliyat ettirmiyorsunuz? Bugün o kadar kolay yapıyorlar ki bunu. İsterseniz, bu önemsiz kusurdan kısa zamanda kurtulursunuz."

"Görüyorsunuz ya Bayan Caporale, dedim, kadının erkekten daha büyük kalpli olduğuna şüphe yok; ama bakın hafiften hafiften bana başka bir surat takınmamı salık veriyorsunuz."

Bu konu üzerinde ne diye bu kadar durmuştum? Acaba, bazen Caporale'nin, Adriana'nın önünde, beni sakalsız bıyıksız ve şu "Yaradan'a yan bakan" gözümle sevdiğini söylemesini mi istiyordum yoksa? Hayır. Bu kadar uzun konuşmamın ve bütün bu ayrıntılı soruları Caporale'ye yöneltmemin sebebi, Adriana'nın, Caporale'nin bana ısrarla verdiği "güven tazeleyici" cevaplarını dinlemekten hoşlandığını anlamış olmamdı.

Böylece, şu acayip görünüşümle de Adriana'nın beni sevebileceğini hissetmiştim. O akşamdan sonra, bu evdeki yatağım daha yumuşak, etrafındaki şeyler daha güzel, daha hafif, gökyüzü daha mavi, güneş daha parlak gelmeye başladı. Bu değişiklik Mattia Pascal'ın orada, Tavuk Kümesi Çiftliği'nde yok oluşunun ardından, bu sonsuz yeni özgürlük içinde, epey avarelik ettikten sonra, idealimi gerçekleştirdiğime, kendimi başka bir insan haline getirerek, başka bir hayat yaşamaya başladığıma inanmamdan ileri geliyordu.

Şimdi, tıpkı delikanlılık günlerinde olduğum gibi, içim neşeyle dolup taşıyordu; artık geçirdiğim hayatın biriktirdiği zehirlerden ruhum temizlenmişti. Artık Bay Anselmo Paleari de can sıkıcı gelmiyordu bana: Felsefesindeki o gölgeler, sisler, duman, bu yeni sevincimin güneşinde eriyip uçmuştu. Zavallı Bay Anselmo! Kendisince yeryüzünde önem verilmesi gereken şeylerden biri gerçekleşmiş, şimdi geriye düşünülmesi gereken tek bir şey kalmıştı. Asıl acınacak durumda olan öğretmen Caporale idi... Şarap bile artık ona, şu benim Via Burgo Nuova'da rastladığım

unutulmaz sarhoşumun bahsettiği *mutluluğu* vermiyordu: Zavallı kadın, hayatı seviyor ama dış güzelliğe önem veren erkekleri büyük kalplilikten yoksun buluyordu. Yani ruhunun derinliğindeki gizli bir duyguyla güzel buluyordu. Kendisi bir gün eline, büyük kalpli bir erkeği geçirse, yapmayacağı fedakârlık yoktu herhalde. Belki de ağzına bir yudum şarap bile koymazdı.

Kendi kendime:

"İnsanın başlıca özelliği kendini aldatması olduğuna göre, şu adaletin insanüstü zalimliğine ne demeli?" diyordum.

Bayan Caporale'ye karşı zalimce davranmamaya karar verdim. Buna karar vermiştim ama ne yazık ki yine istemeden böyle davrandım; hatta eskisinden bile kötü davranmış bulundum! Sokulganlığım çabucak alev almasına sebep oluyordu. Ben konuşurken kadıncağız sararıyor, Adriana ise kızarıyordu. Ne dediğimi bilmiyordum. Ama anlamı, tınısı ve ifadesiyle bu sözlerin asıl kendisine yöneltildiği Adriana ile de aramızda, sessizce -bilmem nasıl- kurulmuş olan anlaşmanın ahengini bozacak kadar ileri gitmediğini hissediyordum.

Ruhlar, senli benli oluncaya kadar kaynaşmanın yolunu bulur; oysa kişiliklerimiz, beylik konuşmaların çerçevesinden dışarı çıkmaz. Ruhların kendi ihtiyaçları ve kendi arzuları vardır, ki beden bunları karşılayamanın ya da gerçekleştiremenin imkânsız oluğunu anladığında, bunlar görmezden gelir. Yalnız ruhlarıyla kaynaşan iki insan, olur da bir yerde yalnız kalırlarsa, en ufak bir fiziksel temas karşısında şiddetli bir tiksinme duyarak ıstırap çeker, ayrılmalarına neden olacak bir tedirginlik duyar ta ki üçüncü bir kişi oratya çıkana kadar. İşte o zaman teselliye kavuşan iki ruh uzaktan uzağa gülümser birbirine.

Adriana ile bunu kaç kez yaşadım! Ama onun o sırada duyduğu sıkıntının çekingen yaradılışlı olmasından; benim sıkıntımın da bu tatlı, iyi yürekli kızın sağlığı ve toyluğu karşısında yalan

söylemek zorunda kalmamdan, uydurma varoluşumdan duyduğum vicdan azabından ileri geliyor sanıyordum.

Ona başka gözle bakıyordum artık. Ama Adriana da bir aydır, gerçekten değişmemiş miydi? Şimdi o kaçamak bakışları, içten gelen daha canlı bir ışıkla aydınlanıyor muydu? Gülümsemeleri de şu, akıllı uslu anacık halini tekrar takınmak için çaba harcadığını göstermiyor muydu? Evet, belki benim gibi o da, benim duyduğum ihtiyacı, yeni bir hayata kavuşmak ihtiyacını duyuyordu. Ama bunun nasıl bir hayat olacağını bilmek istemeden... Belirsiz bir istek, tıpkı ruhlarımızdan esen bir meltem gibi, onun ve benim önümüzde geleceğe bakan bir pencere açmış gibiydi! Bu pencereden sızan bir ışık, sarhoş edici ılıklığı ile sarıyordu ikimizi de; ama ne o ne ben, kapamak için, ya da ötesinde ne var diye bakmak için bu pencereye yaklaşabiliyorduk.

İşte paylaştığımız bu tatlı ve saf sarhoşluk etkisini Bayan Caporale üzerinde hissettirdi. Bir akşam ona:

"Biliyor musunuz sizin öğüdünüzü tutmaya karar verdim sanırım."

"Hangi öğüdümü?"

"Gözümü ameliyat ettirmem için verdiğiniz öğüdü."

Caporale çok sevinmişti, ellerini çırparak:

"Mükemmel! Doktor Ambrosini! Doktor Ambrosini'ye gidin; çok usta bir hekimdir, anneciğimin kataraktını ameliyat etmişti. Görüyorsun ya Adriana, ayna doğru söyler diye, demedim miydim sana?"

Adriana gülümsedi, ben de gülümsedim. Kendimi tutamadım:

"Ayna değil, Bayan Caporale. Bu iş artık kaçınılmaz bir hale geldi. Bir süredir gözüm ağrıyor. Zaten hiçbir zaman pek işime yaramış değildi ama yine de ondan olmak istemem."

Doğru söylemiyordum, Bayan Caporale haklıydı. Ayna. Evet, ayna konuşmuştu; bana, oldukça hafif bir ameliyatla suratımda

hâlâ Mattia Pascal'ı hatırlatan bu biçimsizlik giderilirse, Adriana Meis şu mavi gözlüğü çıkarıp atar ve güzel bir bıyık salıvererek bedenini de ruhundaki değişikliğe uydurmuş olur, demişti.

Birkaç gece sonra odamda, kapalı bir panjurun arkasından seyrettiğim sahne beni dehşete düşürdü.

Bu olay, yandaki taraçada geçti. Caporale ve Adriana ile birlikte saat ona kadar burada oturmuştum. Odama döndükten sonra, Bay Anselmo'nun sevdiği kitaplardan olan *Yeniden Dünyaya Geliş*'i okumaya dalmıştım. Birden taraçada iki kişinin konuştuğunu duydum: Adriana mı diye kulak verdim, o değildi. Kısık sesle, hızlı hızlı konuşuyordu: Bir erkek sesi işitiliyordu, ama Paleari'nin sesi değildi. Erkek olarak evde onunla benden başka kimse yoktu. Merak ettim, panjurun aralıklarından bakmak üzere, pencerenin önüne gittim. Karanlıkta Bayan Caporale'yi fark eder gibi oldum. Ama konuştuğu adam kimdi? Yoksa Terenzio Papiano ansızın Napoli'den dönmüş müydü?

Caporale'nin biraz yüksek sesle söylediği bir kelimeden benden bahsettiklerini anladım. Bu adam piyano öğretmeninin benim hakkımda söylediklerine sinirlenmişti herhalde, şimdi Caporale onu yatıştırmaya çalışıyordu.

Bir aralık adam, "Zengin mi?" diye sordu. Caporale:

"Bilmiyorum... Öyle gibi! Hiçbir iş yapmadan, belli bir gelirle yaşadığına şüphe yok..." diye cevap verdi.

"Hep evde mi oturuyor?"

"Yok canım! Yarın görürsün kendisini."

Gayet net duymuştum: "Görürsün" demişti; yani senli benliydi bu adamla. Demek ki Papiano'nun (o olduğuna şüphem yoktu) arası çok iyiydi Bayan Caporale ile... Peki ama şu son günlerde, ne diye bu kadar üstüme düşmüştü bu kadın?

Merakım son derece artmıştı; ama sanki bunu hissetmiş gibi çok alçak sesle konuşuyorlardı. Kulaklarım işe yaramayınca gözlerimi kullanmak istedim: Caporale elini Papiano'nun omzuna yaslamıştı, adam biraz sonra kabaca bir hareketle itti.

Kadın gittikçe artan bir çaresizlikle, "Peki ama nasıl engel olabilirdim ona? Ben kimim ki? Sözüm geçer mi bu evde benim?"

Adam yüksek perdeden:

"Adriana'yı çağır bana!" dedi.

Adriana'nın adını bu şekilde söylemesi öfkelendirdi beni; sinirle yumruklarımı sıktım.

Caporale:

"Uyuyor," dedi.

Ama öteki, büsbütün kızmıştı, "Git uyandır!" diye emir verdi.

Nasıl oldu kendimi tuttum da ardına kadar açmadım panjuru bilmem.

Kendime zor hâkim oldum. Kadıncağız "Ben kimim ki, bu evde sözüm geçer mi benim?" demişti.

Pencerenin önünden çekildim, ama adamın benim hakkımda Adriana ile de konuşmak istediğini anlamıştım. Onları dinlemek zorundaydım, adamın benim için ne düşündüğünü ancak böyle öğrenebilirdim. Onları gözetlemekle kötü bir şey yaptığımı artık düşünmüyordum, bu kendimi korumak içindi.

Böylece, gelip panjurun aralığından gözetlemeye başladım.

Caporale taraçada değildi. Adam, yalnız kalınca, dirseklerini korkuluğa dayayıp başını ellerinin arasına alarak nehri seyretmeye başladı.

İçim içime sığmıyordu, sabırsızlıkla Adriana'yı beklemeye başladım. Bu bekleyiş beni yoracak yerde aksine yavaş yavaş içime ferahlık vermiş, çok kuvvetli ve gittikçe artan bir sevinç uyandırmıştı: Adriana'nın bu kaba herife boyun eğmeyeceğini umuyordum! Belki de şu anda, Caporale, ellerini kavuşturarak

gelmesi için yalvarıyordu. Bu sırada Papiano, hırsından yerinde duramaz olmuştu. Biraz sonra Caporale'nin gelip Adriana'nın kalkmak istemediğini söyleyeceğini düşünüyordum.

Ama hayır, işte geliyor.

Papiano:

"Siz gidip yatın, bizi yalnız bırakın baldızımla!" diye yemek odasıyla taraça arasındaki kapıyı kapattı.

Adriana, kolunu kapıya doğru uzatarak, "Olmaz, kapatma!" dedi.

Eniştesi, sesindeki zalim tonu zorla yumuşatmaya çalışarak:

"Ama sana söyleyeceklerim var!" dedi.

"Böyle konuş," diye Adriana karşılık verdi. "Ne söylemek istiyorsun bana? Yarına kadar bekleyemez miydin?"

Papiano genç kızın kolunu tuttu, kendine doğru çekerek:

"Hayır! Hemen konuşmalıyız!" dedi.

Adriana:

"E, bu kadarı da fazla!" diye bağırarak kendini kurtardı. Kendime hâkim olamadım. Panjuru açtım, Adriana beni görür görmez:

"Ah! Bay Meis!" diye bağırdı. "Acaba biraz gelebilir misiniz buraya?"

"Derhal!" diye cevap verdim. Kalbim bir anda minnet ve sevinçle yerinden oynadı! Koridora fırladım, fakat odamın tam kapısının önünde, bir bavulun üstüne ilişmiş bir genç gördüm: İnce uzun yüzlü, baygın, şaşırmış gibi bakan mavi gözlü bir delikanlıydı bu. Bir an durup hayretle baktım ona; "Papiano'nun kardeşi olmalı," diye düşünerek taraçaya koştum. Adriana:

"Size Napoli'den gelen eniştem Terenzio Papiano'yu tanıtayım, Bay Meis..." dedi. Öteki:

"Memnun oldum. Çok memnun oldum!" dedi; şapkasını çıkarıp eğilerek, hararetle elimi sıktı. "Şu sırada Roma'da bu-

lunmadığıma üzgünüm ama küçük baldızımın gereken her şeyi yaptığını umuyorum! Yanılmıyorum değil mi? Eğer bir ihtiyacınız varsa lütfen hiç çekinmeden söyleyiniz. Bize şeref veren kiracılarımızı memnun etmekten zevk duyarız."

"Teşekkür ederim, hiçbir şeye ihtiyacım yok."

"Ne gerekirse bana söyleyebilirsiniz, ne gerekirse yaparım. Adriana, haydi git kızım gözünden uyku akıyor..."

"Hayır hayır, kalktım bir kere..." diye mahzun bir gülümseme ile Adriana cevap verdi.

Sonra taraçanın korkuluğuna yaslanarak nehre bakmaya başladı.

Papiano ile beni yalnız bırakmak istemediğini anlamıştım. Neden korkuyordu acaba? Genç kız öyle dalgın dururken, öteki şapkası hâlâ elinde, Napoli'yi anlatıyor, orada düşündüğünden fazla kaldığını söylüyordu. Anlattıklarına bakılırsa, saygıdeğer Düşes Teresa Ravaschieri Fieschi'nin -yani herkesin *Düşes Ana* kendisinin *Merhametli Ana* dediği bu asil kadının- özel arşivindeki belgeleri kopya etmesi gerekmiş: Çok önemli, son derecede değerli olan bu belgeler İki Sicilya Krallığının sona erişi hakkındaki bilgilere ve özellikle Satriano Prensi Gaetano Filangieri'nin kişiliği üzerine ışık tutacakmış. Papiano'nun sekreterliğini yaptığı Marki Giglio -Don Ignazio Giglio d'Auletta-, Prens'in ayrıntılı ve samimi bir biyografisini hazırlamayı amaç edinmiş. Burada Marki, ancak Bourboun'lara olan bağlılığının elverdiği ölçüde bir samimiyet gösterebilecekmiş.

Papiano, bunu anlata anlata bitiremiyordu; herhalde kendi hatipliğinden kendisi de zevk alarak konuşurken sesine kederli bir dram oyuncusu edası veriyor, kâh hafifçe gülümsüyor, kâh manalı bir jest yapıyordu. Ben, ağzım açık, kütük gibi dinliyordum onu; zaman zaman da söylediklerini başımla onaylıyor, arada da gözlerini nehirden ayırmayan Adriana'ya bakıyordum.

Papiano, sözlerine son verirken içini çekerek:

"Şu işe bakın bir kere. Marki Giglio d'Aluetto gibi Bourbon sempatizanı ve papazları tutan bir adamın sekreteri olayım ben ha... Ben, ben ki (bunu evimde de yavaşça olsa bile söylememeliydim) evet ben ki her sabah evden çıkmadan, elimle Garibaldi'nin Janiculum'daki heykelini –görmüşsünüzdür herhalde, buradan çok iyi seçiliyor– selamlarım! Ben ki her an "Yaşasın 20 Eylül!"* diye bağırmak gelir içimden! Kalkıp böyle birinin sekreteri olayım ha! Sakın yanlış anlamayın, çok şerefli bir adamdır Marki! Ne yaparsınız ki hem Bourbon sempatizanı hem de papazlardan yana! Evet bayım!.. Ne yaparsınız, ekmek parası kazanmak lazım. Yemin ederim ki -özür dilerim- tükürmek geliyor içimden; ama gırtlağımda kalıyor... Tutuyorum kendimi. Ne yapabilirim ki? Ah, ekmek derdi, ekmek!"

İki kere omuz silkti, ellerini havaya kaldırdı, sonra da kalçasına dayadı.

Sonra genç kızın yanına gidip, elleriyle hafifçe belinden tuttu:

"Haydi bakayım! Adriana'cığım; doğru yatağa! Vakit çok geç oldu Bay Meis'in de uykusu gelmiştir," dedi.

Odamın kapısının önüne gelince Adriana, elimi kuvvetle sıktı, ilk defa yapıyordu bunu. Yalnız kalınca, bir süre daha öylece yumruklarımı sıktım, Adriana'nın temasından aldığım sıcaklığı avuçlarımda tutmak ister gibi. Bu adamın, riyakârlığa varan sahte nezaketi, dalkavukça eğilip bükülerek dil döküşü, aşağılık karakteri yüzünden kaynatasının saflığından yararlanarak zorbaca hüküm sürmek istediği bu evde daha fazla kalamayacağımı hissediyordum. Kim bilir ne oyunlara başvuracaktı! Daha ilk karşılaşmamızda konuyu değiştirerek buna bir örnek vermişti.

---

* 20 Eylül 1870 tarihinde İtalyanlar Roma'yı ele geçirmiş, başkentlerini de buraya taşımışlardır. (ed. n.)

Neden bu evde oturmamı hoş karşılamıyordu? Neden öteki kiracılardan ayrı tutuyordu beni? Caporale ona, benim için ne söylemişti? O küstahça ve kuşkulu tavırları, Adriana ile yalnız kalmak için Caporale'yi yanından kovuşu, Adriana'nın isyanı, genç kızın kapının kapanmasına karşı çıkışı, eniştesi orada olmadığı zaman -sadece adı geçtiğinde bile- duyduğu sıkıntı; bütün bunlar bu herifin, kıza göz koyduğu şüphesini uyandırıyordu bende.

Peki, ama ne diye bu kadar içerliyordum buna? Canım istediği zaman bu evden çıkıp gidemez miydim? Beni tutan ne vardı ki? Hiç! Ama Adriana'nın kendisini korumamı istermiş gibi beni taraçaya çağırmış olmasını, elimi öyle kuvvetli sıkmasını hatırlayınca, tatlı ve yumuşak hislerle doldu içim.

Panjurlarla birlikte perdeyi de açık bırakmıştım. Yavaş yavaş alçalmakta olan ay, bir aralık penceremin boşluğunda göründü; yatağımda halen uyanık olduğumu görerek, bana şöyle diyordu sanki:

"Anladım dostum, ben anladım! Uzun zaman önce anlamıştım. Ama sen anlamamıştın, değil mi?"

PAPIANO ve GÖZÜM

Bay Anselmo Paleari odama gelip, "Kukla tiyatrosunda Orestes trajedisi oynandığı" haberini verdi: "Yeni icat edilen, otomatik kuklalarmış bunlar. Bu akşam saat sekiz buçukta, Valiler Sokağı 54 numarada... Görmeye değer Bay Meis!"

"Orestes trajedisi mi dediniz?"

"Evet, afişte Sofokles'in eseri diyor, herhalde Elektra olmalı. Bakın aklıma ne acayip bir düşünce geldi! Oyunun en heyecanlı anında, Orestes'in Aigisthos'tan babasının öcünü alacağı sırada, küçük tiyatronun kâğıttan göğünün yırtılıp orada minik bir delik açıldığını düşünün, ne olur o vakit? Orestes ne yapar? Söyleyin bakayım?"

Omuz silkerek:

"Bilmem ki," dedim.

"Ama çok kolay bunu anlamak Bay Meis! Orestes gökyüzünde açılan bu deliği görünce şaşırıp kalır."

"Peki, neden?"

"Durun söyleyeyim. Orestes hâlâ, yüreğinde intikam ateşinin alevlendiğini duymaktadır, öcünü almak için sabırsızlıktan içi içine sığmıyordur; ama tam bu sırada gözü gökteki bu boşluğa ilişir:

Şimdi buradan lanet yağacaktır sahnenin üstüne! Bu düşünce ile Orestes'in kolları yanına düşer. Orestes, sonunda Hamlet olur, işte ilkçağ trajedisiyle, modern trajedi arasındaki fark buradadır, azizim Bay Meis, inanın bana: Kâğıttan gökyüzünde bir yırtık."

Bunları söyledikten sonra terliklerini sürüyerek gitti.

Bay Anselmo çoğunlukla "soyut düşünce"nin karlı tepelerinden, fikirlerini bir çığ gibi yuvarlardı. Anlattıklarının sebebi, bağıntısı, bağlamı, yere ve zamana uygunluğu gibi şeyler yukarıda, ta bulutların arasında kalırdı ki kendisini dinleyenin bunları anlaması güç bir işti.

Bununla birlikte, gökyüzündeki yarığı görünce şaşkına dönen kukla Orestes buluşu, bir süre aklımdan çıkmadı. "Ne mutlu kuklalara!" diye iç çektim. Tahta kafalarının üstündeki gök, sapasağlam duruyor. Ne perişan bir şaşkınlık, ne rahatsızlık, hiç sakınmadan oyunlarına verirler kendilerini ve zevk duyarlar bundan; kendi kendilerinden hoşlanır, asla sersemlemezler; çünkü bu gökyüzü, boyları ve eylemleriyle orantılı bir çatıdır onlar için.

"Ve bu kuklaların en mükemmel örneği, Aziz Bay Anselmo, evinizin içindedir; şu iğrenç damadınız Papiano'dur! Kim başının hemen üstünde duran bu kâğıt gökyüzünden, ondan daha çok hoşlanabilir? Hayat onun için bir elçabukluğu oyunundan başka bir şey değil. Her entrikaya karışarak gününü gün eder: Canlı, girişken, palavracı!"

Papiano kırk yaşlarında, uzun boylu, güçlü kuvvetli bir adamdı. Hafifçe dazlaktı, delikleri sık sık titreşen burnunun altından, kır düşmüş posbıyığı sarkıyordu. Gri keskin bakışlı gözleri de elleri gibi meraklıydı. Her şeye bakıyor, her şeye dokunuyordu. Mesela benimle konuşurken -nasıl bilmem- tam arkasındaki odada Adriana'nın bir şeyleri temizlediğini görür, hemen:

"Pardon!" diye yerinden sıçrar, genç kızın yanına koşarak elindekini alır:

"Yo, böyle olmaz, kızım bak: Şöyle temizlenir!" der; temizleyip yerine koyar; sonra yanıma gelir. Ya da sara nöbeti geçiren kardeşinin gözlerinin bulandığını fark ederek, hemen koşar, bir iki tokat atıp burnunu fiskeler ve:

"Scipion! Scipion!" diye seslenir.

Ya da delikanlıyı kendine getirinceye kadar, olanca gücüyle kardeşinin yüzüne üflerdi.

Aşil'in topuğu gibi bir zayıf noktam olmasa, çok eğlendirirdi bu adam beni!

Hiç şüphe yok, o da bunu anlamış olmalı ki bir sürü nezaket gösterisi ile üstüme düşmeye başladı! Tüm bunlar beni konuşturmak için bahaneden başka bir şey değildi. Şu beylik sözlerinde, sorularında bile, gizli bir tuzak var gibi geliyordu bana. Bununla beraber kuşkularını iyice üstüme çekmemek için güvensizliğimi belli etmiyordum. Ama şu benim için dayanılmaz bir işkence halini alan aşırı yapmacık, sözde saygılı davranışları karşısında tamamıyla saklayamıyordum bunu.

Öfkemin, benim iç âlemimle ilgili ve gizli iki sebebi daha vardı. Bunların ilki şuydu: Kimseye kötülük etmediğim, hiçbir kötü iş yapmadığım halde, sanki rahat bırakılma hakkını kaybetmişim gibi hep ürkek ve şüphe içinde yaşamak zorunda olmak. Diğer sebebi kendime bile itiraf etmek istemiyordum, bu alttan alta beni daha çok öfkelendiriyordu! Şöyle diyordum içimden:

"Budala! Çık git buradan, bu sıkıcı adamdan kurtar kendini!"

Ama gitmiyordum, gidemezdim artık.

Adriana'ya karşı beslediğim duyguyu görmezden gelebilmek için, kendi kendimle giriştiğim mücadele, gayet anormal olan hayat şartlarımın sonuçları üzerinde düşünmekten alıkoyuyordu beni. Böyle şaşkın şaşkın bu evde kalıyordum; kendimden hoşnutsuzluğum durmadan artıyor ve sürekli bir sıtma nöbeti

içinde yaşıyor gibiydim! Ama yine de güler yüzlü görünmeye çalışıyordum.

O akşam, panjurun arkasından bakarken keşfettiğim şeyi, henüz aydınlığa kavuşturamamıştım. Bana öyle geliyordu ki Caporale'nin verdiği bilgiye göre Papiano'da benim hakkımda doğan kötü izlenim, karşılaştığımız zaman bir anda silinmişti. Bu adam, gerçekten de azap veriyordu bana, ama elinden başka türlüsü gelmediği için böyle yapıyordu. Beni evden göndermek için gizli planlar içinde falan değildi! Peki neyin peşindeydi acaba? Adriana, o eve geldikten sonra, ilk günlerdeki gibi, mahzun ve soğuk bir hal almıştı; Bayan Silvia Caporale, hiç olmazsa başkalarının yanında Papiano'ya "Siz" diyordu, ama Papiano açıkça senli benli konuşuyordu onunla. Ona Rea* Silvia diyecek kadar da ileri gidiyordu; bu yakınlık gösteren soytarıca davranışları nasıl yorumlayacağımı bilemiyordum. Kaldı ki, o düzensiz hayatı yüzünden bu bahtsız kadın pek öyle saygıya değer bir insan değildi; ama onun yanında bir hiç olan böyle bir adamdan böyle bir muamele görmeyi de hak etmiş değildi.

Bir akşam (dolunay vardı ve ortalık gündüz gibiydi) penceremden, kadıncağızın tek başına ve kederli kederli taraçada oturduğunu gördüm; artık orada pek seyrek buluşuyorduk; çünkü Papiano da geliyor ve herkesin yerine o konuşuyordu. Meraka kapılarak, hazır böyle tek başına yakalamışken yanına gidivermek aklıma esti.

Papiano'nun kardeşini koridorda, kapının hemen yanında her zamanki gibi, bavulunun üstünde otururken gördüm: Yine o ilk gördüğüm günkü hali vardı üstünde. Burada mı yatıp kalkıyordu, yoksa ağabeyinin emriyle nöbet mi tutuyordu?

---

* Burada bir kelime oyunu var: İtalyanca *Rea* hem "Kraliçe" hem de "Suçlu" demektir. (ç. n.)

Bayan Caporale'yi taraçada ağlarken buldum. Önce bir şey söylemek istemedim; sadece başının çok ağrıdığından şikâyet etti. Sonra, aniden bir karar vermiş gibi bana döndü, yüzüme baktı, elini uzatarak:

"Dost musunuz bana?" diye sordu.

Eğilerek:

"Eğer siz bu şerefi verirseniz..." dedim.

"Teşekkür ederim! Bilseniz candan bir dosta ne kadar ihtiyacım var şu anda! Beni, dünyada tek başına yaşayan bir insan olduğunuz için anlarsınız. Ama siz bir erkeksiniz ah, bilseniz, bilseniz..."

Ağlamamak için elindeki mendilini ısırdı. Ama yapamadı, hırsla birkaç kere yırttı.

"Kadın, çirkin ve yaşlı! Devası olmayan üç dert! Ne diye yaşıyorum sanki ben?" diye haykırdı.

Şaşırıp kalmıştım:

"Sakin olun rica ederim! Neden böyle konuşuyorsunuz?"

"Çünkü!.." diye hıçkırdı.

Ama birden durdu.

"Söyleyin? Eğer birinin dostluğuna ihtiyacınız varsa..."

Yırtılan mendilini gözlerine götürdü ve:

"Daha çok ölmeye ihtiyacım var!" Bunu öyle derin ve öyle acı bir inilti ile söylemişti ki boğazıma bir şeyler tıkanır gibi oldu.

Bu solmuş dudaklardan, bu sözler dökülürken, beliren acılı çizgiyi ve üzerinde birkaç ayva tüyü bulunan çenesinin titreyişini hiçbir zaman unutamayacağım.

"Ama ölüm bile istemiyor beni," diye sözüne devam etti... "Hiçbir şey... Pardon Bay Meis! Ne gibi bir yardımda bulunabilirsiniz siz bana? Hiç. Olsa olsa acırsınız biraz. Ben öksüzüm... Burada kalmak ve böyle bir muameleye... Belki siz de fark ettiniz... Ama hakları yok buna! Değil mi? Bana sadaka vermiyorlar ki..."

Bunun üzerine Bayan Caporale evvelce sözünü ettiğim, altı bin liretini Papiano'nun nasıl aldığını, kendisini nasıl dolandırdığını anlattı.

Her ne kadar bu bahtsız kadının ıstırabı beni ilgilendirdiyse de ondan öğrenmek istediğim bu değildi. Belki de şarabı biraz fazla kaçırmasından ileri gelen heyecanlı halinden yararlanarak (itiraf ederim bunu) şu soruyu sorma cesaretini gösterdim:

"Affedersiniz ama Bayan Caporale, neden bu parayı ona verdiniz?"

Yumruklarını sıktı:

"Neden mi? Birbirinden kötü iki ihanet! Benden ne istediğini anladığımı göstermek için verdim. Anlıyor musunuz? Daha sağ olan karısı ile, bu..."

"Anladım."

"Düşünün bir kere!" diye heyecanla sözüne devam etti: "Zavallı Rita..."

"Karısı mı?"

"Evet, Rita. Adriana'nın kardeşi; tam iki yıl hayatla ölüm arasında sıkıştı kaldı... Düşünün bir kere, ben... Neyse... Nasıl davrandığımı buradaki herkes biliyor, Adriana örneğin, beni bunun için sever. Ah, o da zavallı! Ama bu beni ne hale getirdi! Onun hatırı için piyanomu bile feda ettim. Benim için her şey olan piyanomu... Yani sadece işim değildi o, piyanomla konuşurdum. Daha küçükken, akademide besteler yapardım; diploma aldıktan sonra da yaptım, daha sonra bıraktım. Ama piyanom varken, besteler yapıyordum yine! Öyle, o anda içimden geldiği gibi; kederimi dağıtıyordum... Öyle anlar olurdu ki inanın bana, baygın düşerdim. Ruhumdan neler doğduğunu kendim de bilmiyordum. Piyanomla tek bir varlık oluyordum ve artık parmaklarım koşuşmuyordu tuşların üstünde; ruhumun feryatlarını dile getiriyordum. Bakın size ne anlatacağım: Bir akşam (o vakit bir

evin asma katında oturuyorduk) aşağıda, sokakta toplanan insanlar, ben piyano çalmamı bitirdikten sonra uzun uzun alkışladılar; adeta dehşete düşmüştüm!"

Teselli etmiş olmak için:

"Affedersiniz, bir piyano kiralayamaz mısınız? Sizi piyano çalarken dinlemeyi o kadar isterim ki. Eğer siz..."

"Hayır!" diye sözümü kesti. Bundan sonra nasıl piyano çalabilirim! Kırık dökük birkaç şarkı tıngırdatmak işte... Bitti benim için artık, bitti! Bitti!

Tekrar cesaret edip sordum:

"Peki ama Bay Terenzio Papiano paranızı size ödeyeceğine dair söz vermişti herhalde?"

"O, ha?" diye Bayan Caporale öfkeden titreyerek sordu. "Kim istedi ki ondan? Evet, şimdi vereceğini söylüyor; eğer kendisine yardım edersem... Evet utanmadan bunu söylüyor!"

"Yardımınızı mı istiyor? Ne için?"

"Bu da yeni numarası! Anlıyorsunuz değil mi? Görüyorum ki anladınız."

"Adri... Adriana ile?" diye kekeledim.

"İyi bildiniz! Onu ikna etmesine aracı olacakmışım! Anlıyor musunuz?"

"Onunla evlenmeye mi?"

"Tabii. Neden biliyor musunuz? Zavallı kızcağızın on dört, on beş bin liret kadar drahoması var. Ya da olacak. İşte bunun için. Bu da Terenzio'nun Bay Anselmo'ye derhal geri vermek zorunda olduğu Rita'nın drahoması, çünkü çocuğu olmadı. Ne dolap çevirdi bu adam bilmiyorum. Drahomayı geri vermek için bir yıl mühlet istedi. Şimdi, umarım ki... Şşşşt! Adriana geliyor!.."

Adriana, her zamankinden daha çok içine kapanmış ve durgun bir vaziyette yanımıza geldi; elini Bayan Caporale'nin beline doladı, bana başıyla hafifçe selam verdi. Bu sırrı öğren-

dikten sonra, onun bu zalim düzenbazın iğrenç oyunlarına, bir köle gibi boyun eğişine fena halde içerlemiştim. Hemen ardından Papiano'nun kardeşi taraçada göründü. Caporale yavaşça Adriana'ya eğilip "Şuna bak!" dedi. Genç kız, gözleri yarı kapalı, acı bir gülümseme ile taraçadan çıkarken bana:

"Affedersiniz Bay Meis, iyi akşamlar!"

Bayan Caporale göz ucu ile işaret ederek:

"Kardeşi de casus gibi izliyor!" diye fısıldadı.

Gittikçe artan öfkemi yenemeyerek:

"Peki ama Adriana neden korkuyor? Böyle yapmakla, bu adamın gemi iyice azıya almasına yol açmış olmuyor mu? Dinleyin beni Bayan Caporale! Şunu açıkça söyleyeyim ki, hayata sımsıkı bağlananlara hayranım. Doğrusu kurban rolüne boyun eğerek katlanmakta olan birisindense, despot rolü oynayan birine -bunu zalimce yapmış olsa bile- daha çok sempati duyarım..."

Caporale hararetli sözlerime karşılık adeta meydan okuyarak:

"Peki siz neden bir isyan başlatmıyorsunuz?"

"Ben mi?"

"Siz! Siz!" diye beni kışkırtmak istercesine gözlerimin içine baktı.

"Ama ne ilgim var bu işlerle benim?" diye cevap verdim. "Ben ancak tek bir şekilde isyan edebilirim, ancak buradan çıkıp giderek."

Bayan Caporale muzipçe:

"Adriana bunu istemiyor belli ki," dedi.

"Gitmemi mi?"

Paramparça olmuş mendilini havada döndürdükten sonra da, içini çekerek parmağına doladı:

"Kim bilir?"

Omuz silkerek:

"Bu kadar konuşma şimdilik yeter," dedim.

Sonra onu taraçada bırakıp çekildim.

İlk iş olarak daha o akşam koridordan geçerken bavulun üstünde oturan Scipion Papiano'nun önünde durdum.

"Affedersiniz, dedim, "oturacak daha iyi bir yer bulamadınız mı? Burada oturmanız canımı sıkıyor."

İstifini bozmadan baygın gözlerle beni süzdü.

Kolunu tutup sarsarak:

"Anlamadınız mı?" diye sordum.

Sanki bir duvara konuşuyordum. Bu sırada koridorun sonundaki kapı açıldı, Adriana göründü.

"Rica ederim şu zavallıya gidip başka bir yere oturmasını söyleyiniz."

Adriana bir mazeret bulmuş olmak için:

"Hasta o..." dedi.

"O halde esas hasta olduğu için burada oturması iyi gelmez!" dedim, "Havasız bir yerde... Üstelik de bir bavulun üstünde oturuyor... Ağabeyine söyleyim mi, ne dersiniz?"

Adriana telaşla cevap verdi:

"Hayır, hayır, ben söylerim kendisine."

"Anlıyorsunuz ya," dedim, "Daha kral olmadım ki kapımda bir nöbetçi beklesin."

O akşamdan sonra artık kendime hâkim olamıyordum; Adriana'nın çekingenliğine karşı açıkça sert davranmaya başladım. Gözü kapalı hiç düşünmeden, içimden geldiği gibi hareket ediyordum.

Zavallı sevgili anacık! Önceleri korku ile ümit arasında bocalıyor gibiydi; ama benim kendisine içerlediğimi hissettikçe daha fazla ümitlenme cesaretini bulamaz oldu kendinde. Bu arada duyduğu korkunun da o zamana kadar içinde gizlediği, belki pek de farkında olmadığı "beni kaybetmemek ümidinden" doğdu-

ğunu anlamıştı. Yine de artık içimden geldiği gibi davrandığımı görmesi, ümidini bir parça canlandırmıştı.

Ondaki bu tatlı şaşkınlık, bu namusluca çekingenlik, beni Papiano'ya karşı giriştiğim sessiz meydan okumayı açık etmeye itti.

Daha ilk gün adamın her zamanki pohpohlamalarını ve aşırı nezaketini elden bırakarak kafa tutmasını bekledim. Hiç de böyle olmadı, kardeşini, isteğime uyarak bavulun üstündeki gözetleme yerinden çekti, hatta Adriana'nın, benim karşımdayken canı sıkılmış ve dalgın gibi görünmesiyle alay edecek kadar da ileri gitti.

"Aldırmayın Bay Meis! Bir rahibe kadar sıkılgandır, benim baldızcığım," dedi.

Bu beklenmedik incelik, bu pervasızlık beni düşündürdü; nereye varmak istiyordu bununla? Bir akşam yanında bir adamla odama geldi: Adam ayağındaki bez pabuçlar yürürken ses çıkarmadığı için mi bilmem, elindeki bastonu adeta çekiç gibi yere vuruyordu.

"Nerede şu benim sevgili akrabam?" diye kuvvetli bir Torino'lu şivesiyle bağırdı. Şarabın etkisiyle kızarmış, yarı aralık gözlerinin üstüne eğdiği kenarı kalkık şapkasını başından çıkartmamıştı. Bayan Caporale'ninkinden bile kırmızı olan burnunu daha da kızartmak ister gibi, piposunu ağzında tutuyordu. "Nerede şu benim sevgili akrabam?" deyip duruyordu.

Papiano beni göstererek:

"İşte," dedi.

Sonra bana dönerek:

"Bay Adriano! Hoş bir sürpriz! Torino'lu Bay François Meis'i getirdim size, akrabanız."

Şaşkına dönmüştüm:

"Akrabam mı?" diye bağırdım.

Adam gözünü yumdu, sonra, ayı pençesine benzeyen elini havada tutarak sıkmamı bekledi.

Adamı böyle dururken şöyle bir süzdüm. Sonra:

"Bu ne saçmalık?" diye sordum, Terenzio Papiano da:

"Affedersiniz, saçmalık mı? Bay François Meis, kendisi sizin..."

Adam gözlerini açmadan, her kelimenin üstüne basarak:

"Amcaoğlu!" dedi, "Bütün Meis'ler akrabadır."

"Fakat sizinle tanışmak şerefine nail olmuş değilim," dedim.

Adam:

"Hoppala! Bu ne biçim laf! Seni görmek için buralara kadar geldikten sonra bunu işitecektim ha!" diye bağırdı.

"Meis? Torino'lu?.." diye hatırlamaya çalışıyormuş gibi yaparak söylendim kendi kendime, "Ama ben Torino'lu değilim ki."

Papiano sözümü keserek:

"Ne dediniz? Affedersiniz ama on yaşınıza kadar Torino'da bulunduğunuzu söylememiş miydiniz bana?" dedi.

Öteki adam kendisi için doğru olan bir şeyden şüphe edilmiş gibi öfkeyle Papiano'ya dönüp:

"Elbet ya!" diye devam etti. "Amcaoğlu, amcaoğ... Adınız neydi sizin bayım?"

"Terenzio Papiano efendim, hizmetinizdeyim."

"Terenzio dedi ki bana, baban Amerika'ya gitmiş. Ne demektir bu? Bu demektir ki, sen ölen Antonio'nun oğlusun; yani ikimiz amcaoğluyuz."

"Ama babamın adı Paolo idi..."

"Antonio!"

"Paolo, Paolo, Paolo, benden daha iyi mi bileceksiniz?"

Torino'lu omuz silkip, ağzını büzdü:

Hemen hemen dört günlük, ustura görmemiş kır sakalını kaşıyarak:

"Antonio olduğunu sanıyordum," dedi, "Seni yalancı çıkaracak değilim, varsın Paolo olsun. Hatırlamıyorum, hiç görmedim kendisini."

Zavallı adam! Amerika'ya giden amcasının adını benden daha iyi bilecek durumdaydı; bununla birlikte, diretmedi... Çünkü her koşulda, benim akrabam olmak istiyordu. Babasının adı da François imiş ve Antonio'nun kardeşiymiş... Yani babam Paolo'nun. Babam, o daha yedi yaşında küçük bir çocukken Torino'dan ayrılmış ve kendisi zavallı bir memur olduğu için ailesinden uzakta, bugün burada, öbür gün şurada yaşamak zorunda kalmış. Ana tarafından da baba tarafından da akrabaları hakkında pek fazla bir şey bilmiyormuş... Ama benim, amcasının oğlu olduğumdan eminmiş, son derece emin!

"Hiç olmazsa büyükbabamı tanıyor musunuz?" diye sordum. Ya, evet, görmüş; ama Pavia'da mı, Piacenza'da mı, hatırlamıyormuş şimdi.

Ya, demek tanıyormuş öyle mi? Peki nasıl bir adammış? Söyle... Hatırlayamıyormuş şimdi.

"Otuz yıl oldu onu göreli..."

Hiç de kötü niyetli bir adam gibi görünmüyordu; duygularını şarapla uyuşturup, can sıkıntısını ve yoksulluğunu unutmaya çalışan bir zavallı hali vardı. Hep öyle gözleri kapalı, başını önüne eğerek duruyor, kendisinden hoşlanayım diye, ne söylersem doğru bulmuş gibi başını sallıyordu; çocukluğumuzu bir arada geçirdiğimizi, bir arada büyüdüğümüzü, zaman zaman saçını çektiğimi söylesem bunu da onaylayacaktı. Yalnız kendisinin amcaoğlu olduğuma dair şüphelerimi kabul etmiyordu; tartışılacak tarafı yoktu bunun! Anlaşmıştık ona göre bu noktada. Böyle olunca diretmenin faydası yoktu.

Fakat gözüm bir an Papiano'ya takıldı; pis pis sırıttığını görünce, içimden şaka yapmak geldi. Bu yarı sarhoş adamcağız gi-

derken seslendim "Güle güle sevgili akrabam!" Sonra, öyle oyuna gelecek adam olmadığını anlatmak için, gözlerimi gözlerine dikerek Papiano'ya:

"Söyleyin bana şimdi, nereden buldunuz bu tipi?"

Düzenbaz herif:

"Affedersiniz, Bay Adriano... Çok mutsuzum."

"Siz mi? Her zaman mutlusunuzdur siz!" diye bağırdım.

"Hayır, yani, şöyle... Mutsuzum çünkü bu hareketimle sizi düşündüğüm kadar memnun edemedim. Ama inanın ki sadece bir tesadüf bu. Bakın nasıl oldu: Bu sabah, patronum Marki'nin işi için vergi dairesine gitmiştim. Tam içeriye girdiğim sırada yüksek sesle, 'Bay Meis! Bay Meis!' diye bağırıldığını duydum. Hemen arkama dönüp baktım, bir iş için sizin de oraya geldiğinizi sanmıştım. Kim bilir, belki bana ihtiyacınız olabilirdi... Biliyorsunuz ki, daima hizmetinizdeyim. Ama ne göreyim? Sizin dediğiniz gibi şu tipi çağırıyorlardı... Merak ederek yanına sokuldum; kendisine adını ve memleketini sordum. Aldığım cevaplar üzerine, evimizde bir Bay Meis'i misafir etmek şeref ve bahtiyarlığına erdiğimizi söyledim... İşte böyle oldu. Bu adam, sizinle mutlaka konuşmak istedi..."

"Vergi dairesinde mi?"

"Evet, efendim, orada yardımcı memur olarak çalışıyor."

İnanmalı mıydım buna? Bunun doğru olup olmadığını anlamak istedim, doğruymuş. Ama şu da bir gerçek ki, ben bugünkü gizli dalaverelerini meydana çıkartıp onu cepheden vurmaya çalışırken, Papiano, elimden kaçıp, aksine, geçmişimi kurcalayarak, beni arkadan vurmak istiyordu. Onu iyi tanıyordum; onun bir av köpeği gibi iz sürerek, çok geçmeden bir şeyler sezmesinden korkmakta haklıydım. En küçük bir iz belli etmeye gelmezdi... Hiç şüphe yok ki bunun üstünden yürüyerek, ta Tavuk Kümesi Çiftliği'ne kadar uzanırdı.

Bundan birkaç gün sonra, odamda kitap okuduğum sıra koridordan, adeta öteki dünyadan gelen bir ses duydum! Bu sesi hatırlamıştım; şu Monte Carlo'da gördüğüm ufak tefek, bodur, keçisakallı İspanyol'un sesiydi bu! O bozuk şivesiyle söylediklerini duyunca, nasıl dehşete kapıldığımı gözünüzün önüne getirebilirsiniz! Benimle ortaklaşa oynamak isteyen sonra da kavga ettiğimiz adamdı bu! Aman Tanrım, işte Papiano izimi keşfetmişti!

Derhal ayağa kalktım, düşmemek için masaya dayandım; derin bir kaygıya kapılmış, tam anlamıyla sersemlemiştim. Dışarıya kulak verdim; bu iki adam, Papiano ile İspanyol (hiç şüphe yok ki bu onun sesiydi), koridordan geçer geçmez kaçmayı düşünüyordum. Kaçmak mı? Ya Paleari geldiği zaman hizmetçiye, benim evde olup olmadığımı sormuşsa? Dur bakalım! Bu İspanyol ne bilecek benim kim olduğumu? Beni Monte Carlo'da gördü. O vakit kendisine Mattia Pascal olduğumu söylemiş miydim? Söylememiştim belki? Hatırlamıyorum...

Farkında olmadan aynanın karşısına geçmişim, biri elimden tutup götürmüştü sanki. Yüzüme baktım, ah! Şu kahrolası gözüm yok mu! Onun yüzünden tanıyacak adam beni. Peki ama Papiano nasıl olup da, şu benim Monte Carlo macerama kadar el atabilmişti! Beni asıl şaşkına çeviren bu oldu. Peki, ne yapacaktım şimdi? Yapacak bir şey yoktu; bakalım ne olacak diye oturup beklemekten başka.

Hiçbir şey olmadı. Ama korkum yine de geçmedi. Hatta o günün akşamı, Papiano bu adamın nasıl geldiğini anlattıktan sonra bile -bu açıklama benim için pek müthiş ve esrarlı idi aslında-! Konuşmasından, geçmiş hayatımın izini keşfetmediğini anlamıştım; sadece bir süredir tesadüfler bana büyük yakınlık gösteriyor, kendince tuhaf oyunlar oynuyordu. İşte böylece kader beni şu İspanyol'un karşısına çıkartmak istemişti; ama belki adam beni hatırlamıyordu bile.

Papiano'nun anlattıklarına bakılırsa, Monte Carlo'ya gittiğim zaman onu görmemek mümkün değildi, çünkü profesyonel bir kumarbazdı bu İspanyol. Ama Roma'da ona rastlamak çok acayip bir şeydi. Şüphesiz, hiçbir korkum olmasaydı bu tesadüf acayip görünmezdi bana. Gerçekten de herhangi bir yerde, şöyle ayaküstü tanıdığımız nice kişilere, hiç ummadığımız yerlerde rastlamışızdır. İspanyol'un Roma'ya gelip, Papiano'nun evine uğraması için kendince bir sebep vardı herhalde. Kabahat bende ya da sakalımı kazıtıp, adımı değiştiren kör talihteydi.

Bundan yirmi yıl kadar önce, Papiano'nun sekreterliğini yaptığı Marki Giglio d'Auletta, kızını Vatikan'daki İspanyol Elçiliği Ataşesi Don Antonio Pantogada'ya vermişti. Pantogada evlendikten kısa süre sonra bir gece, Roma aristokrasisinden bir iki kişi ile birlikte Roma'da, kumarhanede polis tarafından basıldı ve bunun üzerine Madrid'e çağırıldı. Orada da rahat durmadı; belki daha da kötü işler yaptığı için sonunda istifa etmek zorunda kaldı. O günden beri Marki d'Auletta rahat yüzü görmedi; şu yola gelmez damadının kumar borçlarını ödemek için durmadan para gönderdi. Dört yıl önce Pantogada'nın karısı, geride on altı yaşında bir kız çocuğu bırakarak ölmüştü. Marki, kimlerin elinde kalacağını bilmediği için, torununu yanına almak istedi.

Pantogada, kızını elinden kaçırmak istemiyordu; ama sonunda paraya çok ihtiyacı olduğu için buna rıza gösterdi. Şimdi durmadan, kızını geri alacağını söyleyerek, kaynatasını korkutmak istiyordu. İşte o gün Roma'ya sırf bu amaçla, yani zavallı Marki'den para koparmak için gelmişti. Kaynatasının, sevgili Pepita'sından dünyada ayrılmayacağını biliyordu!

Papiano, Pantogada'nın böylesine şerefsizce bir pazarlığa girişmesini en ağır sözlerle yerdi. Bu, asil öfke gerçekten samimiydi. O, konuşurken, bu adamın vicdanının eşine az rastlanır "ince ayar"ına hayran olmaktan kendimi alamadım: Başkalarının

alçaklıkları karşısında sahiden tiksinti duyarken, kendisi büyük bir rahatlıkla, çevresindekilere aynen böyle davranabiliyor, o saf yürekli kaynatası Paleari'ye zarar vermekten hiç çekinmiyordu.

Yalnız bu sefer Marki Giglio pes etmemeye kararlıydı. Bu yüzden Pantogada'nın, bir süre Roma'da kalması ve pek iyi anlaştığı Terenzio Papiano ile görüşmek üzere eve gelmesi gerekmişti. Bu yüzden de İspanyol ile geç karşılaşmamızın önüne geçilemeyecekti. Ne yapabilirdim ki?

Derdimi kimselere açamayınca yeniden aynaya danışmaya karar verdim.

Sırlı cam üzerinde ölü Mattia Pascal'ın hayali, bir kanalın dibinden su yüzüne çıkıyormuş gibi belirip, şu bende biricik yadigârı olan gözümle bana bakarak dedi ki:

"Nasıl bir tuzağa düştün Adriano Meis? Papiano'dan korkuyorsun, kabul et! Sonra da kabahatini bana yüklemeye kalkıyorsun, İspanyol'la Nice'te kavga ettiğim için. Ama biliyorsun ki haksız değildim. Şimdi, suratından benimle ilgili son izi de silmek yeterli görünüyor sana öyle mi? Peki öyleyse Bayan Caporale'nin öğüdünü tut, Doktor Ambrosini'ye git de şu gözünü düzeltsin... Sonra... Görürsün ne olacağını!"

KÜÇÜK FENER

Karanlıkta geçen kırk gün!

Bu ameliyat doğrusu pek iyi geçti. Çok ama çok başarılı oldu!

Yalnız, gözüm ötekinden azıcık büyük kalacak. Ne yapalım, katlanacağız! O zamana kadar da, odama kapanıp, tam kırk gün boyunca karanlıkta yaşamam gerekti.

Şunu kesinlikle öğrenmiş bulunuyorum: Acı çeken insan iyilik ve kötülük üzerine apayrı bir düşünce ediniyor. Sanki çektiği acıya karşılık başkalarının kendisine iyilik etmesini beklemeye ve yine bu acıları yüzünden başkalarına kötülük etmeye hakkı varmış gibi.

Tam da bu yüzden, başkaları kendisine bir ödevi yerine getirircesine iyilik etmezlerse, onları suçlar ve buna karşılık yaptığı bütün kötülükleri de rahatça haklı bulur.

Tam bir körlük içinde karanlık bir zindan hayatı yaşadığım günlerde gittikçe artan, dayanılmaz bir avunma ihtiyacı duymaya başlamıştım. Yabancı bir evde olduğumu, ev sahiplerinin, son derece büyük bir nezaketle, ellerinden geldiği kadar bana baktıklarını düşünerek şükretmem gerekirdi. Ama bu yeterli görünmüyordu bana, hatta öfkelendiriyordu bile; sanki bunu usançla

yapıyorlarmış gibi geliyordu. Bana gerçekten ilgiyle yaklaşan bir tek oydu: Adriana! Böylece, beni düşündüğünü, nerede olursa olsun, kendisini benim yanımda hissettiğini ispatlıyordu. Yine de beni avutmuyordu bu! Ben de onu, evin neresinde olursa olsun bir an aklımdan çıkarmıyordum; ama neye yarardı ki bu? Yalnız o teselli edebilirdi beni; bana kuvvet verebilirdi... Vermeliydi de, herkesten çok! Şimdi, can sıkıntısından ne kadar bunaldığımı ve onu görmek, yanımda hissetmek için yanıp tutuştuğumu anlayabilirdi; yalnız o.

Pantogada'nın Roma'dan birdenbire ayrıldığını öğrenince sabırsızlığım ve can sıkıntım büsbütün arttı. Onun bu kadar çabuk gideceğini bilseydim, böyle kırk gün karanlıkta yaşamaya razı olur muydum?

Bay Anselmo, beni avutabilmek için aslında karanlığın kafamda olduğunu söyledi.

"Ben mi kafamda yaratıyorum bu karanlığı?" diye bağırdım.

"Hayır! Durun biraz anlatayım."

Bunun üzerine adam (herhalde vakit geçirmem için odamda yapmaya karar verdiği ruh çağırma seanslarına beni hazırlamak üzere) *fener felsefesi* denebilecek, çok ama çok özel bir görüşü açıklamaya başladı.

Adamcağız zaman zaman konuşmasına ara verip "Uyuyor musunuz Bay Meis?" diye soruyordu... İçimden:

"Evet teşekkür ederim! Uyuyorum Bay Anselmo," demek geliyordu.

Ama adam aslında iyi niyetli olduğu, sadece bana arkadaşlık etmek istediği için, uyumak şöyle dursun anlattıklarının çok hoşuma gittiğini söyleyerek devam etmesini rica ediyordum kendisinden.

Bunun üzerine açıklamalarına devam eden Bay Anselmo, ne yazık ki canlı bir varlık olduğu halde duygusuz olan ağaçlar gibi

olmadığımızı ispata çalışıyordu. Ona göre ağaç kendisini topraktan, güneşten, havadan, yağmurdan, rüzgârdan ayırt etmezdi, düşmandan ya da dost şeylerden. Oysa biz insanlar acıklı bir üstünlükle doğmuşuzdur: Yaşadığımızı hissetmek üstünlüğü! Bunun sonucu olarak da içimizdeki şu "yaşama duygusu", zamana ve olaylara göre değişen yaşama duygusu, sanki kendi dışımızda bir gerçekmişçesine aldatıcı bir hayale kapılırız.

Bay Anselmo'ya göre bu yaşama duygusu, her birimizin içinde yanan bir fenerdir. Öyle bir fener ki, bize şu yeryüzünde nasıl avare dolaştığımızı gösterir. Kötüyü ve iyiyi gösterir; çevremizde az ya da çok genişlikte bir aydınlık alan yaratır; bunun dışında her şey karanlık, kapkaranlıktır. Eğer o içimizde yanan fener olmasaydı, bu korkunç varlıklarla dolu karanlık da olmayacaktı belki; ama içimizde yandıkça biz o gördüğümüz şeylerin gerçekliğine inanıp dururuz. Sonunda bu alev üflenip sönünce, hayalimizde yarattığımız aydınlık dünyadan ayrılıp bu aldatıcı gölgeye, o ebedi denilen karanlığa mı gireceğiz. Yoksa boş düşüncelerimizi iyice değersiz kılan varlığın elinde oyuncak mı olacağız?

"Uyuyor musunuz Bay Meis?"

"Lütfen devam edin Bay Anselmo, uyumuyorum. Adeta görür gibi oluyorum. Şu sizin feneri..."

"O! Çok iyi... Ama gözünüz ağrıyor; pek o kadar felsefeye dalmasak iyi olur değil mi? İnsan kaderinin karanlığında yakamozlanan ateşböcekleri gibi şu fenerciklerimizi seyretsek daha eğlendirici olur. Bizim için ben işin başında, bu ışıltılı ateşböceklerinin en sevimli olduğunu söyleyebilirim. Ne dersiniz? Hayalimizin, o büyük renkli cam satıcısının, verdiği camlara göre...

"Öte yandan, azizim, bana öyle geliyor ki bazı dönemlerde, ferdin hayatının bazı mevsimlerinde olduğu gibi, bir rengin, başka bir renge hâkim olduğunu görmek mümkündür. Öyle değil mi? Gerçekten de, insanlar arasında her yaşta bazı duygu

anlaşmaları kurulur ki bu da *Gerçek, Erdem, Güzellik, Onur* denilen iri lambalara ışık ve renk verir. Puta tapanların erdem lambasının rengini kırmızı, ardından gelen Hıristiyanlık erdeminin ise, insanın içine kasvet veren mor renkli olduğunu siz de fark etmişsinizdir herhalde... Herkesin paylaştığı bir düşüncenin ışığı, toplumsal duygu ile beslenir: Bununla birlikte bu duygu çözülmeye başladığında, soyut terimin iri lambası maddi olarak ayakta kalır, ama alevi, düşüncenin alevi can çekişir, söner; bütün geçiş dönemlerinde olduğu gibi. Kaldı ki tarihte öylesine kuvvetli rüzgârlar eser ki bir anda bütün iri lambaları söndürür... Ne hoş manzara, seyreyle gümbürtüyü o zaman, fertlerdeki küçücük fenerler arasında! Kimi şu yana kimi bu yana atar kendini; bazıları da acıklı bir halde şaşkın şaşkın dolaşır durur, hiçbir yol bulamaz kendine. Karşılaşır, onu, yirmisi bir araya gelir gibi olur ama anlaşamazlar, sonra yine karmakarışık dağılırlar, öfkeli bir keder içinde dört bir yana; yaramaz çocukların gülmek için çıkış yerini tıkadıkları yuvalarında fırdönen karıncalar misali. Ve bana öyle geliyor ki Bay Meis, işte biz tam öyle bir dönemde bulunuyoruz. Karanlık, ne büyük bir karışıklık! Bütün büyük lambalar sönmüştür, kime başvuracağız? Hâlâ yanan o küçük fenerlerden, hani şu meşhur adamların türbelerinde yakılan kandillerden mi medet umacağız? Niccolo Tommaseo'nun güzel bir şiirini hatırlıyorum:

Benim küçük fenerciğim narindir
Güneşe özenip de parlamaya kalkmaz
Alevi pek bir sakindir
Yangın gibi yayılıp sıçramaz
Durmaz, uzandıkça uzanır yukarı
Onu bana veren göğe doğru...

Yataken ben toprağın altında
Üstümde yanıp parlayacak
Meydan okuyacak rüzgâra ve yağmura
Zamanı asla kal'e almayacak
Tehlike mi, vız gelir ona,
Rehberi olur yabancıların karanlıkta

"Ya peki, Bay Meis, yağı tükenirse küçük kandillerimizin, o şairin alevini besleyen yağ tükenirse ne olacak? Kiliselerde gördüğümüz onca insan, ışıklarını söndürmemek için gerekli yağı versin diye Tanrı'ya dua ederler. Bunların çoğu yaşlılar, zavallı kadınlardır; hayat aldatmıştır onları, hayatın karanlık yollarında imanlarını bir mum gibi, inançlarının ışığında titrek elleriyle, sönmesin diye son hayal kırıklıklarının dondurucu soluğuna karşı koruyarak, uçuruma yuvarlanacakları son ana kadar, gözleri hep küçücük alevlerinde, durmadan 'Tanrı beni görüyor!' derler. Muazzam bir küfür gibi etraflarında kopan gürültüyü duymamak için 'Tanrı beni görüyor!' Yani, aslında yalnız ta içlerinin en derin köşesinde değil, her şeyde, yoksulluklarında ve acılarında bile Tanrı'yı görenler onlardır ve mükâfatlarına ereceklerdir.

"Hiç şüphe yok ki birçoklarımızda, şu fenerciklerin zayıf fakat berrak ışığı, hüzünlü bir imrenme duygusu uyandırır; buna karşılık bazıları da, bilim yoluyla yıldırıma hükmettikleri için kendilerini Jüpiter gibi güçlü hissederek, o küçük kandilleri küçümseyerek, bunların yerine elektrik ampullerini koyarlar. Ama şimdi yine size sorduğum soruya dönelim, azizim Bay Meis: Filozofların tartışmasıyla işe başladıkları, bilimin ise araştırmaya yanaşmamakla beraber, varlığını inkâr etmediği bu karanlık, bu engin esrar sakın bir serap, zihnimizin yarattığı aldatıcı bir hayal olmasın? Eninde sonunda şu esrarın bizim dışımızda değil, ta içimizde olduğunu ve benliğimizdeki o ünlü yaşama duygusu ge-

reğince ve bir çeşit sorumlulukla içimizde yanan kandil olduğunu kabul edersek ne olacak?

"Ya bu kadar korktuğumuz ölüm olmasaydı? Şayet ölüm, sonunda, hayatın uçup gitmesi değil de, bizdeki şu küçücük kandilin yağının tükenmesi, yani yaşamaktan gelen içimizde o zavallı duygunun sönüşünden başka bir şey değilse; korku veren, acı bir duygu. Çünkü uydurma bir 'karanlık' sınırlandırılmış ve belirlenmiş de ondan ve bunun berisinde küçücük ışıltılı ateşböcekleri olan bizlerin çevremize serptiği zayıf ışık alanı; hayatımız da bu ışığın içine gömülmüş gibi. Böylece bir gün kendisine döneceğimizi söylediğimiz (oysa biz oldum olası onun içindeyiz) ebedi hayatın kısa bir süre dışında kalan bir yaşayış, içimizi kemiren o yalnızlık duygusundan kurtarır mı bizi? Bu iki âlem arasında gördüğümüz sınır aslında bir göz aldanması: Işığımızın küçüklüğü, zavallı kişiliklerimize uygun olmakla birlikte bunun tabiatta karşılığı yok. Bilmem bu söyleyeceğim hoşunuza gidecek mi ama biz her zaman yaşıyorduk ve kâinatta daima yaşamaya devam edeceğiz. Şimdi bile şu halimizle aslında kâinattaki her şeye katılmaktayız; ama bilmiyoruz bunu, hiçbir zaman da görememiştik! Fakat bizim için ne büyük bir talihsizliktir ki şu ağlamaklı, kahrolası küçük fener bize ancak aydınlatabildiği kadar azını gösterebilmektedir. Bunu da gerçekte olduğu gibi gösterseydi bari! Ama ne gezer... Kendince bozar o görüntüyü. Bize gözyaşları içinde gösterir; gelgelelim başka bir zaman bundan daha gülünesi bir şey bulamayız. Evet, sayın bayım, küçücük fenerlerimizin bize verdiği bütün o budalaca, boş duygulara, gölgelere, karşımıza çıkardığı gösterişli acayip umacılara ve bize hissettirdiği korkulara gülerdik."

Peki ama Bay Anselmo Paleari, içimizde yanan küçücük fenerleri böylesine yerdiği halde, odamda ruh çağırma seansları

yapmak üzere ne diye kırmızı renkli bir fener yakmaya kalkıyordu? Bir tanesi bile fazla değil miydi?

Sordum bunu kendisine, cevap verdi:

"Birinin etkisini öteki götürsün diye! Bir fenere karşı başka bir fener; kaldı ki an gelir bu da söner!"

"Sizce bir şeyleri görebilmenin en iyi yolu bu mu?" diye soracak oldum.

Bay Anselmo hemen cevap verdi:

"Bu konuda ısrarcı olduğum için lütfen beni mazur görün ama o sözde ışık, bu sözde hayatta her şeyi yanlış gösterir bize. Bu hayatın ötesini göstermek şöyle dursun, inanın bana, hiçbir şeye yaramaz, aksine zarar verir. Kısır duygulu ve kısır kafalı bazı bilimadamlarının bizim bu deneylerle bilime ve tabiata saygısızlık yaptığımızı ileri sürmeleri budalaca bir şeydir. Hayır, efendim! Başka kuvvetler, başka kanunlar, tabiat içinde başka bir hayat, evet daima tabiatın içinde ve bizim sınırlandırılmış günlük deneyimlerimizin dışında olsun istiyoruz. Normal deneyimlerimizin dar sınırlarını aşıp, kısıtlı duygularımızın bize öğrettiklerinin ötesine geçmek istiyoruz. Şimdi, rica ederim söyleyin bütün bilimadamları, deneylerinin başarıya ulaşması için belirli bir ortam ve belirli şartlar gerektiğini ileri sürmüyorlar mı? Karanlık oda olmadan fotoğrafçılık yapılabilir mi? E, peki öyleyse? Üstelik o kadar çok kontrol aracı da var ki!"

Bununla birlikte Bay Anselmo birkaç akşam sonra gördüğüm gibi bunlardan hiçbirini kullanmıyordu. Ama aile içinde yapılıyordu bu seanslar! Aklından geçer miydi hiç Bayan Caporale ile Papiano'nun kendisini aldatmaktan zevk duyacakları? Hem sonra neden yani? Nasıl zevk? Öylesine inanmıştı ki, inancını pekiştirmek için bu deneylere bile ihtiyacı yoktu. Çok iyi bir adam olduğu için, onların kendisini başka bir maksatla aldatabileceklerini aklından geçirmiyordu. Bu ruh çağırma seanslarından kimi

acıklı ve çocukça sonuçlar çıkınca da teozofi imdadına yetişerek, durumu açıklıyordu. *Zihinsel düzlemdeki* üstün varlıklar, bir *medyum aracılığı* ile sizinle temasa geçmek için o kadar aşağılara inemezlerdi; bunun için de *yıldızlar düzlemindeki* daha alt tabaka ruhlarla, yani bize daha yakın olanlarla yetinmek gerekirdi: İşte bu kadar! Kim kalkıp da buna hayır diyebilirdi?*

Adriana'nın bu ruh çağırma seanslarına katılmak istemediğini biliyordum. Karanlığa gömülüp odama kapandığım günden beri pek seyrek olarak ve daima yanında biri varken gelip hatırımı sormuştu. Bunu da her seferinde sadece nezaket gereği yapmıştı. Nasıl olduğumu çok iyi biliyordu. Hatta sesinde zaman zaman gizli bir alay sezer gibi olmuştum. Çünkü neden böyle durup dururken gözümü ameliyat ettirmeye karar verdiğimi bilmiyordu. Bunun için Caporale'nin öğüdünü tutarak, güzelleşmek ya da daha az çirkin görünmek için gözümün birini düzelttirdiğimi sanıyordu.

"Çok iyiyim efendim; hiçbir şey göremiyorum," diyordum; cevap Papiano'dan geliyordu:

"Ama ilerde daha iyi, çok daha iyi göreceksiniz..."

Karanlıktan yararlanarak Papiano'nun suratına indirmek istiyormuşum gibi yumruğumu havaya kaldırıyordum. Hiç şüphe yok ki sabırsızlığımı büsbütün artırmak için yapıyordu bunu. Canımı ne kadar sıktığını anlamamasına imkân yoktu: Bunu hissettirmek için yapmadığım kalmıyordu; esniyordum, oflayıp pufluyordum; ama o hiç aldırış etmeden her akşam odama gelip saatlerce gevezelik ediyordu. Böylece karanlıkta sesini duyunca soluğum kesilecekmiş gibi oluyor, kıvranıyor, yumruklarımı sıkıyordum. Zaman zaman içimden boğmak geliyordu bu adamı!

---

* Floransalı üstat Albert diyordu ki: "İman umulan şeylerin cevheri ve göze görünmeyen şeylerin de kanıtı ve belgesidir." (Don Eligio Pellegrinotto'nun notu).

Bunu anlıyor, aklımdan geçenleri hissediyor muydu? İşte asıl böyle anlarda sesi daha yumuşak, daha tatlı bir hal alıyordu.

Daima, başımıza gelen felaketlerden, içten içe çektiklerimizden sorumlu tutacak birini ararız. Aslında Papiano beni bu evden gitmeye zorlamak için her şeyi yapıyordu. Eğer mantığıma kulak verseydim o günlerde, Papiano'ya bütün kalbimle teşekkür ederdim! Ama nasıl dinleyebilirdim mantığımın sesini, o benimle şu Papiano'nun ağzından konuşurken... O Papiano ki daima haksızdı, hayâsızca yalan söyleyen bir adamdı benim gözümde. Beni evden kovmak isteyişinin sebebi Paleari'yi kandırmak, Adriana'yı mahvetmek için değil miydi? Onun bütün söylediklerinden tek anladığım buydu o sıralar. Ah! Neden mantığım benimle konuşmak için Papiano'nun ağzını seçti? Belki de bir mazeret bulmak amacıyla, bu sesi oraya yerleştiren bendim; "doğru" olanı "yanlış" bulmak için. Belki çoktan hayatın kıskaçları arasında sıkıştığımdan, içinde bulunduğum karanlık nedeniyle sabrım kalmadığından ya da Papiano'nun konuşmalarının bana verdiği rahatsızlığa artık dayanamaz olmamdan.

Peki her akşam karanlık odama gelip bana ne anlatıyordu? Pepita Pantogada'yı!

Kıt kanaat yaşadığım halde Papiano benim zengin biri olduğuma inanıyordu. Şimdi, Adriana'yı aklımdan çıkartayım diye Marki Giglio'nun torununa abayı yakmamı ümit ediyordu. Bana durmadan bu kızı övüyor; pek aklı başında, hem çok yetenekli hem de çok iradeli, her hareketinde kararlı, canlı ve açık yürekli olduğunu anlata anlata bitiremiyordu. Üstelik güzeldi. Hem de çok güzel! İnce yapılı esmer güzeli nefis bir kızdı! O ateşli bakışları yok mu, eritirdi insanı. Drahomasına gelince... "Şahane!" denilebilirdi ancak. Marki Auletta'nın bütün serveti bu kızındı. Şüphesiz ki Marki de torununu bir an önce başgöz etmek isterdi; sadece kendisini üzen şu Pantogada'dan kurtulmak için değil,

aynı zamanda torunuyla da pek anlaşamadığından... Marki zayıf ruhlu bir adamdı. Durgun, kendi dünyasında yaşayan, içine kapanık biriydi, kasvetli bir ömür sürüyordu. Pepita ise kuvvetli, hayat dolu bir kızdı.

Papiano, Pepita'yı göklere çıkarttıkça, bu kıza karşı daha kendisini görmeden nefret duymaya başladığımın farkında değil miydi acaba?

Kızla o günlerde bir akşam tanışabileceğimi de söyledi. Bir sonraki ruh çağırma seansına gelmesi için onu ikna edecekmiş. Marki Giglio ile de tanışacakmışım. Papiano'nun anlattıklarından sonra benimle tanışmayı çok istiyormuş. Ama evinden hiç çıkmazmış, ayrıca, dinî düşüncelerinden ötürü böyle seanslar yapılan bir yere gelemezmiş.

"O halde torununu nasıl yalnız gönderebiliyor?"

"Kime emanet ettiğini biliyor da ondan!" dedi Papiano mağrur bir edayla.

Bu konuda daha fazla şey dinlemek istemiyordum. Neden Adriana da bu ruh çağırmayla ilgili işlerde bulunmak istemiyordu? Dinî düşünceleri nedeniyle... Oysa koyu Hıristiyan olan Marki Giglio bile torununun bu seanslara katılmasına izin verebildiğine göre Adriana ne diye katılmayacaktı sanki? Bu kuvvetli kanıtı ileri sürerek Adriana'yı bundan sonraki ilk seansa katılmaya razı etmek için uğraştım.

Odama babası ile birlikte girmişti. Adamcağız teklifimi duyunca, içini çekerek:

"İşte hep üzerinde durduğumuz da bu Bay Meis. Din de bu mesele karşısında tıpkı bilim gibi kulaklarını dikip geri giden eşek inadıyla kasılıyor. Ama bizim seanslarımızın bu ikisine de karşı olmadığını kızıma kaç kere anlattım. Kaldı ki, dinin benimsediği gerçekleri de kanıtlamaktadır bu ruh çağırmalar."

Adriana:

"Ya korkuyorsam?" diye itiraz etti.

"Neden korkacakmışsın? Kanıttan mı?"

"Belki de karanlıktan?" diye söze karıştım. "Biz hepimiz oradayız Bayan Adriana! Neden siz tek başınıza dışarda kalmak istiyorsunuz?"

"Ama ben... İnanmıyorum ki bu... Neyse, işte öyle..." diye sıkıntılı bir sesle cevap verdi Adriana. Canının sıkıntısından, Adriana'nın bu seanslara katılmasını önleyenin yalnız din olmadığını anladım. Korktuğunu söylemesinin başka bir sebebi vardı, ama Bay Anselmo anlayamazdı bunu. Belki de, Papiano ile Bayan Caporale'nin, babasını bir çocuk gibi kandırdıklarını görmek ağırına gidiyordu.

Daha fazla üstelemeye cesaret edemedim. Fakat kabul etmeyişi karşısında üzüldüğümü sezmiş gibi, karanlıkta yavaşça:

"Ama belki de..." diye mırıldandığını duyar gibi olmuştum. Hemen:

"Ah! Yaşasın! Demek bize katılabileceksiniz siz de!" diye yapıştırdım.

Gülümseyerek:

"Ama sadece yarın akşam için," dedi.

Ertesi gün, geç vakit Papiano gelip odayı hazırlamaya koyuldu. Çekmecesi cilasız çam tahtasından adi bir masa getirdi. Odanın bir köşesini boşaltarak buraya ip gerip çarşaf astı, sonra bir gitarla üzerinde bir sürü çıngarak bulunan bir köpek tasması getirdi. Bütün bu hazırlıklar o meşhur kırmızı camlı küçük fenerin ışığında yapıldı. Bir yandan çalışırken, Papiano'nun çenesi hiç durmuyordu:

"Kumaş bu esrarlı kuvvetin akümülatörü işini yapacak: Nasıl dalgalandığını acayip, yani yıldızlardan gelen bir ışıkla aydınlandığını göreceksiniz. Evet, efendim! Henüz ruhları görünür kılamadık, ama Bayan Silvia, bugün iyi durumdaysa ışıkları

gösterebileceğiz. Ölmüş bir okul arkadaşının ruhuyla temasa geçecek. Tanrı korusun veremden ölmüş daha on sekizindeyken, Bayan Caporale'nin dediğine göre. Daha medyum olduğunu bilmeden de Max'ın ruhu ile konuşuyormuş. Evet bayım! Adı Max'mış bu çocuğun... Durun yanılmıyorsam Max Oliz. Bu ruhun hükmü altına girince Bayan Caporale, piyanoda parçalar emprovize ediyor, sonunda heyecandan kendini kaybederek yere yığılıyordu. Öyle ki bir akşam sokaktan geçenler evin önünde toplanıp alkışlamışlardı onu."

Ben de sakin bir sesle:

"Bayan Caporale de dehşete düşüp korkmuştu bundan..." diye sözünü kestim.

Papiano şaşırdı:

"Demek siz de biliyordunuz öyle mi?" dedi.

"Kendisi söyledi bana. Yani böylece Bayan Caporale'nin, parmakları arasından dökülen Max'ın müziğini alkışlamış oluyorlardı değil mi?"

"Şüphesiz! Yazık ki evde bir piyano yok. Gitarla çalınacak bir iki ufak parçayla yetinmek zorundayız. Biliyor musunuz bazen Max öyle bir öfkeye tutulur ki, telleri kopardığı olur... Ama dinleyeceksiniz bu akşam... Öyle sanıyorum ki her şey yolunda şimdi..."

Odamdan çıkmadan önce, merakımı yenemeyerek:

"Söyler misiniz Bay Terenzio, sahiden siz inanıyor musunuz buna?" diye sordum.

Bu soruyu beklermiş gibi şıp diye:

"Doğrusunu söylemek gerekirse," diye başladı sözlerine, "Pek aklım ermiyor bu işe. Yo, hayır, seanslar karanlıkta yapıldığı için değil. Dikkat edin! Olaylar, görüntüler gerçektir, diyecek yok buna; inkâr edilemez bu. Kendi kendimizi aldatamayız..."

"Neden olmasın? Tam aksine," dedim.

"Nasıl? Anlayamadım?"

"Kendimizi o kadar kolay yanıltınız ki! Hele bir şeylere inanmak hoşumuza giderse..."

"Yo, ben hoşlanmam böyle şeyden!" diye Papiano itiraz etti. Bu işte çok derin bilgisi olan kaynatam inanıyor. Biliyor musunuz benim düşünmeye bile vaktim yok. İstesem bile. İşim başımdan aşkın! Sadece kaynatamı memnun etmek için böyle birkaç akşamımı feda ediyorum. Bana sorarsanız, yaşadığımız sürece ölüme dair hiçbir şey bilemeyiz. Böyle olunca bunun üzerinde düşünmek de boşuna olmaz mı? Daha çok, mümkün olduğu kadar daha iyi yaşamaya bakalım! Müsaadenizle, benim şimdi Bayan Pantogada'yı almak için Havariler sokağına gitmem gerek."

Yarım saat kadar sonra, son derece canı sıkkın bir halde eve döndü. Bayan Pantogada ve hizmetçisinin yanında, ressam olduğunu söyledikleri bir İspanyol da gelmişti. Beni de tanıştırdılar. Adı Manuel Bernaldez'miş, Giglio ailesinin ahbaplarındanmış. Düzgün bir İtalyancayla konuşuyordu, bununla beraber, adımdaki "s" harfini bir türlü söyleyemiyordu: Sanki söylerken dili acıyormuş gibi bir hali vardı.

Sanki kırk yıllık ahbapmışız gibi "Adrian Mei" diyordu.

Pepita, hizmetçi kız, Bayan Caporale ve Adriana da içeri girdiler.

Papiano canı sıkılmış gibi ona dönerek:

"Sen de mi geldin? Bundan haberim yoktu..." dedi.

Bunu beklemiyordu. Bernaldez'i benimle tanıştırırken takındığı ifadeden, Marki Giglio'nun bu ressamın da ruh çağırma seansına katılacağından hiç haberi olmadığını ve Pepita'nın bir şeyler çevirdiğini hissetmiştim.

Ama büyük Terenzio planından vazgeçmemişti. Medyumluk zincirini masanın etrafına doladıktan sonra kendi yanına Adriana'yı, benim yanıma da Pepita'yı oturttu.

Bu durumdan memnun muydum? Hayır. Pepita da memnun değildi. Benimle konuşurken, birden isyan etti:

"Çok rica ederim; oturamayacağım burada... Beni lütfen Bay Paleari ile hizmetçimin arasına oturtun, sevgili Bay Terenzio!" dedi.

Odanın kırmızımtırak karanlığı içinde ancak şekiller seçilebiliyordu. Bunun için, Bayan Pantogada'nın, Terenzio'nun çizdiği portresinin gerçeğe ne kadar uygun olduğunu anlayamadım. Yalnız, tavırları, sesi ve böyle isyan edişi, anlatılanlara göre onun hakkında düşündüklerime uygun düşüyordu.

Şüphesiz, Papiano'nun benim yanımda yer vermiş olmasını böyle öfkeli karşılamakla, bana hakaret etmiş oluyordu. Bununla birlikte buna kızmak şöyle dursun, aksine sevindim.

"Çok doğru!" diye Papiano bağırdı. "Şöyle yapalım, Bay Meis'in yanına Bayan Candide otursun, siz de şöyle oturun. Kaynatam yerinde oturacak; biz üçümüz de olduğumuz yerde. İyi değil mi?"

Yo hayır! Hiç de iyi değildi. Ne benim için, ne Bayan Caporale için, ne de Adriana için ne de -birazdan görüldüğü gibi- Max'ın dahi ruhunu yerleştirdiği yeni zincir içinde daha rahat olduğu Pepita için.

O sırada, yanımda bir kadın hayaleti gibi bir şey gördüm: Başında küçük bir yükselti vardı (Şapka mı desem, saçının topuzu mu desem, peruka mı desem?) Bu kocaman yükün altından zaman zaman iç çekişleri duyuluyor ve bu soluklar bir inleme ile sona eriyordu. Kimse beni bu Bayan Candide'le tanıştırmayı akıl etmemişti. Şimdi, zincir oluşturmak için el ele tutuşmuştuk; kadın durmadan içini çekiyordu. Bu ona pek iyi gelmemişti. Aman yarabbi ne kadar soğuktu eli bu kadının!

Öteki elimle de, masanın bir ucuna oturarak omuzlarını çarşafa dayamış olan Bayan Caporale'nin elini tutmuştum; Papiano

da sağ elini tutuyordu. Öteki tarafta, Adriana'nın yanına ressam oturmuştu; Bay Anselmo masanın öteki ucunda, Caporale ile karşı karşıyaydı. Papiano:

"Her şeyden önce Bay Meis'le, Bayan Pantogada'ya şu dili... Nasıl diyorlardı, açıklamak lazım," dedi.

Bay Anselmo:

"Tiptolojik."

Bayan Candide iskemlesini gıcırdatarak, genizden gelen sesiyle:

"Lütfen bana da açıklayınız bu dili..." dedi.

"Elbette Bayan Candide."

"İşte anlatıyorum," diye söze başladı Bay Anselmo:

"İki vuruş 'evet' demek."

"Vuruş mu? Ne vuruşu?" diye sordu Pepita.

Piyano:

"Vuruşlar! Evet ya masanın üstüne ya iskemlenin kenarına vurularak çıkan sesler... Ya da sadece dokunma ile anlaşılan sesler..." diye açıkladı.

Kız birden yerinden fırlayarak bağırmaya başladı:

"Yo! Yo! Yo! Hoşlanmam böyle şeyden, kim dokunacak?"

"Max'ın ruhu Bayan Pantogada," diye cevap verdi Papiano. "Gelirken size anlatmamıştım! Hiçbir zararı yok bunun; endişelenmeyin, yüreğinizi ferah tutun."

Bayan Candide, asil bir kadın edasıyla:

"Tiptolojik," dedi.

"Ne diyorduk iki vuruş 'evet'; üç vuruş 'hayır'; dört, 'karanlıklar'; beş, 'konuşun'; altı, 'ışık'. Bu kadarı yeterli... Bayanlar ve baylar, şimdi yoğunlaşalım."

Odaya sessizlik çöktü.

MAX'IN MARİFETLERİ

Korkmuyor muydum? Hayır. En küçük bir korku yoktu içimde. Ama son derece merak içindeydim. "Bu işin sonunda Papiano rezil olacak mı," diye düşünüyordum. Buna sevinmem gerekirdi, ama aksine hayır. Kim acemi aktörlerin kötü oynadıkları bir komediyi seyrederken üzüntü ve utanç duymaz?

"İki şeyden biri, diye düşünüyordum: Ya çok kurnaz bir adamdı şu Papiano, ya da Adriana'yı yanıbaşından ayırmamakta inat edişi yüzünden; Bernaldez'le Pepita'yı, benimle Adriana'yı hayal kırıldığına uğrattığının farkına varmayarak aslında hilesini anlamamızı kolaylaştıracaktı. Adriana daha başlangıçta, adamın el çabukluğu yapacağından kuşkulanmıştı, bunu bekliyordu. Benim yanımda oturamayınca, belki de şu anda kendi kendine, ne diye bu budalaca olduğu kadar iğrenç oyunu seyretmeye razı olduğunu sormaktaydı. Öte yandan, Bernaldez ile Pepita da aynı soruyu kafalarından geçiriyorlardı herhalde. Nasıl oluyordu da Papiano, şimdi Pepita'yı benim yanıma oturtarak oynamak istediği oyunun daha en baştan suya düştüğünü anlayamıyordu? Becerilerine bu kadar çok mu güveniyordu? Bakalım göreceğiz."

Bunları düşünürken, Bayan Caporale'yi hiç aklıma getirmemiştim. Birdenbire sayıklıyormuş gibi konuşmaya başladı:

"Zincir dedi. Zincirde bir hata var."

Bizim babacan Bay Anselmo:

"Max geldi mi yoksa?" diye telaşla sordu.

Caporale uzun süre cevap vermedi, sonra soluğu kesilmiş gibi:

"Evet! Fakat bu akşam kalabalığız..." dedi.

"Doğru evet," diye bağırdı Papiano. "Ama yine de oturma düzenimiz gayet iyi."

Paleari:

"Sus!" dedi, "Max'ı dinleyelim."

Caporale yeniden konuşmaya başladı:

"Max, zincirin pek dengeli görünmediğini söylüyor. Burada, bu yanda (böyle diyerek elini kaldırdı) yan yana iki kadın oturmuş Bay Anselmo, Bayan Pantogada ile yer değiştirsin.

Bay Anselmo, ayağa kalkarak:

"Derhal!" dedi "Hanımefendi, siz şöyle oturun!"

Bu sefer Papita isyan etmedi. Ressamın yanındaydı artık.

Caporale:

"Şimdi de Bayan Candide..." dedi.

Papiano araya girdi:

"Adriana'nın yerine değil mi? Böyle düşünmüştüm, çok iyi!"

Daha yanıma oturur oturmaz Adriana'nın elini acıtırcasına kuvvetle sıktım, sıktım, sıktım. O anda Bayan Caporale:

"Memnun musunuz?" diye sorar gibi öteki elimi sıktı. "Evet çok memnunum!" diye ben de onun elini sıktım. Bu hareketim, "Artık istediğinizi yapın!" anlamına da geliyordu.

Bu sırada Bay Anselmo:

"Susun!" diye bağırdı. Kim konuşuyordu, kim? Masa mı? Dört vuruş: Karanlıklar!

Yemin ederim ki hiçbir şey duymamıştım.

Yalnız, tam fener söndürüldüğü sırada meydana gelen bir olay, bütün tahminlerimi altüst etti. Bayan Caporale keskin bir feryat kopartarak hepimizi yerimizden sıçrattı.

"Işık! Işığı yakın!" Bir yumruk! Bayan Caporale'nin tam ağzının ortasına müthiş bir yumruk inmişti, ağzı kan içindeydi.

Pepita ile Bayan Candide, korkuyla ayağa fırladılar Papiano da feneri yakmak için yerinden kalktı. Adriana hemen elini elimden çekti. Bernaldez gülümseyerek parmaklarının arasında bir kibrit tutuyordu. Yarı hayret eden yarı inanmayan bir hali vardı. Şaşkın şaşkın:

"Bir yumruk ha! Nasıl izah etmeli bunu?" deyip duruyordu.

Ben de heyecanlanmıştım; kendi kendime soruyordum bunu. Bayan Caporale neden bir yumruk yedi böyle? O halde, bu yer değiştirme işi Papiano ile aralarında önceden kararlaştırılmış değildi. Demek Bayan Caporale, Papiano'ya başkaldırmış ve bu yüzden yumruğu yemişti suratına? Peki şimdi ne olacaktı?

Şimdi Bayan Caporale iskemlesini kenara çekmiş, mendilini ağzına bastırarak artık hiçbir şey öğrenmek istemediğini söylüyordu. Pepita Pantogada da cırlak bir sesle bağırıyordu:

"Çok rica ederim baylar, kim atıyor bu yumruğu?"

"Hayır efendim olmaz! Bayanlar ve baylar bu yeni bir olay, çok acayip bir olay. Açıklama istemeli."

"Max'tan mı?" dedim.

"Max'tan elbette! Sevgili Silvia herhalde zincirin duruşu hakkındaki emirlerini yanlış yorumlamış olacaksınız?"

Bernaldez gülerek:

"Olabilir, olabilir!" diye bağırdı.

"Ya peki Bay Meis, siz ne dersiniz buna?" diye Bay Paleari bana sordu. Bernaldez'den pek hoşlanmadığı belliydi.

Ben de:

"Eh! Bana da öyle geliyor," dedim.

Fakat Caporale başıyla kesin olarak hayır dedi.

"Peki öyleyse?" diye sordu Bay Anselmo. Nasıl izah etmeli bunu? Max bu kadar kabalık edebilir mi? Ne zamandan beri böyle oldu? Sen ne dersin Terenzio?"

Yan karanlıktan yararlanarak kendini göstermeyen Terenzio hiç sesini çıkarmıyordu: Bir şey demeden omuzlarını kaldırdı.

Bunun üzerine Caporale'ye:

"Haydi," dedim. Bay Anselmo'nun isteğini yerine getirmeyecek misiniz? Max'tan bir açıklama istemeyecek miyiz? Eğer yeniden kaba bir ruh olarak ortaya çıkarsa kendi haline bırakırız onu. Doğru söylemiyor muyum Bay Papiano?"

"Çok doğru! Soralım, öyleyse soralım. Ben de istiyorum bunu."

Fakat Caporale:

"Ama ben istemiyorum böyle bir şeyi," diye cevap verdi; bunu doğrudan doğruya ona doğru dönerek söylemişti.

"Bana mı söylüyorsunuz?" diye Papiano sordu. "İsterseniz seansı kesin burada."

Adriana yanımda sessizce:

"Evet, daha iyi olur," diye mırıldandı.

Fakat Bay Anselmo atıldı:

"Haydi sen de korkak kız! Yazık olur seansı durdurmak... Bu olay ne kadar can sıkıcı olursa olsun... Olaylar bu akşam görülmemiş bir şiddetle ortaya çıkıyor gibi."

Bernaldez, kıkır kıkır gülerek:

"Çok şiddetli!" dedi. Ötekiler de gülmeye başladılar.

"Bana sorarsanız; gözüme bir yumruk yemeye hiç de hevesim yok," dedim.

Pepita:

"Ben de öyle," diyerek bana katıldı.

Bunun üzerine Papiano kararlı bir sesle:

"Oturun!" diye emretti. Bay Meis'in öğüdünü tutarak bir izah isteyelim. Eğer olaylar yine böyle sert şekilde devam ederse seansı bitiririz. Oturun!"

Bunu söyleyerek feneri üfledi.

Karanlıkta Adriana'nın elini aradım; kızın eli buz gibi olmuş, titriyordu. Korkusunu dikkate alarak önce sıkmadım; sonra yavaş yavaş gittikçe daha kuvvetle sıkmaya başladım. Böylece ısıtmak istiyor, ısıtarak da artık her şeyin sükûnet içinde olup bitece-ğine onu inandırmayı umuyor gibiydim. Papiano, hareketinin sertliğini düşünerek, görüşünü değiştirmiş olmalıydı. Ne olursa olsun, bir süre sakin bir hava içinde olacaktık; belki de, karanlıkta Max'ın hedefi olurduk. Kendi kendime içimden: "Eh, oyun çekilmez olursa kısa keseriz. Adriana'ya eziyet edilmesine göz yumamam," dedim.

Bu sırada Bay Anselmo, gerçek bir insanla konuşuyormuş gibi Max'la konuşmaya başlamıştı.

"Burada mısın?"

Masaya iki defa hafifçe vuruldu. Buradaydı.

Paleari dostça sitem ediyormuş gibi tatlı bir sesle:

"Sen ki bu kadar iyisin, nasıl oldu da Bayan Silvia'ya karşı böyle kaba davrandın? Söyler misin bize?"

Bu sefer, masa önce hafifçe sarsıldı, sonra ortasına üç kere kuvvetle vuruldu: Hayır, cevap vermek istemiyordu bize.

Bay Anselmo, uzlaşıcı bir sesle:

"Diretmeyelim!" dedi, "Galiba biraz dargınsın hâlâ, öyle mi Max! Anlıyorum. Tanırım seni... Tanırım... Hiç olmazsa zincirin durumundan memnun olup olmadığını söyle bize..."

Daha Paleari sözünü bitirmemişken, parmak ucuyla iki kez alnıma dokunulduğunu hissettim.

Olayı anladığımı açığa vurarak derhal "Evet!" diye bağırıp Adriana'nın elini sıktım.

Şunu da saklamayacağım ki bu 'dokunma' o anda üzerimde acayip bir etki bırakmıştı. Yeterince çevik davranabilseydim Papiano'nun elini yakalayacağımdan emindim, fakat yine de... Yalnız temasın hafifliği ve hiç yanılmadan alnımın ortasını buluşu şaşılacak bir şeydi. Hem sonra dediğim gibi, böyle bir şeyi beklemiyordum. Peki ama Papiano artık öfkesinin sona erdiğini anlatmak için neden beni seçmişti? Böylece beni rahatlatmak mı istemişti, yoksa şunu mu demek istiyordu: "Görürsün şimdi memnun olup olmadığımı!"

Bay Anselmo:

"Bravo Max!" diye bağırdı.

Ben de içimden:

"Evet bravo!" dedim. "Bak görürsün tekmeyi nasıl yiyeceksin!"

Ev sahibi tekrar söze başlayarak: "Şimdi lütfen bizimle aranın iyi olduğunu gösteren bir işaret verir misin?"

Masaya beş kere vuruldu.

Konuşun!

Bayan Candide fena halde korkmuştu:

"Ne demek oluyor bu?" diye sordu.

Papiano istifini bozmadan:

"Konuşmak lazım," dedi.

Pepita:

"Kiminle?" diye sordu.

"Canınız kiminle isterse! Mesela yanınızdakiyle konuşun."

"Yüksek sesle mi?"

"Evet," dedi Bay Anselmo. "Bu, şu demektir ki Bay Meis, bize bazı güzel gösteriler hazırlıyor. Belki de bir ışık... Kim bilir? Konuşalım, konuşalım..."

İşte biz böylece el ele kendimizden geçerek konuşurken, sandalyenin iki arka ayağının arasındaki çubuğa bir şeyin sürtündüğünü hissedip sinirlendim. Papiano ayağını oraya kadar

uzatamazdı, hem sonra öndeki çubuk engel olurdu buna. Masadan kalkıp iskemlenin arkasına gelmiş olmalıydı ama o zaman da -tamamıyla aptal değilse- Bayan Candide bunu fark ederdi. Başkalarına söylemeden önce ne olabileceğini anlamaya çalıştım; ama madem gönlümün istediğine kavuştum o halde ben de Papiano'yu daha fazla kızdırmayayım, diye düşündüm. Ve hissettiğim şeyi topluluğa duyurdum.

Papiano:

"Sahi mi?" diye bana samimi gelen bir hayretle bağırdı. Caporale ondan daha az şaşırmamıştı.

Saçlarım adeta diken diken olmuştu! O halde bu olay gerçekti?

Bay Anselmo kaygıyla:

"Bir sürtünme mi?" diye sordu. "Peki ama nasıl? Nasıl oldu bu?"

Adeta içerlemiş gibi:

"Evet, diyorum size! Hâlâ da devam ediyor! İskemlemin arkasında bir köpek yavrusu var sanki... Bakın işte!" dedim.

Ama birden bir kahkaha sözümü kesti:

"Ama bunu yapan Minerva... Minerva!" diye Pepita Pantogada bağırdı.

Birden bozulmuştum:

"Kim bu Minerva?" diye sordum.

"Canım, şu benim küçük köpeğim!" diye cevap verdi, bu sırada hâlâ gülüyordu. "Nerede bir iskemle görse sırtını kaşır. Durun, durun!"

Bernaldez bir kibrit yaktı, Pepita da yerinden kalkarak Minerva adındaki köpeğini yakalayıp kucağına aldı.

"Şimdi anlıyorum," dedi Bay Anselmo, "Neden Max öfkeli bu akşam, ciddi değiliz de ondan!" diye durumu açıkladı.

Hiç birimiz Bay Anselmo kadar ciddiye almıyorduk bu konuları tabii.

Artık kim şu Max'ın karanlıktaki marifetlerine ilgi gösterirdi ki? Masa yine başlıyordu gıcırdamaya, sonra kuvvetle ya da hafifçe vuruluyordu üstüne; iskemlelerimizin arkasına da vuruluyordu. Odadaki eşyalar tırmalanıyordu, başka gürültüler de duyuluyordu; sonra acayip fosforlu ışıklar parlayıp havada dolaşıyordu birden. Hatta o kumaş parçası da aydınlanıyor ve yelken gibi şişiyordu; bir sigara kutusu odanın içinde gezindi, hatta bir keresinde etrafına sıralandığımız masanın üstüne bıraktı kendini; gitar da bulunduğu sehpadan havalanarak, gelip tellerini üstümüze sürttü... Bana öyle geliyor ki Max, müzikteki istidadını daha çok, Bayan Caporale'nin boynuna takılan köpek tasmasının çıngıraklarıyla göstermekteydi. Bay Anselmo'nun bunu büyüleyici bulduğu açıktı ama Bayan Caporale bu durumdan hiç hoşnut değildi.

Şüphesiz ki bütün bu işleri beceren, ağabeyinden aldığı özel talimat gereğince, karanlıktan yararlanarak içeri giren Scipion'du. Bu çocuk sahiden saralıydı ama kendisinin de Papiano'nun da inandırmak istedikleri kadar aptal değildi; uzun süre karanlıkta dura dura gözleri karanlığa alışmıştı. Doğrusu, ağabeyi ve Caporale ile önceden anlaşarak yaptığı bu el çabukluklarında ne kadar başarılı olduğunu söyleyecek durumda değilim. Bu durum ne Adriana ile benim umurumuzda ne de Pepita ile Bernaldez'in umurlarında değildi; ne yaparsa yapsın, bizim işimize geliyordu. Bay Anselmo ile Bayan Candide'yi memnun etmekten başka yapacağı bir şey yoktu aslında. Bunda da büyük başarı sağlamıştı. Şurası gerçek ki onları memnun etmek güç bir şey değildi. Bay Anselmo'nun keyfine diyecek yoktu... Zaman zaman kukla gösterisi seyreden küçük bir çocuk gibi neşeleniyordu. Onun bazı çocuksu nidalarına katılanmak zorunda kaldım, aslında hiç de aptal olmayan bir adamın tam bir budala gibi davranması iç burkucuydu ve buna ek olarak, Adriana'nın, babasının gülünç

saflığından yararlanak eğlenmesi yüzünden vicdan azabı duyduğunu da hissettim.

Bu da arada keyfimizi kaçıran tek şeydi. Bununla beraber Papiano'nun nasıl biri olduğunu bildiğim için, Adriana ile beni böyle baş başa bırakarak adeta kolluyormuş gibi davranmasından kuşkulanmam gerekirdi. Ama karanlıkta böylesine serbest olmanın verdiği sevinçle, bu kuşkuyu bir an bile aklıma getirmedim.

Bayan Pantogada bir aralık: "Hayır!" diye çığlık attı.

Bunun üzerine Bay Anselmo hemen atıldı:

"Söyleyin, ne oldu, söyleyin ne hissediyorsunuz?"

Bernaldez de ötekiler gibi anlatması için üstüne düşüyordu; bunun üzerine Pepita:

"Biri yanağımı okşadı..."

Paleari:

"Elle mi? Hafifçe değil mi? Soğuk, ürkek ve nazikçe... Ah! Max, keyfi isterse hanımlara karşı öyle nazik davranır ki! Haydi Max, bir kere daha okşa bakalım şu küçük hanımı!"

"Kim bu, kim bu?" diye Pepita bağırmaya başladı, aynı zamanda gülüyordu da.

Bay Anselmo:

"Ne oldu?" diye sordu.

"Biri okşadı beni..."

Bunun üzerine Bay Paleari:

"Haydi, Max bir de öpücük kondur,"

Pepita yeniden:

"Hayır!" diye bağırırken yanağına konan bir öpücüğün şapırtısı duyuldu.

O anda ben de hemen hemen hiç düşünmeden Adriana'nın elini dudaklarıma götürdüm. Sonra bununla da kalmayarak, dudaklarımı dudaklarıyla birleştirdim ve böylece ilk defa öpüşmüş olduk; uzun uzun sessizce.

Sonra ne oldu? Bu umulmadık curcuna içinde, utanç ve şaşkınlıktan kurtularak kendime gelebilmem için bir zaman geçti. Öpüştüğümüzü görmüşler miydi acaba? Bağrışıyorlardı. Birkaç kibrit çakıldı. Sonra kırmızı camlı fenerin içindeki mum da yandı. Şimdi herkes ayağa fırlamıştı! Ama neden? Neden? Birden görünmeyen bir dev yumruğu gibi müthiş bir yumruk indi masanın ortasına, tam oda aydınlandığı sırada. Hepimiz sapsarı kesilmiştik, herkesten çok da Papiano ile Caporale.

Terenzio, "Scipion! Scipion!" diye seslendi.

Saralı yere yığılmıştı, acayip şekilde soluyordu.

"Oturun!" diye Bay Anselmo bağırdı. "Bakın o da vecde geldi! İşte masa oynuyor yerinden... Kalkıyor, kalkıyor... Havalanıyor, Bravo Max! Yaşasın Max!"

Gerçekten de masa, kimse dokunmadan yerden bir ayak boyu kalktıktan sonra yine ağır ağır indi.

Adriana'nın beti benzi atmıştı, korkudan tir tir titreyerek, başını göğsüme sakladı. Bayan Pantogada ile hizmetçisi odadan dışarı fırladılar, Paleari de bir yandan öfkeyle:

"Durun, gelin buraya, bekleyin, koparmayın zinciri! Ah ne güzel ne güzel! Max! Max!"

Korkusundan olduğu yere mıhlanmış gibi kımıldamadan duran Papiano nihayet silkinerek bağırdı:

"Hangi Max?" Sonra kardeşini kendine getirmek üzere yanına koştu.

Bir an için gördüğüm bu inanılmaz sahne karşısında, öpüşmemizin tadını bir an unutur gibi olmuştum. Paleari'nin savurduğu gibi, eğer o anda harekete geçen esrarlı bir ruh idiyse, bu Max'ın ruhu değildi herhalde: Bunu anlamak için Caporale ile Papiano'ya bakmak yeterdi. Bu Max'ı onlar icat etmişlerdi. Öyleyse kim yapmıştı bu işi? Masaya o müthiş yumruğu indiren kimdi?

Paleari'nin kitaplarında okuduklarım karmakarışık bir halde zihnime hücum etti; birden ürpererek Tavuk Kümesi Çiftliği'ndeki değirmenin kanalında boğulan adamı hatırladım; yakınlarının gözyaşlarını çaldığım adamı.

Kendi kendime:

"Sakın bu, o olmasın; dedim. Ya buraya beni bulup öç almak için geldiyse; ya her şeyi ortaya dökerse..."

Bu sırada yalnız Paleari idi şaşkınlığa ve korkuya kapılmayan: Üstelik de masanın havaya kalkması kadar basit ve adi bir olay karşısında neden bu kadar sarsıldığımızı soruyordu:

"Şaşıyorum buna; çünkü şu zavallı çocuk hiçbir şeyle ilgilenmezdi; belli ki bu esrarlı seanslar, onda da merak uyandırmış, şöyle kapı aralığından göz atayım, dedi; sonra yavaşça içeri girdi ve işte hop! Yakalandı. Çünkü Bay Meis, şu da inkâr edilemez bir şeydir ki medyumluğun kaynağı kateleptik, isterik ve epileptik nevrozlardır. Max bizden bir miktar enerji çekip, bunu bu olayları yaratmada kullanmaktadır."

Hemen hemen gün ağarıncaya kadar hep o benim adımla Mirogna mezarlığında gömülü zavallıyı düşünerek yatağımda döndüm durdum. Kimdi? Nereden gelmişti? Neden öldürmüştü kendini? Belki de çektiği acılardan kurtulmak için hayatına son vermek istemişti, belki de bu işlenmiş bir günahın kefaretiydi... Ben de bundan yararlanmıştım! Şunu da açıkça söyleyeyim ki bunları düşünürken o karanlıkta vücudum kaç kere korkudan buz kesilmişti. Odamdaki masaya inen bu yumruğun sesini duyan yalnız ben değildim. Yumruğu indiren o muydu? Acaba şimdi de, yanıbaşımda, görünmeden, sessizce duruyor muydu? Belki bir ses duyarım diye kulak kesilmiştim. Sonra uykuya dalmıştım, o gece hep korkunç rüyalar gördüm.

Ertesi sabah gün ışırken pencereleri açtım.

BEN ve GÖLGEM

Çoğunlukla, gece yarısı uyanırken, karanlık ve sessizlik içinde şöyle derin bir hayret, derin bir can sıkıntısı duyarım: Bu duygu, bana öyle geliyordu ki, gündüzün aydınlıkta, farkında olmadan bir şeyler yapmış olduğumu, belli belirsiz hatırlamamdan doğuyordu. O vakit kendi kendime soruyordum: Yoksa hareketlerimiz üzerinde renklerin, etrafımızı çeviren şeylerin, dünyayı dolduran gürültülerin de tesiri mi var? Ya da Bay Anselmo'nun dediği gibi bütün evrenle ilişki halinde mi yaşıyoruz? Kim bilir, bu kahrolası evren bize ne kadar budalaca işler yaptırıyor da, bunun sorumluluğunu zavallı bilincimize yüklüyoruz: Birtakım dış güçlerin güttüğü, kendi dışındaki bir ışıkla gözü kamaşan bilincimize. Buna karşılık, geceleyin verdiğimiz nice kararlar, kurduğumuz planlar, yarım kalmış maceralar gün ışığında kendimize ne kadar hoş görünmekte, yıkılmakta ve buharlaşarak uçup gitmektedir! Nasıl ki gece ayrı bir şey, gündüz ayrı bir şeyse; biz de gece ayrı bir şey, gündüz ayrı bir şeyiz! Yazık ki gece de gündüz gibi çok berbat bir şey.

Kırk gün sonra, penceremi açarken, ışığı görünce hiçbir sevinç duymayacağımı biliyordum. O günlerde, karanlıkta olup

bitenlerin hatırası, gündüzlerimi korkunç bir kasvete boğmuştu. O karanlıkta gömülü yaşarken bir ağırlığı, bir değeri olan bütün sebepler, bütün mazeretler, bütün inanışlar pencereleri açar açmaz ya bir anda hiç oluyor ya da tam karşıtları doğuveriyordu birdenbire. Bu zavallı ben, o zifiri karanlık içinde bir türlü yakamı bırakmayan can sıkıntısını hafifletmek için çırpınan zavallı ben -tıpkı dayak yemiş bir köpek gibi- pencereleri açan ve aydınlıkta ortaya çıkan azametli, sert, aksi suratlı öteki benin yanında alçalıyor, ezilip büzülüyordu. Onu karanlık düşüncelerden uzaklaştırmak için, aynaya bakarak ameliyatın mutlu sonucu ile daha da artan ve yüzüme adeta bir asalet kazandıran solgunluk karşısında sevindirmek için boş yere uğraşıyordu.

"Ne yaptın budala?"

Ne mi yapmıştım? Hiç. Karanlıkta iken -bu benim kabahatim mi?- aşkımın önündeki engelleri görememiş kendime zorla kabul ettirdiğim ihtiyatı elden bırakmıştım. Papiano, Adriana'yı elimden almak istemişti, Caporale onu bana verdi; yanıma oturttu ve bu yüzden suratının ortasına yumruğu yedi zavallı! Adriana, yanıma oturunca dünyalar benim olmuştu ve canıma can katmıştı o öpücük. Manuel Bernaldez, karanlıkta Pepita'sını öpmüştü, ben de... Ah...

Kendimi koltuğa atıp, ellerimle yüzümü kapattım. O öpücüğün hatırasıyla dudaklarım ürperiyordu şimdi. Adriana! Adriana! Bu öpücükle onun gönlünde ne ümitler uyandırmıştım kim bilir... Karım olmayı düşünmüştü belki de. Pencereleri açınca bir bayram havası içinde görüyordum dünyayı!

Bilmem ne kadar, öylece koltuğun üstünde düşüncelere dalarak kaldım. Birden kurduğum hayallerin ne kadar aldatıcı olduğunu, kurtuluşumun ilk anlarındaki sarhoşluk içinde, bana en büyük mutluluk gibi görünen şeyin ne kadar boş olduğunu anlamıştım.

Başlangıçta bana sınırsız gibi görünen özgürlüğümün önce parasızlık yüzünden kısıtlandığını görmüştüm; sonra da bu özgürlüğün aslında yalnızlık ve can sıkıntısı demek olduğunu kavradım. Bu beni korkunç bir azap içinde bırakmıştı: Kendimle baş başa kalmak işkencesi! Sonra başkalarına yaklaştım; koparılmış bağları, zayıf da olsa bir daha bağlamamak kararım neye yaradı ki? Kendiliğinden yeniden bağlandı bunlar; sonra hayat, daha önceden sezerek karşı durduğum halde beni o dayanılmaz dalgalarının önüne katıp yine sürükledi. Ah! Artık boş bahaneler, çocukça oyunlarla Adriana için duyduklarımın ne olduğunu görmekten kendimi alıkoyamayacağımı, niyetlerimin, sözlerimin ve hareketlerimin anlamını hafifletemeyeceğini görmemezlik edemezdim.

Hiç konuşmadan elini sıkarak, parmaklarını parmaklarının arasına geçirmeye zorlayarak çok şey söylemiştim ona; nihayet o öpücükle aşkımızı mühürlemiştik. Şimdi vaadimi tuttuğumu nasıl gösterecektim? Zavallı Adriana'yı bağlayabilir miydim kendime? Tavuk Kümesi Çiftliği'ndeki değirmenin su bendine beni atmamış mıydı o iki hayırsever kadın! Romilda ile Pescatore'nin dul karısı! Kendilerini atmış değillerdi buraya! Böylece asıl serbest kalan karımdı; kendisine ölü süsü verip başka bir adam olarak, başka bir hayat sürmekle böbürlenen ben değil. Başka bir adam, evet, ama hiçbir şey yapmamak şartıyla! Ya nasıl bir adam? Bir adamın gölgesi! Sonra nasıl bir hayat? Kendime kapanıp kalmaya ve başkalarının yaşamalarını seyretmeye razı oldukça, evet az çok başka bir hayat yaşadığıma inandırabildim kendimi; fakat şimdi dudaklarımı onun o sevgili dudaklarına değdirmişken, dehşet içinde kalıyorum: Adriana'yı bir ölünün dudaklarıyla öpmüşüm gibi geliyor bana; bir ölü ki bir daha yaşayamaz onun için.

Ah! Ya Adriana durumumdaki korkunçluğu bilse... O mu? Hayır... Hayır... Ya ne? Düşünceleri bile o kadar, çekingen, o

kadar saf olan bu kız... Ama ya aşkı her şeyden, bütün toplum kurallarından daha kuvvetliyse!..

Zavallı Adriana! Onu nasıl kaderimin boşluğuna hapsedebilirdim kendimle beraber; onu nasıl hiçbir zaman kendini tanıtamayacak ve yaşadığını ispat edemeyecek bir adamın eşi yapabilirdim? Ne yapmalı bilmem ki...

Kapıya iki kere vuruldu, yerimden sıçradım. Adriana'ydı gelen.

Duygularımın uğultusunu boş yere susturmaya çalıştım, ona heyecanımı belli etmemeyi bile başaramadım. O da heyecanlıydı; utangaçlığı, sevinçli görünmesine engel oluyordu. Oysa benim iyi olduğumu, ışığa kavuştuğumu görmekten ne büyük sevinç duyduğundan şüphem yoktu... Hayır mı? Neden hayır?.. Yüzüme bakar bakmaz kıpkırmızı kesildi, bana bir zarf uzattı.

"Size..."

"Mektup mu?"

"Sanmıyorum, Doktor Ambrosini'nin faturası olmalı. Getiren adam, cevap bekliyor."

Sesi titriyordu, gülümsedi.

"Derhal," dedim; ama birden içimi bir şefkat kapladı, çünkü bu zarfı bahane ederek benden ümitlerini kuvvetlendirecek bir söz duymak için geldiğini sezmiştim. Derin bunaltıcı bir acıma, ona ve kendime acıma, zalim bir acıma duydum birden ve bu duygu dayanılmaz bir şekilde onu okşama, onu okşarken kederini avutma isteği veriyordu bana; çünkü yalnız onda teselli bulabilirdim. Kendimi büsbütün güç duruma soktuğumu bildiğim halde, karşı koyamadım bu isteğe. İki elimi ona uzattım. Adriana, uysal, yanakları alev alev yanarken, ellerini ellerimin üstüne koydu. Sonra o kumral başını göğsüme yasladım; hafif hafif saçlarını okşadım.

"Zavallı Adriana!"

Ben onu okşarken:

"Neden böyle söylediniz? Mutlu değil miyiz ki?" diye sordu.

"Mutluyuz elbette..."

"Peki öyleyse neden zavallı oluyorum!"

O anda içimde bir isyan duygusu kabardı; ona her şeyi anlatmak "Neden mi? Öyleyse dinle: Seni seviyorum; ama sevemem, sevmemeliyim! Yine de sen istersen..." demek geldi içimden. Ama... Böyle tatlı bir varlık ne isteyebilirdi ki? Minicik başını göğsüme daha kuvvetle yasladı. Şimdi hiçbir şey bilmeden, aşkın kanatlarında göklere yükselirken, onu birden o derin sevincinden ayırarak içimdeki umutsuzluk uçurumuna atarsam daha zalimce davranmış olacağımı anlıyordum.

Odamdan çıkarken ona:

"Sizi mutlu etmeyecek pek çok şey biliyorum da ondan..." dedim. Kollarımdan kurtulunca birden kendini boşlukta gibi hissetti. Yüzüme baktı; heyecanımı fark ederek, tereddütle:

"Ne, ne biliyorsunuz?" diye sordu.

Ah, Tanrı yardımcım olsaydı da her şeyi olduğu gibi anlatabilseydim ona! Bunu hemen yapabilseydim, onu derinden üzerdim belki ama başka kederlerden korumuş olurdum; sonra ben de daha büyük sıkıntılara uğramazdım. Fakat aşk ve merhamet, böyle birdenbire Adriana'nın umutlarını kırmak cesaretini almıştı elimden; sonra da sırrımı açığa vurmadıkça benden ayrılmayacak olan, hayalimde yarattığım bu gölgeyi yani hayatımı da kaybetmek istemiyordum. Ayrıca, hâlâ evli olduğumu söylemek de çok iğrenç görünüyordu bana. Evet! Adriano Meis olmadığımı söylersem, tekrar, hemen o ölü ve evli Mattia Pascal oluverirdim. Böyle şeyler nasıl söylenebilirdi? Benim yerimde kim başka türlü hareket edebilirdi?

Ölmüş olsam bile, karımdan kurtulamayacağımı, tamamıyla özgür sandığım hayatımın aslında bir vehimden başka bir şey

olmadığım nasıl düşünebilirdim? Yarattığım uydurma kişiliğin ve bu kadar tiksinerek söylemek zorunda kaldığım yalanların esiri olmuştum. Hiçbir suç işlememiş olduğum halde yakalanma korkusunun esiri!

Adriana da evinde kendisini memnun edecek bir şey olmadığını kabul ediyordu. Ama şimdi yine de... Gözleriyle ve hüzünlü bir gülümseyişle kendisini kederlendiren şeyin benim için bir engel olup olmadığını soruyordu. "Hayır, değil mi?" diyordu, bu bakışlar ve bu hüzünlü gülümseyiş.

Birden "Ama önce Doktor Ambrosini'nin parasını verelim!" diye bağırdım; kapıda bekleyen adamı şimdi hatırlamış gibi göründüm. Zarfı yırttım ve beklemeden, alaylı bir sesle:

"Dört yüz liret!" dedim, "Bakın şu işe Adriana! Tabiat burada da her zamanki garabetlerinden birini gösterdi! Yıllarca beni biçimsiz ve de itaatsiz bir gözün sahibi olmaya mahkûm etti; bunun yanlışını düzeltmek için bunca acıya ve karanlığa katlanayım, sonra da parasını ben vereyim! Sizce bu adil mi?"

Adriana hafifçe gülümsedi:

"Doktor Ambrosini'ye, parayı tabiatın ödemesini söyleseydiniz pek memnun kalmazdı herhalde. Kaldı ki teşekkür bile bekliyordur, çünkü gözünüz..."

"Yani sizce daha mı iyi oldu böyle?"

Yüzüme baktı sonra başını önüne eğerek:

"Evet, adeta başka bir insan oldunuz..."

"Ben mi, gözüm mü?"

"Siz."

"Ama bu çirkin sakalla..."

Paramı koyduğum küçük yazı masasına gittim. Bu sırada Adriana dışarı çıkmak ister gibi yaptı. Aptal gibi onu durdurmak istedim. Ama nasıl tahmin edebilirdim? Büyük küçük bütün sı-

kıntılarımda, daima talih imdadıma yetişmiştir, işte bakın şimdi de nasıl elini uzattı bana.

Masanın çekmecesini açmaya çalışırken, anahtarın yuvasında dönmediğini fark ettim; zorlarken birden kapak açılıverdi: Kilitli değildi!

"Nasıl oldu bu iş? Böyle bırakmama imkân var mı?"

Benim böyle birden şaşırdığımı gören Adriana sapsarı kesildi, yüzüne bakarak: "Ama bakın... Biri burayı yoklamış!" dedim.

Çekmecenin içi karmakarışıktı: Banknotlarım meşin cüzdandan çıkarılmış, oraya buraya saçılmıştı. Adriana korkuya kapılarak yüzünü elleriyle kapadı. Ellerim titreyerek paralarımı toplayıp saydım.

"Bu imkânsız!" diye bağırdım, saymayı bitirince. Elimi soğuk terler süzülen alnıma vurdum!

Adriana her an bayılacak gibi duruyordu; boğuk bir sesle:

"Çalınan bir şey var mı?" diye sordu.

"Durun, durun... Nasıl olur bu?" diye söylenip duruyordum. Sinirli sinirli kâğıt paraları, sanki kaybolanları içinden çıkartmak istiyormuş gibi, parmaklarımın arasında ovalıyordum.

"Ne kadar eksik?" diye Adriana sorarken sesi titriyordu. Yüzü allak bullak olmuştu.

"On iki bin... On iki bin liret... diye kekeledim. Altmış beş bin liret vardı... Elli üç kalmış! Siz de sayın."

Vaktinde yetişip tutmasaydım kızcağız yıldırım düşmüş gibi yere yığılacaktı. Ama yine de güçlükle, bir kere daha kendine hâkim oldu; ben kendisini bir koltuğa oturtmak isterken, elimden kurtulmak için çırpınıyordu. Kapıya doğru atıldı:

"Babamı çağıracağım!"

"Hayır!" diye bağırarak zorla oturttum. "İstemiyorum! Sizi neden ilgilendiriyor bu? Ne olur, sakin olun. Bırakın da durumu iyice anlayayım. Çekmeceyi açık bıraktığıma şüphe yok. Ama bu

kadar çok paramı çalacaklarını ummazdım... Haydi kendinize gelin!"

Sonra yeniden, son bir şüphe ile bir kere daha paraları saydım. Paramın hepsini buraya koyduğumu çok iyi bildiğim halde, her tarafı karıştırmaya başladım; bu kadar büyük bir parayı hiçbir zaman koymayacağım yerlere bile baktım; böyle yerlere bırakmak için ya deli ya aptal olmalıydım. Bu kadar gözü pekçe bir hırsızlık olamayacağına kendimi inandırmaya çalıştım. Fakat Adriana, adeta sayıklar gibi boğuk bir sesle, hıçkırıklar arasında:

"Boşuna aramayın! Hırsız... Ah! Yine o hırsız... Her şeyi önceden planladılar... Gece duydum... Zaten şüphelenmiştim ama... Onun bunu da göze alabileceğini ummuyordum!"

Papiano'ydu bu kuşkusuz! Hırsız ondan başka biri olamazdı. Ruh çağırma seansları sırasında kardeşine çaldırttı paramı.

Adriana inler gibi bir sesle:

"Peki ama ne diye bu kadar parayı evde saklıyordunuz?"

Bön bön yüzüne baktım, ne cevap verebilirdim ona? Durumum gereği paramı yanımda saklamak zorunda olduğumu söyleyebilir miydim? Kimseye bırakamayacağımı, hele bir bankaya hiç koyamayacağımı; bir sorun çıkarsa, bu paranın benim olduğumu ispat edemeyeceğimi nasıl söyleyebilirdim Adriana'ya?

Aptal gibi görünmemek için, zalimce davrandım:

"Evinizde paramın çalınacağını aklımdan geçirir miydim hiç?" dedim.

Adriana yeniden, büyük bir acı duyuyormuşçasına yüzünü ellerinin içine alarak:

"Aman yarabbi. Aman yarabbi!" diye inledi.

Hırsızın, soygununu yaparken hissettiği korkuyu, şimdi ben hissediyordum. Olay duyulduktan sonra evin içinde olabilecek şeyleri düşününce de yüreğim hopladı. Papiano, bu hırsızlığı İspanyol ressamın Bay Anselmo'nun ya da Bayan Caporale'nin

ya da Max'ın ruhunun yapacağından şüphe etmeyeceğimi bilirdi elbet. Kendisiyle kardeşini suçlayacağımı da bilirdi Bununla birlikte yine de bu işi yapmaktan geri kalmamıştı.

Peki ben ne yapabilirdim? Açığa vurabilir miydim, onun bu hırsızlığını? Peki ama nasıl? Hiçbir şey yapamazdım! Eli kolu bağlı, tamamıyla güçsüz hissediyordum kendimi! Hırsızı bildiğim halde ifşa edemiyordum. Ne hakla kanuna sığınabilirdim? Kanun dışı bir adamdım, kimdim ben? Hiç! Kanun önünde böyle bir adam yoktu. Buna göre herkes beni dolandırabilirdi, bense bir şey söyleyemezdim.

Ama Papiano bütün bunları bilemezdi.

Kendi kendime konuşur gibi:

"Nasıl yapabildi bunu?" dedim. "Nasıl cesaret edebildi?"

Adriana ellerini yüzünden çekerek:

"Tanımıyor musunuz bu adamı?" der gibi yüzüme baktı.

Birden anlayarak:

"Ah! Evet!" dedim. Genç kız ayağa kalkarak:

"Herhalde onu ele vereceksiniz" dedi. "Rica ederim, bırakın da babamı çağırayım... Hemen ilan edin onun hırsız olduğunu!"

Derhal atılıp durdurdum. İşte bir bu eksikti. Şimdi de hırsızın o olduğunu açıklayayım diye Adriana diretip duruyordu! On iki bin liretimi çalmış olmaları yetmez miydi? Hırsızlığın duyulmasından korkuyordum; korkmam da gerekiyordu; Adriana'ya böyle bağırmaması, kimseye bir şey söylememesi için yalvaracaktım. Fakat Adriana -şimdi kavrıyordum bunu- benim susmama olduğu kadar, kendisini susmaya zorlamama da izin veremezdi. Benim bakımımdan büyüklük gibi görünen böyle bir hareketi birçok nedenden ötürü kabul edemezdi, önce sevgisi, sonra ailesinin şerefi ve benim şerefim, sonra da Papiano'ya duyduğu kin engeldi buna.

Fakat bu işteki haklı isyanı beni çileden çıkardı:

"Oturun oturduğunuz yerde; ben öyle istiyorum!" diye bağırdım. "Ağzınızı açıp kimseye bir şey söylemeyeceksiniz. Anladınız mı? Rezalet çıkmasını mı istiyorsunuz?"

Zavallı Adriana ağlayarak karşı koydu:

"Hayır hayır! Ailemi bu herifin alçaklıklarından kurtarmak istiyorum!"

"Ama inkâr eder suçunu," diye direttim. "Sonra ne olur biliyor musunuz?.. Hepimizi mahkemeye verir... Anlamıyor musunuz?"

"Evet çok iyi anlıyorum, diye Adriana gözlerinden kıvılcımlar saçarak cevap verdi, bütün vücudu titriyordu. "İnkâr etsin, inkâr etsin de görelim! Ama bizim de söyleyeceklerimiz var ona karşı. İhbar edin onu, korkmayın bizim için... İyilik etmiş olursunuz bize, büyük bir iyilik! Zavallı kardeşimin öcünü almış olursunuz. Şunu bilin ki Bay Meis, bunu yapmazsanız hakaret etmiş olursunuz bize! Ben istiyorum, onu ele vermenizi, ben! Eğer siz yapmazsanız bunu ben yapacağım, ben! Bu utanç verici yükün altında, nasıl yaşayabilirim babamın yanında? Hayır, hayır, hayır! Hem sonra..."

Onu kollarımın arasında sıkıyordum. Böyle acı çektiğini, heyecanlandığını, derin bir kedere sürüklendiğini görünce paramın çalındığını unutmuştum. İstediğini yapacağıma söz verdim. Yalnız artık sakinleşmesi gerektiğini söyledim. Hayır, utanılacak bir şey yoktu: Suçun kimde olduğunu biliyordum. Papiano on iki bin liretimi Adriana'dan üstün tutacağımı mı sanıyordu, peki öyleyse yanıldığını gösterecektim ona. Ele vermek mi? Evet yapacaktım bunu! Evet ama şimdi sakin olsundu biraz; bunu kendim için değil; ailesini bu rezilden kurtarmak için yapacaktım. Ama bir şartla; her şeyden önce, ağlamayı bırakıp teskin olmalıydı. Haydi! Haydi! Hem sonra dünyada ne çok sevdiği şey üstüne yemin etsindi; kimseye, ama hiç kimseye bir şey söylemeyeceğine. Daha önce benim bir avukata danışmam gerektiğini, ikimiz de

böyle son derece sinirliyken yapacağımız bir hareketin ne sonuç vereceğini kestiremeyeceğimi söyledim.

"En çok sevdiğinizin başına yemin eder misiniz?" dedim.

Yemin etti ve gözyaşlarının arasından bakışlarıyla "aşkımızın üstüne yemin ettiğini" söylemiş oldu.

Zavallı Adriana!

Odanın ortasında yalnız kalmıştım. Şaşkındım. Kafam bomboştu, tükenmiştim; kendime gelinceye kadar ne kadar zaman geçmişti, bilmiyorum. Nasıl olmuştu bu? Budala! Budala! Bir budala gibi, zorlanıp zorlanmadığını anlamak için çekmeceyi gözden geçirdim. Hayır! Bunu gösteren hiçbir iz yoktu: Anahtarı cebimde saklarken onlar bir maymuncukla rahatça açmışlardı.

"On iki bin liret!"

Elimden hiçbir şey gelmemesine kahroldum. Paramı çaldıkları halde sus pus oturmak, sanki suçlu hırsız değil de benmişim gibi... Bu olay duyulacak diye nasıl korktuğumu düşündükçe çileden çıkıyordum.

On iki bin liret? Bu bir şey değil! Sırtımdaki gömleği bile aşırsalar, yine bir şey söylemeyecektim kimseye! Söylemeye hakkım var mıydı ki? Bana ilk soracakları şu olacaktı:

"Peki kimsiniz siz? Nereden bulmuştunuz bu parayı?" Ama onu da ele vermezsem... Dur bakalım! Bu akşam yakasına yapışıp "Sökül çekmecemden aşırdığın parayı hırsız herif!" diye bağırsam, o da belki avaz avaz bağırarak inkâr eder ve şöyle der: "Evet efendim buyurun, yanlışlıkla almışım." Peki sonra? Kalkıp iftira etti diye dava açar. Susmalı öyleyse, susmalı! Öldü sandıkları için mutlu olduğumu düşünüyordum. Evet, gerçekten öldüm ben. Ölüm mü? Ölümden de beter. Bay Anselmo bana hatırlatmıştı bunu: Ölüler bir kere daha ölmemeliydi ve ben ölüm karşısında yaşayan, hayat karşısında ölü bir varlıktım! Yaşamak mı şimdi bu benimkisi? Yüzümü avuçlarımın arasına aldım; bir koltuğa

yığıldım kaldım. Bari serserinin biri olsaydım, böylece başıma ne geleceğini bilmeden tesadüfün oyuncağı olarak her an bir tehlikeyle karşı karşıya bulunsaydım! Ama böyle bir insan değilim ben! Peki ne yapmalı öyleyse? Kalkıp gitmeli mi? Ama nereye? Ya Adriana ne olacak? Peki ne yapabilirdim, onun için? Hiç... Bununla birlikte bütün bu olup bitenlerden sonra hiçbir açıklamada bulunmadan nasıl gidecektim? Adriana, gidişimi paramın çalınmış olmasına bağlayarak şöyle derdi:

"Neden suçluyu kurtarmak istedi de masum olduğum halde beni cezalandırdı böyle?"

Ah! Hayır, hayır zavallı Adriana! Öte yandan, elimden hiçbir şey gelmediğine göre onun gözünde kendimi kötü bir duruma düşmekten nasıl kurtarabilirdim. İster istemez tutarsız ve zalimce davranacaktım. Tutarsızlık, zalimlik alınyazımdı benim ve bunun azabını herkesten çok ben çekiyordum. Papiano, yani şu hırsız herif, ne yazık ki benim görünmek zorunda olduğumdan daha tutarlı ve daha az zalimdi.

İlk karısının drahomasını kaynatasına geri vermemek için Adriana ile evlenmek istiyordu; ben Adriana'yı elinden almak istemiştim. Öyleyse bu drahomayı Bay Papiano'ya ödemek bana düşerdi.

Bir hırsız için bundan daha tutarlı bir şey olamaz!

Hırsız mı? Ama hırsız bile değildi o. Çünkü hırsızlık gerçek olmaktan çok bir görüntüydü onun için. Gerçekten de Adriana'nın namuslu bir kız olduğunu bildiği için onunla evlenmek isteyeceğimi düşünmüyordu herhalde; eh, peki öyleyse ben de paramı, Adriana'nın drahoması olarak geri alırdım. Üstelik akıllı ve iyi yürekli bir karım olurdu. Bundan iyisi can sağlığı!

Eğer bekleyebilirsek ve Adriana sır tutarsa Papiano'dan ölen karısının drahomasını bu yıl içinde geri vereceği vaadini koparabilirdik.

İşin doğrusu şu ki bu para bana gelecek değildi. Çünkü Adriana benim olamazdı: Ama öğüdümü tutar da kimseye bir şey söylemezse onun olurdu bu para. Eğer ben de bir süre daha burada kalabilsem çok ustaca hareket etmem gerekecek; böylece Adriana başka bir şey olmasa bile drahomayı elde edecekti.

Bu düşüncelerle yüreğim ferahladı biraz. Oh, kendim için değil! Bana kalan, keşfettiğim acı gerçeğin zehirinden başka bir şey değildi: Kapıldığım hülyaların ne kadar boş olduğunu anlamıştım; şimdi o on iki bin liretimin çalınmış olması bir şey değildi benim için artık, Adriana'ya iyilik getirecekse!

Kendimi hep böyle hayatın dışına itilmiş görüyordum. Yüreğimdeki bu acı ile bütün bu tecrübeden sonra, benim için bir yuva olan bu evden çıkıp gidecektim; yeniden düşecektim yollara; amaçsız, nereye gideceğimi bilmeden, kafam boş, gönlüm boş dolaşacaktım avare avare. Yeniden hayatın tuzağına düşmemek için insanlardan her zamankinden çok uzaklaşacaktım, ürkek ve kuşkular içinde. Yeniden cehennem azapları başlayacaktı benim için.

Çılgın gibi evden dışarı fırladım. Az sonra Molle köprüsüne giden Flaminia sokağına varmıştım. Ne yapacaktım oraya gidip? Etrafıma bakındım; gözlerim vücudumun gölgesine takıldı, bir süre seyre daldım gölgemi. Ama hayır, ayaklarımın altında çiğneyemezdim onu. İkimizden asıl gölge olan hangisiydi? Ben mi, o mu?

İki gölge!

İşte biri yere upuzun uzanmış, herkes üstüne basıp geçecek: Kafamı çiğneyecek, yüreğimi çiğneyecekler. Ama benden tek kelime yok! Gölgemde de!

"Bir ölünün gölgesi! İşte benim hayatım..."

Bir araba geçti; olduğum yerde kımıldamadım bile mahsustan: Önce atın nallı ayakları, sonra da araba üstümden geçti.

"Tamam işte böyle, bastırın kuvvetle boynumun üstüne!"

Acı bir kahkaha attım. Arabacı dönüp bana baktı. O vakit biraz kımıldadım, önümdeki gölge de kıpırdadı. Bu gölgeyi başka arabalara, yoldan geçenlere de çiğnetmek için şehvetle karışık bir istek duyarak birkaç adım yürüdüm. Birden kötü bir öfke kapladı içimi, tırnaklarını karnıma geçirdi. Sonunda artık bu gölgeyi önümde görmez oldum; onu ayağımla itmek istedim, döndü işte, ama neye yarar? Şimdi arkamda kalmıştı.

"Hani koşmaya başlasam o da peşimden gelecek!" dedim kendi kendime.

Birden çıldırmamak için alnımı ovuşturmaya başladım; evet bu böyleydi! Hayatımın sembolü, heyulasıydı bu gölge: İşte böylece yerlere serilmiştim, başkaları ayaklarının altında çiğneyip geçiyorlardı beni. İşte Tavuk Kümesi Çiftliği'nde ölen Mattia Pascal'dan kalan şey, Roma sokaklarında sürüdüğü gölgesi.

Bir kalbi vardı bu gölgenin, ama sevemiyordu; bir kafası vardı ama bir gölgenin başı olduğu için düşünüp anlayamıyordu; çünkü bir başın gölgesi değildi, bir gölgenin başıydı. Tam olarak böyleydi.

Şimdi canlı bir şey gibi bu gölgenin varlığını hissediyor, sanki atların nalları ve yollardan geçenlerin ayakları gerçekten ona zarar vermiş gibi acısını duyuyordum. Sonra onu uzun süre böyle yere uzanmış halde bırakmak istemedim. O sırada geçen bir tramvaya atladım.

Eve girerken...

MINERVA'NIN PORTRESİ

Daha kapı açılmadan evde olay çıktığını anlamıştım. Papiano ile Paleari'nin bağrıştıklarını duydum. Caporale beni perişan bir halde karşıladı:

"Sahi mi bu on iki bin liretin çalındığı?"

Olduğum yerde durdum; soluk soluğa gelmiştim, ne yapacağımı şaşırdım. Şu saralı Scipion Papiano o sırada yanımızdan geçiyordu; pabuçlarını eline almış, yalınayaktı, yüzü sapsarıydı, sırtında paltosu yoktu. Ağabeyi de bağırıyordu:

"İhbar edin, öyleyse ihbar edin!"

Birden yasak ettiğim halde, kendisi de yemin ettiği halde, olayı anlattığı için Adriana'ya fena halde içerledim.

Caporale'ye:

"Kim söyledi size bunu? Aslı astarı yok böyle şeyin! Buldum paraları!" diye bağırdım. Kadın ellerini havaya kaldırarak:

"Bulundu demek para? Doğru mu? Tanrı'ya şükürler olsun!" diye yüzüme baktı şaşkın şaşkın. Sonra benim önümden geçip sevinçten etekleri zil çalarak salona koştu. Paleari ile Papiano bağrışırken Adriana geliyordu, Caporale bağırarak müjdeyi verdi:

"Bulunmuş! Bulunmuş! İşte Bay Meis bulmuş parasını!"

"Nasıl?"

"Bulunmuş mu?"

"Nasıl olmuş bu?"

Üçü de kendilerini kaybetmiş gibiydiler. Adriana ile babasının yüzü kıpkırmızıydı, Papiano da perişan bir halde görünüyordu.

Bir an yüzünü süzdüm. Ben ondan da çok sararmıştım herhalde, tir tir titriyordum. Birden şaşırmış gibi önüne baktı, kolları yanına sarktı, kardeşinin paltosunu yere düşürdü. Doğru yanına gittim, nerdeyse burun buruna gelecektik. Elimi uzatarak:

"Özür dilerim hepinizden... Özür dilerim!" dedim.

Adriana isyan ederek:

"Hayır!" diye bağırdı. Sonra mendiliyle ağzını kapattı.

Papiano ona baktı, elini bana uzatmaya cesaret edemedi. Ben yine, "Özür dilerim," dedim.

Onun elinin de ne kadar titrediğini hissetmek ister gibi elimi tekrar uzattım.

Eli ölü eli gibi soğuktu, gözlerinin feri kaçmıştı, bir ölü gözünü andırıyordu.

"Evin huzurunu istemeden kaçırdığım için son derece üzgünüm..." dedim.

Paleari:

"Yo, hayır! Yani evet... Sahiden!" diye kekeledi. "Öyle, işte öyle bir iş ki... Evet, olamazdı böyle şey, tövbeler olsun! Çok sevindim Bay Meis, gerçekten çok sevindim parayı bulduğunuz için..."

Papiano derin bir nefes aldı, iki eliyle alnındaki teri sildi, sonra arkasını bize dönerek taraçaya bakmaya başladı.

Gülümsemeye çalışarak:

"On iki bin lireti başka yerde ararken üstümde buldum. Cüzdanımın içindeymiş," dedim.

Ama Adriana kendini tutamadı!

"Benim yanımda her yere bakmıştınız, çekmeceyi aramıştınız..."

"Evet Bayan Adriana, diye sert ve soğuk bir tavırla sözünü kestim. Şimdi bulmuş olduğuma göre demek ki iyi aramamışım... Özür dilerim sizden, özellikle sizden, benim sersemliğim yüzünden siz daha çok üzüldünüz herhalde... Ama umarım ki..."

Adriana hıçkıra hıçkıra ağlayarak odadan çıkarken:

"Hayır, hayır!" diye bağırıyordu, Caporale de arkasından gitti.

Paleari şaşkın şaşkın: "Bir şey anlamadım bundan..." diyordu. Papiano öfkeyle dönerek:

"Ama ne olursa olsun bugün gidiyorum ben... Öyle sanıyorum ki artık ihtiyaç yok bana... Yok..." dedi.

Sözünü tamamlamadı, sanki soluğu kesilmişti. Bana doğru dönmek istediyse de cesaret edemedi.

"Ben... İnanın Bana... Söyledikleri zaman tutamadım kendimi; atıldım kardeşimin üstüne... Biliyorsunuz ki hasta... Düşüncesizlik ederek... Yani ne yaptığını bilmeden... Sorumsuzdur, demek istiyorum... Yani inanıyorum ki... Buraya sürükledim onu... Acı bir sahne! Üstünü başını aramak zorunda kaldım... Aramadık yerini bırakmadım, çoraplarının içine varıncaya kadar... O da... Of!.."

Boğazı hıçkırıklarla düğümlenir gibi oluyordu; gözleri yaşla doldu, bunalmış da boğulacakmış gibi:

"İşte gördüler... Ama madem siz... Yok, bütün bunlardan sonra buradan gideceğim!"

Paleari üzüntüyle:

"Ne diyorsunuz Bay Meis?" diye bağırdı.

Papiano, gözyaşlarını durdurmak ister gibi adeta güçlükle, kesik kesik konuşarak:

"Gitmeliyim, gitmem gerek, işte bütün bunlar da başıma geldikten sonra... Hiç suçum yokken. Artık bu evde barınmayacak

hale gelen kardeşim yüzünden gitmek istediğimi söylemiştim. Marki bir mektup vermişti bana, şurada cebimde. Napoli'deki sağlık yurdunun müdürüne Marki'nin bir mektubu var. Ayrıca oraya Marki'nin istediği bazı belgeleri elde etmek için gitmek zorundaydım. İşte tam bu sırada baldızım... Size bu kadar yakınlık gösteren baldızım... Hiç kimsenin bu evden dışarı adım atamayacağını söyledi bana... Çünkü siz... Bilmem... Fark etmiştiniz ki... Bana söyledi bunu! Öz enişteşine, çünkü herhalde kaynatama hâlâ karımın... Fakir ama namuslu bir adam olduğum için..."

Paleari sözünü kesti:

"Peki ama ne diye düşünüyorsun bunu şimdi..."

Papiano onurlu bir adam edasıyla:

"Hayır!" dedi, "Hiç şüpheniz olmasın, hep bunu düşünüyorum! Eğer ben gidersem zavallı, zavallı Scipio'cuk!.."

Artık kendini tutamıyor, hıçkırıyordu.

Paleari çok heyecanlanmıştı.

"Kim suçluyor onu şimdi?" dedi.

Papiano öyle içten bir feryatla:

"Zavallı kardeşçiğim!" dedi ki derin bir acıma ürpertisi duydum ben de.

Şu anda işin iç yüzünü açıklarsam, bütün suçu zavallı çocuğa yükleyeceği için ve az önce üstünü başını yüz kızartıcı bir şekilde aradığı için vicdan azabı duyduğunu sezer gibi olmuştum.

Benden çaldığı parayı bulmuş olmadığımı ondan başka kimse bilemezdi. Tam mahvolduğunu hissettiği anda ve kendini kurtarmak üzere suçu kardeşinin üstüne atacağı sırada benim sözlerim üzerine fena halde ezilmişti. Şimdi, bu kadar korkunç bir şekilde sarsılan ruhunu huzura kavuşturmak için duyduğu dayanılmaz bir ihtiyaçla ağlıyordu. Bir de benim karşımda ancak böyle ağlayarak durabileceği için. Bu gözyaşları yüzünden alçalıyor, önümde yerlere kapanıyor gibi bir hali vardı: Ama paramı

bulduğumu söylemekte devam etmem şartıyla. Çünkü onun bu alçalışından yararlanarak söylediğimi geri alsam, derhal öfkeyle karşı çıkardı bana. O, bu hırsızlık konusunda hiçbir şey bilmiyordu -bu iyice anlaşılmıştı- ve de bilmemeliydi, ben de yaptığım açıklama ile sadece kardeşini kurtarmış oluyordum. Kaldı ki ele vermiş olsaydım bile sakat bir yaratık olduğu için bundan bir zarar görmezdi: Öte yandan Papiano da çıtlattığı gibi, kaynatasına drahomayı geri vermek üzereydi...

Papiano'nun ağlayışından anlamıştım bütün bunları. Bay Anselmo'nun ve benim sakin olmasını söylememiz üzerine nihayet ağlamasını kesti; kardeşini sağlık yurduna kapatıp da Marki'nin istediği gibi belgeleri elde eder etmez döneceğini söyledi. "Orada bazı arkadaşlarıyla giriştiği iş hakkında bilgi edineceğini" de sözlerine ekledi, sonra bana bakarak:

"Bu arada... Neredeyse unutuyordum... Marki, bu akşam sizi, kaynatamı ve Adriana'yı, eğer isterseniz evine..." diye başladı ki Bay Anselmo daha cümle bitmeden:

"Ah! Bravo! Evet!" diye bağırdı... Mükemmel! Eh... Hepimiz sevinmeliyiz bu davete, ne dersiniz Bay Adriano?"

Kollarımı yana doğru açarak:

"Benim için..."

Adam sözümü bitirmeme meydan vermedi... Papiano gözünün yaşını silerek:

"Peki öyleyse, saat dörtte... İyi mi?" dedi.

Odama çekildim, olayı yalanlamamdan sonra hıçkıra hıçkıra kaçan Adriana'yı düşünmeye başladım. Ya şimdi gelir de neden böyle yaptığımı sorarsa? Şüphesiz o da paramı bulduğuma inanmamıştı. O halde ne düşünüyordu acaba? Paramın çalınmadığını söyleyerek, sırrımı açığa vurduğu için ondan öç almış olacaktım. Ama neden? Neden olacak, adını ettiğim avukata başvurursam bütün ev halkı gibi o da mahkemede bu işten sorumlu tutulacak-

tı, rezaleti rahatlıkla göğüsleyebileceğini söylememiş miydi bana? Evet, ama ben istememiştim. Bunu benim asil duygularıma, aşk uğruna fedakârlık ettiğime mi yoracaktı? İşte durumum beni başka bir yalana daha sürüklemişti: İğrenç bir yalandı bu; tatlı ve nazikçe bir şekilde ona olan aşkıma bir kanıt sağladığı gibi, Adriana istemediği için daha da büyük görünen bir fedakârlığın şerefini kazandıran bir yalan. Hayır, hayır, hayır! Neler düşünüyorum? Bu önüne geçilmez iğrenç yalanın mantığa uygun olarak açtığı yolu izleyerek büsbütün başka sonuçlara varacaktı. Ne gibi bir fedakârlık? Nasıl büyüklük? Hangi aşk kanıtı? Hâlâ zavallı çocuğu hayaller içinde yaşatabilir miydim? Yaptığım sözde büyüklükte bundan sonra kendisine karşı takınacağım tavrı nasıl bağdaştırabilirdi? İster istemez bu hırsızlığı, istemediğim halde açığa vurmasından yararlanarak aramızdaki bütün bağları koparıyordum. Ama nasıl bir mantıktı bu? İki şeyden biri doğru olabilirdi: Ya gerçekten param çalınmıştı; o halde hırsızı da bildiğime göre ne diye açığa vurmamış ve sanki o da suçluymuş gibi Adriana'ya olan aşkımı ayaklar altına almıştım? Ya da sahiden paramı bulmuştum. Öyleyse ne diye onu yine sevmiyordum?

Kendime karşı duyduğum tiksinti, öfke ve kinle boğulacak gibi olmuştum. Hiç olmazsa bu yaptığımın bir büyüklük olmadığını, hiçbir şekilde bu hırsızlığı ifşa edemeyeceğimi söyleyebilseydim... Ama yine de ona bir sebep göstermem lazımdı... Belki de paranın çalınmış bir para olduğunu söyleyebilirdim. Ya da daha iyisi, zulme uğramış bir adam, bazı gizli işlere karışmış bir kaçak olduğumu, hayatımı hiçbir kadının hayatı ile birleştiremeyeceğimi söylemeliydim! Yine bir sürü başka yalan! Ama şu anda bana inanılmaz saçma sapan bir masal, anlamsız bir rüya gibi görünen gerçeği söyleyebilir miydim? Yeni bir yalan söylememiş olmak için o zamana kadar hep yalan söylediğimi itiraf etmeli miydim? İşte durumun açıklanması beni nerelere götürecekti.

Peki ama neye yarardı ki bu? Bu ne beni kurtarırdı, ne de onu. Bununla beraber isyan içinde perişan bir halde bulunduğu o an, Bayan Caporale'yi gönderecek yerde, yeminini niçin bozduğunu açıklamak için kendisi odama gelseydi, böyle yapardım sanırım.

Bunun sebebini zaten biliyordum: Papiano'nun kendisi ona söylemişti bunu. Caporale, Adriana'nın teselli edilemez bir keder içine gömüldüğünü söyledi.

Zoraki bir ilgisizlikle:

"Peki ama neden?" dedim.

"Sizin sahiden parayı bulduğunuza inanmıyor da ondan."

Birden kendime karşı duyduğum tiksintiye uygun gelen bir düşünce doğdu kafamda. Kendimi Adriana'nın gözünden düşürerek beni sevmekten vazgeçmesini sağlamak. Kendimi ona yalancı, kaba, ikiyüzlü, çıkarcı göstererek yaptığım kötülüğün cezasını çekmiş olurdum. Şüphesiz, yeni bir kötülük etmiş olurdum, ama bu onu kurtarmak için işe yarardı.

Caporale'ye kederli bir gülümseme ile:

"İnanmıyor mu? Nasıl inanmıyor," dedim. "On iki bin liret çakıl taşı değil herhalde? Eğer bu parayı çaldırmış olsaydım bu kadar sakin olabilir miydim?"

Kadın:

"Ama Adriana bana dedi ki..." diye bir şeyler söylemek istedi.

"Saçma! Saçma!" diye sözünü kestim... "Ama Bayan Adriana'ya da paramın çalınmış olmasının mümkün olmadığını söylemiştim... Peki, gerçekten bulmuş olmasaydım, ne diye bulduğumu söyleyecektim bu parayı?"

Caporale:

"Bunun için belki bir sebep vardır," diye düşünüyor.

Hemen sözünü kestim:

"Hayır, yok öyle bir şey!"

Caporale konuştuklarımızı Adriana'ya söylemek üzere odamdan çıktıktan sonra elimi yumruk yaptım, ısırdım. Gerçekten böyle davranmam gerekli miydi? Bu hırsızlıktan yararlanarak, onun kırılan umutlarının karşılığını çalınmış para ile ödemek istiyor gibiydim. Ah, böyle hareket etmek ne kadar çirkin bir şeydi! Şüphesiz nefret edecekti benden... Benim de kendisi gibi acılar içinde kıvrandığımı anlamadan. Eh, bunun böyle olması gerekiyordu! Benim kendimden nefret ettiğim gibi onun da benden nefret etmesi lazımdı. Hatta kendime karşı daha da zalimce davranarak, onun can düşmanına, Papiano'ya karşı dostça davranacak, böylece aklına gelen kuşkuyu unutturacaktım... Bir yandan da paramı çalan adamı hayretten serseme çevirecektim... Çıldırmış olduğumu sanacaktı... Belki de daha kötü bir şey!..

Marki Giglio'nun evine gideceğimizi hatırladım: Ben de artık bu günden itibaren Pantogada'nın kızına kur yapmaya karar verdim.

"Artık benden daha da çok nefret edeceksin Adriana!" diyerek kendimi sırtüstü yatağa attım... "Senin için başka ne yapabilirdim ki?"

Saat dördü geçiyordu, kapıma vuruldu. Bay Anselmo gelmişti.

"İşte hazırım," dedim ve pardösümü giydim.

Adam hayretle yüzüme bakarak:

"Böyle mi geliyorsunuz?" diye sordu.

Birden başımda hâlâ yolculuk kasketimin bulunduğunu fark ettim... Evin içinde giymeye alışmıştım. Onu cebime sokarak şapkamı taktım: Bay Anselmo gülerek beni seyrediyordu.

"Nereye gidiyorsunuz Bay Anselmo?"

"Bakın ben de nasıl gidecektim az kalsın!" diye kahkahayı basarak ayağındaki terlikleri gösterdi. "Haydi, haydi yürüyün Adriana..."

"O da mı gelecek?" diye sordum.

Odasına doğru giderek:

"Gelmek istemiyordu; ama razı ettim gelmeye. Haydi yanına gidin, yemek odasında bekliyor."

Salonda Bayan Caporale sert ve sitemli bakışlarla beni karşıladı. Aşk yüzünden bu kadar acı çekmiş olan bu kadın, bu tecrübesiz kızcağızın kendisini avuttuğunu gördükten sonra şimdi, gönlü yaralı Adriana'yı teselli etmek için can atıyordu. Bu kadar iyi yürekli, bu kadar tatlı bir kıza acı çektirdiğim için isyan duyuyor bana karşı. Evet o ne güzeldi, ne de iyi bir insandı: Erkeklerin kendisine karşı kötü davranmaları için bir sebep bulabilirdi. Ama Adriana'yı neden bu kadar üzmeliydi?

Gözlerinden işte bunları okuyordum. Adriana'nın benzi o kadar solgundu ki! Gözleri ağlamaktan kıpkırmızıydı. O derin kederi içinde giyinip benimle gitmeye razı olmak için kim bilir kendini ne kadar zorlamıştı!..

Bu misafirliğe giderken içinde bulunduğum ruh haline rağmen marki Giglio d'Auletta'nın kendisini de evini de oldukça merak ediyordum. Roma'da oturduğunu biliyordum. Çünkü Sicilya krallığını yeniden kurabilmek için, papaz sınıfının iktidara gelmesinden başka çare olmadığını biliyordu. Papalık çevresinin en yolundan dönmez yüksek rütbeli papazları, kara partinin en ateşli kodamanları evine gelip gidiyorlardı.

O gün son derece göz alıcı bir şekilde süslenmiş olan geniş salonda kimsecikler yoktu. Salonun ortasındaki şövaleye dayalı tabloda, yarım kalmış bir resim vardı. Minerva'nın portresiydi bu: Pepita'nın kapkara küçük köpeği, beyaz bir koltuğa yerleşmiş, pençelerini uzatmış olarak görünüyordu bu resimde.

Papiano, bu tablonun Barnaldez'in eseri olduğunu söyledi.

Önce Pepita ile hizmetçisi Bayan Candide salonda göründüler, ikisini de odanın alacakaranlığında görmüştüm; şimdi aydınlıkta görüyordum. Bayan Pantogada bana farklı göründü;

büsbütün değil, ama burnu... Benim odamdayken de burnu böyle olabilir miydi ki? Onu ben ucu yukarıya kalkık burunlu bir kız olarak düşünüyordum; oysa burun kemerliydi, pek de küçük değildi öyle ama bu görünüşüyle güzeldi yine de; pırıl pırıl gözleri, koyu siyah saçları, ateşli dudaklarıyla güzel bir kızdı. Beyaz puanlı koyu renk elbisesi, vücudunun bütün ahenkli hatlarını olduğu gibi meydana çıkartıyordu. Sarışın Adriana'nın tatlı güzelliği sönük kalıyordu onun yanında.

Bayan Candide'nin tepesinde ne olduğunu o gün anlayabilmiştim: Muhteşem bir peruka geçirmişti tepesine; üstüne örttüğü büyük bir mavi mendili daha doğrusu bir eşarbı, çenesinin altından bir sanatçı ustalığıyla bağlamıştı. Ama bu göz alıcı mavili, kırmızılı, beyazlı çerçevenin içinde kadının avuç içi kadar sarkık yüzü pek soluk görünüyordu.

Yaşlı küçük köpek Minerva, bitip tükenmek bilmeyen havlamalarıyla, hal hatır sormamıza meydan bırakmıyordu. Ama aslında zavallı hayvan bize havlamıyordu: Bu, çileden çıkan bir yaratığın yakınmasıydı. Elinden gelse şu üç ayaklı kahrolası acayip aleti kapıdan dışarı atardı; ama onu, hep öyle olduğu yerde, hiç kımıldamadan, üstüne çullanacakmış gibi görerek havlaya havlaya geri çekiliyor, sonra yeniden dişlerini gıcırdatarak üstüne atılıyor, yine öfke içinde geriliyordu.

Ufak tefek, bodur, incecik bacaklarının üstündeki hantal gövdesiyle Minerva, gerçekten tabiatın hışmına uğramış bir yaratıktı: Gözleri yaşlılıktan bulanmış, eşyalara sandalyelerin çubuklarına sürte sürte kaşınma âdeti yüzünden başının, sırtının, kuyruk sokumunun tüyleri dökülmüştü.

Pepita, sert bir hareketle boynundan yakaladığı gibi onu Bayan Candide'nin kucağına atarak: "Sus bakayım!" diye bağırdı.

Tam bu sırada Don Ignazio Giglio d'Auletta içeri girdi. Adeta koşarcasına, iki büklüm pencerenin yanındaki koltuğa gitti;

oturup da bastonunu bacaklarının arasına yerleştirir yerleştirmez derin bir soluk aldı. Sıska, buruşuk yüzü, bir ölü benzi gibi soluktu; ama bir delikanlının gözleri gibi canlı bakışlı gözlerinden ateş saçılıyor; yanaklarından, şakaklarından küle bastırılmış diller gibi görünen acayip kâküller sarkıyordu. Bizi büyük bir dostlukla karşıladı; koyu bir Napoli şivesiyle konuşuyordu. Sonra sekreterinden, salonu dolduran ve Bourbonne'lara bağlılığını ispat eden hatıraları, bana göstermesini rica etti. Üzerine bir örtü örtülmüş küçük bir tablonun önüne gelmiştik. Örtüye sırma ile şu kelimeler işlenmişti: *Saklamıyorum, koruyorum, kaldır beni ve oku*, yazıyordu. Marki, sekreterine tabloyu duvardan alarak bize göstermesini söyledi. Tablonun camının altında, çerçeve içine alınmış bir mektup vardı... Pietro Ulloa'nın bu mektubu 1860 yılının Eylül ayında yazılmıştı, yani krallığın can çekiştiği son günlerde! Bu mektupta, Marki Giglio d'Auletta'nın kabineye girmesi isteniyordu; ama bu kabine kurulamamıştı... Mektubun yanında, Marki'nin bu görevi kabul ettiğini bildiren mektubunun müsveddesi de vardı; asil bir cesaretle yazılmış olan bu mektupta, böyle büyük bir tehlike anında sorumluluk yüklenmekten kaçanlar yeriliyordu.

İhtiyar, bu mektubu okurken ateşlenip heyecanlanmıştı; öyle ki ona hayran olmaktan kendimi alamadım. Kahraman bir insan olarak göründü bana. Sonra yine, ben salondaki tahtadan yapılmış yaldızlı bir zambağı incelerken anlattıkları bu düşüncemi büsbütün kuvvetlendirdi. 5 Eylül 1860 günü Kral, yanında Kraliçe ve iki saray subayı ile birlikte, açık bir araba içinde Napoli Sarayı'ndan çıkmıştı. Chiaia sokağına gelince, tabelasında yaldızla zambak resimleri yapılmış bir eczanenin önünde duran bir araba yüzünden Kral'ın arabası ilerleyememişti. Merdivene tırmanan bir iki işçi bu zambakları kazıyordu. Kral vaktiyle, dükkânını bu Kraliyet simgesi zambaklarla süsleme şerefine er-

mek için izin istemiş olan eczacının bu çirkin ihtiyatlılığını parmağıyla kraliçeye göstermişti. O sırada Marki d'Auletta buradan geçiyormuş: Bu manzara karşısında fena halde tiksinti duyarak, öfkeyle eczaneye dalmış, alçak herifin yakasına yapışarak, dışarı çıkartmış, Kral'ın önüne kadar sürükleyerek, yüzüne tükürdükten sonra tabeladan sökülen zambaklardan birini eliyle havaya kaldırıp, kalabalığın arasında, "Yaşasın Kral!" diye bağırmış.

Şimdi, salondaki bu zambak ona, o kasvetli Eylül sabahını ve Kral'ın Napoli sokaklarındaki son gezintisini hatırlatıyordu. Bunun dışında, bir Altın Anahtar ile, II. François tablosu altındaki şövalye Saint-Janvier'nin amblemi ile de övünüyordu.

Biraz sonra, aşağılık planımı uygulamak üzere Paleari ile Papiano'yu Marki'nin yanında bırakarak Pepita'ya sokuldum.

Çok sinirli ve sabırsız görünüyordu. Önce saatin kaç olduğunu öğrenmek istedi.

"Dört buçuk! İyi, iyi..."

Saatin dört buçuk oluşu, hoşuna gitmemiş olmalıydı; bu "İyi, iyi"den ve biraz sonra İtalya'ya, hele geçmişiyle övünen Roma'ya karşı söylediği saldırganca sözlerden bunu sezdim. İspanya'da da bir amfi tiyatro bulunduğunu, Roma'daki kadar da eski olduğu halde İspanyolların buna öyle pek önem vermediklerini söyledi.

"Ölü taşlar!"

İspanyollar için bunun bir *Plaza de toros*'dan daha fazla bir değeri yoktu. Evet onun gözünde eski çağın bütün şaheserlerinin, bir türlü gelmek bilmeyen ressam Manuel Bernaldez'in yaptığı Minerva'nın tablosu kadar değeri yoktu. Pepita'nın hırçınlığı, İspanyol'un gecikmesinden ileri geliyordu. Ve son raddesini bulmuştu. Konuşurken ürperiyor, zaman zaman parmağını burnuna sürtüp çekiyor, dudağını ısırıyor, ellerini açıp kapıyor ve gözlerini bir türlü kapıdan ayıramıyordu.

Nihayet uşak Bernaldez'in geldiğini haber verdi: İspanyol koşarak gelmiş gibi kan ter içindeydi. Pepita, adamı görür görmez arkasını dönerek ilgisiz görünmeye çalıştı, ama Bernaldez, Marki'yi selamladıktan sonra yanımıza gelip, geç kaldığı için İspanyolca özür dileyince genç kız kendini tutamayarak makine gibi hızlı hızlı şunları söyledi:

"Önce İtalyanca konuşun! Çünkü Roma'dayız. Ve bu baylar da İspanyolca bilmezler, hem sonra benimle de İspanyolca konuşmanızı pek yakışıksız buluyorum. Sonra, gecikmiş olmanıza pek önem vermediğim için özür dilemeniz de gereksiz."

Ressam bozulmuştu, sinirli sinirli gülümsedi. "Portreye devam etmek için oturabilir miyim?" diye sordu; çünkü hava halen tam kararmamıştı.

Pepita aynı sesle:

"Keyfiniz bilir!" dedi. "Bensiz resim yapabilirsiniz; yapabildiğiniz kadar da yapın."

Manuel Bernaldez yeniden boynunu büktü, sonra küçük köpeği hâlâ kucağında tutan Bayan Candide'e doğru döndü.

Şimdi Minerva'nın işkencesi yeniden başlamıştı. Pepita ise ressamın gecikmesini kendince cezalandırmak için bana yakınlık göstermeye başlamıştı ki bu benim de işime geliyordu. Arada bir Adriana'ya baktığımda onun ne kadar acı çektiğini görebiliyordum. İşkence çeken sadece Bernaldez ve Minerva değildi yani, Adriana ve ben de aynı durumdaydık. Ama sadece Ardiana'ya üzülüyordum ben. Bu işkecenin dozu gittikçe arttı.

Sahibinin bakışlarından kurtulan köpek, ressamın gözlerini kendisinden tuale çevirmesiyle, yavaşçacık ona verilen duruşu bozdu. Koltuğun dibiyle arkalığı arasına sırtını sürtmeye başladı. Sonra da saklanmak istiyormuş gibi kuyruğunu havaya kaldırarak arkasını ressama çevirdi. Candide onu birkaç kere yerine oturtmuştu. Bu sırada Bernaldez içini çekerek bekliyor ve Pepita'ya

söylediği bazı sözlere kulak kabartarak kendince yaptığı yorumları mırıldanıyordu. Birkaç kere bunun farkına vararak:

"Yüksek sesle söylesenize!" demek geldi içimden. Fakat sonunda dayanamayarak Pepita'ya:

"Rica ederim şu hayvanı rahat durdurun!" diye bağırdı.

Pepita son derece sinirli bir halde ellerini havaya kaldırarak:

"Bunu söylemek size düşmez!" diye bağırdı. Bernaldez'e bakarak, bir mazeret ileri sürmüş olmak için:

"Zavallıcık ne anlıyor, kim bilir...?" dedim.

Bu cümle iki şekilde yorumlanabilirdi; söyledikten sonra fark ettim bunu. "Kim bilir kendisine ne yapıldığını düşünüyor?" demek istemiştim. Fakat Bernaldez sözümden büsbütün başka bir anlam çıkartarak, dik dik yüzüme baktı ve büyük bir öfkeyle:

"Bu da asıl anlamayanın siz olduğunuzu gösteriyor!" dedi.

O dik dik ve kışkırtıcı bakışının etkisiyle zaten sinirim de bozuk olduğu için kendimi tutamayarak:

"Ama sizin büyük bir ressam olduğunuzu anladım sayın bay..." diye cevap verdim.

Marki bizim kavga eder gibi konuştuğumuzu duyarak:

"Ne oluyor?" diye sordu.

Bernaldez soğukkanlılığını tamamıyla kaybederek karşıma dikildi:

"Büyük bir ressam ha, yeter!"

"Orası öyle; büyük bir ressam ama terbiyesi biraz kıt gibi geliyor bana, küçük köpekleri de korkutuyor!" dedim kararlı ve küçümseyen bir sesle.

"Çok iyi! Bakalım yalnız küçük köpekler mi korkan!" diye cevap verdi ve çekildi.

Pepita birden acayip şekilde hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlayarak kendini kaybetti. Bayan Candide ile Papiano'nun kollarının arasına yığıldı.

Ortalık birden karıştı; bu karışıklık arasında ötekiler gibi ben de Pantogada'nın uzatıldığı kanapeye yaklaştığım sırada, birisinin kolumu yakaladığını hissettim, bu üstüme yürüyen Bernaldez'di! Çevik davranarak elini kuvvetle ittim, ama bir kere daha üstüme atılarak elini salladı, hafifçe yüzüme değdirebildi. Öfkeyle ben de onun üstüne atıldım; Papiano ile Paleari koşup beni tuttular. Bernaldez:

"Sizi düelloya davet ediyorum! Bana haber verin... Burada adresimi biliyorlar benim!" dedi.

Marki de koltuğunda şöyle davranıp biraz doğrulmuştu, her tarafı titreyerek saldırgana bağırıyordu, ben de Paleari ile Papiano'nun elinden kurtulup herife yetişmek için çırpınıyordum. Marki beni yatıştırmaya çalışıyor ve kibar bir beyefendi olarak evine karşı bu kadar saygısızlık gösteren bu adama, iki yakın arkadaşımı göndermemi ve dersini vermemi söylüyordu.

Bu çirkin olaydan ötürü özür dileyerek, Paleari ve Papiano ile birlikte Marki'nin evinden ayrıldım. Adriana baygın halde yatan Pepita'nın yanında kalmıştı.

Paramı çalan adamdan, Bay Paleari ile birlikte düelloda tanığım olmasını rica ettim. Başka kimden isteyebilirdim ki?

Paleari şaşkınlık içinde:

"Ben mi?" diye bağırdı: "Ciddi mi söylüyorsunuz? Anlamam bu işlerden ben... Çocukça aptallıklar bütün bunlar! Beni affedin, Bay Meis..."

O anda kendisiyle tartışma girmeyip, yüksek sesle:

"Bunu benim için yapmak zorundasınız!" diye bağırdım. Damadınızla birlikte bu adamı gidip bulun ve..."

Paleari:

"Gitmem!" diye sözümü kesti. "Boşuna üstelemeyin Bay Meis; benden ne isterseniz yaparım. Ama böyle bir şey, hayır:

Benim işim değil. Ben söyledim ya çocukluk derler buna! Hiç üstünde durmayın, önem vermeyin... Bu neye yarar ki?.."

Paleari öfkeli olduğumu görerek:

"Hayır, hiç de öyle değil... Çok önemli bir şey! Bay Meis'in tarziye istemekte yerden göğe kadar hakkı var; istemek zorundadır da diyebilirim; şüphesiz bunu yapmak zorunda..."

Reddetmesini hiç beklemediğim için:

"O halde siz bir arkadaşınızla gider misiniz?" diye sordum.

Fakat Papiano da çok çaresizlik içindeymiş gibi kollarını yana açarak:

"İnanın ki bunu bütün kalbimle isterdim," dedi.

"Yani yapmayacak mısınız?" diye sokağın ortasında bağırdım.

Adeta yalvarır gibi:

"Alçak sesle konuşun Bay Meis... Durun dinleyin beni... Düşünün bir kere... Zavallı bir emir kulu... Marki'nin emir kulu olduğumu düşünün..."

"Bunun ne ilgisi var bu işle? Marki'nin kendisi de... Duymadınız mı?"

"Evet efendim ama... Sonra yarın... Papaz sınıfından yana olan bu adam... Partisinin karşısında... Şövalyece işlere karışan sekreteriyle... Tanrı bilir neler geleceğini başımıza! Hem sonra şu kuş beyinli kız var ya, dişi bir kedi gibi tutkun bu ressam olacak ipsize; yarın barışırlar... Affedersiniz, ne olur benim durumumu bir düşünün! Kabak benim başıma patlar! Sabırlı olun, Bay Meis beni düşünün... Yemin ederim ki bu böyle..."

"Peki, bu pis işte beni yalnız mı bırakacaksınız?" diye bir kere daha öfkeyle bağırdım. "Burada, şu Roma'da tanıdığım kimse yok!"

Papiano hemen atılarak şu öğüdü verdi:

"Bakın başka bir yol daha var. Aklıma geldi... Ben de, kaynatam da anlamayız bu işlerden. Hemen Krallık ordusundan iki

subaya başvurun, bir şeref meselesinde sizin gibi kibar bir insanı temsil etmeyi reddetmezler. Durumu anlatın onlara... Bir yabancıya ilk defa hizmet etmiş değillerdir herhalde."

Evin kapısına gelmiştik. Papiano'ya:

"Bakın bu iyi!" dedim.

Sonra kaynatasıyla kendisini orada bırakarak, tek başıma ve son derece öfkeli olarak, nereye gideceğimi bilmeden yürüdüm.

Bir kere daha elimin kolumun nasıl bağlı olduğunu derin bir acıyla görüyordum. Benim durumumda olan biri düelloya girişebilir miydi? İki subay bulacakmışım! Fakat her şeyden önce, haklı olarak benim kim olduğumu öğrenmek isteyeceklerdi: Ah! Yüzüme tükürseler, tokatlasalar, hatta dövseler bile istedikleri kadar kuvvetle vurmalarını, ama gürültü etmemelerini rica ederdim. İki subay ha! Hani onlara gerçek durumumu anlatsam bile, inanmaz, kim bilir nelerden şüphe ederler? Hem bu sonra, Adriana'daki gibi tümüyle faydasız bir şey olurdu: Bana inansalar bile önce hayatta olduğumu ispat etmemi söylerlerdi. Çünkü bir ölünün, şeref davasında yeri olamazdı.

Hırsızlığa olduğu gibi şimdi de hakarete mi boyun eğecektim sessizce? Hakarete uğradığım, adeta tokatlandığım, hiçe sayıldığım halde, alçağın biri gibi kaderimin o dayanılmaz karanlıklarına dalıp, sefil ve iğrenç biçimde ortadan kaybolup gidecek miydim?

Hayır! Nasıl yaşayabilirdim böyle? Kendi öz hayatıma nasıl katlanabilirdim? Yeter, yeter artık! Durdum; etrafımdaki şeyler durmadan sallanıyor gibiydi; içimde doğan bir duyguyla tepeden tırnağa ürperdim.

"Ama önce hiç olmazsa... Önce..." dedim sayıklar gibi. "Önce denesem bir kere... Neden olmasın? Kendi gözümde alçağın biri olmamak için... Ya başarırsam... Kendimden daha az utanırım...

Kaldı ki kaybedecek hiçbir şeyim yok artık... Neden denemeyeyim?"

Aragno kahvesi iki adım ötedeydi. "Haydi bakalım yürü!" dedim içimden ve kör bir öfkeyle kahveden içeri daldım. Bir masanın etrafında beş altı topçu subayı oturuyordu. İçlerinden biri benim duraksayarak, çekinerek hemen yanı başlarında durduğumu görüp bana bakmaya başlamıştı.

Başımla hafifçe selam verdim, titrek bir sesle:

"Affedersiniz... Özür dilerim sizden! Bir şey söyleyebilir miyim?" dedim.

Ufak tefek, bıyıksız bir gençti bu. Okuldan bu yıl çıkmış bir asteğmen. Hemen yerinden kalkarak yanıma geldi, büyük bir nezaketle:

"Buyurun efendim!" dedi.

"Bakın! Kendimi tanıtayım size: Adriano Meis. Yabancısıyım buranın, hiç kimseyi tanımıyorum... Birisiyle kavga ettim... Evet bir kavga... İki tanığa ihtiyacım var... Kime başvuracağımı bilmiyorum... Bilmem bir arkadaşınızla birlikte, düello için tanığım olmak ister miydiniz?.."

Genç subay şaşakalmıştı; bir süre beni süzdükten sonra arkadaşlarından birine doğru dönerek seslendi:

"Grigliotti!"

Daha kıdemli bir teğmendi bu. Wilhelm'vâri posbıyıklı bu genç subay, tek gözlüğünü göz çukurına zorla yerleştirmişti; saçları iyi taranmış, yanakları pomatlanmıştı; o da ayağa kalktı, öteki subaylarla konuşmasını kesmeden bana nazikçe bir selam vererek yanıma geldi. Onun yerinden kalktığını görünce ufak tefek subaya: "Ne olur bu gelmesin, bu gelmesin!" diyecektim az kalsın. Hiç şüphe yok ki o gruptaki arkadaşlarından hiçbiri onun kadar bu işe elverişli değildi; şövalyelik kanununu su gibi ezbere biliyordu.

Şimdi size benim durumumla ilgili olarak söylediklerini sayıp dökemeyeceğim... Neler söylemedi, neler... Bilmem kime, şöyle bir telgraf çekmeliymişim... Albaya gitmeliymişim; bunu söylemeye lüzum yokmuş! Kendisi de asker olmadan önce, bu durumun aynısı başına geldiği zaman Pavi'de o da böyle yapmış... Çünkü şeref konusunda... Filan falan... Maddeler, emsaller, muhalefet şerhleri, hakem ve jüri... Daha neler de neler!

Onu görür görmez tüylerim diken diken olmuştu, bir de anlattıklarını dinlerken ne hale geldiğimi artık siz düşünün! Bazı anlar dayanamıyordum, kan beynime hücum etmişti; patladım:

"Evet efendim! Biliyorum ben de bunu! Çok iyi... İyi söylüyorsunuz ama nasıl telgraf çekebilirim şimdi? Yalnızım! Düello istiyorum işte bu kadar! Hemen istiyorum, mümkünse yarın... Hiç gürültü patırtı çıkarmadan... Bu kadar formaliteye, bunca saçmalıklara, özür dilerim, hacet kalmasın diye size başvuruyorum!" Nihayet konuşmamız bir çekişme halini aldı ve bizi dinleyen subayların kahkahalarıyla sona erdi. Sanki kırbaçlanmış gibi yüzüm ateşler içinde yanarak, oradan kaçtım. Beynim kafatasımdan fırlayacakmış gibiydi, elimle tepeme bastırıyordum. Hızlı hızlı oradan koşarak uzaklaşırken o gülüşmeler hâlâ kulaklarımda çınlıyordu. Nereye olursa olsun bir yerlere saklanmak istiyordum... Böylece bilmem ne kadar zaman sokaklarda avare avare dolaşıp durdum. Birbiri ardınca kapanan dükkânların önünde durarak vitrinleri seyrediyordum; içimde şöyle bir duygu vardı: Sanki bu dükkânlar bir daha açılmamak üzere benim için kapanıyordu... Sokaklar gittikçe tenhalaşıyordu sanki. Ben tek başıma bu dilsiz, kapıları pencereleri sımsıkı kapalı karanlık evlerin arasında, nereye gideceğimi bilmeden dolaşıp durayım diye; bütün hayat kapanıyordu önümde; gecenin basmasıyla birlikte sönüyor, susuyordu. Ve artık benim için hiçbir anlamı ve amacı kalmamış gibi uzaktan seyrediyordum onu. Ve işte sonunda,

hiç istemeden, bütün varlığımı dolduran o karanlık duygunun etkisiyle, kendimi Marguerita köprüsünün üstünde buldum; korkuluğa dayanıp gecenin karanlığı içinde kapkara görünen nehiri bomboş, şaşkın gözlerle seyre koyuldum.

"İşte bu!"

Bütün vücudum korkuyla ürperdi; bu ürperiş birden bütün hayat gücümü şaha kaldırdı. Birdenbire hayatımın Tavuk Kümesi Çiftliği'ndeki değirmende sona ermesini isteyenlere karşı büyük bir kin uyandı içimde. Beni bu maceraya sürükleyen Romilda ile anasıydı... Ah! Yoksa hiçbir zaman onlardan kurtulmak için intihar etmiş gibi göstermezdim kendimi. Ölümün ötesinde yaşıyormuşum aldanışı içinde iki yıl boyunca bir gölge gibi çırpındıktan sonra, onların hakkımda verdikleri idam hükmünü yerine getirmek zorunda hissediyordum kendimi. Gerçekten beni öldürmüşlerdi! Yalnız onlar, evet onlar kurtulmuşlardı benden...

Derin bir isyan duygusuyla titredim. Kendimi öldürecek yerde öç alamaz mıydım onlardan? Kimi öldürecektim ki? Bir ölüyü... Yani hiç kimseyi!.. Birden parlayan bir ışıkla gözlerim kamaşmışçasına durdum. Öç almak? Yani oraya Miragno'ya dönmek öyle mi? Artık çekilmez olan, beni boğan bu yalandan kurtulmak. Onları cezalandırmak için sağ olarak oraya dönmek, asıl adımla, asıl kişiliğimle ve kendi öz bahtsızlıklarımla oraya dönmek mi? Ama şimdiki bahtsızlıklarımı, bir ağır yükten kurtulur gibi sırtımdan atabilecek miydim? Hayır, hayır, hayır! Bunu yapamayacağımı hissediyordum. İşte böylece kararsızlık içinde sayıklayıp duruyordum köprünün üstünde.

Bu sırada pardösümün cebindeki, ne olduğunu bilmediğim bir şeyi kaygıyla yoklayıp duruyordum. Marki Giglio'nun evine giderken, farkına varmadan cebime tıktığım yolculuk kasketimmiş. Tam nehire fırlatıp atacağım sırada zihnimde bir şimşek

çaktı; Alenga'dan Torino'ya giderken kafamı kurcalayan bir düşünceyi hatırladım.

Kendi kendime. "Şuraya şu korkuluğun kenarına şapkamı... Bastonumu... Evet! Tıpkı değirmen bendindeki gibi, Mattia Pascal ve buradaki ben, şimdi Adriano Meis... Sıra şimdi bende! Yeniden hayata dönüyorum; öcümü alacağım!"

Bir sevinç dalgası, ya da bir delilik kasırgasıyla uçacak gibiydim nerdeyse. Kendimi öldürmemeliydim; iki yıldır bana cehennem azapları yaşatan, perişan eden bu saçma, delice yalana son verecek, o ölüyü bir kere daha öldürecektim.

Alçağın yalancının biri, aşağılık bir adam olmaya mahkûm edilen bu Adriano Meis'i öldürmeliydim; nihayet sahte bir addan başka bir şey olmayan kafatasının içi beyin yerine kıtık dolu, mukavva yürekli, kauçuk damarlarında kan yerine azıcık boyalı su dolaşan bu yapma adamı öldürmeliydim. Kahrolsun o iğrenç, uğursuz kukla! Boğulacaktı bu nehirde tıpkı Mattia Pascal gibi. Sıra şimdi onda! Bir ölüm yalanından doğan bu gölge hayat, yine bir ölüm yalanıyla layık olduğu sona kavuşacaktı! Böylece her şeyi yoluna sokmuş olacaktım. O kadar kötülük ettiğim Adriana'yı bundan başka ne sevindirebilirdi? Ama şu serserinin hakaretini taşıyacak mıydım üstümde! Alçak herif ödlekliğinden saldırmıştı üstüme. Alçak! Ondan zerrece korkum olmadığına inanıyorum. Hem hakarete uğrayan ben değildim, Adriano Meis'ti. Oysa Adriano Meis şimdi öldürüyordu kendini.

Benim için başka kurtuluş yolu yoktu! Bununla birlikte, gerçekten birini öldürüyormuşum gibi beni bir titremedir aldı. Ama beynim aydınlandı birden, yüreğime sular serpildi, içim sevinçle dolup taştı; düşüncelerime berraklık geldi.

Etrafıma bakındım. Nehir boyunda biri, bir bekçi var gibi geldi bana. Uzun süredir köprünün üstünde durduğumu görerek gözetlemeye başlamıştı sanki. Böyle olup olmadığını anlamak

için önce Özgürlük Meydanı'na, sonra Mellini rıhtımına baktım... Kimsecikler yoktu! Sonra geriye döndüm; fakat yeniden köprünün üstüne gelmeden, ağaçlar arasında yolu aydınlatan fenerin altında durdum: Not defterimden bir yaprak kopardım, kurşunkalemle: Adriano Meis yazdım; hepsi bu kadar. Adres ve tarih koydum. Bu da yeterdi. Her şeyim, elbiselerimi kitaplarımı orada, evde bırakıyordum. Hırsızlık olayından beri paramı yanımda taşıyordum.

Yavaş yavaş hafifçe eğilerek köprüye geldim. Bacaklarım titriyor, yüreğim göğsümün içinde gümbürdüyordu. Alacakaranlık bir yeri seçtim, şapkamı çıkardım, adımı yazdığım küçük kâğıdı kurdelesine geçirdim, sonra korkuluğun üstüne koydum; bastonumu da yanına yerleştirdim. Tanrı'nın bağışı yolculuk kasketimi başıma geçirdim; sonra hiç arkama bakmadan, gölgelere sığınarak bir hırsız gibi hızla sıvıştım buradan.

YENİDEN DİRİLİŞ

Gece on ikiyi on geçe kalkan Pisa trenine yetişmek üzere gara tam vaktinde geldim.

Biletimi alarak ikinci mevki kompartımanlardan birine girdim. Kasketimin siperini burnuma kadar indirmiştim; kendimi saklamaktan çok, başkalarını görmemek için. Ama yine de gözümün önüne geliyordu her şey. Köprünün korkuluğuna bıraktığım o geniş kenarlı şapkamla bastonumun hayali, bir kâbus gibi zihnimden gitmiyordu bir türlü. Belki de şu anda, oradan geçen biri bulmuştur... Belki de gece bekçileri, haber vermek için karakola koşmuşlardır bile... Ben de hâlâ Roma'daydım. Ne bekliyorlardı hareket etmek için? Soluk alamaz olmuştum.

Sonunda tren kımıldadı, şansım varmış, kompartımanda yalnızdım. Ayağa fırladım, kollarımı yana açtım, derin derin soluk aldım, içim ferahladı; göğsümün üstünden sanki ağır bir taş kalkmıştı! Ah! Yaşamaya başlamıştım artık, kendimi bulmuş; Mattia Pascal olmuştum. Şimdi içimden avaz avaz şöyle bağırmak geliyordu herkese duyurmak için: Ben! Mattia Pascal'ım ben! Evet benim! Ölmemiştim! İşte yaşıyorum! Artık ne yalan söylemek ne de tanınmak korkusu içinde yaşamak zorundaydım... Aslında,

Miragno'ya varıncaya kadar yeniden hayata kavuşmuş sayılmazdım... Oraya gidince ilk iş olarak nüfusa kendimi yazdırıp, sağ olduğumu onaylatmalı, toprağa gömülü köküme bağlatmalıydım kendimi... Ne çılgınlık! Nasıl olup da bir ağacın gövdesinin, kökünden ayrı yaşayabileceğini düşünmüştüm? Ama yine de Alenga'dan Torino'ya yaptığım öteki yolculuğu hatırlıyorum; o zaman da, tıpkı şimdiki gibi mutlu olduğuma inanıyordum. Ne delilik! Bu da bana bir kurtuluş gibi görünmüştü. Evet, ama sırtımda yalanın kurşun zırhı olduğu halde! Bir gölgenin sırtındaki kurşun bir zırh... Ancak şimdi de gidip karımı ve kaynanamı sırtıma yükleyecektim... Ama ben "ölüyken" de zaten sırtımda değil miydiler ki? Şimdi sağdım ve kılıcımı bilemiştim. Ah! Görürüz bakalım ne yapacaklar!

Şimdi iki yıl önce, nasıl bir hafiflikle kendimi bütün kanunların dışına atıp, maceraya sürüklediğimi hatırlıyorum da, bu bana inanılmaz bir şey gibi geliyor. Şimdi, o ilk günlerdeki kaygısızlığımın, daha doğrusu deliliğimin verdiği mutlulukla Torino'ya, oradan da hacca gider gibi öteki şehirlere gidişimi hatırlıyorum. Hiç kimseyle konuşmadan, tek başıma, kendi içime kapanmış, mutluluk sandığım duyguya gömülmüş bir halde; sonra Almanya, Ren'deki vapur yolculuğum... Bir rüya mıydı bu? Hayır gerçekti. Ah! Hep öyle kalabilseydim: Gittiğim yerlerin hayatına yabancı, oradan oraya göçüp dursaydım! Ama günün birinde, hani ihtiyar bir kibritçiden satın almaya kalktığım şu küçük köpek; bana ne olduğumu hatırlatmıştı... Ve sonra, ah! Sonra...

Roma'yı düşünmeye başladım; ayrıldığım eve bir gölge gibi giriyordum. Herkes uyumuş mu acaba? Adriana uyumamıştır, belki... Beni bekliyor hâlâ, eve dönmemi bekliyor; Bernaldez'le yapacağım düello için iki tanık bulmaya gittiğimi söylemişlerdir ona; hâlâ gelmediğimi görünce, korkuyor, ağlamaya başlıyor...

Başımı ellerimin arasına alıp, şakaklarımı sıkıyorum; yüreğim daralıyor, daralıyor...

İçin için inleyerek, şöyle diyordum kendi kendime: "Adriana, senin için yaşayamadığıma göre şimdi beni ölmüş bilmen daha iyi. Zavallı Adriana, ağzını öpen o dudaklar öldü şimdi. Unut, unut artık beni!"

Ah! Yarın sabah bir polis gelip de olayı haber verdiği zaman neler olacak o evde kim bilir? İlk şaşkınlık geçtikten sonra, kendimi öldürüşümü nasıl bir sebebe bağlayacaklar acaba? O sürüklendiğim düelloya mı? Hayır, olamaz! Hiç ödleklik göstermemiş bir adamın, düello korkusuyla kendine kıyacağı düşünülemez... Peki öyleyse? Yani tanık bulamadığım için mi? Saçma bir bahane! Belki de... Kim bilir? Belki de acayip hayatımın arkasında esrarlı bir şeyler gizliydi... Evet, evet, şüphesiz böyle düşüneceklerdi! Görünüşte hiçbir sebep yokken en ufak bir belirti bile göstermeden, böyle bir şeye niyetim olduğunu hissettirmeden öldürmüştüm kendimi. Doğru, son zamanlardaki halim de oldukça acayipti: Şu hırsızlık komedisi, önce paramın çalındığından şüphe etmişken, sonra yalanlayışım... Bu para belki de benim değildi, birine geri vermem gerekiyordu; bir kısmını haksız yere iç etmek istiyordum da bu hırsızlık hikâyesini uydurmuştum herhalde; sonra da pişman olmuş; yani bunun için de kendimi öldürmüştüm? Kim bilir belki böyle olmuştu? Ne olursa olsun çok esrarlı bir adamdım; ne bir dostum vardı, ne de kimseden mektup aldığım; hiçbir zaman, hiçbir yerden...

Şu küçücük kâğıt üzerine adımdan, tarih ve adresten daha iyi bir şeyler yazabilirdim: Kendimi öldürüşüme bir sebep gösterebilirim! Ama şu anda... Hem ne diye? Hayattan bıkmıştım belki? Düellodan bir gün önce?

Gazeteler, şu esrarlı Adriano Meis üzerine ne gürültüler koparacaklardı kim bilir? Belki de şu Torino'daki meşhur, François

Meis adlı amcaoğlumu yine ortaya çıkarırlar, polise bilgi vermek için: Bu bilgilere dayanarak araştırmalara girişirler; kim bilir ne sonuca varırlar? Evet ama ya para? Mirasım? Adriana bütün parayı görmüştü... Papiano'yu gözünüzün önüne getirin bir, hemen yazı masasına saldıracak, ama bomboş bulacak çekmeceyi... Yani bütün bu paralar, nehrin dibine gitti öyle mi? Ne yazık, ne yazık! O vakit hepsini aşırmadığı için nasıl dövünecek! Polisiye romanlarına, elbiselerime el koyacak; kimin olacak bunlar? Ah hiç olmazsa bir hatıra olarak Adriana'cığın elinde kalsaydı! Boş odama bakarken neler hissedecek bundan sonra?

İşte böylece, dilekler, tahminler, düşünceler, duygular kafamın içinde cirit atıyor, bir yandan da tren gecenin karanlığında homurdanıp duruyordu ve hiç rahat vermiyordu bana.

Pisa'da birkaç gün kalırsam iyi olur diye düşündüm. Böylece Mattia Pascal'ın Miragno'da yeniden ortaya çıkışıyla, Adriano Meis'in Roma'da kayboluşu arasında ilişki kurulmasını önlemiş olurdum; bu ilişki çabuk dikkati çekerdi. Hele gazeteler, bu kendimi öldürme olayı üzerinde çok dururlarsa! Pisa'da Roma'dan gelecek akşam ve sabah gazetelerini beklemeye karar verdim. Eğer gazeteler adım etrafında çok gürültü koparmamışlarsa Miragno'dan önce Oneglia'ya giderek kardeşime uğrarım; yeniden dirilişimin onun üzerindeki etkilerini görmek için. Ama Roma'da geçirdiğim günlere ve başıma gelenlere dair tek kelime etmemeye karar verdim. İki yıldır ortalarda görünmeyişimi açıklamak üzere bir şeyler uydurur, uzak ülkelere gittiğimi söylerim... Ah! Şimdi yeniden sağ olunca, ben de bazı yalanlar uydurabilir, şövalye Titus Lenzi'ninkiler kadar güzel yalan uyduramadığımı anlayabilirdim.

Cebimde elli iki bin liretten fazla para kalmıştı. Alacaklılarım, iki yıldır ölmüş olduğumu bildikleri için, herhalde Tavuk Kümesi Çiftliği'ne ve değirmene el koymakla yetinmişlerdir. İkisini de satarak alacaklarını fazlasıyla teshil etmişlerdir... Beni

hırpalamazlar herhalde. Elli iki bin liretle, Miragno'da rahatça yaşayabilirim.

Pisa'da trenden iner inmez, Mattia Pascal'ın giydiği biçim ve büyüklükte bir şapka satın aldım; hemen ardından şu Adriano Meis budalasının saçlarını kestirttim.

Berbere, "Kısa, çok kısa olsun!" diyordum.

O zamandan beri sakalım biraz daha çıkmıştı; kısa saçlarımla, asıl görünüşümü yeniden kazanmaya başlamıştım. Hatta daha da iyi olmuştum böyle, daha asil görünüyordum. Artık gözüm yan bakmıyordu, Mattia Pascal bu özelliğini kaybetmişti.

Şu demektir ki, Adriano Meis'ten bir şeyler daima kalacaktı yüzümde. Ama şimdi Roberto'ya o kadar benzemiştim ki hiç aklıma gelmezdi böyle olacağım. Tepemi kaplayan saç yığınını kazıtıp da şapkayı kafama geçirince felaket baş gösterdi: Şapka kulaklarıma kadar geçmişti! Berberin yardımıyla meşinin içine kâğıt koyarak düzelttim.

Otele böyle eli boş girmemek için bir valiz satın aldım; şimdilik, sırtımdaki elbiseyle, pardösümü koyacaktım içine. Her şeyi yeniden almam gerekiyordu; karımın, Miragno'da, bu kadar zaman sonra elbiselerimi ve çamaşırlarını saklamış olacağını ummuyordum. Bir mağazadan hazır bir elbise satın aldım, onu giyip elimde yeni valizimle Neptün Oteli'ne yollandım.

Adriano Meis iken de Pisa'ya gelmiş ve Londra Oteli'ne inmiştim. Şehrin sanat şaheserlerine hayran olmuştum; şimdi, şiddetli heyecanlarla sarsılmış, dün sabahtan beri ağzıma lokma koymamıştım; açlıktan uykusuzluktan ayakta duracak halde değildim. Bir şeyler yedikten sonra hemen kendimi yatağa attım ve akşama kadar uyudum.

Uyanır uyanmaz, büyük bir üzüntü kapladı içimi. O günü birtakım gerekli işlerle geçirmiş, sonra da deliksiz bir uyku çekmiştim. Ama orada Paleari'nin evinde kim bilir neler olmuştu?

Bütün ev halkı ayağa kalkmış, herkes şaşkına dönmüş, üstelik yabancılar da can sıkıcı bir merakla, olan biteni anlamaya çalışmışlardı herhalde; telaşla araştırmalara girilmiş, şüpheler ileri sürülmüş, aklın almayacağı varsayımlar atılmış olmalıdır ortaya; bu yakıştırmalarla birlikte elbiselerimle kitaplarım da, feci bir ölümle bu dünyadan ayrılanların eşyası karşısında duyulan korkuyla karışık bir merak uyandıracaktı herkeste.

Ben de uyuyabilmiştim ha? Şimdi yarına kadar kaygılar, sabırsızlıklar içinde, bir şeyler öğrenebilmek için Roma gazetelerini bekleyecektim.

Böylece Miragno'ya, en azından Oneglia'ya gidemeyince doğrusu birkaç gün için hoş bir boşluk doğdu: Orada, Miragno'da Mattia Pascal olarak ölüydüm; burada Roma'da Adriano Meis olarak ölüydüm; iki ölüm arasında adsız bir yaşayış.

Ne yapacağımı bilemediğim için, zihnimi bu yorucu düşüncelerden belki biraz kurtarırım diye, bu iki ölüyü Pisa sokaklarında dolaştırmaya karar verdim.

Oh! Bu böyle hoş bir gezinti oldu ki! Daha önceden buraya gelmiş olan Adriano Meis, Mattia Pascal'a kılavuzluk, tercümanlık etmek istiyordu; ama o, kafası binbir düşünce ile altüst halde, bunalmış olduğu için, son derecede keyifsizdi. Kolunu sallayarak o saçları ensesinde, uzun elbiseli geniş kenarlı şapkalı ve gözlüklü iğrenç gölgeyi yanından kovmaya çalışıyordu: "Haydi defol, git oraya nehire! Boğulmuş herif!"

Ama Hatırlıyorum şimdi... Adriano Meis de, iki yıl önce buralarda dolaşırken o da bunalmıştı, Mattia Pascal'ın gölgesinden aynı kol hareketiyle onu yeniden Tavuk Kümesi Çiftliği değirmenindeki kanala yuvarlayarak kurtulmak istemişti.

Tanrı'nın yardımı ile nihayet bu sonu gelmeyecek gibi görünen azap dolu uzun gecenin sabahına erişerek, Roma gazetelerini elime geçirebildim.

Gazetelerdeki yazıların yüreğimi ferahlattığını söylemeyeceğim; imkânsız bir şeydi bu. Yalnız, üzüntüm çabuk geçti. Gazeteler, benim kendimi öldürmem haberine herhangi bir polisiye vakadan fazla yer ayırmamışlardı. Hepsi de hemen hemen aynı şeyleri yazıyordu: Marguerita köprüsünde bir şapka ile bir baston bulunmuştu; şapkanın kurdelesinden de bir iki satır yazılı küçük bir kâğıt çıkmıştı. Bu acayip adamın Torino'lu olduğu sanılıyordu. Onu bu feci kararı vermeye sürükleyen sebeplerin ne olduğu da bilinmiyordu. Yalnız bir gazetede işin içinde "özel bir sebep" olduğu ileri sürülüyor, "kilise çevrelerinde çok tanınmış bir kişinin evinde bir İspanyol ressam ile arasında geçen kavgadan" söz ediliyordu.

Başka bir gazete de şöyle yazmıştı: "Kendisini öldürmüş olmasının sebebi herhalde para sıkıntısıydı." Yalnız, günün olayları üzerinde uzun uzadıya duran bir sabah gazetesi ayrı bir noktaya değinip geçiyordu: "Milli Eğitim Bakanlığı büro şefliğinden emekli Şövalye Paleari ailesinde bu ölüm büyük bir hayret ve üzüntü yarattı. Evlerinde oturan Adriano Meis'i çok saygılı ve kibar bir insan olarak tanımışlardı." Teşekkürler! Bu gazetede İspanyol ressamla arasında geçen kavgadan söz edilerek kendisini öldürmesinin sebebinin gizli bir aşk olabileceği ileri sürülüyordu.

Yani Pepita Pantogada için kendimi öldürmüş oluyordum. Ama ne olursa olsun böylesi daha iyiydi. Adriana'nın adı hiç geçmediği gibi çalınan paralar da söz konusu edilmiyordu. Polis gizli bir soruşturma açacaktı. Ama hangi kanıtlarla?

Artık Oneglia'ya hareket edebilirdim.

Roberto'yu bağbozumu için gittiği köyde buldum. Bir daha ayak basmayacağımı sandığım o güzelim Akdeniz kıyılarına gelince neler hissettiğim çok iyi anlaşılır. Ama sevincim; buraya kavuşmamın heyecanı, yakınlarımı göremeden yabancılar tarafından tanınma korkusu, sağ olduğumu görünce ne hissedeceklerini düşünmemin yüreğime verdiği çarpıntı ile gölgelendi. Bunu

düşünürken gözüm kararıyor; her yanı, göğü, denizi kapkara görüyordum. Kalbim hızlı hızlı çarpıyordu. Kardeşime kavuşamayacakmışım gibi geliyordu.

Bu güzel köşkü Berto'ya drahoma olarak karısı vermişti. Uşağın açtığı demir parmaklıklı kapıdan girip, iki tarafı ağaçlıklı yolda ilerlerken sahiden başka bir dünyadan gelmişim gibi bir duygu uyandı içimde.

Köşkün kapısına gelince uşak kenara çekilerek: "Buyurun efendim, kim geldi diyeyim?"

Gırtlağımdan bir türlü ses çıkmıyordu. Duyduğum sıkıntıyı gizlemek için sırıtarak:

"Deyin ona ki... Yakın bir... Dostunuz... Çok uzaktan gelmiş..." diye kekeledim.

Bu uşak en azından benim kekeme olduğumu sanmıştır. Valizimi, şemsiyeliğin kenarına koydu ve beni yanındaki kapıdan salona aldı.

Ürpertiler içinde beklemeye başladım. Etrafıma göz gezdirdim, bu küçük aydınlık salon, soluk yeşil lake eşyalarla döşenmişti. Birden demin içeri girdiğim kapının boşluğunda dört yaşlarında güzel bir bebek gördüm; bir elinde bir bahçe kovası, ötekinde de bir tırmık vardı. Gözlerini kocaman kocaman açarak bana bakıyordu.

Yüreğim anlatılmaz bir sevgiyle kabardı: Herhalde küçük yeğenlerimden biriydi bu çocuk. Berto'nun büyük oğlu olmalıydı! Eğildim elimle gelmesini işaret ettim, ama korktu benden... Kaçtı.

Bu sırada salonun öteki kapısının açıldığını duydum, ayağa kalktım! Heyecandan gözlerim buğulanmıştı; gırtlağıma bir şeyler tıkanır gibi oluyordu.

Roberto, hayret içinde karşımda durdu, sersemlemiş gibi bir hali vardı.

Kollarını açarak:

"Berto! Tanımadın mı beni?" diye bağırdım.

Sesimi duyunca yüzü sapsarı kesildi; eliyle alnını tuttu, sonra gözlerini sildi olduğu yerde sallandı, kekeleyerek:

"Nasıl... Nasıl... Nasıl olur?.." dedi.

Herhalde korktuğu için geri çekilmişti; kolundan tuttum.

"Benim, Mattia! Korkma! Ölmemiştim. Görüyorsun işte! Dokun bana! Benim Roberto, hiç ölmemiştim zaten; bak dipdiriyim; haydi, haydi..."

Zavallı Roberto hâlâ gözlerine inanamayarak:

"Mattia! Mattia! Nasıl oldu bu?" diye bağırdı; "Sen ha! Allahım! Sen ha! Kardeşim benim! Mattia'cığım!" dedi.

Sonra beni bağrına bastı, kollarının arasında sıktı, sıktı çocuk gibi ağlamaya başlamıştım.

"İşte bak... Benim, karşındaki! Geri döndüm... Öteki dünyadan... Haydi!.. Anlatırım sana..."

Roberto, hâlâ kendinden geçmiş bir halde yanaklarından gözyaşları süzülürken kolumu kuvvetle sıkıyordu:

"Ama nasıl oldu da?.. Hani orada?.." diyebildi.

"Ben değildim o... Anlatırım sana... Yanıldılar... Miragno'dan uzaklardaydım; Tavuk Kümesi Çiftliği'nde kendimi öldürmüş olduğumu senin gibi ben de gazetelerden öğrendim."

"Demek sen değildin ha!" diye Roberto bağırdı. "Peki ne yaptın bunca zaman?"

"Ölü taklidi. Sus şimdi. Her şeyi anlatacağım sana. Şu anda yapamam bunu. Sana yalnız şunu söyleyeyim, şurada burada dolaştım durdum. Önce mutlu sanmıştım kendimi, ama başımdan onca olay geçtikten sonra, kendimi aldattığımı, ölü taklidi yapmanın hoş bir şey olmadığını anladım; işte geldim buraya; kendimi dirilttim."

"Mattia, sana daima Matto (deli) demez miydim? Ah! Koca deli! diye Roberto haykırdı. Ne kadar sevindirdin beni bilsen!

Kim derdi Mattia sağ diye... Hâlâ inanamıyorum buna! Bırak da doya doya seyredeyim seni. Başka biriymişsin gibi geliyor bana!"

"Görüyorsun ki gözümü düzelttirdim."

"Ya! Bak sahi! Bunun için öyle gelmiş bana demek... Bilmiyordum... Bakıyordum, bakıyordum; bir değişiklik var diyordum, ama anlayamıyordum... Çok güzel! Haydi şimdi karımın yanına gidelim... Ama! Dur biraz... Sen..."

Birden durdu üzülerek:

"Miragno'ya mı gideceksin?" diye sordu.

"Elbette, bu akşam."

"Öyleyse, bir şey bilmiyorsun?"

Yüzünü eliyle kapayarak, inler gibi bir sesle:

"Talihsiz çocuk... Ne yaptın? Ne yaptın, biliyor musun? Biliyor musun ki karın?.." Ben şaşırarak:

"Öldü mü?" diye sordum.

"Hayır, bundan da beter! Ev... Başka biriyle evlendi."

Ezilmiştim.

"Başka biriyle mi evlendi?"

"Evet Pomino ile! Bir yıl kadar oluyor, bana da davetiye göndermişlerdi."

"Pomino, Pomino, karımın..?" diye kekeledim.

Fakat birden acı bir gülme geldi; sanki midem ekşimiş gibi boğazımı yandı, kahkaha attım.

Roberto şaşkın şaşkın bana bakıyordu:

Aklımı kaçırmamdan korkmuş gibi bir hali vardı.

"Gülüyorsun ha!"

"Tabii gülüyorum!" dedim, kolunu tutup sarsarak. Bundan daha iyi bir şans olamazdı benim için.

Roberto adeta öfkeyle:

"Ne dedin diye bağırdı; ama oraya gidiyorsun şimdi..."

"İyi, dedim; hemen koşacağım oraya!"

"Ama Romilda'yı tekrar almak zorunda olduğunu bilmiyor musun?"

"Ne? Kim? Ben mi?.."

"Elbette!" diye tekrarladı, Roberto. Ben şaşkın şaşkın bakıyordum. "İkinci evlenme iptal edilir; sen de tekrar almak zorunda kalırsın."

Perişan olmuştum.

"Hangi kanunda yazılı bu!?" diye bağırdım, "Karım tekrar evlenmiş olsun, ben de... Olur şey mi bu? Sus! Olmaz böyle şey! Olmaz böyle şey."

"Ben de sana bunun böyle olduğunu söylüyorum!" diye Berto diretti... Dur hele: Kaynım burada. Sana daha iyi anlatır bunu; hukuk doktorudur. Gel... En iyisi sen dur burada. Karım gebe. Seni birden görmesinden korkarım. Gidip önce haber vereyim kendisine... Bekle biraz olur mu?"

Sonra elimden tutarak beni kapının eşiğine kadar getirdi; bırakırsa yeniden kaybolurum diye korkuyordu sanki.

Yalnız kalınca, kafese kapatılmış bir arslan gibi salonun içinde dönmeye başladım. "Demek evlenmiş Pomino ile! -Oha!- Eh... İşte bak! Vaktiyle sevmişti Romilda'yı! Bu ona inanılır gibi görünmemişti! Karıma da... Düşünün biraz... Zengin, Pomino'nun karısı.. O, burada evlenirken ben Roma'da... Ve şimdi onu yeniden alacakmışım! Olur mu öyle şey!"

Az sonra Roberto sevinç içinde gelip beni çağırdı. O kadar pusulayı şaşırmıştım ki yengemin, annesinin ve kardeşlerinin beni sevinçle karşılamalarına tepki veremedim. Berto bunu fark ederek hemen öğrenmek istediğim şeyi sordu:

"Rica ederim hangi kanunda yazılı bu!" diye bir kere daha bağırdım! "Türk kanunu mu bu!"

Genç Avukat gülümsedi; gözlüğünü düzelterek kendine güvenen birinin tavrıyla cevap verdi:

"Ama işte bu böyle... Roberto'nun hakkı var. Hangi madde olduğunu hatırlamıyorum, ama kanunda yazılı; ilk kocanın ortaya çıkmasıyla ikinci evlilik bozulur."

"Yani ben de tekrar evlenmek zorundayım öyle mi?" diye kararlı bir sesle bağırdım. "Herkesin bir yıl boyunca başkasına kanlık ettiğini bildiği bir kadınla; o adam da..."

Küçük Avukat hep gülümseyerek:

"Affedersiniz ama Bay Pascal. Sizin kabahatiniz bu!" dedi.

"Benim kabahatim değil! Ne diye olsun? Bu iyi kadın, boğulan zavallı birini bana benzetsin ve hemen evlensin, sonra da kabahat bende olsun ha? Şimdi de onu tekrar almak zorunda olayım öyle mi?"

"Şüphesiz!" diye cevap verdi." Kanunda belirtilen süre içinde karınızın -kabul edeyim ki kötü niyete dayanmış olsun olmasın- yanılışını düzeltmek istemediğiniz için, bu böyledir. Siz yanlış yere, o boğulan adama benzetilmeyi kabul ettiniz. Hatta bundan yararlandınız da... Yanlış anlamayın sakın: Sizi böyle yaptığınız için kutlarım; çok iyi etmişsiniz! Hatta sizin böyle, şu bizim sosyal kanunlarımızın saçmalığına kafa tutmanızdan ayrıca zevk duyuyorum. Sizin yerinizde ben olsam, kimse benim adımı duyamazdı."

Şu diplomalı genç adamın kendine güveni ve çenebazlığı canımı sıktı.

"Dünyada bundan büyük mutluluk olur mu?" diye tezini tamamladı.

Berto'ya dönerek, bu kendini beğenmişi susturmak için:

"Evet, siz de deneyin! Deneyin bakalım!" dedim. Ama kardeşimden de yüz bulamadım. Roberto, "Sırası gelmişken sorayım. Bunca zaman içinde nasıl..."

Sonra paradan söz etmek istediğini anlatmak için başparmağını işaretparmağına sürttü.

"Nasıl mı? Uzun bir hikâye bu... Şu anda sana anlatacak halde değilim bunu. Daha da param var: Sakın Mirango'ya meteliksiz kaldığım için döndüğümü sanma!"

Berto:

"Ah! Bütün bu öğrendiklerinden sonra da oraya gitmekte diretiyor musun?"

"Elbet döneceğim oraya," diye cevap verdim. "Çektiklerimden sonra, başıma gelenlerden sonra da hâlâ ölü rolü yapmak isteyeceğime inanıyor musun? Hayır, dostum, orada; resmi evrakımı tamamlayacağım; kendimi 'sağ' hissetmek istiyorum. Karımı tekrar almak zorunda kalsam bile... Söyle bakayım, anası, Pescatore'nin dul karısı sağ mı hâlâ?"

"Hiç bilmiyorum diye Roberto cevap verdi; tahmin edersin ki ikinci evlenmeden sonra... Ha! Evet, sağ sanırım."

"Bu benim için daha iyi!" diye bağırdım. "Öcümü alacağım; eski adam değilim artık ben, biliyor musun? Yalnız şu Pomino budalasının eline fırsat geçmiş olmasına içerliyorum."

Bu sözüm hepsini güldürdü. Bu sırada uşak gelip, sofranın hazır olduğunu söyledi. Yemeğe kaldım ama sabırsızlıktan içim içime sığmıyordu, ne yediğimin farkında bile değildim, ama sonunda tıka basa doyduğumu anladım.

Berto o akşam köşkte kalmamı söyledi; ertesi sabah Miragno'ya beraber gideriz diyordu. Böyle beklenmedik şekilde hayata dönüşümün yaratacağı sahneyi seyretme zevkine varmak, Pomino'nun çatısının yıkıldığını görmek istiyordum. Ama hiç vakit geçirmeden bu akşam gitmek istediğimi söyleyerek, beni bırakmasını rica ettim.

Sekiz treniyle yola koyuldum, yarım saate kadar Miragno'da olacaktım.

ÖLÜ MATTIA PASCAL

Hem öfke hem kaygı içindeydim, bilmem hangisiydi, yüreğimi çarptıran, belki de tek ve aynı şeydi: Kaygılı bir öfke, ya da öfkeli bir kaygı ama, artık Miragno da trenden iner inmez beni tanımalarına önem vermiyordum.

Tedbir olsun diye, birinci mevkiye bindim. Vakit akşamdı, hem sonra Berto ile yaptığım tecrübe içimi ferahlatmıştı. Üstelik iki yıl geçtikten sonra, kimsenin artık hazin ölümümden şüphesi yoktu ve kimse Mattia Pascal'ı düşünmüyordu herhalde.

Başımı pencereden uzatıp dışarılara baktım. Bildiğim yerlerin manzarası duygularımı biraz yatıştırır diye umuyordum. Ama kaygım ve öfkem büsbütün arttı; uzaktan Tavuk Kümesi Çiftliği'ni görür gibi oldum.

Beklenmeyen dönüşümün yarattığı şaşkınlık içinde Roberto'ya sormayı unuttuğum o kadar çok şey vardı ki! Çiftlik ile değirmen satılmış mıydı? Yoksa alacaklılarla anlaşarak, geçici bir yönetim altına mı konulmuştu? Sonra Malagna ölmüş müydü? Ya Scolastica Hala? Sanki bu arada geçen iki yıl ve birkaç ay değilmiş de, çok uzun yıllarmış gibi geliyordu bana! Nasıl benim başıma olağanüstü birtakım şeyler gelmişse, Miragno'da da böyle şeyler olmuştur,

diye düşünüyordum. Belki de Romilda ile Pomino'nun evlenmesinden başka bir şey olmamıştı da, bu aslında ele alınırsa çok "normal"di, şimdi benim ortaya çıkışımla "olağanüstü" oluyordu.

Miragno'da trenden inince ilk olarak nereye gitmeliydim. Yeni çiftlerin yuvalarını kurdukları yere mi?

Zengin bir ailenin biricik çocuğu olan Pomino'ya benim oturduğum ev pek fakirane görünürdü! Hem sonra yufka yürekli Pomino; her an benim hatıramla burun buruna yaşamaktan büyük bir rahatsızlık duyardı. Belki babasıyla birlikte şatoda oturuyordu. Görmeliydi. Pescatore'nin dul karısının nasıl kurumlu bir kaynana olduğunu! Şu zavallı Şövalye Pomino, yani o yumuşak başlı Gerome'un, bu kocakarının kıskacının arasında nasıl ezildiğini düşünüyordum. Kim bilir ne sahneler yaşanıyordu aralarında! Şüphe yok, ne oğlu ne babası bu kadını başlarından atmaya cesaret edemezlerdi. İşte şimdi gidip ben kurtarıyordum onları; deli olmak işten değildi.

Evet, önce Pomino'nun evine gitmeliydim; orada onları bulamasam bile nerede enseleyeceğimi kapıcı kadından öğrenebilirdim.

Yeniden dirildiğim duyulunca şu uyuyan köyüm nasıl çalkalanacak yarın!

Bu gece ay pırıl pırıldı, havagazı fenerleri, âdet üzere, söndürülmüştü; sokaklarda kimsecikler yoktu; çünkü bu saat birçokları gibi akşam yemeği vaktiydi. Son derece sinirli olduğum için ayaklarım uyuşmuştu sanki; ayaklarım yere değmiyormuş gibi yürüyordum. Nasıl bir ruh hali içinde olduğumu söyleyemezdim... Yalnızca sarsıla sarsıla böğürlerimi ağrıtıncaya kadar çılgınca gülmek geliyordu içimden; ama gülemiyordum! Eğer gülebilseydim, kahkahalarımdan kaldırım taşları, bir ağızdan fırlayan takma dişler gibi yerinden çıkıp havaya uçar, yer zangır zangır sarsılırdı!

Bir saniyede Pomino'nun evine vardım; ama şu kapıdan girince kafese benzeyen kulübede ihtiyar bir kadın göremedim. Böyle sinirli sinirli beklerken kapının bir kanadı üzerinde tozlu ve rengi uçmuş siyah bir yas şeridi gözüme çarptı; uzun zamandan beri orada kaldığı belliydi; kimdi ölen? Şövalye Pomino mu, ama Berto böyle bir şey söylememişti bana... Evet evet, başka bir şey olamazdı. Demek şimdi, iki kumrucuğu baş başa mı bırakacaktım. Yukarıda daha çok bekleyemedim: Fırladım yerimden; basamakları ikişer ikişer atlayarak merdivenden çıktım; ikinci kat sahanlığında kapıcı kadını gördüm.

"Şövalye Pomino burada mı?"

İhtiyar kaplumbağanın bakışından ölenin zavallı şövalye olduğunu anladım.

Biz yukarı çıkarken:

"Oğlu! Oğlu! Oğul Pomino!" diye bağırdım."

İhtiyar kadının merdivende neler mırıldandığını anlayamamıştım. Son sahanlıkta durmak zorunda kaldım. Nefes nefeseydim. Kapıcıya baktım; şöyle düşünüyordum: "Belki hâlâ sofradadır üçü de... Hiç şüphe yok bir an sonra, ben kapıya vurur vurmaz, hayatları altüst olacaktı... Başkalarının üzerinde sallanan kader hâlâ benim avcumun içinde."

Son basamakları da çıktım. Çıngırağın ipini elimde tutarken, kalbimin çarpıntısından tıkanacak gibi oluyordum. Kulak kabartıp ipi çekince çıngırağın ağır ağır çalışını duydum. Kan beynime hücum etmişti. Kulaklarım uğulduyordu: Sessizlik içinde sönen çıngırak sesi, beni sersemletecek kadar yüksekti sanki.

Biraz sonra kapının öte tarafından Pescatore'nin dul karısının sesini duyarak ürperdim.

"Kim o?"

Hemen cevap veremedim; yumruklarımı göğsüme bastırıyordum; yüreğim dışarı fırlayacakmış gibi. Sonra derinden gelen bir sesle, hecelerin üstüne basa basa:

"Mattia Pascal!" dedim. İçerideki ses, hırlar gibi bağırdı:

"Kim?.."

"Mattia Pascal!" diye daha da boğuk bir sesle tekrar ettim. İhtiyar cadaloz karının korkuya kapılarak kaçtığını duydum; şu anda içeride neler olacağı gözümün önüne geliyordu. Şimdi içerdeki erkek cesur Pomino, oradan oraya gidip geliyordu herhalde! İlkinde olduğu gibi yine kapıyı çalmam gerekti.

Pomino, kapıyı aralayıp da beni görür görmez büyük bir korkuya kapılarak geriledi. Bağırarak içeri yürüdü.

"Mattia Pascal... Öteki dünyadan geliyor!"

Pomino yere çökmüştü, elleriyle döşemeye dayanarak tutunmaya çalışıyordu:

"Mattia sen misin?"

Pescatore'nin dul karısı eline lamba alarak koşmuştu, o da beni görünce acı bir feryat kopardı. Bir tekme indirerek kapıyı kapadım, hemen elinden lambayı aldım nerdeyse yere düşecekti.

"Sus!" diye emrettim kocakarıya. "Beni bir hayalet sanıyorsunuz öyle mi?"

İki eliyle saçlarını çekiştirerek "Sağ mısın ki?" diye sordu. Yüzü kül rengiydi şimdi.

Zalimce bir sevinçle:

"Sağım! Sağ sağ!" diye bağırdım. Beni öldü, orada boğuldu sanıyordunuz değil mi?

Kocakarı dehşet içinde:

"Peki nereden geliyorsun?" diye sordu.

Ulur gibi bir sesle:

"Değirmenden, cadoloz karı!" diye bağırdım. Hele bir bak yüzüme! Ben miyim? Tanıdın mı? Yoksa hâlâ şu Tavuk Kümesi Çiftliği'nde boğulan zavallıyı mı görür gibi oluyorsun?

"Sen değil miydin oradaki?"

"Geber kocakarı! Bak diri diri karşındayım! Haydi güzel şövalye, kalk bakalım sen de! Romilda nerede?"

"Allah aşkına..." diye Pomino inledi; derhal ayağa fırladı. "Küçük kız... Korkarım... Süt..."

Kolundan yakaladım, bu sefer ben şaşırmıştım.

"Hangi kız?" diye sordum. Pomino kekeledi.

"Kızım... Benim kızım!"

Pescatore'nin dul karısı:

"Ah ne canilik!" diye bağırdı.

Bu yeni haberin etkisinde kaldığım için cevap veremedim.

"Kızın mı?" diye mırıldandım. "Bir kız daha mı? Peki şimdi bu..."

Pomino:

"Anne, yalvarırım, Romilda'nın yanına git," dedi.

Ama çok geç kalmıştı. Korsesini gevşetmiş, memesi bebeğin ağzında, saçı başı birbirine karışmış; sanki bağırmaları duyup hemen yataktan fırlamış gibi birkaç adım attı beni görünce:

"Mattia!" diye bağırarak, Pomino ile anasının kollarının arasına düştü; bunlar da, perişanlıkları içinde bebeği benim kucağıma bırakarak, Romilda'yı içeri sürüklediler.

Orada, kapı aralığında, karanlıkta kalmıştım; kucağımdaki küçük kız, incecik bir sesle mızmızlanıyordu. Şaşırmış, altüst olmuştum; benim karım ve bir başkasının çocuğunun anası olan kadının feryadı hâlâ bu kulaklarımda çınlıyordu! Oysa benim çocuğumu sevmemişti o zaman! Şimdi de, yo hayır! Hayır, acımaya kalkmamalıydım. Başkasıyla evlenmişti ha! Ama bu küçük kız sızlanıyordu durmadan ve de... Ne yapmalıydım? Elimle göğsüne

dokundum, sonra yatıştırmak için hafifçe omuzlarını okşadım. Bir anda kinim eridi, öfkem dağılıp gitti. Çocuk da yavaş yavaş sustu.

Pomino karanlıkta ürkek sesiyle bağırdı:

"Mattia!.. Ufaklığı!.."

"Çeneni kapa. Burada bende!" diye cevap verdim.

"Peki ne yapıyorsun ona?"

"Yiyorum... Anladın mı ne yaptığımı? Hem kucağıma attınız, rahat bırak şimdi onu! Yatıştı! Romilda nerede?"

Yavrusunu, efendisinin elinde gören bir dişi köpek gibi, tir tir titreyerek, kararsızca bana yaklaşan Pomino:

"Romilda mı? Neden soruyorsun?" dedi.

Sertçe:

"Onunla konuşmak istiyorum."

"Bayıldı görmedin mi?"

"Bayıldı mı? Ayıltırız."

Pomino yalvararak önüme geçti:

"Tanrı aşkına... Bak, dinle... Korkuyorum... Sen... Nasıl... Yaşıyordun ha?! Peki neredeydin?.. Aman Tanrım! Dinle... Bana söyleyemez misin söyleyeceğini?

"Hayır!" diye bağırdım. "Onunla konuşmalıyım. Burada senin hiçbir rolün yok artık."

"Nasıl?"

"Evliliğin hükümsüz oldu artık."

"Ne diyorsun? Ya küçük kız?"

"Küçük kız! Küçük kız! diye söylendim. Saygısızlar; iki yıl içinde karı koca olmuşlar; bir de küçük kız ha! Sus cicim sus, annene gidiyoruz... Haydi bakalım! Götür beni! Nereden gidiliyor?"

Daha yatak odasına adım atar atmaz, Pescatore'nin dul karısı bir sırtlan gibi üstüme çullanmaya kalktı.

Dirseğimle böğrüne vurarak geriye ittim:

"Haydi defol buradan! İşte damadın; yaygara koparacaksan kopar onunla! Seni tanımıyorum ben!"

Perişan bir halde ağlayan Romilda'ya doğru eğilerek küçük kızı uzattım:

"Haydi, al bakalım! Ağlıyorsun ha? Neden ağlıyorsun? Sağ olduğum için mi? Beni ölmüş görmek daha çok hoşuna gidiyordu, değil mi? Bak bana bakayım! Şöyle yüzüme bak! Diri miyim ölü mü?"

Gözyaşları arasında cesaret edip yüzüme baktı, sesi hıçkırıklarla boğularak:

"Peki ama nasıl? Ne yaptın?"

"Ben ha? Ne yaptım öyle mi?" diye kahkahayı bastım. "Ne yaptığımı soruyorsun?.."

"Şu kelkenezle evlen; bir kız doğur, sonra da kalk bana ne yaptığımı sor!"

Pomino yüzünü elleriyle kapayarak:

"Peki ne olacak şimdi?" diye inler gibi bir sesle sordu.

"Peki neredeydin? Ölü taklidi yapıp da kaçtıktan sonra... diye Pescatore'nin dul karısı yine bağıracak oldu, kollarını havaya kaldırarak.

Kolunu tutup büktüm; avazım çıktığı kadar bağırarak:

"Dur, durduğun yerde; sesini duyuyorsam, budala damadınla, şu küçük yaratığa acımayı filan bırakır, hukuki yollara başvururum ha! Ne diyor biliyor musun kanun? Şimdi Romilda'yı geri alabileceğimi..."

Pescatore'nin dul karısı meydan okurcasına söylendi:

"Kızımı ha! Yeniden alacaksın öyle mi? Delirmişsin sen!"

Fakat benden iyice ürken Pomino kadının yanına gidip "Tanrı aşkına susması, sakin olması" için yalvardı.

Bunun üzerine kocakarı beni bırakıp ona çatmaya başladı: "Bu hödük, bu sersem bu beş para etmez herifin, kadın gibi ağ-

layıp sızlanmaktan başka bir şey gelmiyor elinden," diye söylenip durdu.

Güldüm, kahkahalarla güldüm; kasıklarım çatlayacaktı nerdeyse...

"Yeter!" diye bağırdım. "Bırakıyorum, bak kendi isteğimle bırakıyorum! Tekrar damadın olacak kadar enayi mi sanıyorsun beni! Ah! Zavallı Pomino! Zavallı dostum! Kusuruma bakma, sana budala dediğim için; ama duydun değil mi? Kaynanan da sana böyle dedi, sana yemin edebilirim karımız Romilda da eskiden böyle demişti senin için... Evet o da senin budalanın, sersemin, saçma sapan adamın biri olduğunu söylerdi. Öyle değil mi Romilda? Doğru olduğunu söylesene bunun? Haydi kes ağlamayı şekerim, kendini toparla; çocuğu rahatsız edeceksin! Bak sağım, şimdi keyif etmek, neşe içinde yaşamak istiyorum. Neşe! Bir sarhoşun dediği gibi... Neşelenmeliyim Pomino! Küçük bir kız çocuğunu anasız bırakacağımı sanıyor musun? Düşünme böyle şey! Peki Romilda söyle bakayım, annenle ikiniz Tavuk Kümesi Çiftliği'nde ölü bulunan adamın ben olduğumu nereden çıkardınız?"

Pomino dayanamayarak:

"Ama, ben de! Bütün köy halkı da bunun böyle olduğunu söyledik; yalnız onlar değil!" diye bağırdı.

"Ne iyi insanlarsınız hepiniz! O kadar mı bana benziyordu bu ölü?"

"Boyu senin boyunda... Sakalı seninki gibi... Elbisesi de seninkinin eşi siyah... Sonra da uzun zamandır kayıp..."

"Ha şunu bileydin! Kaçtım anladın mı? Sanki bu ana kız değilmiş kaçmama sebep olan... Ama bak dönüp geldim işte; hem de yükümü tuttum da geldim! Hani şu öldü, boğuldu, çürüdü... Denildiği zaman... Sonra da yine nişanlar, düğünler, balayları, küçük kızın doğum sevinçleri... İki yıl boyunca dünyayı dolaştım

durdum... Varsın ölüler uyusun mezarlarında değil mi? Diriler de rahatça keyif sürsünler..."

Pomino yine o iniltili sesiyle:

"Peki ne olacak şimdi!" diye sordu. Romilda çocuğu beşiğine yatırmak için kalktı...

"Haydi gidelim buradan küçük uyuyor; ötede konuşuruz bunları."

Yemek odasına geçtik, sofrada hâlâ akşam yemeğinden kalanlar duruyordu. Pomino'nun yüzü ölü benzi gibi sararmış, gözlerinin akı büyümüş, yüzünü ateş basmıştı; büyük bir kedere kapılmıştı, alnını kaşıyarak sayıklar gibi:

"Yaşıyormuş! Hayatta!.. Nasıl oldu bu iş!.." diye söylenip duruyordu.

"Canımı sıkma!" diye bağırdım. "Görürüz ne olacağını."

Romilda sırtına bir sabahlık geçirerek yanımıza geldi; aydınlıkta hayran hayran süzüyordum onu... Eskisi gibi güzel göründü gözüme, vücudu şimdi biraz daha biçimliydi.

"Dur da seni iyi göreyim," dedim. İzin verir misin Papiano? Kötülük yok bunda. Ben de kocasıyım onun, hem de senden önce ve daha uzun bir zaman. Utanmayı bırak Romilda! Bak Mino nasıl kıvranıyor? E, gerçekten ölmediğime göre ne yapmalıydım yani?"

Sapsarı kesilen Pomino:

"Olmaz böyle şey!" dedi.

Romilda'ya göz kırparak:

"Üzüyor mu bu seni?" dedim.

"Haydi adamım rahat tut içini rahat!.. Sana bırakacağımı söyledim, sana... Sözümü tutacağım. Yalnız izin verirsen?.."

Romilda'nın yanına gidip şap diye yanağından öptüm.

Pomino, "Mattia!.." diye tir tir titreyerek bağırdı.

Yeniden kahkahayı bastım.

"Kıskanıyor musun onu benden? Kendine gel! Benim daha çok hakkım var. Bırakalım bunu şimdi; Romilda, unut, unut... Bak hep, buraya gelirken (Affet beni Romilda!) Mino'cuğum, karından kurtardığım için seni çok sevindireceğini sanıyordum; şunu açıkça söylüyorum sana, bu düşünce beni çok üzmüştü, çünkü Romilda'yı elinden alarak öç almak istiyordum senden. Ama bir çocuğunuz olduğunu gördüm; bırakalım artık bunu! Sizi rahat bırakıyorum. Hay kör şeytan!"

Pomino:

"Ama nikâh bozulacak."

"Bozulursa bozulsun," dedim. "Şeklen bozulmuş sayılacak, o da bozulursa. Ben bu konudaki haklarımı kullanmayacağım. Hatta mecbur kalmazsam resmen sağ olduğumu bile ileri sürmeyeceğim. Herkesin beni görmesini ve sağ olduğumu bilmesini istiyorum. Sahiden bir ölüm olan bu ölümden sıyrılmak için. İşte bak; Romilda burada, yine senin karın olarak kalacak. Alt tarafı beni ilgilendirmez! Herkesin gözü önünde evlendin onunla, bir yıldır senin karın olduğunu herkes biliyor, böylece kalacak. Bir ay sonra kimse lafını etmez bunun. Doğru söylemiyor muyum çifte kaynana?"

Suratını asarak somurtup oturan Pescatore'nin dul karısı, başıyla evet dedi, fakat Pomino öfkesi gittikçe artarak:

"Peki sen bu arada, Miragno'da mı kalacaksın?"

"Evet! Arada bir akşamleyin gelip bir kahveni, ya da sağlığımıza kaldıracağımız bir kadeh şarabını içeceğim."

Pescatore yerinden sıçrayarak:

"Bu olmaz işte!" diye homurdandı.

Romilda önüne bakarak:

"Şaka yapıyor canım..." dedi.

Biraz önceki gibi gülmeye başladım.

"Görüyorsun ya Romilda, yeniden birbirimizi severiz diye ödleri patlıyor... Ama doğrusu tatlı bir şey olurdu hu! Hayır, hayır üzmeyelim Pomino'yu... Eğer evine gelmemi istemezse, ben de sokakta, pencerenin altında gezinmekle yetinerek güzel serenatlar söylerim sana..."

Pomino, ürpertiler içinde, yüzünü buruşturarak bir aşağı bir yukarı gezinip duruyordu odanın ortasında. "Olamaz! Olamaz!" dedikten sonra bir an durdu ve bana dönüp:

"Evet, sen sağsın... Gerçek bu... Ve buradasın... Eh, artık Romilda benim karım olamaz..." dedi.

Hiç istifimi bozmadan:

"Beni hâlâ ölmüş sayarsın canım..." dedim.

Yeniden odayı arşınlamaya başladı:

"Ama olamaz böyle bir şey..." deyip duruyordu.

"Mademki sen istiyorsun, kabul edelim bunu... Peki sonra? Sahiden senin hayatını altüst etmek istediğimi mi sanıyorsun? Meğerki Romilda seninle yaşamak istemesin..."

"Karar onun. Haydi Romilda kararını ver: Hangimiz daha güzeliz o mu, ben mi?"

Pomino yerinde durarak:

"Münasebetsizlik etme!" diye bağırdı; "Sana kanundan söz ediyorum ben, kanundan, adaletten!.."

Romilda bunalarak, kararsız bir sesle ona bakıyordu.

"Bana öyle geliyor ki," dedim, "asıl benim sana içerlemem lazım; benim eski güzel eşimle karı koca hayatı süreceğin için..."

"Peki ama kanuna göre karım sayılmazsa..."

"Ah!" diye boğuk bir sesle söylendim; "Öç almak istiyordum, almıyorum ve karımı sana bırakıyorum; rahatını bozmuyorum da yine memnun olmuyorsun ha? Haydi Romilda kalk bakalım! İkimiz çıkıp gidelim buradan! Güzel bir balayı seyahatine çıkalım seninle. Bol bol gülüp eğleniriz! Bırak kendi haline şu can sıkıcı

ukalayı. Görüyorsun ya, sahiden gidip kendimi Tavuk Kümesi Çiftliği değirmeninin kanalına atmamı istiyor."

Pomino artık sabrı tükenmişçesine bağırdı:

"Böyle bir şey istediğim yok! Ama hiç olmazsa git buralardan! Kendini ölmüş gibi gösterdin madem! Kalk git buradan! Kimseye görünmeden uzak bir yere git."

Ayağa kalktım, onu yatıştırmak için elimi omuzuna koyarak, buraya gelmeden önce Oneglia'ya, kardeşime uğradığımı, bunun için de şu anda, orada herkesin, sağ olduğumu bildiğini, yarına kalmaz Miragno'da da duyulacağını söyleyerek dedim ki:

"Yeniden ölmek? Miragno'dan uzaklaşmak öyle mi? Canın gülmek istiyor galiba dostum! Haydi, bırak bunları da şu koca rolünü oynamaya bak... Ne olursa olsun resmen nikâhın kıyılmış bulunuyor. Herkes, ortada bir de çocuk olduğunu düşünerek bu durumu iyi karşılayacak. Yemin ederim ki bir kerecik bile rahatsız edecek değilim seni... Bir acı kahveni içmek için bile... Nasıl birbirinize bağlı olarak seviştiğinizi, ölümümün üstüne kurulan mutluluğunuzu görmek için bile gelecek değilim. Nankörler! Bahse girerim ki hiçbiriniz, sen yüreksiz dostum, sen bile, mezarımın üstüne değil bir çelenk, tek bir çiçek koymayı aklınızdan geçirmemişsinizdir. Doğru değil mi söyle. Cevap versene!"

Pomino sinirli sinirli:

"Canın eğlenmek istiyor senin..." dedi.

"Eğlenmek mi? Hiç de değil! Orada, gerçekten bir adamın ölüsü yatıyor. Eğlenilmez ölenlerle! Bir kerecik olsun gittin mi oraya?"

"Ben... Ben... Cesaret edemedim..." diye mırıldandı Pomino.

"Ama karımı elimden almaya cesaretettin! Kötü yürekli adam!"

"Ya sen?" diye sesini yükseltti, "Daha önce, sağlığında, onu benim elimden almış değil miydin sen?"

"Ben ha!" diye bağırdım, "Haydi oradan! Seni Romilda istemedi! Bunu tekrar etmemi mi istiyorsun? Gözüne bir hayvan gibi göründüğünü mü söyleyeyim? Rica ederim Romilda sen söyle; bak, beni ihanetle suçluyor... Şimdi kalkıp mezarına tek bir çiçek konulmayan, ardından bir damla gözyaşı dökülmeyen zavallının yattığı yere gideceğim; başının üstüne bir taş dikildi mi bari?"

Pomino telaşla cevap verdi:

"Evet... Belediye yaptırdı... Zavallı adam..."

"Mezarında nutuk söylemiş, biliyorum! Ah, o zavallı adam duysaydı bunları... Ne yazıyor taşın üstünde?"

"Bilmiyorum... Auletta yazdı..."

"Şu işe bakın!" diye içimi çektim. "Eh! Bırakalım artık bu konuyu. Anlat bakayım bana, nasıl oldu da böyle çabucak evlendiniz... Ah! Ne kadar az ağlamışsın ardımdan cici dulum!.. Belki de hiç ağlamış değilsin, ha? Haydi söylesene? Artık sesini duyamayacak mıyım hiç? Bak, vakit ilerledi, gece yarısı oldu... Neredeyse gün ağarırken gideceğim buradan... Ve sonrasında hiç birbirimizi tanımamış gibi olacağız... Yararlanalım bu kısacık zamandan haydi! Söylesene.."

Romilda omuzlarını kaldırdı, Pomino'ya baktı; sinirli sinirli gülümsedi, başını önüne eğip ellerine bakarak:

"Ne diyeyim sana... Ağladım elbet..."

Pescatore'nin dul karısı da:

"Üstelik sen hiç de layık değildin buna!" diye atıldı.

"Teşekkür ederim. Eh, söyleyin bakalım! Çok bir şey olmadı herhalde. Bu kadar çabucak avunabilen bu güzel gözler pek fazla bir zarar görmedi sanırım..."

Romilda bir mazeret göstermiş olmak için:

"Çok kötü durumdaydık. Eğer o olmasaydı..."

"Bu iyi yürekli Pomino mu?" dedim. "Ya şu Malagna hergelesi? O hiç mi bir şey yapmadı?.."

"Hiç, diye kuru bir sesle cevap verdi. Her şeyi bu yaptı." Bunu söylerken Pomino'yu gösteriyordu.

Pomino telaşla:

"Yani babamdan bahsediyor... Belediyede olduğunu biliyordun? Eh, işte önce... Ortada bir felaket olduğu için az bir maaş bağlattı... Sonra da..."

"Sonra da evlenmenize razı oldu, değil mi?"

"Hem de çok mutlu olarak... Burada, hepimizle beraber olmak isterdi... Ne yazık ki, iki ay önce..."

Sonra babasının ölümünü, Romilda'yı ve torununu ne kadar sevdiğini, ölümüyle bütün memleketin yas tuttuğunu anlattı. Bu sırada, Şövalye Pomino'nun yakın dostu Scolastica Halamı sordum. Müthiş ihtiyar kadının bir avuç dolusu hamuru yüzüne çalışını hatırlayan Pescatore'nin dul karısı, sandalyesini gıcırdatarak huzursuzca kıpırdandı. Pomino iki yıldır kendisini görmediğini, ama sağ olduğunu bildiğini söyledi. Sonra da o güne kadar ne yaptığımı, nerelere gittiğimi filan sordu. Tanıdığım kimselerin, gittiğim yerlerin adını vermeksizin, bu iki yılı pek de keyifli geçirmediğimi söyleyerek, anlatabileceğim kadarını anlattım. Böyle konuşa konuşa, dirilişimi resmen dünyaya ilan edecek olan tanyerinin ağarmasını bekledik.

Uykusuzluk ve heyecandan yorgun düşmüştük. Yatışmıştık da. Biraz ısınalım diye Romilda bize kahve pişirmek istedi. Fincanı uzatırken dudaklarında hüzünlü bir gülümseme ile yüzüme baktı:

"Her zamanki gibi sade içiyorsun değil mi?" dedi.

O anda gözlerimde ne okumuştu ki, hemen önüne baktı.

Soluk gün ışığında birden beklenmedik bir ağlama ihtiyacı düğümlendi boğazımda; Pomino'ya kinle baktım. Fakat kahvenin dumanı, kokusuyla sarhoş etmişti beni, yavaş yavaş yudumladım. Sonra Pomino'dan, bir yer buluncaya kadar valizimin burada kalmasına izin vermesini istedim: "Birini gönderir, aldırırım," dedim.

Can atarcasına:

"Elbette," diye cevap verdi; "Sen uğraşma bunun için, ben göndertirim sana..."

"Bu iyi," dedim, peşinden de ekledim: "Hemen hemen içi boş zaten. aklıma gelmişken sorayım: Romilda, sende hâlâ bir şeylerim var mı?.. Elbise... Çamaşır filan..."

Romilda kederli bir sesle:

"Hayır, hiçbir şeyin yok!.." diye cevap verdi ellerini açarak, "Anlıyorsun ya... Felaketten sonra..."

Pomino:

"Döneceğin kim aklına gelirdi ki!" diye bağırdı.

Ama yemin ederim ki, cimri Pomino'nun, boynundaki şu eski, ipek eşarp benimdi.

Sonra gözlerimi, bana bakmak istemeyen Romilda'dan ayırmadan:

"Eh! Haydi allahaısmarladık! İyi günler..." dedim. Fakat elimi sıkarken eli titriyordu: "Güle! Güle!.."

Aşağıya indim; bir kere daha kaybolmuştum işte, bu sefer doğduğum köyde! Yapayalnız, evsiz barksız, ne yapacağımı bilmeden...

"Peki şimdi ne olacak? Nereye gideceğim?" diye sordum kendi kendime, yanımdan geçenlere baka baka yola koyuldum. Acayip şey! Hiç tanıyan yoktu beni! Ama dikkat çeken bir halim vardı: Beni her gören "Hele bak şu yabancıya! Zavallı Mattia Pascal'a ne kadar benziyor! Hani gözünün biri azıcık yana baksa ta kendisi dersin!" diye düşünmeliydi. Ama hayır! Kimse tanımadı; kimsenin beni düşündüğü yoktu da ondan. Azıcık olsun merak uyandırmıyordum, en ufak hayret bile... Oysa ben, milletin şaşkınlık içinde sokaklarda bağırışacağını sanmışım! Uğradığım hayal kırıklığı ile öylesine kahırlanmış, öylesine derin bir kedere yuvarlanmıştım ki, çok iyi tanıdığım kimselerin bile dikkatini üs-

tüme çekecek bir şey yapamadım; olur şey değil... İki yılda... Ah! Ne acı bir şey şu ölüm! Kimse, kimsecikler hatırlamıyor beni, sanki hiç dünyaya gelmemişim gibi.

Köyün bir ucundan öteki ucuna iki kere gittim geldim de kimse yolumu kesmedi. Öyle bir an geldi ki, memleketimin beni tanımayarak yaptığı hakaretin acısını gidip Pomino'dan çıkarayım, dedim. Ama Romilda isteyerek gelmeyecekti benimle; hem onu, nereye götüreceğimi bilmiyordum. Her şeyden önce kendime bir yer bulmam gerekiyordu.

Nüfus memurluğuna gidip, kütükten ölü kaydımı sildirmeyi düşündüm; ama yolda fikrimi değiştirdim. Aksine şu Santa Maria Liberale kitaplığına gittim; sayın dostum Don Eligio Pellegrinotto benim yerime kurulmuş oturuyordu. O da önce tanımadı. Ama adımı söyler söylemez boynuma sarıldı. Beni candan bir sevinçle karşılayan ilk insan o oldu; sonra hemşehrilerimin tanımayışlarının kötü izlenimini silmek için zorla köye götürmeye kalktı.

Ama şimdi, hemen Brisigo'nun eczanesiyle, Birlik kahvesinde Eligio hâlâ sevinçten etekleri zil çalarak beni yeniden hayata kavuşmuş olarak tanıttığı zaman olanları anlatmak istemiyorum... Haber, yıldırım gibi yayıldı köyün içinde! Herkes koşup geldi, beni soru yağmuruna tuttular. Konuşanların her biri, sanki tanıyormuşum gibi, "Peki öyleyse o Tavuk Kümesi Çiftliği'nde boğulan kimdi?" diye bana soruyorlardı. O halde bendim, sahiden bendim: Nereden geliyordum öyleyse? Öbür dünyadan mı? Artık sabrım dolup taşmıştı, bu sorulara cevap vermeyecektim. Bu adamlar da günlerce merakla yanıp tutuştular ve *Yaprak* gazetesi için benimle konuşma yapmaya gelen Aluetto dostumuz da ötekilerin bildiğinden fazlasını öğrenemedi. Beni konuşturmak için, gazetesinin, ölümümü haber veren sayısını da getirdi; ama

bu da para etmedi. Bunu ezbere bildiğimi çünkü cehennemde gazetesinin çok okunduğunu söyledim kendisine.

Teşekkür ederim azizim, hem şu mezartaşı için de... Gidip göreceğim. Ayrıca pazar sayısında "Mattia Pascal yaşıyor!" başlıklı yazıyı da yazmayı reddettim... Alacaklılarım bir yana, bana görünmek istemeyen birkaç kişi arasında Batta Malagna'da vardı; ama dediklerine göre, iki yıl önce, o korkunç kendimi öldürmem olayı onu çok kederlendirmiş. O zaman ne kadar kederlenmişse, şimdi de sağ olarak döndüğümü öğrendiği zaman da o kadar keyfi kaçmış olmalı.

Ya Oliva? Sokakta rastladım; Kiliseden çıkmıştı, yanında da beş yaşındaki küçük çocuğu vardı. Gülümseyen dostça bakışlarından bir anda ne çok şey okunuyordu...

Yeter. Şimdi yanına yerleştiğim Scolastica Halamın evinde, rahat bir ömür sürüyorum. Anneciğimin öldüğü yatakta yatıyorum. Vaktimin çoğunu da kitaplıkta Don Eligio'yla geçiriyorum; hâlâ o tozlu eski kitapları düzene sokamamış.

Bu duyulmamış hikâyeyi yazmak için altı ay çalıştım, o da bana yardım etti. Burada yazıların bir kelimesini bile kimseye söylemeyeceğine yemin etti. Tıpkı kendisine açılan sırları saklayan bir günah çıkartma papazı gibi.

Don Eligio ile uzun uzun başımdan geçenleri tartıştık. Bunları yazmamın ne işe yarayacağını sordum.

"Şu ki azizim Bay Pascal. Kanunun dışında ve bizi biz yapan özelliklerimizin dışında yaşamanın mümkün olmadığını öğrenmemize yarayacak!" dedi.

Kendisine cevaben, ne kanuna uyan bir kimliğim, ne de bireysel özelliklerim olduğunu söyledim. Karım Pomino'nun karısıdır; ben de, doğrusu, kim olduğumu söyleyemem. Kim olduğumu bilmiyorum.

Miragno mezarlığında, şu Tavuk Kümesi Çiftliği'nde kendini öldüren zavallı adamın kabrinin üzerindeki taşta Auletta'nın yazdığı şu satırlar okunuyordu.

FELEĞİN KAHRINA UĞRAYAN

KÜTÜPHANECİ

İyi yürekli, Temiz ruhlu

MATTIA PASCAL

Kendi İsteğiyle

BURADA YATIYOR

DİNİ BÜTÜN BİR İNSAN OLDUĞU İÇİN

BU TAŞ DİKİLDİ

Vaat ettiğim çelengi götürüp toprağın üstüne koydum. Şimdi zaman zaman gidip kabrimi ziyaret ediyorum.

Bazı meraklılar uzaktan beni seyrediyorlar; dönüşte sırıtarak yanıma sokuluyor ve -durumumu düşünerek-:

"Peki, sonuçta siz kimsiniz?"

Omuz silkiyorum, gözlerimi yan yanya kapayarak: "Sevgili dostum, ben ölü Mattia Pascal'ım," diyorum.

SONSÖZ

Hayal Gücünün Şüphelerine Dair Bir Uyarı

Karısına duyduğu aşkla yirmi yaşında genç bir hanımın aşkı arasında kalan, Amerika Buffalo'dan Albert Heintz, her ikisini de bir buluşmaya davet etmeye karar verir, böylece hep birlikte bir karara varabileceklerdir.

İki hanımı ve Bay Heintz kararlaştırılan yerde tam zamanında buluşurlar. Bir süre aralarında tartışır ve sonunda bir uzlaşıya varırlar.

Üçü birden kendilerini öldürmeye karar verir.

Bayan Heintz eve gider, kendini bir silahla vurur ve ölür. Sonra Bay Heintz ve yirmi yaşındaki genç hanım, Bayan Heintz'ın ölümüyle birlikte, beraberliklerinin önündeki tüm engellerin ortadan kalktığını fark ederler. Artık kendilerini öldürmeye gerek kalmadığını görerek intihardan vazgeçip evlenmeye karar verirler. Ancak yetkili makamlar farklı bir karar verir ve her ikisi de tutuklanır.

Bu oldukça acımasız bir karardır.

(25 Ocak 1921 tarihli New York gazetelerinin sabah baskılarına bakınız.)

Şimdi, biçare oyun yazarının bu türden bir durumu sahneye koymak gibi talihsiz bir fikri olduğunu varsayalım.

Öncelikle, süpheci hayal gücü kesinlikle Bayan Heintz'ın intiharının saçmalığını onarmak, onu bir şekilde inanılır kılmak için kahramanca çözümler üretecektir.

Ancak oyun yazarı kaç çözüm üretirse üretsin, yüz eleştirmenden doksan dokuzunun intiharın saçma, oyununsa inandırıcılıktan uzak olduğunu söyleyeceğinden emin olabilirsiniz.

Çünkü ne mutlu ki edepsiz saçmalıklarla dolu olan yaşam, inandırıcılığı nadiren sorgulama ayrıcalığına sahiptir, öte yandan sanat buna dikkat etmek durumunda olduğunu hisseder.

Yaşamdaki saçmalıkların inandırıcı görünmesi gerekmez, çünkü onlar gerçektirler. Sanatın, gerçekmiş gibi görünmek için inandırıcı olması gereken saçmalıklarının aksine. Sonra, inandırıcı olduklarında, artık saçma değildirler.

Hayattaki bir olay saçma olabilir; bir sanat eseri, eğer gerçek bir sanat eseriyse, saçma olamaz.

Dolayısıyla bir sanat eserini saçma ve inanılmaz olduğu gerekçesiyle hayat adına eleştirmek düpedüz aptallıktır.

Sanat adına, evet. Ama hayat adına değil.

Doğa tarihinde zooloji denilen bir alan vardır çünkü bu alanda hayvanlar yer almaktadır.

Bu alandaki pek çok hayvanın arasında insan da yer alır.

Zoolog insan hakkında konuşabilir ve örneğin onun bir dört ayaklı değil, iki ayaklı olduğunu ve örneğin maymun ya da eşek veya tavus kuşu gibi bir kuyruğu olmadığını söyleyebilir.

Zoologun sözünü ettiği insan, örneğin hiçbir zaman bir bacağını kaybetme ve onun yerine tahta bir bacak koymak durumunda olma talihsizliğinden mustarip olamaz; ya da bir gözünü kaybetme ve onun yerine bir cam yerleştirme talihsizliğinden. Zoologun ele aldığı insanın her zaman iki bacağı vardır ve bunların ikisi de tahtadan değildir ve yine ikisi de camdan olmayan iki gözü vardır.

Ve zoologla çelişmek mümkün değildir. Çünkü zoologu tahta bacaklı ya da cam gözlü bir insanla tanıştıracak olursanız, size onu tanımadığını söyleyecektir, çünkü o bir insan değildir. O şey bir insandır.

Yanı sıra, zooloğa tanıdığı bir insanın var olmadığını, aksine hiçbiri bir diğerine benzemeyen insanların var olduğunu ve ne yazık ki içlerinden bazılarının da tahta bacakları ve cam gözleri olabileceğini söyleyerek cevap verebileceğimiz de doğrudur.

Şimdi asıl soru bazı beyefendilerin zoolog ya da edebiyat eleştirmeni olmayı isteyip istemediğidir. Demek istediğim bir romanı, öyküyü ya da oyunu, şu ya da bu karakteri, bir olay ya da duygunun betimlenme biçimini kınayarak, çok iyi bilir gibi göründükleri insanlık adına yargılayan beyefendiler. Sanki insanlık soyut bağlamda gerçekten varmış gibi, şimdiye kadar yüceltilen tüm tuhaflıkları sergilemeye muktedir o sayısız çeşitlilikteki adam gibi değil, çünkü bu adamların gerçek oldukları kadar inandırıcı görünmesi gerekmez.

Öte yandan, bu türden eleştirilerde, kendi tecrübelerime dayanarak, asıl tuhafıma giden şudur: Zoolog diğer hayvanlardan akıl yürütmesiyle ayrıldığını, yani insanın aklını kullanabildiğini (in-

sanın ayırt edici özelliği), ama hayvanların kullanamadığını ifade ederken, eleştirel beyefendilere göre mutlu olmaktan uzak olan karakterlerimin çoğunda, sıklıkla insanlıktan yoksunluğu ifade ettiği kadar *aşırı bir insanlık ifade etmez.* Çünkü insanlığın onlar için akıl yürütmeden çok duyguyla ilişkili bir şey olduğu açıktır.

Yine de, bu eleştirmenler gibi soyut olarak konuşmak gerekirse, insanın hiçbir zaman acı çektiğinde olduğu kadar tutkulu biçimde (ya da yanlış biçimde- bu herhangi bir şeyi değiştirdiğinden değil) çıkarsama yapmadığı muhtemelen doğru değil midir? Acılarının kökenine inmek ister, onlara kimin yol açtığını ve bunu hak edip etmediklerini anlamak ister. Ama insan mutlu olduğunda, mutluluğunu bu konuda akıl yürütmeksizin, kendi doğal hakkıymış gibi kabul etmez mi?

Hayvanların görevi mantıksız biçimde acı çekmektir. Acı çeken ve (tam olarak acı çektiği için) çıkarsama yapan kişi, eleştirmenlere göre, insan değildir; çünkü acı çeken kişi ancak bir hayvan olmak zorundaymış gibi görünür ve eleştirmenlere göre, ancak hayvani olduğumuzda insan oluruz.

Ancak yakın zamanda, müteşekkir olduğum bir eleştirmen buldum.

Bu eleştirmen insanlık dışı ve tedavi edilemez ölçüde "ussal" olduğu açık olan doğamın ve masallarımın paradoksal inanılmazlığı konusunda, meslektaşlarına sanatımın dünyasını bu şekilde eleştirecek kıstasları nereden bulduklarını sordu.

"Normal hayat denilen şey nedir?" diye sordu. "Bu günlük olayların karmaşası içinden seçtiğimiz ve sonra gelişigüzel biçimde normal olarak nitelendirdiğimiz ilişkiler sisteminden başka nedir ki?" Ve sözlerine şöyle son verdi: "Bir sanatçının dünyasını

o dünyanın kendisi dışında herhangi bir yerden çıkarılan kıstaslarla yargılayamayız."

Eleştirmenin diğer eleştirmenlerin arasındaki konumunu korumak adına, yazdıklarına rağmen, ya da bu yüzden, sonrasında çalışmamı uygun olmayan biçimde eleştirmeyi sürdürdüğünü eklemeliyim. Ona göre fabl ve karakterlerime evrensel ölçüde insani bir önem ve değer yükleme yetisine sahip değilim; dolayısıyla onları yargılamak zorunda olan kişi aklı karışmış vaziyette kalıyor, belki de benim belirli durumların, oldukça özel belirli psikolojik durumların öykülemesiyle kasıtlı olarak kendimi sınırlayıp sınırlamadığımı merak ediyor.

Ama fabl ve karakterlerimden bazılarının evrensel ölçüde insani önemi ve değeri tam zıddında, yani onun işaret ettiği gibi gerçek ile yanılsama, bireyin görünüşü ile toplumun ona bakışı arasındaki karşıtlıkta konumlandığı takdirde, her şeyden bu karşıtlıkların ilkine atfedilen önem ve değer, hayatın bitimsiz şakaları sağ olsun, her zaman namevcut olmaz mı? Ne yazık ki, günümüzün her gerçekliği yarın bir yanılsama olmaya mahkûmdur, ama gerekli bir yanılsamadır bu, çünkü ne yazık ki bunun dışında bizim için bir gerçeklik yoktur. Ya önem tam olarak buna bağlı olsaydı: Kendisi ya da başkaları tarafından acı dolu bir durumda bırakılan bir adamın ister körlük ister inanılmaz bir iyi niyetle olsun burada kalmasına, buna katlanmasına, kendisi görmediği sürece bunu başkalarının önünde sergilemesine? Bunu görür görmez, önüne bir ayna konmuşçasına, daha fazla kaldıramaz, tüm dehşetini hisseder ve onu kırar, ya da kıramazsa onun kendisini öldüreceğini hisseder. Ya da önem şuna bağlı olsaydı: Toplumsal anlamda anormal bir durumun aynada görüldüğünde dahi kabul edilmesine; ki bu durumda bu yanılsamalarımızın önümüze çıkarılması anlamına geliyor -ve sonra onu tüketiriz, tüm acısına

katlanarak- kendimize ve başkalarına taktığımız boğucu maskenin arkasında oynamak mümkün olduğu sürece, ya da acımasız gerekliliklerin mecbur kıldıklarından ötürü; diğer bir deyişle, bu maskenin arkasında olduğu sürece, kuvvetle hissettiğimiz bazı duygular incinmez mi? Sonra, sonunda isyan çıkar, o maske yerinden sökülür ve ayaklar altında çiğnenir.

"Sonra, birdenbire," der eleştirmen, "bir insanlık akını bu karakterlere nüfuz eder, kuklalar birdenbire kanlı canlı yaratıklara dönüşür ve dudaklarından ruhu mühürleyen, kalbi kıran sözcükler dökülür."

Öyle olduğunu umarım! O maskelerin ardındaki çıplak yüzlerini açığa çıkardılar; onları kendilerinin kuklalarına dönüştüren maskelerdi bunlar, ya da başkalarının ellerinde, onları başta sert, ruhsuz, katı, incelik ya da zarafetten yoksun, bağımsız olarak değil ama gereklilikten ötürü anormal, inanılmaz, paradoksal bir durumda, kısacası katlanamadıkları ve sonunda yok ettikleri bir durumda, çetrefil ve fevri gösteren maskeler.

Dolayısıyla kötülük şayet varsa burada kendi arzusuyla bulunur; bir mekanizma varsa da burada kendi arzusuyla bulunur, ama benim arzumla değil. Masalın kendisi, karakterlerin kendileri bunu talep eder. Ve bu da aslında kısa süre içinde keşfedilir. Mekanizma sıklıkla bilinçli olarak yapılandırılır ve yapım aşamasındayken gözlerinizin önüne konulur. Bu bir performans için kullanılan maskedir, bir roller oyunudur: Olmak istediğimiz ya da olmamız gereken şey, diğerlerine nasıl göründüğümüz. Gerçekte ne olduğumuzu, bir noktadan sonra kendimiz bile bilmeyiz; kendimizden, ya da başkalarının bizden ürettiği, sıklıkla kötü biçimde oluşturulmuş bir ürün. Evet, daha önce de söylediğim gibi, herkesin maksatlı olarak kendisinin kuklası olduğu bir mekanizma vardır; ve sonunda, her şeyi yıkan darbe gelir.

Hayal gücümün ancak tüm soru işaretleriyle birlikte, seçtiği kusurları gerçekmiş gibi göstermeyi başarabildiğinde kutlanması gerektiğine inanıyorum; bunlar karakterlerin kendi kişiliklerinden ya da yaşamlarından yola çıkarak oluşturduğu ya da başkalarının bu karakterler için oluşturduğu o simgesel yapının kusurları: Kısaca, maskenin çıplaklığı açığa çıkarılana kadar görülen kusurları.

Ama ben şimdilerde tekrar basılan şu romanım *Mattia Pascal Sahiden Yaşadı mı Yaşamadı mı?*'nın ilk yayınlanışından yaklaşık yirmi yıl sonra hayatın kendisinde, ya da daha çok hayata ilişkin gazete haberlerinde daha da büyük bir teselli buldum.

Bu kitap da ilk çıktığında neredeyse herkesçe övülmüştü.

Hayat bana bunun doğruluğunun, gerçekten sıra dışı ölçülerde bir kanıtını sunmayı seçti, hayal gücümün ürettiği belirli önemsiz ayrıntılara varıncaya dek.

Sonraki makale, Corriere della Sera'da 27 Mart 1920'de okunacaktı:

Yaşayan Bir Adam Kendi Mezarını Ziyaret Ediyor

Yakın zamanda bir kocanın beyan edilen ancak var olmayan ölümünün yol açtığı münferit bir çokeşlilik durumu ortaya çıkarıldı. Önce olanları özetleyeceğiz. 26 Aralık 1916'da, Calvairate bölgesinde, birkaç çiftçi, Five Locks diye bilinen hendekte, üstünde süveter ve kahverengi pantolon olan bir adamın bedenini buldu. Bu durumdan haberdar edilen polisler soruşturmalarına başladı. Kısa süre sonra beden kırk yaşlarında hâlâ çekici bir kadın olan Maria Tedeschi tarafından kesin olarak teşhis edildi; Luigi Longoni ve Luigi Majoli'nin de teşhisi, bu kişinin Maria Tedeschi'nin

1869 doğumlu kocası elektrikçi Ambrogio Casati olduğu yönündeydi. Aslında boğulan adam Casati'ye çok benziyordu.

Yakın zamanlardaki işaretlere göre bu teşhiste bir art niyet vardı, özellikle Majoli ve Maria Tedeschi için. Gerçek Casati hâlâ yaşıyordu! Ancak hapishanedeydi ve geçen yılın 21 Şubat'ından bu yana, mülke zarar vermekten ötürü burada bulunuyordu. Yasal olarak değilse de bir süredir karısından ayrıydı. Maria Tedeschi altı ay yas tuttuktan sonra Luigi Majoli'yle evlenmiş, hiçbir yasal güçlükle karşılaşmamıştı. Casati cezasını 8 Mart 1917'de doldurdu, ancak yalnızca birkaç gün önce... kendisinin öldüğünü, karısının yeniden evlendiğini ve ortadan kaybolduğunu öğrendi. Tüm bunları bir sertifika istemek için Piazza Missori'deki kayıt bürosuna gittiğinde öğrendi. Penceredeki memur ona merhametsizce, "Ama siz ölüsünüz. Yasal yerleşim yeriniz Musocco Mezarlığı, 44. Kısım, 550 no'lu mezarlık..." demişti.

Yaşıyor olduğunun beyan edilmesini isteyen adamın hiçbir itirazı işe yaramadı. Casati şimdi dirilme hakkında ısrar ediyor ve bu hata düzeltilir düzeltilmez, sözde dulun ikinci evliliği geçersiz olacak.

Bu arada bu tuhaf talihsizlik Casati'yi biraz olsun rahatsız etmedi. Aslında onun keyfini yerine getirmiş gibi görünüyordu. Ve yeni duygular aramak istercesine... mezarına küçük bir ziyarette bulunmaya karar verdi, kendi anısına bir övgü niteliğinde mezarlığa güzel bir demet çiçek koydu, bir de adak mumu yaktı!

Bir hendekte edildiği varsayılan intihar, hendekten çıkarılan ve adamın karısı ile karısının yeni eşi olacak kişi tarafından teşhis edilen ceset, aslında ölmemiş olan adamın dönüşü ve hatta kendi mezarına yaptığı ziyaret! Tüm gerçekler, doğal olarak, geri kalanlardan yoksun, olaya evrensel anlamda insani bir önem ve değer vermesi gereken şeyden yoksun.

Elektrikçi Bay Ambrogio Casati'nin romanımı okumuş ve Mattia Pascal'ı taklit ederek çiçekleri mezarına götürmüş olduğunu düşünemiyorum.

Bu arada hayat, bir başka gerçekliği -ortaya çıkarmanın kolay olacağı- ilk koca Bay Casati'nin yerin altında değil hapishanede olduğu gerçeğini umursamaksızın, gerçeğe benzerlik yönündeki mutlu itaatsizliğiyle Bay Majoli ve Bayan Tedeschi'yi evlilik bağıyla birleştirecek bir rahip ve belediye başkanı bulmuştu.

Elbette hayal gücünün de şüpheleri olacak ve bu gerçeği görmezden gelecekti. Ve şimdi, eski inanılmazlık suçlamasının hatırlanmasıyla birlikte, hayal gücü hayatın ne kadar inanılmaz olabileceğini kanıtlamaktan zevk alıyor, bilinçsizce sanattan kopyaladığı bu türden romanlarda bile.

"Okumayı seven herkes, gelecek vaat eden yeni bir kitapla karşılaşmanın heyecanını bilir. Yazmaya dair çok büyüleyici bir şeyler vardır; yazmak, mükellef bir sofra gibi davetkârdır. Benim için Mattia Pascal *da böyle oldu. Pirandello'nun birkaç oyununu ve öyküsünü biliyordum ama romanı okuyana dek ne kadar sıradışı ölçüde iyi ve özgün bir yazar olduğunu fark etmemiştim."*

CHARLES SIMIC

Nobel Edebiyat Ödüllü Pirandello, trajediyle komediyi birleştiren yapıtlarıyla ün kazandı. Şiirlerinin yanı sıra öyküleri, romanları ve oyunlarında sergilediği tavır onu edebiyat dünyasında daima ayrı bir yere koydu. Bu kitapta da, en ünlü karakterlerinden Mattia Pascal aracılığıyla, yaşamın anlamını, ölümü ve ötesini, özgürlüğü hatta sonsuz özgürlüğün sınırlayıcılığını, varoluşu ve dini sorguluyor. Üstelik bunu kimi zaman neredeyse absürd denebilecek bir mizah aracılığıyla yapıyor. Öldü zannedildiği için bunaltıcı yaşamının dayatmalarından kurtulan ancak kendisini sınırsız özgürlüğün hapishanesinde bulan Mattia Pascal sahiden yaşadı mı yaşamadı mı?

"Yirminci yüzyılın üç yazarı, huzursuzluğumuza, yaralarımıza ve korkularımıza ses verdiler; aynı zamanda da katharsis yoluyla kaygı ve umutsuzluğumuza kıvam vererek onlarla birlikte yaşamamıza yardım ettiler; kıvam vermek terimini müzikal anlamda kullanıyorum, daha saf, daha kristalleşmiş, daha titreşimli bir nota vurmak babında. Bu üç yazar Pirandello, Kafka ve Borges'tir."

LEONARDO SCIASCIA

EVEREST
www.everestyayinlari.com
/everestyayinlari
/everestkitap

2016
THG 0780269 DPZ
19.00

9 786051 419213